

VASILE - SORIN CURPĂN

**ANALIZĂ DOCTRINARĂ A
CONSTITUȚIEI REPUBLICII
MOLDOVA**

**EDITURA ROVIMED PUBLISHERS
BACĂU
- 2010 -**

ISBN 978-606-583-106-3

VASILE - SORIN CURPĂN

**ANALIZĂ DOCTRINARĂ A
CONSTITUȚIEI REPUBLICII
MOLDOVA**

**EDITURA ROVIMED PUBLISHERS
BACĂU
- 2010 -**

De același autor:

Lucrări publicate:

1. **Răspunderea comitenților pentru faptele prepușilor**, Bacău, 1999;
2. **Complicitatea - formă a participației penale**, Iași - Bacău, 2000;
3. **Momente în dezvoltarea politico - juridică a României**, Bacău, 2006;
4. **Statul - instituție social-politică și juridică fundamentală**, Bacău, 2006;
5. **Drept Civil. Drepturi Reale. Obligații. Contracte speciale. Succesiuni. Sinteze**, Bacău, Ed. I - 2006;
6. **Drept Civil. Drepturi Reale. Obligații. Contracte speciale. Succesiuni. Sinteze**, Bacău, Ed. a II-a - 2007;
7. **Drept Constituțional. Stat și Cetățean**, Bacău, 2007;
8. **Procedura Penală. Participanții și acțiunile în procesul penal român**, Bacău, 2007;
9. **Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice**, Bacău, 2007;
10. **Studii juridice**, Bacău, 2008;
11. **Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor**, Bacău, Ed. I - 2008;
12. **Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor**, Bacău, Ed. a II-a - 2008;
13. **Drept Penal - partea generală**, Bacău, 2008;
14. **Fenomene juridice și politico - etatice**, Iași, 2008;
15. **Tratat de Științe Juridice**, Bacău, 2008;
16. **Enciclopedie Juridică. Tratat**, Bacău, 2008.

CUPRINS

§.1. Republica Moldova	11
-------------------------------------	----

§.2. Constituția Republicii Moldova	17
--	----

Titlul I

PRINCIPII GENERALE

Articolul 1. - Statul Republica Moldova	21
Articolul 2. - Suveranitatea și puterea de stat	25
Articolul 3. - Teritoriul	33
Articolul 4. - Drepturile și libertățile omului	36
Articolul 5. - Democrația și pluralismul politic	38
Articolul 6. - Separația și colaborarea puterilor	41
Articolul 7. - Constituția, Lege Supremă	42
Articolul 8. - Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale	43
Articolul 9. - Principiile fundamentale privind proprietatea ...	44
Articolul 10. - Unitatea poporului și dreptul la identitate	45
Articolul 11. - Republica Moldova, stat neutru	49
Articolul 12. - Simbolurile statului	50
Articolul 13. - Limba de stat, funcționarea celorlalte limbi .	53
Articolul 14. - Capitala	57

Titlul II

DREPTURILE, LIBERTĂȚILE ȘI ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

Cap. I.: DISPOZIȚIILE GENERALE

Articolul 15. - Universalitatea	59
Articolul 16. - Egalitatea	59
Articolul 17. - Cetățenia Republicii Moldova	61
Articolul 18. - Protecția cetățenilor Republicii Moldova	63

Articolul 19. - Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor	64
Articolul 20. - Accesul liber la justiție	66
Articolul 21. - Prezumția nevinovăției	67
Articolul 22. - Neretroactivitatea legii	68
Articolul 23. - Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle	70

Cap. II.: DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE

Articolul 24. - Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică ..	73
Articolul 25. - Libertatea individuală și siguranța persoanei ...	74
Articolul 26. - Dreptul la apărare	76
Articolul 27. - Dreptul la libera circulație	78
Articolul 28. - Viața intimă, familială și privată	79
Articolul 29. - Inviolabilitatea domiciliului	80
Articolul 30. - Secretul corespondenței	81
Articolul 31. - Libertatea conștiinței	82
Articolul 32. - Libertatea opiniei și a exprimării	84
Articolul 33. - Libertatea creației	85
Articolul 34. - Dreptul la informație	86
Articolul 35. - Dreptul la învățătură	87
Articolul 36. - Dreptul la ocrotirea sănătății	90
Articolul 37. - Dreptul la un mediu înconjurător sănătos	91
Articolul 38. - Dreptul de vot și dreptul de a fi ales	92
Articolul 39. - Dreptul la administrare	94
Articolul 40. - Libertatea întrunirilor	95
Articolul 41. - Libertatea partidelor și a altor organizații social-politice	96
Articolul 42. - Dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate	99
Articolul 43. - Dreptul la muncă și la protecția muncii	100
Articolul 44. - Interzicerea muncii forțate	101
Articolul 45. - Dreptul la grevă	102
Articolul 46. - Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia	103
Articolul 47. - Dreptul la asistență și protecție socială	107

Articolul 48. - Familia	108
Articolul 49. - Protecția familiei și a copiilor orfani	110
Articolul 50. - Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor	110
Articolul 51. - Protecția persoanelor handicapate	112
Articolul 52. - Dreptul de petiționare	112
Articolul 53. - Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică	113
Articolul 54. - Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți	115

Cap. III: ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

Articolul 55. - Exercițarea drepturilor și a libertăților	117
Articolul 56. - Devotamentul față de țară	117
Articolul 57. - Apărarea Patriei	119
Articolul 58. - Contribuții financiare	119
Articolul 59. - Protecția mediului înconjurător și ocrotirea monumentelor	120

Titlul III

AUTORITĂȚILE PUBLICE

Cap. I.: PRINCIPIUL SEPARAȚIEI ȘI ECHILIBRULUI PUTERILOR ÎN STAT

121

Cap. II.: AUTORITATEA DELIBERATIV-LEGISLATIVĂ. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA

129

Cap. III.: PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA	153
Articolul 77. - Președintele Republicii Moldova, șeful statului ..	154
Articolul 78. - Alegerea Președintelui	158
Articolul 79. - Validarea mandatului și depunerea jurământului	168
Articolul 80. - Durata mandatului	169
Articolul 81. - Incompatibilități și imunități	172
Articolul 84. - Mesaje	176
Articolul 85. - Dizolvarea Parlamentului	177

Articolul 86. - Atribuții în domeniul politicii externe	179
Articolul 87. - Atribuții în domeniul apărării	180
Articolul 88. - Alte atribuții	181
Articolul 89. - Demiterea	185
Articolul 90. - Vacanța funcției	186
Articolul 91. - Interimatul funcției	189
Articolul 92. - Răspunderea Președintelui interimar	190
Articolul 93. - Promulgarea legilor	191
Articolul 94. - Actele Președintelui	192
Articolul 95. - Resursele financiare ale aparatului Președintelui, indemnizația și alte drepturi ...	195

CAP. IV.: AUTORITATEA EXECUTIVĂ – GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

Articolul 96. - Rolul	196
Articolul 97. - Structura	197
Articolul 98. - Investiția	198
Articolul 99. - Incompatibilități	201
Articolul 100. - Încetarea funcției de membru al Guvernului	203
Articolul 101. - Prim-ministrul	205
Articolul 102. - Actele Guvernului	208
Articolul 103. - Încetarea mandatului	209

Cap. V.: RAPORTURILE PARLAMENTULUI CU GUVERNUL

Articolul 104. - Informarea Parlamentului	211
Articolul 105. - Întrebări și interpelări	212
Articolul 106. - Exprimarea neîncrederii	213
Articolul 106 ¹ . - Angajarea răspunderii Guvernului	214
Articolul 106 ² . - Delegarea legislativă	216

Cap. VI.: ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Articolul 107. - Administrația publică centrală de specialitate	219
Articolul 108. - Forțele armate	220

Articolul 109. - Principiile de bază ale administrării publice locale	221
Articolul 110. - Organizarea administrativ-teritorială	222
Articolul 111. - Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia ...	224
Articolul 112. - Autoritățile satești și orașenești	227
Articolul 113. - Consiliul raional	228

Cap. VII.: AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ

SECȚIUNEA 1: INSTANȚELE JUDECĂTOREȘTI

Articolul 114. - Înfăptuirea justiției	249
Articolul 115. - Instanțele judecătorești	249
Articolul 116. - Statutul judecătorilor	251
Articolul 117. - Caracterul public al dezbaterilor juridice ..	255
Articolul 118. - Limba de procedură și dreptul la interpret ...	257
Articolul 119. - Folosirea căilor de atac	260
Articolul 120. - Caracterul obligatoriu al sentințelor și al altor hotărâri judecătorești definitive	260
Articolul 121. - Resursele financiare ale instanțelor judecătorești, indemnizația și alte drepturi ..	261

SECȚIUNEA A 2-A: CONSILIUL SUPERIOR AL MAGISTRATURII

Articolul 122. - Componența	263
Articolul 123. - Atribuțiile	264

SECȚIUNEA A 3-A: PROCURATURA

Articolul 124. - Atribuțiile și structura	267
Articolul 125. - Mandatul procurorilor	269

Titlul IV

ECONOMIA NAȚIONALĂ ȘI FINANȚELE PUBLICE

Articolul 126. - Economia	273
Articolul 127. - Proprietatea	276
Articolul 128. - Proprietatea cetățenilor străini și a apatrizilor	279

Articolul 129. - Activitatea economică externă	280
Articolul 130. - Sistemul financiar-creditar	282
Articolul 131. - Bugetul public național	284
Articolul 132. - Sistemul fiscal	286
Articolul 133. - Curtea de Conturi	287

Titlul V

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

Articolul 134. - Statutul	289
Articolul 135. - Atribuțiile	291
Articolul 136. - Structura	295
Articolul 137. - Independența	296
Articolul 138. - Condițiile de numire	298
Articolul 139. - Incompatibilități	300
Articolul 140. - Hotărârile Curții Constituționale	301

Titlul VI

REVIZUIREA CONSTITUȚIEI

Articolul 141. - Inițiativa revizuirii	303
Articolul 142. - Limitele revizuirii	304
Articolul 143. - Legea privind modificarea Constituției	308

Titlul VII

DISPOZIȚII FINALE ȘI TRANZITORII

Articolul I	311
Articolul II	311
Articolul III	312
Articolul IV	314
Articolul V	314
Articolul VI	315
Articolul VII	316
Articolul VIII	317

ÎNCHEIERE	319
------------------------	-----

§.1. Republica Moldova

Procesul de emancipare a Republicii Socialiste Sovietice Moldovenești, devenită R.S.S. Moldova, s-a concretizat, în etape, prin oficializarea limbii române (așa-zisa moldovenească) și trecerea la alfabetul latin (31.08.1989), prin reintroducerea tricolorului românesc (27.04.1990), urmate de declararea suveranității Republicii (23.06.1990), adaptarea stemei Republicii la tradiția moldovenească (03.11.1990) și declararea imnului României – Deșteaptă-te române – ca imn al Republicii Moldova.

Republica Socialistă Sovietică Moldovenească a fost singura republică sovietică care nu a participat la puciul din 19.08.1991, în urma căruia a fost arestat președintele U.R.S.S. Mihail S. Gorbaciov, puci înlăturat prin intervenția energetică a lui Boris Elțîn. De asemenea, R.S.S. Moldova nu a participat la referendumul organizat în vederea menținerii U.R.S.S. (17.03.1990).

La data de 27.08.1991, la orele 14,20 R.S.S. Moldova și-a proclamat independența de stat sub denumirea „**Republica Moldova**”. A fost adoptat un imn propriu – **Limba noastră** – versuri Alexei Mateevici, muzica Alexandru Cristea și a fost elaborată și promulgată Constituția Republicii Moldova, în anul 1994, o constituție care a avut ca model de inspirație Constituția României, adoptată în anul 1991.

Această Constituție a fost ulterior modificată în sensul alegerii președintelui Republicii Moldova de către Parlament, respingându-se totodată propunerea ca limba rusă să constituie a doua limbă oficială în stat.

Funcția de președinte a Republicii Moldova a fost exercitată succesiv de către: Mircea Snegur, Petre Lucinski, Vladimir Voronin.

Sub aspectul Dreptului internațional și a relațiilor internaționale precizăm că **Republica Moldova** este membră a O.N.U., a O.S.C.E., a C.S.I. și în Consiliul Europei (oct. 1995).

România a recunoscut Republica Moldova ca stat independent imediat după proclamare. Statul Român nu a contestat numele tânărului stat – cum s-a întâmplat în cazul Republicii Elene cu ocazia recunoașterii independenței de stat a Republicii Macedonia, provenită din destrămarea Republicii Socialiste Federative Iugoslavia – cu toate că ar fi avut temeiuri să procedeze în acest sens.

Este evident că România a procedat la recunoașterea independenței Republicii Moldova – o recunoaștere imediată și necondiționată – avându-se în vedere posibilitatea unei viitoare uniri a Republicii Moldova cu patria mamă, România. La conturarea acestui punct de vedere a contribuit, în mod indubitabil, și experiența istorică concretizată în unirea Basarabiei cu Regatul României, înfăptuită la 27.03./09.04.1918.

România și Republica Moldova au încheiat o serie de acorduri bilaterale: Tratat privind asistența juridică în materie civilă și penală, Chișinău, 06.07.1997; Acordul bilateral de comerț liber, București, 15.02.1994, ratificat prin Legea nr.

94/1994; Acordul pentru evitarea dublei impunerii și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitul pe venit și pe capital, București, 25.01.1995, ratificat prin Legea nr. 63/1995; Acordul privind recunoașterea reciprocă a diplomelor, certificatelor și titlurilor științifice acordate de instituții de învățământ acreditate în respectivele state, Chișinău, 20.06.1998, ratificat prin legea nr. 39/1999.

Este important de reținut că în Republica Moldova a fost organizat un referendum cu titlu informativ, inițiat de fostul președinte Mircea Snegur, în care marea majoritate a populației a optat pentru prezervarea independenței statului.

O eventuală unire a Republicii Moldova cu România trebuie judecată în raport de împrejurări, de intenția guvernului acestui stat, de realizările statului cu care s-ar propune unirea (România), de existența nealterată a ideii unității naționale. În acest context nu putem trece cu vederea respingerea propunerii României de a discuta chestiunile relative la tânărul stat „moldovenesc” de către toate țările de care într-un moment sau altul Republica Moldova a aparținut, respectiv: **România, Rusia și Ucraina.**

Consfătuirea a avut loc fără invitarea Statului Român!!!!

Atitudinea conducerii Republicii Moldova a fost echivocă, ca să nu spunem fățiș antiunionistă în întreaga perioadă 1991-2009. Spre exemplu, în octombrie 2005 cu prilejul intrării Republicii Moldova în Consiliul Europei președintele Mircea Snegur a spus...”cele două State – România și Republica Moldova – n.a. – pornesc de la realități și țin seama de acordul de la Helsinki și Carta de la Paris”, în

răspunsul său adresat unui reprezentant al Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord care se arăta nedumerit „în legătură cu faptul că, deși pactul Ribbentrop-Molotov este unanim condamnat și considerat caduc, Moldova viețuiește separată de România”.

Au existat și există în perioada contemporană o serie de persoane publice care au fost și sunt adepte ale unirii Basarabiei cu România: **Mircea Druc**, fost prim-ministru al Republicii Moldova, candidat la funcția de președinte al României, **Paul Goma**, aflat în exilul românesc, **Ilie Ilășcu**, condamnat la moarte în așa-zisă Republică Moldovenească Nistreană (Transnistria) și deputat în Parlamentul Republicii Moldova care după eliberare a ajuns senator în Parlamentul României și mulți alții.

După proclamarea independenței de stat Republica Moldova a fost nevoită să suporte un război civil (martie-octombrie 1992) purtat cu partea transnistreană, care-și proclamase, sub conducerea lui Igor Smirnov, independența sub denumirea „Republica Moldovenească Nistreană”, cu capitala la Tiraspol.

Această pseudorepublică **a adoptat ca limbă oficială limba rusă, ca zi de sărbătoare națională data de 07 Noiembrie și a instaurat o jurisdicție proprie, instalând și un regim de vamă cu Republica Moldova.** Dar, așa-zisa Republica Moldovenească Nistreană și-a extins autoritatea și în partea dreaptă a Nistrului, pe teritoriul vechii Basarabii, controlând politic și militar orașul Tighina, străveche localitate românească.

După integrarea României în Uniunea Europeană (01.01.2007), românii din Republica Moldova, denumiți de oficialitățile acestui stat „**moldoveni**”, par a fi mai hotărâți pentru cauza unionistă. Dovada o reprezintă imensul număr de cereri depuse la oficialitățile române de către cetățenii Republicii Moldova în vederea dobândirii / redobândirii cetățeniei române.

Românii basarabeni se lovesc în continuare de majore încercări și continue îndepărtări de la viața tradițională materializate între altele prin: staționarea pe mai departe a forțelor armate ruse și ocuparea parțială a teritoriului Republicii Moldova de către acestea; autoproclamarea independenței așa-numitei „Republici Moldovenești Nistrene”; denaturarea continuă a istoriei neamului românesc; încercarea de a impune și limba rusă ca limbă oficială a statului; menținerea conceptelor de „popor moldovenesc” și de „limbă moldovenească” în legile și documentele oficiale ale Republicii Moldova etc.

Oricât de grea ar fi soarta **Basarabiei românești**, orice s-ar întâmpla cu această străveche provincie a țării noastre, România are datoria morală de a sprijini pe românii basarabeni. Însăși numele sacru al țării noastre constituie un imbold și o speranță pentru românii din cel de-al doilea stat românesc de pe harta Europei, pentru românii din Republica Moldova.

Săracele și puțin meșteșugitele noastre cuvinte în a exprima **corelația dintre Moldova și România**, ca de la parte la întreg, ne-au determinat să încercăm analizarea Constituției

Republicii Moldova, aflată în vigoare în acest stat românesc din anul 1994.

Consider că analiza Constituției Republicii Moldova reprezintă, în primul rând, o datorie morală pe care o am ca cetățean român, și, în al doilea rând, o tentativă de analiză tehnico-juridică a unei Legi fundamentale a unei „țări” soră și fiică a patriei mamă România, de care prin forță, ultimatum și război a fost îndepărtată.

În consecință, este o datorie de onoare pentru mine să procedez, după puterile mele, la analiza Constituției Republicii Moldova în vigoare, din anul 1994 până în prezent, pe străvechiul pământ românesc al jumătății răsăritene a Moldovei istorice.

§.2. Constituția Republicii Moldova

Aspecte preliminare

Prezenta lucrare continuă lucrările noastre apărute anterior, având ca temă chestiuni relative la **Dreptul Constituțional: „Momente în dezvoltarea politico-juridică a României”, „Statul – instituție social politică și juridică fundamentală” și „Drept constituțional. Stat și Cetățean”**.

În prezenta lucrare vom încerca să analizăm Constituția Republicii Moldova, cu referire specială la autoritățile publice prevăzute de Constituție și la drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale prevăzute de „legea supremă a societății și a statului” din Republica Moldova”.

Constituția Republicii Moldova a fost adoptată la data de 29.07.1994, fiind publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994 și a intrat în vigoare la data de 27.08.1994.

În preambulul acestei constituții se menționează aspirațiile seculare ale poporului de a trăi într-o țară suverană, năzuințele spre satisfacerea intereselor cetățenilor de altă origine etnică, care împreună cu moldovenii (românii – n.a.) constituie poporul Republicii Moldova, „continuitatea statalității poporului moldovenesc” în contextul istoric și etnic al devenirii lui ca națiune.

Se menționează, de asemenea, aspirația spre constituirea statului de drept, considerând pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic ca fiind valori supreme, se reafirmă devotamentul deputaților în Parlament, în calitatea lor de reprezentanți plenipotențieri ai poporului Republicii Moldova, față de valorile general-umane,

dorința de a trăi în pace și bună înțelegere cu toate popoarele lumii conform principiilor și normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, aceștia fiind conștienți de responsabilitatea și obligațiile față de generațiile precedente, actuale și viitoare.

Preambulul Constituției cuprinde declarații de principiu referitoare la organizarea politico-etatică și la relațiile sociale fundamentale dintre membrii societății.

Totuși nu putem trece cu vederea sintagmele „aspirațiile seculare ale poporului de a trăi într-o țară suverană” și „având în vedere continuitatea statalității poporului moldovenesc în contextul istoric și etnic al devenirii lui ca națiune”.

Românii, inclusiv cei din istorica Țară a Moldovei au luptat pentru neatârnrarea țării și pentru unirea celor trei țări românești surori într-un stat unitar național român.

Continuitatea „**poporului moldovenesc**”, adică a poporului român din Țara Moldovei se manifestă pe ambele maluri ale Prutului de la Carpații Orientali la Nistru, și dincolo de el, și din nordul Bucovinei până la Marea Neagră și Dunăre. Acesta este contextul istoric și etnic în care românii din Moldova s-au afirmat. Poporul român din toate teritoriile a ajuns în sec. XVIII-XIX la stadiul de națiune.

Dar, națiunea este unică, națiunea română, însă textul din preambulul Constituției nu menționează acest fapt, ceea ce conduce la ideea că „poporul moldovenesc” ar deveni o „națiune moldovenească”.

Acest punct de vedere posibil dar profund eronat este cu atât mai periculos cu cât nu se referă explicit doar la românii din Republica Moldova și din Ucraina (Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța). Se poate interpreta că textul invocat de noi are în vedere toate teritoriile locuite de românii moldoveni, inclusiv teritoriul din România.

Deși aparent aceste declarații de principiu sunt generoase, ele au rolul de a „fundamenta” o statalitate „moldovenească” și un „popor moldovenesc”.

Iată cum vechile teorii țariste și sovietice ale moldovenismului sunt reluate de Constituția actuală a Republicii Moldova.

Nu cumva aceste sintagme utilizate în preambul au menirea de a justifica o eventuală „alipire” a celor 8 județe din România la Republica Moldova, dacă împrejurări politice ar fi favorabile? Pentru înlăturarea oricăror dubii și pentru a nu denatura adevărul istoric, preambulul Constituției ar trebui să menționeze unitatea națiunii române, să utilizeze noțiunea de popor român. Cum poate să se realizeze aspirația seculară a românilor basarabeni doar prin proclamarea independenței Republicii Moldova? Apreciem că un astfel de ideal materializat într-o țară suverană se poate realiza doar prin întoarcerea Basarabiei între frontierele naționale ale României.

Toți marii cărturari din Țara Moldovei, cronicarii și domnitorul savant Dimitrie Cantemir au afirmat plenar, fără echivoc, unitatea țărilor românești, unitatea poporului român, iar fapta marelui voievod Mihai domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei stă mărturie peste veacuri a dorinței de unitate națională a tuturor românilor. Nu se pot folosi în anii 1990 și 2000 sintagme de genul ”**popor moldovenesc**” și „**limbă moldovenească**” decât numai cu scopul precis determinat al dezbinării românilor din Basarabia, ceea ce reprezintă o continuare directă, nemijlocită și fătășă a politicii de deznaționalizare promovată de Imperiul țarist și de Imperiul sovietic.

Constituția Republicii Moldova este declarată, în mod solemn „**lege supremă a societății și a statului**”.

Este consacrat Statul de Drept și sunt ocrotite drepturile și libertățile omului precum și libera dezvoltare a personalității umane.

Analiza Constituției

Constituția Republicii Moldova este structurată pe titluri în număr de șapte.

Astfel, **titlul I „Principii generale”** – reglementează chestiuni relative la stat, suveranitate, teritoriu, drepturile și libertățile omului etc.

Titlul II intitulat „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale” este consacrat analizei drepturilor și libertăților cetățenești, după cum indică și denumirea.

Titlul III este consacrat „Autorităților publice” și statuează asupra următoarelor instituții: **Parlament, Președintele Republicii Moldova, Guvern, Raporturile parlamentului cu guvernul, Administrația publică și Autoritatea judecătorească.**

Titlul IV – este consacrat **economiei naționale și finanțelor publice.**

Titlul V – reglementează **Curtea Constituțională a Republicii Moldova.**

Titlul VI – se referă la **revizuirea Constituției Republicii Moldova**, iar **titlul VII** – privește **dispozițiile tranzitorii și finale.**

Titlul I: Principii generale

Art. 1. – „Statul Republica Moldova”.

„(1). Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil.

(2). Forma de guvernământ a statului este republica.

(3). Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”.

Analizând textul art. 1 din Constituția Republicii Moldova constatăm că aceasta este **un stat. Statul** – constituie o instituție care se fundamentează pe o populație, așezată pe un teritoriu delimitat, și care este aptă de a se organiza în vederea exercitării funcțiilor legislativă, executivă și judecătorească prin intermediul autorităților publice legal investite.¹⁾

Deci statul presupune o serie de caractere juridice sau trăsături caracteristice distincte: implică **o putere publică** prin intermediul căreia se exteriorizează voința Statului și care este, prin natura sa, o putere politică; statul dispune de forță materială de constrângere; forța materială de constrângere cu caracter etatic este unică și puterea de stat este o putere organizată.

Să le analizăm succint:

***. puterea publică, prin intermediul căreia se exteriorizează voința Statului este o putere politică.**

Acesta deoarece societatea politică sau mai precis guvernanții edictează normele juridice impersonale și general

¹⁾. Vasile - Sorin Curpăn – **Statul – instituție social-politică și juridică fundamentală**, Bacău, Ed. I, 2006, pag. 10.

obligatorii având în vedere programul de guvernare al partidului sau alianței politice câștigătoare în alegeri. Firesc, beneficiarii normelor care oglindesc viața politică sunt cetățenii, deci societatea civilă în ansamblul ei;

***. statul dispune de forță materială de constrângere.**

Autoritățile etatice dispun de forța materială de constrângere care este o putere, prin natura sa, superioară tuturor celorlalte puteri manifestate pe teritoriul statului.

Dacă Statul nu ar beneficia de forța coercitivă, Dreptul pozitiv (obiectiv) ar fi lipsit de eficiență, iar societatea s-ar prăbuși în haos și în anarhie.

Forța coercitivă etatică este superioară oricărei puteri aflate pe teritoriul statului deoarece derivă, în mod direct, din supremația de stat care constituie o componentă a suveranității (este latura internă a suveranității etatice).

Deși atribuțiile statului se exercită prin intermediul celor trei puteri constituite (legislativă, executivă și judecătorească), forța materială de constrângere rămâne un monopol al Statului. Datorită acestui fapt, forța de constrângere se impune – ab initio – în raport cu alte puteri constituite în interiorul statului;

***. forța de constrângere etatică este unică** deși, în mod concret, puterea de stat se exercită prin intermediul a trei categorii de autorități publice.

Nu se poate concepe existența mai multor forțe materiale de constrângere întrucât acestea ar implica existența unei pluralități de puteri în stat. Statul se manifestă prin puterile legislativă, executivă și judecătorească, toate constituind, în ansamblu, puterea unică etatică.

Manifestarea unei alte puteri, a altui stat, fără consimțământul statului în cauză, determină știrbirea suveranității, urmată fie de concretizarea unei stări de dependență între state, fie de disoluția autorității unui stat ori de dispariția sa din punct de vedere politico-geografic;

***. puterea de stat este o putere organizată.**

În mod firesc puterea de stat este o putere organizată datorită funcțiilor specifice pe care **Statul** le îndeplinește. Puterii legislative, puterii executive și puterii judecătorești le revin funcții și sarcini distincte în raport de competențele atribuite în **Stat**.

Textul indică trăsături specifice ale statului moldo-român²⁾: **suveranitatea și independența, caracterul unitar și indivizibil, stat de drept și democratic.**

Suveranitatea – presupune exercitarea pe întreg teritoriul și în raport cu întreaga populație a prerogativelor statului. Republica Moldova este stat suveran în sensul că autoritățile publice ale acestui stat nu sunt dependente de nici o altă autoritate nici pe plan intern și nici în relațiile internaționale. Altfel spus puterea de stat este supremă în interiorul statului și independentă pe plan extern.

Stat unitar – Republica Moldova este un stat unitar pentru că dispune de un ansamblu unic de organisme constituționale prin intermediul cărora se exercită puterea politică la nivel central și la nivel local. Are un singur rând de organe centrale: un parlament, un guvern și o unică Curte Supremă de Justiție.

Este un **stat indivizibil** în sensul că teritoriul Republicii Moldova nu poate fi divizat și nu este permisă fracționarea autorității publice. Acordarea unui statut special teritoriului din stânga Nistrului (Transnistriei) și înființarea și funcționarea efectivă prin Constituție a unității teritoriale autonome Găgăuzia se consideră că nu afectează caracterul unitar și indivizibil al statului moldovenesc. Totodată caracterul unitar și indivizibil al statului nu este afectat de înfăptuirea

²⁾ Așa vom denumi uneori Republica Moldova cu denumirile: Moldo-România, al doilea stat românesc, Mica Românie!!!!

autonomiei locale atâta timp cât ordinea juridică stabilită rămâne aceeași pe întreg teritoriul statului.

Republica Moldova este **un stat de drept și democratic**.

Instituirea Statului de Drept implică aplicarea principiului separației/echilibrului „puterilor” etatice, respectiv legislativă, executivă și judecătorească. Fiind un Stat de Drept, Republica Moldova garantează că toate autoritățile publice și toți agenții statului acționează strict în limitele legii. În consecință, statul prin intermediul autorităților sale este supus Dreptului.

Democrația implică atât participarea cetățenilor la treburile publice cât și supunerea minorității politice în fața voinței majorității politice. Este evident că textul constituțional se referă prioritar la **democrația politică**. Datorită faptului că **democrația politică** manifestă unele neajunsuri în ceea ce privește relația (binomul) putere/opoziție se instituie și o democrație juridică constituțională specifică Statului de Drept. Iată una din corelațiile democrației cu Statul de Drept!!

Toate aceste caracteristici ale Republicii Moldova au ca scop fundamental prezervarea demnității umane, a drepturilor și libertăților cetățenești, a dezvoltării libere, neîngrădite a personalității umane, a afirmării dreptății sociale și a pluralismului politic în societatea Republicii Moldova.

Reținem că între trăsăturile specifice ale acestui stat nu sunt enumerate: **caracterul național** și **caracterul social al statului**.

Evitarea caracterului național are la bază un criteriu obiectiv; „**poporul moldovenesc**” nu constituie o națiune de sine stătătoare. Noi considerăm însă că în Constituția Republicii Moldova caracterul național se subînțelege chiar dacă nu a fost menționat expres. Din punct de vedere etnic, lingvistic, al facturii psihologice, al istoriei comune, a limbii și obiceiurilor, majoritatea covârșitoare a populației Republicii Moldova **apartine națiunii române**, fiind artificial denumită de autoritățile statului „**moldoveni**”.

Evitarea acestui caracter care nu a mai fost receptat din Constituția României, în vigoare, are menirea de a ambigua: cărei națiuni îi aparține „poporul moldovenesc”? Este greu de recunoscut un fapt limpede ca lumina zilei deoarece recunoașterea națiunii române în Basarabia ar conduce la o altă interogație: de ce aceeași națiune, același vechi popor trebuie să viețuiască în două state românești? De ce „**poporul moldovenesc**” dintre Prut și Nistru nu este integrat în Statul Român unde trăiesc românii moldoveni din partea apuseană a Moldovei istorice?

Cu adevărat, doar România, patria mamă, este stat național al tuturor românilor, din toate vechile noastre provincii istorice!!

Art. 2. – „Suveranitatea și puterea de stat”.

„(1). Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție.

(2). Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului”.

Este aci, în acest articol, o mare curiozitate!! Se vorbește de „**suveranitatea națională**” în condițiile în care nu există **caracterul național** al statului și nu se înserează în constituție nimic despre națiune!!!! Este adevărat, în preambulul Constituției există sintagma „...în contextul istoric și etnic al devenirii lui – a poporului moldovenesc ! - ca națiune.”

Deci avem „**popor moldovenesc**”, care devine de acum națiune, este în devenire, dar vorbim de „**suveranitate**

națională”. Iată ce se întâmplă când copii Constituția altui stat, în speță Constituția țării mamă – **România**.

Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova. Se indică poporul cu ajutorul denumirii statului !

Adică, probabil în concepția autorităților Republicii Moldova este vorba de „**poporul moldovenesc**”, iar în opinia noastră de poporul român din partea răsăriteană a Moldovei istorice.

Această suveranitate se exercită direct sau prin organele sale reprezentative. În loc să scrie „**prin organele sale reprezentative și prin referendum**” cum prevede Constituția României, Constituantul din R. Moldova, plenipotențiarilor poporului, deputați în Parlament au menționat exercitarea suveranității în **mod direct**. Dacă referendumul nu este menționat înseamnă că se poate realiza această modalitate de exercitare a suveranității „naționale” și prin plebiscit sau, probabil, prin intermediul Adunării întregului popor, ca în orașele-state din Grecia antică. Dar la mărimea teritoriului și a populației Republicii Moldova sincer ne îndoim serios că această ultimă modalitate de exercitare a „**suveranității naționale**” este posibilă.

Iar în legătură cu plebiscitul credem că reprezintă doar o formă democratică „mascată” și nu un veritabil exercițiu al suveranității „naționale”.

În alin. (2) se prevede că nici o persoană particulară și nici un grup social nu pot exercita suveranitatea în nume propriu. Desigur că suveranitatea se manifestă prin intermediul organelor etatice care exercită puterea de stat. Uzurparea puterii de stat este considerată o gravă infracțiune împotriva societății, a poporului „**moldovenesc**”.

Revenim la art. 1 pentru a preciza forma de guvernământ a R. Moldova. Optăm pentru asocierea formei de guvernământ alături de analiza sintetică a puterii de stat, respectiv a

regimului politic constituțional. Așa fiind forma de guvernământ a R. Moldova este **republica**.

*

*

*

Câteva cuvinte se impun a mai fi scrise în legătură cu puterea de stat (art. 2 din Constituția Republicii Moldova).

Constituția Republicii Moldova tratează distinct autoritățile etatice dublate de consacrarea unor funcții specifice pentru fiecare autoritate. Aceasta constituie proba indubitabilă a receptării efective a principiului separației / echilibrului puterilor etatice.

În acest mod se realizează împiedicarea oricărei „tentative” de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor „puteri” constituite în stat.

Așa cum am mai avut ocazia să precizăm³⁾, puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că și forța de constrângere etatică este, de asemenea, unică.

În consecință, autoritățile publice constituite în „puteri ale statului” exercită anumite funcții cu caracter etatic: funcția legislativă, funcția executivă și funcția jurisdicțională.

Deci puterea etatică fiind unică și indivizibilă se manifestă prin intermediul celor trei funcții nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face inefficientă separația puterilor. Dimpotrivă ! Înlocuirea noțiunii de „putere” cu cea de funcție ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar trebuie precizat că principiul separației / echilibrului „puterilor” etatice întâmpină anumite deficiențe în jocul partidelor politice, pe scena politică contemporană.

³⁾ Vasile - Sorin Curpăn – **Drept de Stat. Stat și Cetățean**, pag. 12 și următ., Bacău, 2008, Ediția a II-a.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituțional este reprezentat de relația dintre „**majoritatea politică**” și „**minoritatea politică**”, altfel spus de corelația dintre „**puterea**” în sensul de guvernanți și „**opoziție**”.

De principiu, partidul sau coaliția de partide care a câștigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează și guvernul.

În aceste condiții, guvernul fiind o emanație a majorității parlamentare este greu de acceptat o separație între legislativ și executiv. Mai curând, „separația” se manifestă între guvernanți și opoziția parlamentară.

Principiul constituțional al separației și echilibrului puterilor nu-și pierde importanța, jocul politic în configurarea concretă a puterii neavând aptitudinea de a-l altera.

Se mai precizează în doctrină că între legislativ și executiv nu poate exista echilibru și cu atât mai mult separație, deoarece autoritățile executive duc la îndeplinire în mod concret, adică execută, legile elaborate de autoritatea legiuitoare. Or, executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul” normelor juridice.

În întărirea acestui punct de vedere a venit însăși legiuitorul constituant care a precizat (sau a tranșat !!) în art. 60 alin. (1) din Constituție: „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului.”

Considerăm că din interpretarea literală, pur gramaticală, a textului indicat rezultă că **parlamentul** este **suprem** în privința reprezentativității poporului Republicii Moldova, iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercită funcții distincte în stat.

Aceasta nu înseamnă că înțelegem să diminuăm în vreun fel rolul și locul autorității deliberativ – legislative în cadrul Statului Republicii Moldova.

Cel mai pregnant, separația puterilor se identifică, dacă ne raportăm la parlament în relația cu autoritatea judecătorească. Deși dispune de mijloace de control multiple, autoritatea legiuitoare nu poate fi „supremă” în raport cu instanțele judecătorești, acestea din urmă fiind independente. Faptul că parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relație de dependență deoarece legile sunt general – obligatorii, având incidență asupra tuturor subiectelor de drept, inclusiv asupra membrilor autorității deliberativ – legiuitoare.

*

*

*

Nu este locul de a detalia pârgھیile și mecanismele de control de care dispun autoritățile publice constituite în stat. Trebuie însă remarcat că principiul separației și echilibrului puterilor, receptat de Legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, și mai rău, o „lozincă”.

*

*

*

În doctrina de Drept Constituțional se apreciază că puterea publică, conferă autorităților publice, prin intermediul căreia se exteriorizează voința **Statului este o putere politică**.

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică dar acest aspect trebuie nuanțat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcția sa jurisdicțională o putere politică ?

Vrând, nevrând, puterea judecătorească exercită **o funcție publică, deci politică**, materializată exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare. Cum normele juridice exprimă o atitudine politică a majorității parlamentare,

instanțele judecătorești fiind „obligate” să aplice aceste legi, desfășoară o funcție publică, politică, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formațiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea așa-zis „**politică**” a autorității judecătorești nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic, manifestată de autoritatea executivă a statului. Poate din această cauză Montesquieu, „**creatorul**”⁴⁾ teoriei separației puterilor în etate considera autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă” într-o oarecare măsură.

Nefiind părtașă la realizarea „jocurilor politice”, îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viața politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuții sporite prin contrabalansarea „**democrației politice**” a majorității parlamentare și implicit a autorității guvernamental – executive prin intermediul „**democrației juridice**” specifică **Statului de Drept**.

Aceasta reprezintă revanșa puterii judecătorești deoarece membrii ei, **judecătorii**, constituie sau ar trebui să constituie „cheia de boltă” a întregului edificiu al Statului de Drept Republica Moldova.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituție: „Republica Moldova este un stat de drept...” Legiuitorul Constituant a acceptat teza „democrației juridice” alături de „democrația politică” majoritară, de factură parlamentară.

Din acest punct al raționamentului rezultă în mod logic o teză de care politicienii – în ansamblu și de pe orice meridian – se tem; de posibilitatea realizării unui guvernământ al autorității judecătorești sau mai concret, posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

⁴⁾ Separația puterilor a fost teoretizată prima dată de filozoful Aristotel.

De aici construcția devine apocaliptică: decăderea politicii, supremația Dreptului, înglobarea științelor politice în Dreptul Public și mai ales posibilitatea „confiscării” locului și rolului jucat de politicieni de către juriști publiciști (specializați în Drept Public).

Efectul acceptării democrației juridice, a principiilor Statului de Drept, de către Adunarea Constituantă (Parlamentul Republicii Moldova) este reprezentat, în mod indubitabil de apariția în „peisajul” constituțional al statului a **Curții Constituționale**.

Această instituție nu este încadrată nici în autoritatea legislativ – deliberativă și nici în „puterea” judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice, cu dispozițiile constituționale și având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituțională, Curtea Constituțională este un legislator negativ. În consecință, ea invalidează voința democrației politice majoritare instituind o democrație juridică.

Dar Curtea Constituțională nu este parte componentă a autorității judecătorești !!! Având dublă natură, atât politică, cât și juridică, această instituție dă o grea lovitură principiului clasic al separației și echilibrului puterilor constituite în stat.

Instituirea Curții Constituționale în statul românesc denumit Republica Moldova, având ca principală menire asigurarea controlului constituționalității legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene și, în mod deosebit, după modelul României, reprezintă în opinia noastră neîncrederea Legiuitorului Constituant în instituțiile judecătorești de drept comun, și în mod deosebit în instanța supremă – Curtea Supremă de Justiția (C.S.J.).

Curtea Constituțională a Republicii Moldova interferează atât cu autoritatea legislativă cât și cu autoritatea judecătorească. Astfel, ea nu crează Dreptul pozitiv (obiectiv)

și statuează pe baza unei proceduri prestabilite asupra constituționalității normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituțională de autoritatea judecătorească. Chiar și modelul de organizare și de funcționare a Curții Constituționale este propriu puterii judecătorești. Dar Curtea Constituțională, deși nu legiferează, pronunță decizii care au efecte **erga omnes**, fiind opozabile tuturor subiectelor de drept din Republica Moldova. Totodată, deciziile Curții Constituționale au caracter general – obligatoriu pe teritoriul statului „moldovenesc” și în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autoritățile „moldovene”.

Caracterele deciziilor Curții Constituționale apropie această instituție de autoritatea deliberativ – legislativă.

Iată de ce judecătorii de la instanțele de drept comun nu au posibilitatea „participării” la jocul politic.

Contraponderea democrației politice – concretizată în democrația juridică – nu se află în mâinile lor ci constituie „**apanajul**” judecătorilor Curții Constituționale.

Exclusiv judecătorii Curții Constituționale, în calitatea lor de apărători ai Constituției Republicii Moldova pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislației.

Pentru ceilalți judecători actul normativ juridic în vigoare nu este nici rău, nici bun – ESTE LEGE, cât timp nu s-a constatat neconstituționalitatea sa.

*

*

*

Cu sinceritate credem că fundamentarea și edificarea Curții Constituționale a fost și este de natură a schimba modul tradițional de înțelegere și de interpretare a principiului juridic, politic și constituțional al separației și echilibrului puterilor constituite în Statul moldovenesc contemporan.

*

*

*

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a Legiuitorului Constituant în capacitatea instanțelor ordinare de a efectua controlul constituționalității legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorității) judecătorești. Dimpotrivă, justiția constituțională fiind o jurisdicție specială, având ca obiect asigurarea conformității Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normele juridice fundamentale cuprinse în Constituție, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituțională constituie o „**putere**” independentă în Republica Moldova, distinctă de celelalte trei „clasice” puteri constituite și fundamentate pe temeiul principiului separației și echilibrului puterilor etatice.

Art. 3. – „Teritoriul”

„(1). Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil.

(2). Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică, respectându-se principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional”.

Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil. Amintim totodată că, potrivit Constituției României din 1866, 1923 și 1938 teritoriul țării era inalienabil și indivizibil. În consecință, acceptarea notelor ultimative sovietice din 26 – 27.06.1940, urmată de cedarea Basarabiei, Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța către U.R.S.S. a fost neconstituțională.

Consecința este simplă !! Teritoriul Regatului Român în anul 1940 fiind inalienabil și indivizibil iar teritoriul actualei Republici Moldova fiind inalienabil (art. 3) și indivizibil (art. 1) rezultă că de jure teritoriul Republicii Moldova – și nu numai –

este teritoriu românesc din care, de nevoie, autoritățile române au fost evacuate în anul 1940 și mai apoi în anul 1944.

Inalienabilitatea teritoriului reprezintă o consecință a suveranității statului.

Teritoriul unui stat **este inalienabil** în sensul că există obligația negativă, generală și universală a tuturor statelor (ca subiecte de Drept Internațional Public) de a se abține de la faptul material al încălcării teritoriului respectiv și de a respecta suveranitatea teritorială a statului în cauză.

Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică cu respectarea principiilor și celorlalte norme general admise ale dreptului internațional public.

Alin. (2) al art. 3 din Constituție are rolul de a consacra frontierele Republicii Moldova. Inalienabilitatea teritoriului Republicii Moldova poate fi opusă oricărui stat care ar intenționa să ocupe această „țară” sau porțiuni din ea, **mai puțin însă României**.

Reparând raptul teritorial din 28 mai 1812, la **27 martie / 9 aprilie 1918** Sfatul Țării, organ reprezentativ al poporului român din Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) a hotărât „în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte **și pentru totdeauna, se unește cu mama sa România**”.

A anulat cineva rezoluția Statului Țării ? Așa fiind teritoriul Basarabiei din care România prin amenințarea cu forța a fost nevoită să se retragă (1940) și din care prin forță efectivă – război – s-a retras, a doua oară, în 1944 este teritoriu românesc conform voinței reprezentanților națiunii române dintre Prut și Nistru.

La pct. 11 alin. (2) din rezoluția Statului Țării se specifică: „**Basarabia unindu-se ca fiică cu mama sa România...**”. Posesiunea milenară a românilor din vechile obști sătești – „romaniile noastre populare”, împletită cu

posesiunea strălucitei Țări a Moldovei până la 1812 și mai apoi cu posesiunea teritoriului transprutean de Regatul Român între 1918 – 1940 și apoi între anii 1941 – 1944 nu reprezintă nimic ? Această joncțiune a posesiilor române reprezintă un titlu străvechi, imprescriptibil !!!

Ca titlu opune Republicii Moldova ? O ocupație rusă de 106 ani (1812 – 1918) repudiată de însăși poporul român al Basarabiei și o statalitate de la 1991 până în 2009. O „statalitate” fundamentată pe forță și dictat, pe Pactul germano-sovietic din 23 august 1939.

Republica Moldova nu poate opune României un titlu just referitor la posesiunea și la suveranitatea teritoriului său. „Actul” din 1940, urmat de ocupația sovietică din 1944, fiind un act de forță nu poate genera Drept; el a fost, rămâne și va fi doar un fapt ilicit !!!!

România, nu are nevoie de o reunire a Basarabiei. Actul din 27 Martie / 9 Aprilie 1918 este valabil producând efecte „de jure”, mai puțin însă efecte de fapt. Sovieticii nu au organizat în Basarabia un referendum sau chiar un plebiscit de teamă să nu fie reiterată, chiar în condiții de teroare, voința românilor basarabeni de a trăi între granițele Statului Român.

Formele nu pot înăbuși fondul, substanța. Un articol sau mai multe din Constituția Republicii Moldova nu poate înlătura drepturile României asupra vechii Basarabii, „poarta” răsăriteană a casei tuturor românilor. Biata fiică a României pângărită, violată vreme de șapte decenii a turbat și își arată colții în fața mamei sale !!! Vai de biata țară !!! (a Moldovei).

Râul Prut, fie vorba între noi românii din Moldova, nu a constituit niciodată măcar o „frontieră” administrativă. În epoca medievală ținutul Iașilor, spre exemplu, se întindea mult, mult peste Prut. În perioada interbelică județe din vestul Prutului se întindeau și la est de Prut (județul Iași, Dorohoi, Botoșani, Fălciu).

Autoritățile „moldovene” deși proclamată teritoriul ca fiind inalienabil pentru a conserva statalitatea Moldovei în special în raport cu România, deci și cu jumătatea vestică a Moldovei, acceptă acordarea unui statut teritorial special teritoriilor de la est de Nistru, acceptă controlul **așa – numitei „Republici Moldovenești Nistrene”** nu doar asupra părții din Transnistria din componența Republicii Moldova dar și asupra orașului Tighina și a satelor din jur din Basarabia românească, acceptă înființarea și funcționarea **așa – zisei „unități teritoriale autonome Găgăuzia”**. Toate aceste concesii sunt de natură a slăbi până la anulare totală în privința principiului inalienabilității și indivizibilității teritoriului Republicii Moldova !!

Aceste statute speciale și aceste autonomii teritoriale pe criterii etnice vor distruge Moldova, nu recunoașterea unității de neam, de limbă și de credință a românilor de pe ambele maluri ale Prutului !!

Dar Chișinăul și-a astupat urechile și i s-au împăienjenit ochii. Ceea ce este clar pentru o lume întreagă, de sute de ani, oficialitățile „moldovenești” se prefac a nu înțelege.

Art. 4. – „Drepturile și libertățile omului”.

„(1). Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2). Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”.

Acest articol coincide cu art. 20 din Constituția României, din 1991, fără modificările din 2003. Doar că în textul român se specifică la alin. (1): „... vor fi interpretate și aplicate...” în

timp ce în alin. (1) din art. 4 – textul „micii României răsăritene” – prevede: „...se interpretează și de aplică...”.

Și până la art. 4 sunt texte copiate din Constituția României din 1991 dar parcă-i prea de tot !! Moldoromâniei ne-au plagiat Legea noastră fundamentală !! Măcar dacă plăteau ceva Bucureștiului ! Dacă tot le place așa de tare Constituția noastră le arăt eu soluția onorabilă: unirea cu România. În acest fel Constituția României se extinde automat și pe teritoriul vechii Basarabii.

Dar nu-i nimic; la două state românești e bine să fie o singură Constituție, chiar dacă „moldovenii” au copiat-o pe cea din patria mamă.

Acest articol dispune, în mod neechivoc, că în caz de neconcordanță între legislația internă a Moldovei și normele juridice internaționale au prioritate, în ceea ce privește aplicarea, acestea din urmă.

Tratatele internaționale încheiate de Republica Moldova pentru a face parte din dreptul intern trebuie să fie supuse ratificării. Numai din momentul ratificării tratatele internaționale au valoare de lege pe teritoriul statului „moldovenesc”.

Declarația Universală a Drepturilor Omului nu constituie propriu-zis un document juridic; ea reprezintă doar un document politic, nefiind obligatorie. Dar datorită prestigiul moral pe care îl are această „declarație” ea a fost introdusă în textul constituțional român de unde a trecut și în textul constituțional „moldovenesc”.

Pactele internaționale relative la drepturile civile și politice, respectiv la drepturile economice, sociale și culturale constituie tratate internaționale apte să producă consecințe juridice.

Pentru instanțele judecătorești din Republica Moldova prevederile tratatelor internaționale devin obligatorii din momentul în care actul de ratificare a fost înserat, cuprins

într-o normă juridică, de regulă lege, publicată de autoritatea etatică competentă.

Art. 5. – „Democrația și pluralismul politic”.

„(1). Democrația în Republica Moldova se exercită în condițiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura și cu totalitarismul.

(2). Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului”.

Este un articol original nefiind copiat din Constituția României !!

După ce în art. 1 din Constituție (alin. 3 teza a II-a) este consacrat caracterul democratic ca trăsătură specifică a statului, acest articol prevede în alin. (1) că există o legătură intimă între **pluralismul politic** și **democrație**. Corelația este de la cauză la efect; pluralismul politic determină și condiționează democrația din Republica Moldova. El constituie o condiție sine qua non pentru democrație.

Această legătură organică garantează și dă eficiență democrației, puterea poporului și participarea lui la guvernare, la rezolvarea treburilor publice fiind neîngrădită.

Pluralismul politic, pavăza și garanția democrației, este incompatibil cu **dictatura** și cu **totalitarismul**.

Democrația – are în vedere modul moderat sau accentuat în care se exercită autoritatea. Ea se poate manifesta prin: **democrația directă; democrația reprezentativă; democrația semidirectă și democrația semi-reprezentativă**.

Democrația directă – este o utopie, fiind imposibil de realizat în practica politică. Presupune autoguvernarea poporului.

Democrația reprezentativă – implică delegarea de către popor sau de națiune către reprezentanți în vederea exercitării conduitelor politice în numele titularului puterii.

*. În varianta **teoriei suveranității populare suveranitatea aparține poporului** trebuind să fie repartizată în cote-părți egale tuturor indivizilor care îl alcătuiesc. Membrii corpului legislativ sunt considerați simpli mandatar i iar mandatul încredințat reprezentanților este imperativ;

*. În varianta **teoriei suveranității naționale suveranitatea aparține națiunii**.

Națiunea fiind o entitate colectivă mandatul acordat reprezentanților implică voința întregii națiuni și deputații reprezintă nu doar pe cetățenii circumscripției electorale în care au fost aleși; ei reprezintă întreaga națiune, întregul corp electoral al statului. Consecința este că reprezentantul nu mai este dependent de corpul alegătorilor săi.

Democrația semi-directă – implică multiple forme: **inițiativa populară, veto-ul popular, revocarea și referendumul**. Nefiind această lucrare un curs de Drept Constituțional sau de Științe Politice nu vom proceda la analiza detaliată a formelor democrației semi-directe. Scopul lucrării noastre este cu totul altul.

Democrația semi-reprezentativă – se fundamentează pe realizarea unei atenuări a urmărilor negative ale unei reprezentativității excesive.

Democrația instituită în Republica Moldova este, în principiu, **o democrație reprezentativă în varianta teoriei suveranității naționale**.

De altfel art. 2 alin. (1) din Constituție se referă la „**suveranitatea națională**” în ciuda faptului că nici unde în Constituție **nu se fac referiri la națiune** ci doar în preambul se afirmă „continuitatea statalității poporului moldovenesc în contextul istoric **al devenirii lui ca națiune**”.

Deci, ori deja poporul moldovenesc a devenit națiune, ori este pe cale de a deveni !! Ce poate deveni poporul moldovenesc – în concepția redactorilor Constituției – decât **o**

națiune moldovenească !! Și totuși conceptul de „**națiune moldovenească**” nu este utilizat în mod explicit, el rezultând doar implicit și mediat din corelarea textelor constituționale !!!

Textul constituțional analizat se referă la două noțiuni proprii științelor politice și juridice: **dictatura** și **totalitarismul**.

Dictatura – se caracterizează prin concentrarea puterii asupra unei persoane, în același timp suspendându-se exercitarea drepturilor și libertăților cetățenești și argumentându-se necesitatea aceasta în situații de urgență și de pericol.

Dictatura este o monocrație quasi – perfectă întrucât concentrează puterea în plenitudinea componentelor sale. De principiu, fundamentul dictaturii este considerat a fi chiar în prevederile constituționale, fiind determinată de situații cu totul excepționale. Dictatura are un caracter temporar în sensul că după ce situația excepțională a dispărut trebuie să se revină la regimul constituțional iar dictatura trebuie abolită.

Prin natura ei și prin modul de manifestare dictatura suprimă exercițiul drepturilor și libertăților publice. Așa fiind dictatura nu reprezintă un scop în sine ci este rezultatul unor stări excepționale sau a unor împrejurări extrem de dificile pentru puterea de stat. Cazul tipic de dictatură este reprezentat de **dictatura antonesciană**.

Totalitarismul – implică acapararea de către regimul politic a întregii vieți sociale, chiar și a vieții private a cetățenilor în scopul utilizării acestora ca simple instrumente ale statului.

Exemple tipice de state totalitare: U.R.S.S. în perioada totalitarismului stalinist, România în perioada regimului comunist dar și sub regimul personal al Regelui Carol al II-lea.

Alin. (2) al art. 5 din Constituția Republicii Moldova se referă la **ideologia politică**, în sensul că nici o ideologie nu poate deveni dominantă în stat.

Ideologiile politice – reprezintă manifestări, discursuri ale puterii sau referitoare la putere. Etimologic termenul desemnează o știință a ideilor dar este utilizat, în contemporaneitate, în sensul de ansamblu ideilor, valorilor sau a sensibilității proprii unei clase sociale, respectiv a clasei aflate la putere, a guvernanților.

Ideologia se deosebește net de doctrina politică care desemnează un ansamblu coerent de idei despre societate, reunite dintr-o perspectivă de subiectivitate care îmbină metodologia științifică cu obiective socio-umane care conferă putere politică și prosperitate unui grup social.

Înserarea prevederilor din art. 5 alin. (2) al Constituției are menirea de a apăra statul de influențe ideologice excesive și / sau permanente, așa cum de altfel s-a și întâmplat în perioada ocupării teritoriului Basarabiei de U.R.S.S., când ideologia oficială a R.S.S. Moldovenești și a statului federativ-unional U.R.S.S. **era comunistă cu puternice accente și mai apoi cu reminiscențe staliniste.**

Art. 6. – „Separația și colaborarea puterilor”.

„În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției”.

La analiza art. 2 din Constituție am antamat chestiunea în discuție referitoare la aplicarea principiului separației și echilibrului puterilor etatice. O precizare totuși se mai impune. Acest principiu este în terminis prevăzut de Constituția Republicii Moldova. Pentru detalii trimitem la analiza articolului anterior menționat.

Art. 7. – „Constituția, Lege Supremă.”

„Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică”.

La români avem art. 1 alin. (5) din Constituție astfel cum a fost revizuită în anul 2003 care prevede că: „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie.”

Înainte de modificarea Constituției României prin Legea nr. 429 / 2003, aprobată prin referendumul național din 18 – 19 octombrie 2003 și confirmat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 / 22 octombrie 2003, art. 51 din Constituție prevedea: „Respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”.

Revenind la Constituția Republicii Moldova menționăm că art. 7 consacră din punct de vedere constituțional, supremația Constituției față de toate celelalte legi. Aceasta înseamnă că în cadrul ierarhiei normelor juridice, normele juridice constituționale au rangul cel mai ridicat. Efectul este reprezentat de obligația întregii legislații, a întregului drept pozitiv (obiectiv) de a fi conform cu prevederile constituționale.

Întreaga ordine juridică a statului își regăsește fundamentul în normele juridice constituționale, care alcătuiesc Constituția țării. Constituția garantează drepturile și libertățile fundamentale cetățenești, ocrotește și întărește legalitatea și reglementează competențele conferite autorităților etatice în vederea exercitării puterii de stat.

Întrucât Constituția este Legea Supremă rezultă în mod logic că nici o normă juridică, nici un act normativ – juridic nu poate să-și producă efectele juridice dacă este contrar dispozițiilor constituționale. De asemenea, sub aspect formal Constituția se deosebește clar de celelalte norme juridice care

alcătuiesc dreptul obiectiv (pozitiv) – legislația – deoarece o lege de modificare a Constituției poate fi adoptată de Parlament după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare, cu votul a 2 / 3 din numărul deputaților. Dacă inițiativa cu privire la modificarea Constituției nu a condus la adoptarea de către Parlament a legii constituționale corespunzătoare, în termen de un an, propunerea se consideră nulă (art. 143 din Constituția Republicii Moldova).

Art. 8. – „Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale.”

„(1). Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

(2). Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.”

Acest articol din Constituția Republicii Moldova cuprinde aspecte generale și tehnice. Acest stat proclamă respectarea Cartei O.N.U. – pe care o indică textul constituțional, în mod expres – și a tratatelor la care Republica Moldova este parte.

Se afirmă în mod liber îndatorirea Republicii Moldova de a respecta normele imperative din Dreptul Internațional Public și de a-și întemeia relațiile cu alte state – deci relațiile internaționale – pe principiile unanim recunoscute ale Dreptului Internațional Public. Rezultă, în mod logic, că Republica Moldova înțelege să-și execute obligațiile asumate în raport cu terțe state cu bună – credință.

Evident, un tratat internațional care, ipotetic, ar conține prevederi contrare Constituției – legea fundamentală a statului

nu poate intra în vigoare și deci nu-și poate produce efectele juridice decât dacă, în prealabil, este revizuită Constituția.

Deși nu sunt menționate în mod expres de textul constituțional credem că în noțiunea de „**...relațiile cu alte state ...**” Legiuitorul Constituant a înțeles implicit să includă și **relațiile de bună vecinătate** pe care Republica Moldova trebuie să le afirme și să le dezvolte în raport cu statele cu care are frontieră comună.

Art. 9. – „Principiile fundamentale privind proprietatea”.

„(1). Proprietatea este publică și privată. Ea se constituie din bunuri materiale și intelectuale.

(2). Proprietatea nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăților și demnității omului.

(3). Piața, libera inițiativă economică, concurența loială sunt factori de bază ai economiei.”

Sunt proclamate cu titlu de principiu existența proprietății în cele două forme, publică și privată. Este recunoscută atât proprietatea efectivă, având ca obiect bunuri materiale, cât și proprietatea intelectuală.

În alin. (2) este statuată o limitare constituțională a exercitării dreptului de proprietate, fără a se face distincție între dreptul de proprietate publică și respectiv dreptul de proprietate privată.

Această limitare impusă și prevăzută în mod expres de textul constituțional se referă la drepturile, libertățile și demnitatea omului.

Cu alte cuvinte, titularul dreptului de proprietate (publică sau, după caz privată) nu poate utiliza dreptul său subiectiv civil cu caracter patrimonial, real împotriva drepturilor, libertăților și demnității oamenilor.

Dar oare când organele Ministerului Afacerilor Interne din Republica Moldova utilizează tehnica din dotare împotriva **demonstranților unioniști sau a persoanelor care nu sunt de acord cu regimul politic existent** nu încalcă prevederile art. 9 alin. (2) din Constituție ? Armamentul din dotare, echipamentele de luptă, câinii folosiți de polițiști sunt proprietate publică a statului, dată în administrarea Ministerului Afacerilor Interne. Și atunci, iată un exemplu de utilizare a proprietății – în speță a dreptului de proprietate publică – în detrimentul drepturilor (a dreptului, libertății opiniei și a exprimării) și a demnității persoanelor fizice cetățeni ai Republicii Moldova (români din Basarabia).

În alin. (3) sunt menționați – în opinia Constituantului – factorii de bază ai economiei: **piața (de marfă, de capital), libera inițiativă economică și concurența loială**. Doar o precizare se impune: toți cei trei factori nominalizați de norma juridică constituțională determină și conduc, în mod direct și nemijlocit, la instaurarea și funcționarea **economiei capitaliste în Republica Moldova**.

Normele cu caracter general, principal, cuprinse în art. 9 sunt dezvoltate, în mod organic, în **Titlul IV al Constituției** referitor la „**Economia națională și finanțele publice**” (art. 126 – 133). Din acest motiv nu vom insista asupra art. 9 cu atât mai mult, cu cât normele cuprinse în cadrul său au eminamente un caracter general.

Art. 10. – „Unitatea poporului și dreptul la identitate”.

„(1). Statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova. Republica Moldova este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi.

(2). Statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase”.

Se proclamă drept fundament al statului **unitatea poporului**, lucru firesc de altfel deoarece populația reprezintă unul dintre elementele componente fundamentale ale statului, în general.

Dar, reiterăm un aspect aparent lipsit de importanță însă cu conotații de interpretări multiple, unele chiar paradoxale.

„... unitatea poporului Republicii Moldova...”, este un fragment din textul constituțional care frapează. După cum am constatat doar în preambulul Constituției se menționează „**poporul moldovenesc**” în contextul „... stabilității poporului moldovenesc...”.

Ulterior Constituantul nu mai utilizează nici măcar sintagma neștiințifică și antiistorică de „**popor moldovenesc**” ci, frecvent, se referă la „**poporul Republicii Moldova**”. Aceasta constituie, în opinia noastră, un aspect și mai negativ decât utilizarea sintagmei de **popor așa-zis moldovenesc**. Dar poporul din acest stat nu are o denumire ? Este indicat acest popor prin utilizarea denumirii statului !!! „**Poporul Republicii Moldova**” nu determină sub aspect logic și organic nici un atribut al acestei populații. Este ca și cum am spune în loc de „**poporul român**”, **poporul României**.

Ca atare, sintagma de „**popor al Republicii Moldova**” este folosită – apreciem noi – pentru a înlătura chiar și noțiunea de „**popor moldovenesc**”, pentru că ultima noțiune semnifică totuși structura etnică, lingvistică, culturală, religioasă, spirituală a populației de pe acel teritoriu, factura psihologică a acestei populații, apartenența ei la o „gintă originară” și de ce nu la un stat comun tuturor oamenilor aparținând aceluiași popor în timp ce utilizarea primei sintagme atrage un caracter impersonal, anistoric, înlăturând toate particularitățile celui popor.

Dar poate că pentru autoritățile statului Republica Moldova, o **Moldo – Românie în toată puterea cuvântului**, „**poporul moldovenesc**” nefiind încă națiune, nu-și merită nici măcar această titulară falsă.

Statul Republicii Moldova, o republică românească, prin excelență, **are ca fundament unitatea poporului român din Moldova istorică răsăriteană, impropriu denumită Basarabia.**

Deși au copiat practic textul din Constituția României (art. 4), autoritățile „moldovenesti” au „uitat” să transcrie denumirea poporului român. Dar nu au menționat nici măcar denumirea „**popor moldovenesc**” ci pur și simplu au utilizat sintagma de „**popor al Republicii Moldova**” tocmai datorită faptului că orice amintește de patria – mamă, de poporul român, de limba română stârnește groază și spaimă în conștiința guvernanților „moldoveni”. Este trist deoarece, la momentul de față, cel puțin formal, Basarabia nu mai este guvernantă, în mod direct și nemijlocit, de Imperiul Țarist sau de conducerea centrală a U.R.S.S. Și totuși, străinii aduși șefi pe pământ românesc împreună cu unii români compromiși, delăsători, necunoscători ai adevărului istoric sau trădători de neam și de țară continuă să denatureze adevărul despre unitatea poporului român de la Tisa și până la Nistru, și dincolo de el, să falsifice istoria națională a românilor și să perpetueze denumiri improprii, artificiale, pentru limba noastră cea română !!!!

Republica Moldova constituie patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi. Este firesc acest aspect avându-se în vedere că există și pare a se permanentiza existența celor două state românești pe continentul european. Este o rușine pentru Europa faptul că, în pofida drepturilor imprescriptibile ale României asupra teritoriului dintre Prut și Nistru și asupra nordului Bucovinei, aceste pământuri străvechi, autentic românești, nu au fost încă încadrate între frontierele Statului Român ! Și românii de la ambele maluri ale Prutului trebuie – sau cel puțin ar trebui – să simtă povara neputinței unificării tuturor pământurilor strămoșești !

Este garantat prin textul alin. (2) dreptul subiectiv al cetățenilor aparținând minorităților naționale la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

Frumos text dar trebuie să ne amintim că între „**ceea ce trebuie să fie**” și „**ceea ce este**” există o discrepanță frapantă și considerabilă !!!

Rușii, ucrainenii, găgăuzii au recunoscute și garantate drepturile prevăzute de Constituție, mai puțin însă românii.

Iată argumentele:

I) Moldovenii, români adevărați nu-și pot exprima reala lor identitate etnică. Deși sunt parte componentă a națiunii române aceștia nu au dreptul de a utiliza noțiunile de: „român”, „limbă română”, „popor român”, „națiune română”, „stat român”, „istorie a românilor” etc.

Românii noștri din Basarabia continuă a fi tratați cu discriminare, inoculându-li-se permanent ideea că sunt „**moldoveni**” și că au trăit de veacuri sub oblăduirea „**maicei Rusii**” !!!

II) Românii din Basarabia care îndrăznesc să-și afirme identitatea lor națională – DE ROMÂNI – sunt considerate minoritate !!! în propria țară. Sunt discriminați și continuu șicanați de autoritățile „moldovenesti” !!! Iată spre exemplu: cât au avut și au de suferit românii care au avut constituit Mitropolia Basarabiei sub egida Patriarhiei Române. Ei au fost scoși în afara legii – până când statul „moldovenesc” a fost condamnat de forurile europene – doar pentru faptul că s-au separat de Mitropolia Moldovei aflată sub directul control al Patriarhiei ruse !!!

Cât de greu a recunoscut guvernul de la Chișinău Mitropolia Basarabiei și câte șicane suportă și acum preoții și enoriașii români pentru că au îndrăznit să înfăptuiască deja unirea spirituală a tuturor românilor !!!

Iată cum se aplică concret alin. (2) al art. 4 din Constituție când este vorba de poporul român din Basarabia !!

Considerați minoritari în propria țară, discriminați, umiliți, deseori violența fizică, românii – din partea răsăriteană a Țării Moldovei – care constituie fundamentul acestui stat ca număr, și ca drepturi istorice, suportă cu stoicism greutăți identice cu cele impuse de ocupația străină fățișă. Unica lor speranță a fost, este și va rămâne unirea cu patria – mamă, cu România.

Constituția Republicii Moldova deși se inspiră copios din Legea fundamentală a patriei – mamă „contribuie” la asuprirea națională a românilor basarabeni !!!

Art. 11. – „Republica Moldova, stat neutru.”

„(1). Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă.

(2). Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său.”

Neutralitatea unui stat reprezintă situația juridică specială în care se află acel stat care în timp de conflict armat nu ia parte la ostilități, continuând să întrețină relații cu celelalte state, inclusiv cu statele beligerante.

Neutralitatea statului implică adoptarea **unei atitudini de abținere și a unei atitudini de imparțialitate**.

Abținerea – constă în îndatorirea statului declarat neutru de a nu acorda, direct sau indirect, nici un fel de ajutor în ducerea războiului unuia sau unora dintre statele beligerante.

Imparțialitatea – reprezintă obligația statului declarat neutru, ca în relațiile sale de orice natură cu statele beligerante să păstreze o egalitate strictă de tratament pentru a nu crea o situație mai favorabilă din punct de vedere politic sau militar pentru vreuna dintre părțile beligerante. Aceasta întrucât actele

de bună – voință efectuate de statul declarat neutru în raport de unul dintre beligeranți sunt **ipso facto** considerate acte de rea – credință față de celălalt sau celelalte state beligerante.

Republica Moldova se declară un stat **permanent neutru**.

Neutralitatea permanentă – angajează statul care o proclamă să rămână neutru în raport cu orice conflict armat care potențial ar putea interveni și să promoveze o politică generală în acest sens.

Alin. (2) din articolul analizat menționează interdicția de dislocare a forțelor armate străine pe teritoriul Moldovei. Din nefericire staționarea forțelor militare rusești în zona transnistreană, forțe care au dat imboldul separatiștilor de a proclama așa – numita Republică Moldovenească Nistreană, încalcă atât acordurile încheiate și obligațiile asumate de R.F. Rusă față de Republica Moldova și în raport cu comunitatea internațională, cât și Constituția Republicii Moldova, ca Lege fundamentală, Supremă a acestui stat.

Art. 12. – „Simbolurile statului.”

„(1). Republica Moldova are drapel, stemă și imn.

(2). Drapelul de Stat al Republicii Moldova este tricolor. Culoarele sunt dispuse vertical, în ordinea următoare, începând de la lance: albastru, galben, roșu. În centru, pe fâșia de culoare galbenă, este imprimată Stema de Stat a Republicii Moldova.

(3). Stema de Stat a Republicii Moldova reprezintă un scut tăiat pe orizontală având în partea superioară cromatica roșie, în cea inferioară – albastră, încărcat cu capul de bour având între coarne o stea cu opt raze. Capul de bour este flancat în dreapta de o roză cu cinci petale, iar în stânga de o semilună conturnată. Toate elementele reprezentate în scut sunt din aur (galbene). Scutul este plasat pe pieptul unei acvile naturale putând în cioc o cruce de aur (acvila cruciată) și ținând în

gheara dreaptă o ramură verde de măslin, iar în cea stângă un sceptru de aur.

(4). Imnul de Stat al Republicii Moldova se stabilește prin lege organică.

(5). Drapelul, stema și imnul sunt simbolurile de stat ale Republicii Moldova și sunt ocrotite de lege.”

Acest articol referitor la simbolurile Republicii Moldova este puternic descriptiv, așa încât se impun a fi făcute doar unele precizări.

Drapelul Republicii Moldova este identic cu drapelul României semnificând întreaga națiunea română.

Drapelul tricolor este rezultatul contopirii **culorilor Moldovei** (galben și albastru) și **ale Munteniei** (roșu și galben). Primul tricolor românesc a fost arborat de revoluționari la 26 iunie 1848 sub deviza „**Dreptate – Frăție**”.

Așa fiind, este clar pentru toată lumea că drapelul tricolor este simbolul tuturor românilor nu numai pentru că este utilizat ca simbol etatic și în România și în Republica Moldo-Română dar și datorită faptului că cele trei culori ale drapelului reprezintă contopirea culorilor Țării Moldovei și culorilor Țării Românești.

Or, Republica Moldova nu utilizează doar galben și albastru – culorile tradiționale ale steagului (stindardului) Țării Moldovei ci adaugă și roșu care împreună cu galben constituie vechiul stindard al Țării Românești. Steagul României și a micii Românie de pe teritoriul răpit al Basarabiei constituie o sinteză a bătrânelor steaguri din cele două Țări românești surori extracarpătice: Țara Moldovei și Țara Românească.

A invoca un steag tricolor doar al Republicii Moldova, în condițiile în care este identic cu drapelul României, reprezintă un fals istoric grosolan !!

România și Moldova au același drapel deoarece în cele două state românești poporul român este majoritar, în mod

covârșitor. Națiunea română nu ține cont de artificialele și temporarele granițe așezate chiar în mijlocul bătrânei Țări a Moldovei istorice.

Stema de Stat a Republicii Moldova scoate în relief **capul de bour – zimbru** – vechea stemă a Țării Moldovei. Și în stema României avem, capul de bour ca reprezentând vechea Țară a Moldovei, nu doar teritoriul dintre Carpații Orientali și Prut. Iarăși se naște o identitate de simbol care nu mai necesită comentarii !!! Iar capul de bour din stema Republicii Moldova este plasat pe pieptul unei acvile naturale care este simbolul vechii Țări Românești. Voluntar sau involuntar pe drapelul Republicii Moldova în cadrul Stemei de Stat, apar stemele istoricelor țări românești: Țara Moldovei și Țara Românească !!

Imnul de Stat se stabilește prin lege organică. În prezent acesta este „**Limba noastră**”, pe versurile marelui poet român basarabean Alexei Mateevici, muzica Alexandru Cristea, dar o lungă perioadă imnul Republicii Moldova a fost imnul României „**Deșteaptă-te române**”, schimbat de oficialități deoarece era prea naționalist și era însușit de Republica Moldova după proclamarea sa ca imn al României.

Toate aceste simboluri: drapel, stemă și imn sunt **simboluri naționale**, cum de altfel sunt prevăzute în Constituția României (art. 12).

Ele nu sunt simboluri de stat ale Republicii Moldova ci ale întregii națiuni române, însușite – este adevărat – de autoritățile de la Chișinău.

Legiutorul Constituant din Republica Moldova a evitat, ca de obicei, să aducă în discuție noțiunea de „**național**”, utilizând în locul sintagmei „**simboluri naționale**” pe aceea de „**simbolurile statului**”.

Motivul îl cunoaștem prea bine: tentativa, din start eșuată, de a oculta teza unității întregii națiuni române care ar fi condus în mod logic la ideea înfăptuirii unirii Basarabiei cu

patria – mamă România, conform principiului istoric și politico – juridic: **o măreață națiune într-un singur stat național !!!**

Art. 13. – „Limba de stat, funcționarea celorlalte limbi”.

„(1) Limba de stat a Republicii Moldova este **limba moldovenească**, funcționând pe baza grafiei latine.

(2). Statul recunoaște și protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea **limbii ruse și altor limbi vorbite pe teritoriul țării**.

(3). Statul facilitează studierea limbilor de circulație internațională.

(4). Modul de funcționare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabilește prin lege organică”.

Limba de stat în Republica Moldova este așa – zisa **limbă moldovenească**, scrisă cu litere latine.

Înainte de 01.09.1989 în Republica Socialistă Sovietică Moldovenească limba oficială era limba rusă. Limba așa – zis moldovenească era limba populației autohtone fiind tolerată. Scrierea se realiza cu ajutorul alfabetului chirilic.

Nu există o limbă moldovenească, după cum nu există o limbă muntenească, oltenească sau ardelenească.

Limba română are două mari dialecte: **dialectul nord – dunărean** sau **daco – român** vorbit de toți românii din nordul Dunării dar și din Dobrogea (inclusiv Cadrilater) din valea Timocului și din lunca Dunării (partea dreaptă, aflată pe teritoriul Serbiei și Bulgariei) și **dialectul sud – dunărean** care cuprinde: istro-română, megleno-română și macedo-română sau aromână.

În nordul Dunării și în Dobrogea limba română propriu-zisă – adică dialectul daco – român – este unitară existând mici diferențe, denumite **subdialecte** sau **graiuri**. Așa avem: graiul moldovenesc, graiul muntenesc, graiul oltenesc etc.

Dar caracterul unitar al limbii române nu este afectat prin existența particularităților, a regionalismelor în limba noastră.

De sute de ani, savanții și cărturarii au precizat caracterul unitar al limbii române. De altfel, autoritățile ungare, austriece și respectiv austro-ungare (1867) niciodată nu au denumit limba vorbită de românii din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina altfel decât **limba română** sau **limba valahă**.

Doar în Basarabia după 1812, autoritățile țariste au insistat asupra caracterului moldovenesc al provinciei, considerând limba autohtonilor români ca fiind o limbă moldovenească. După 1940 și respectiv 1944 sovieticii au continuat și au accentuat considerabil deznaționalizarea românilor, denumind, în continuare, limba română vorbită și scrisă de basarabeni cu sintagma „**limbă moldovenească**”.

Caracterul artificial al denumirii de limbă moldovenească este cunoscut de toată lumea de bună - credință.

Când limba română din R.S.S. Moldovenească a trecut la alfabetul latin toți românii au fost satisfăcuți și au așteptat revenirea la denumirea adevărată a limbii, mai ales în condițiile câștigării independenței teritoriului român transprutean în raport cu fosta U.R.S.S. Iată însă că în noul stat, autoritățile „moldovenești” continuă să denatureze adevăruri obiective, inacceptabile privitoare la națiunea română.

Continuarea utilizării la nivel constituțional a glotonimului „**limbă moldovenească**” constituie un sacrilegiu la adresa limbii noastre, a istoriei românilor și a culturii și

civilizației naționale. Acum când cel puțin formal Republica Moldova este un stat independent, neanexat la Imperiul Rus, este de neînțeles atitudinea clasei politice chișinăuene, care fățiș promovează o politică profund antinațională.

În zadar protestele oamenilor de știință și de cultură, a profesorilor, a studenților și a elevilor basarabeni ! În zadar demonstrațiile și argumentele aduse de mari profesori și academicieni, lingviști și istorici ! Clasa politică moldovenească nu înțelege sau se prefacă că nu înțelege că limba română este limba vorbită de românii basarabeni. Că până la urmă graiul moldovenesc este doar un subdialect al limbii române și nu o limbă separată !!

Noi românii din Moldova încadrată în granițele României (de la Carpații Orientali la Prut) vorbim limba română iar ei „moldovenii”, adică românii din Moldova dintre Prut și Nistru și din partea transnistreană a Republicii Moldova vorbesc o altă limbă, limba moldovenească ?!?! Ce porcărie, ce nerușinare !!!!

Dar politicienii din Republica Moldova nu numai că nu au recunoscut limba română, în mod expres, ca limbă oficială a statului (râd până și rușii de bună – credință, intelectuali veritabili) dar au recunoscut și protejat păstrarea, dezvoltarea și funcționarea limbii ruse și a altor limbi vorbite pe teritoriul țării.

Așa fiind, în Basarabia nu se vorbește – în opinia Constituantului – limba română dar se protejează funcționarea nestingerită a limbii ruse, limba ocupantului din trecutul nu prea îndepărtat și a altor limbi: ucraineană, găgăuză !!! Poate la aceste „alte limbi” intră, în opinia parlamentarilor moldoveni, **și limba română** !!! vorbită măcar de cei care la recensământ se declară români și care țin de Patriarhia Română prin intermediul Mitropoliei Basarabiei !!!

În anul 2009 să insiști asupra existenței unei limbi moldovenești distinctă de limba română este o nerușinare fără margini !

Nu de mult s-a tipărit la Chișinău un dicționar moldo-român. Adică cuvintele din moldovenește trebuiesc traduse în românește și invers !!! Când conducătorii Republicii Moldova se întâlnesc cu oficialitățile române au nevoie de traducător, de interpret ?? Desigur, au nevoie dacă nu cunosc limba română sau dacă o cunosc insuficient, adică dacă „**nu posedă limba de stat**” cum pretinde Constituția Republicii Moldova [art. 78 alin. (2)]. Dar dacă „**nu posedă limba de stat**” cum de au ajuns să diriguiască destinele românilor basarabeni ?!?! Este o întrebare care își așteaptă încă răspunsul !!!

Dar fățărnicia și viclenia moldovenească nu are limite !!! Iată un exemplu concludent: „Sunt deosebit de emoționat și în același timp fericit că mă aflu la București și că am posibilitatea să discut cu domnul președinte Ion Iliescu. Împreună am analizat toate aspectele dezvoltării, colaborării și cooperării dintre Republica Moldova și România. Punctele de vedere coincid în majoritatea problemelor. Avem foarte mult de lucru împreună și, dacă toate cele ce au fost discutate vor fi traduse în viață, de acest lucru vor avea de câștigat **și românii din partea dreaptă și cei din partea stângă a Prutului**”. Aceasta este declarația d-lui Mircea Snegur, cu prilejul unei vizite la București !!! Păi, ori suntem toți români ori unii sunt români iar alții moldoveni ??

De atâta emoție și bucurie fostul președinte al Republicii Moldova **i-a numit pe locuitorii din partea stângă a Prutului ROMÂNI !!** (în anul 1991). Tot domnia sa preciza, în octombrie 2005, cu prilejul intrării Republicii Moldova în

Consiliul Europei că: „cele două state – adică România și Republica Moldova – pornesc de la realități și țin seama de acordul de la Helsinki și Carta de la Paris”, adică mai explicit că pentru o bună bucată de vreme Moldova ex-sovietică va ființa ca stat separat de România !!!

Este un fapt pozitiv că în Republica Moldova se facilitează studierea limbilor de circulație internațională, cu condiția ca, pe lângă limba rusă, să fie studiate și limbile statelor apusene dezvoltate: engleză, franceză, germană, etc.

Art. 14. – „Capitala”.

„Capitala Republicii Moldova este orașul Chișinău”.

Municipiul Chișinău este consacrat drept capitală a Republicii Moldova.

După anexarea Moldovei dintre Prut și Nistru, în mai 1812, de către Imperiul Rusiei a fost stabilită reședința oblastiei la Tighina, pentru ca din anul 1818 să fie mutată la Chișinău.

După declararea provinciei drept gubernie țaristă Chișinăul a continuat să fie considerat capitala Basarabiei.

Dar istoria Țării Moldovei nu a început la 1812 !!! Capitala Moldovei a fost succesiv **Baia (Civitas Moldaviae)**, scaun domnesc al Drăgoșeștilor, **Rădăuți** – întemeiat de domnitorul Bogdan I, unde se află morminte domnești -, **Siret** (scaun domnesc în perioada lui Lațcu), **Suceava** (scaun domnesc sub Petru Mușat, având calitatea de capitală începând cu anul 1388), **Iași** (capitală a Moldovei din anul 1565, sub domnia lui Alexandru Lăpușeanu, la solicitarea Imperiului Otoman).

Apoi trebuie remarcat, așa în treacăt, că prima capitală a Principatelor Unite ale Moldovei și Țării Românești a fost tot

în Moldova, în **orașul Focșani**, iar în perioada retragerii armatei române în Moldova, în primul război mondial, capitala României a fost mutată la **Iași**. Aici, la Iași era sediul Guvernului Român, era Parlamentul și Regele când la 27 martie / 9 aprilie 1918 Basarabia s-a unit cu România. (20 noiembrie / 3 decembrie 1916 până la 16 / 28 noiembrie 1918).

Așadar Chișinăul nu a fost niciodată capitală a Țării Moldovei, el obținând „statut” de capitală doar după ocuparea și anexarea Moldovei transprutene la Imperiul țarist.

Aici, la Chișinău, se afla Sfatul Țării când a fost votată unirea cu țara – mamă.

Titlul II: Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale.

CAP. I.: DISPOZIȚIILE GENERALE

Art. 15. – „Universalitatea”.

„Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea”.

Textul preia norma juridică constituțională prevăzută de art. 15 din Legea fundamentală a României, care practic în alin. (1) are un conținut identic.

Art. 15 al Constituției Republicii Moldova consacră poziția de egalitate a cetățenilor moldoveni în fața legilor. Desigur, este vorba de o formulare de principiu deoarece este cunoscut că cetățenilor Republicii Moldova cărora li s-au aplicat pedepse complementare nu beneficiază de drepturile din care au fost decăzuți de instanța de judecată penală.

Art. 16. – „Egalitatea”.

„(1). Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2). Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”.

În alin. (1) este instituită obligația statului **de a respecta și de a ocroti** persoana fizică sau, mai larg, orice subiect de drept. Textul utilizează noțiunea de „**persoană**” ceea ce, într-o interpretare largă, include atât persoanele fizice cât și

persoanele juridice. Fără îndoială, intenția Constituantului a fost aceea de a se referi în mod prioritar la **persoanele fizice**.

Deci Republica Moldova are îndatorirea de **a respecta** și de **a ocroti** orice persoană, indiferent de cetățenie, vârstă, statut, avere, etc.

Dacă **respectarea persoanei** implică o stare quasi – pasivă generând o obligație de non – facere, adică de abținere a statului de a aduce atingere în vreun fel persoanei, **ocrotirea ei** presupune, o atitudine pozitivă, de acțiune îndreptată asupra persoanei cu scopul de a-i prezerva toate drepturile și libertățile.

Această obligație a statului nu este, credem noi, doar primordială ci, în primul rând, are caracter fundamental, fiind o obligație de ordin constituțional.

În alin. (2) se consacră egalitatea tuturor cetățenilor în fața legilor și a autorităților publice. Evident, există unele diferențe între anumite categorii de cetățeni manifestate în mod obiectiv în societate.

Astfel, cetățenii Republicii Moldova care au calitatea de comercianți sunt obligați să declare veniturile obținute; la fel, demnitarii și anumite categorii de funcționari publici au această obligație. Ceilalți cetățeni nu au această îndatorire.

Constituantul enumeră situațiile în care ar putea exista discriminări sau privilegii: **rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere și origine socială**. Observăm că această enumerare are un caracter limitativ și nu doar exemplificativ.

În consecință, alte deosebiri care să genereze discriminări sau privilegii între cetățenii moldoveni nu sunt de conceput deși pot exista faptic. Mai corect ni se pare a fi textul din Constituția României unde se prevede că „Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări” – art. 16 alin. (1).

Art. 17. – „Cetățenia Republicii Moldova”.

„(1). Cetățenia Republicii Moldova se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică.

(2). Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia.”

Acest articol consacră, cu caracter principal, cetățenia Republicii Moldova. Modurile de dobândire, de păstrare, de pierdere sunt prevăzute de legea organică. Cu alte cuvinte, norma juridică constituțională face trimitere directă la legea organică a cetățeniei Republicii Moldova, act normativ – juridic inferior Constituției.

Nici un cetățean al Republicii Moldova nu poate fi lipsit de cetățenia sa în mod arbitrar. Aceasta înseamnă că cetățenia nu poate fi ridicată decât în condițiile și în cazurile limitativ prevăzute expres de legea organică.

Este garantat dreptul persoanei fizice, cetățean al Republicii Moldova de a-și schimba cetățenia, ceea ce implică renunțarea la cetățenia moldovenească și obținerea cetățeniei unui terț stat.

Pe parcursul redactării acestei lucrări la data de 05.04.2009, au avut loc alegeri parlamentare în Republica Moldova câștigate de Partidul comuniștilor din acest stat.

Ulterior, o săptămână întreagă, cel puțin până la momentul scrierii acestor rânduri, cetățeni ai Republicii Moldova au protestat acuzând o eventuală falsificare a alegerilor. Două sute nouă zeci și cinci (295) de tineri români din Basarabia au fost arestați în timpul protestelor. Ziariști moldoveni au fost răpiți de forțele de ordine.

Cetățenilor români le-a fost interzis accesul în Republica Moldova, au fost instituite din nou vize pentru români.

Străzile Chișinăului au fost invadate de tineri demonstranți cu steaguri românești și ale U.E. și de scutieri și

membri ai securității moldovenești care îi arestau inopinant pe manifestanți și îi răpeau pe jurnaliști.

Cu ocazia demonstrațiilor au fost devastate unele clădiri publice, încercându-se chiar incendierea acestora.

Ziariștilor români li s-a interzis să transmită știri la București, fiind uneori reținuți de serviciile secrete, sechestrați și expulzați, după ce au fost amenințați cu moartea sau cu închisoarea.

Tabloul halucinant al revoltei pro-românești și pro-europene de la Chișinău este întregit de reacția furibundă a – încă – președintelui Republicii Moldova care acuză continuu, fără discernământ, implicarea României în organizarea și desfășurarea revoltelor !!

Ca măsuri de represalii Voronin a ordonat declararea ambasadorului român la Chișinău drept persoană non grata, acesta părăsind teritoriul Republicii Moldova !!! Încercarea autorităților române de a trimite un alt ambasador se izbește de refuzul obstinant al autorităților moldovenești de a-l primi !!!

Așa se comportă conducerea Republicii Moldova cu Statul Român !!! Trenurile din România sunt oprite la vamă lungi perioade, unele nefiind primite pe teritoriul Republicii Moldova.

Chiar înainte de alegerile legislative sute de cetățeni români au fost întorși de la granița cu Republica Moldova fără nici un motiv plauzibil !!!

Șeful statului – Voronin – a amenințat cu invadarea Moldovei de forțele militare ruse staționate ilegal în Transnistria !!! Așa înțeleg autoritățile Republicii Moldova să respecte art. 8 din Constituția acestui stat !! Așa respectă Statul Român care a fost primul stat ce a recunoscut independența Republicii Moldova !!!

Cu referire la articolul 17 din Constituție iată exemplul concret despre felul în care autoritățile respectă cetățenii moldoveni. Dacă aceștia arborează steaguri ale Republicii

Moldova și ale U.E. și demonstrează împotriva falsificării alegerilor parlamentare în favoarea comuniștilor sunt bătuți, fugăriți, hăituiți, arestați, maltratați și chiar uciși de organele de represiune ale Ministerului Afacerilor Interne și ale serviciilor secrete (securitatea moldovenească) !!!!

Nu mai antamăm chestiuni relative la legea organică la care face trimitere norma juridică constituțională întrucât între „starea de fapt” și „starea de jure” este o diferență considerabil de frapantă.

Cum am mai spus: românii din Basarabia care îndrăznesc să obiecteze în fața regimului comunist devin victime sigure în propria lor țară – „**Republica Moldova**”.

Art. 18. – „Protecția cetățenilor Republicii Moldova”.

„(1). Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului atât în țară, cât și în străinătate.

(2). Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară”.

Este consacrată îndatorirea statului de a se preocupa de situația cetățenilor săi aflați atât pe teritoriul Republicii Moldova cât și în străinătate. Această obligație are caracter constituțional.

Analiza textului din Constituția Republicii Moldova conduce la concluzia, logică de altfel, că instituția **cetățeniei** reprezintă liantul dintre stat și individ.

Deși textul constituțional nu prevede credem că cetățenilor Republicii Moldova le revine îndatorirea de a executa obligațiile în raport cu statul.

În alin. (2) se prevede că, de principiu, statul moldovenesc **nu își poate extrăda sau expulza proprii cetățeni**.

În Dreptul Internațional Public se cunoaște și este consacrată **situația specială** existentă între Regatul Unit al

Marii Britanii și Irlandei de Nord și Statele Unite ale Americii. Aceste țări admit extrădarea cetățenilor lor. Sunt avute în vedere desigur aspectele istorice și legăturile tradiționale între cele două state.

Art. 19. – „Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor.”

„(1). Cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege.

(2). Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale, în condițiile de reciprocitate sau în temeiul hotărârii instanței de judecată.

(3). Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.”

Alin. (1) se referă la drepturile și îndatoririle **cetățenilor străini și ale apatrizilor** aflați pe teritoriul Republicii Moldova.

De principiu, aceste categorii de persoane fizice au aceleași drepturi și obligații ca și cetățenii moldoveni, cu unele excepții stabilite prin lege.

Evident, cetățenii străini și apatrizii beneficiază de drepturile naturale, cu caracter imprescriptibil. Ei nu beneficiază de drepturile politice care sunt specifice exclusiv cetățenilor moldoveni.

Reținem că cetățenii străini și apatrizii au toate drepturile prevăzute în Constituție și în legislație, cu excepția exercitării acelor drepturi pentru care legea impune drept condiție calitatea de cetățean al Republicii Moldova.

Alin. (2) al articolului supus examinării afirmă că cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați dar numai în temeiul

unei convenții internaționale, în condiții de reciprocitate sau în baza hotărârii instanței de judecată.

Condițiile în care se poate realiza extrădarea sunt prevăzute în legea sau legile relative la cooperarea judiciară internațională în materie penală.

Astfel se realizează extrădarea în temeiul convențiilor internaționale.

Extrădarea se poate realiza și pe bază de reciprocitate între Republica Moldova și un terț stat (ceea ce implică și extrădarea unor cetățeni străini sau apatrizi din statul terț în Republica Moldova).

De asemenea, extrădarea cetățenilor străini sau a apatrizilor se poate realiza și în temeiul hotărârii instanței de judecată.

În timp ce potrivit Constituției României „...extrădarea se hotărăște de justiție” instituindu-se un principiu cu rol de garanție deoarece „puterea” judecătorească este competentă să hotărască asupra extrădării în condiții de imparțialitate și de independență, textul constituțional analizat **prevede extrădarea în temeiul hotărârii instanței de judecată** doar ca o modalitate alternativă de realizare a extrădării.

Alin. (3) al art. 19 din Constituția Republicii Moldova reglementează „dreptul de azil”. **Dreptul de azil** – constă în găzduirea și protecția acordată de Republica Moldova unor cetățeni străini sau apatrizi deoarece în statul de proveniență aceste persoane fizice sunt persecutate pentru activități desfășurate în favoarea drepturilor omului, a bunăstării sociale, păcii și progresului umanității.

Cetățeanul străin sau apatridul care a obținut dreptul de azil din partea statului moldovenesc beneficiază de toate drepturile și are toate obligațiile prevăzute în dreptul pozitiv (obiectiv), bineînțeles cu excepția drepturilor și obligațiilor cu caracter politic, care aparțin doar cetățenilor moldoveni.

Cetățeanul străin sau apatridul care a obținut dreptul de azil în Republica Moldova nu poate fi extrădat.

Dreptul de azil nu poate fi acordat unui cetățean străin sau unui apatrid care a săvârșit o infracțiune contra păcii sau omenirii.

Art. 20. – „Accesul liber la justiție.”

„(1). Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2). Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiție.”

În Republica Moldova **justiția** (funcția de soluționare a litigiilor) este în competența „puterii” judecătorești. Ea se înfăptuiește în numele legii de judecatori independenți.

Cetățenilor le este recunoscută aptitudinea de a solicita „intervenția” autorităților judiciare pentru ocrotirea, prezervarea sau pentru conservarea drepturilor lor subiective, inclusiv a drepturilor și libertăților fundamentale.

Constituția Republicii Moldova recunoaște și impune autorității judecătorești să ocrotească și **interesele legitime**.

Drept consecință, nu orice **categorie de interese** este ocrotită. Doar **interesele legitime** sunt protejate datorită faptului că acestea își găsesc fundamentul în normele juridice, în cutume sau în morală.

Interesele care nu sunt legitime (nelegitime, abuzive, diverse șicane) nu sunt protejate sau garantate de textul constituțional.

Se proclamă liberul acces la justiție făcându-se precizarea, extrem de importantă, că nici o lege nu poate îngrădi acest drept fundamental care aparține fiecărui subiect de drept în parte (alin. 2).

Art. 21. – „Prezumția de nevinovăție”.

„Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale”.

Art. 21 instituie prezumția de nevinovăție a persoanelor acuzate că au săvârșit fapte prevăzute de legea penală. Este foarte important acest principiu ridicat la rangul de garanție constituțională.

O chestiune relativă la momentul până la care funcționează prezumția de nevinovăție se impune a fi discutată.

Conform textului constituțional, prezumția de nevinovăție funcționează până când vinovăția persoanei va fi dovedită, în mod legal. Aceasta presupune desfășurarea unui proces judiciar public, mai exact, a unui proces penal.

În cadrul procesului penal persoana acuzată trebuie să beneficieze de toate garanțiile necesare apărării sale.

Aceasta presupune, ca la finalul procesului penal să se constate: că fapta prevăzută de legea penală ca infracțiune există în materialitatea sa; că această faptă a fost săvârșită de persoana acuzată, în mod indubitabil; că fapta care constituie infracțiune a fost săvârșită de inculpat cu forma și respectiv modalitatea de vinovăție cerută de lege și că nu există nici o cauză care să înlăture caracterul penal al faptei săvârșite iar conținutul constitutiv, și implicit conținutul juridic al infracțiunii săvârșite, să existe în integralitatea sa.

Aceste aspecte, trebuie stabilite de instanța de judecată penală în urma judecării cauzei prin hotărârea judecătorească pronunțată. Este însă posibil ca organele procuraturii sau inculpatul ori alte părți din procesul penal să exercite căi de atac împotriva hotărârii judecătorești penale.

Este un principiu consacrat că nu este permisă judecarea în primă și ultimă instanță, cauza putând fi dedusă cel puțin unei instanțe de judecată ierarhic superioare în vederea verificării temeiniciei și a legalității hotărârii pronunțate de prima instanță de judecată.

De aceea, credem că prezumția de nevinovăție **subzidă până în momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de condamnare**. Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare persoana acuzată de un delict este prezumată nevinovată.

Credem că intenția Legiuitorului Constituant a fost de a marca momentul până la care funcționează prezumția de nevinovăție însă exprimarea pare **oarecum lapidară și echivocă**. „Dovedirea în mod legal a vinovăției” nu se poate realiza decât numai după rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare. În acest fel trebuie înțeles textul constituțional.

Art. 22. – „Neretroactivitatea legii”.

„Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos”.

Acest principiu constituțional determină aplicarea legii numai pentru viitor.

Altfel spus, legea nu retroactivează, adică nu se aplică pentru fapte (acțiuni sau inacțiuni) care nu erau prevăzute ca infracțiuni la data săvârșirii lor.

Pare că Legiuitorul Constituant se referă, în special, la neretroactivitatea legii penale deși în titlul articolului se referă la neretroactivitatea legii, în general.

Actul delictuos duce cu gândul la o faptă prevăzută de legea penală. Este adevărat că există și delictul civil care generează **răspunderea civilă decituală** dar, formularea textului – „**Nimeni nu va fi condamnat...**” conduce la condițiile răspunderii juridice penale.

Norma juridică constituțională prevede în teza a II-a că nu se poate aplica o pedeapsă mai aspră decât pedeapsa care era aplicabilă la momentul comiterii actului delicutos (a infracțiunii).

Legea penală nu trebuie să producă efecte cu caracter retroactiv, referitor la fapte care au fost săvârșite anterior intrării ei în vigoare. Legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni. Principiul neretroactivității legii penale comportă următoarea regulă: legea penală care prevede ca infracțiuni fapte care până în acel moment nu au fost incriminate (incriminatio ex novo) nu se aplică faptelor săvârșite anterior intrării ei în vigoare. Nici o persoană – în temeiul principiului legalității din Dreptul penal – nu poate fi trasă la răspundere juridică penală pentru o faptă care, în momentul săvârșirii ei, nu era prevăzută ca infracțiune (nullum crimen sine lege praevia).

Rezultă deci, că legea penală nu se poate aplica faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare.

La fel, nu se poate aplica o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii infracțiunii. În acest caz fapta deja constituia infracțiune dar era sancționată cu un regim sancționator diferit la data comiterii faptei în raport cu

momentul pronunțării pedepsei. Este practic, o aplicare a principiului legii penale mai favorabile, cu referire expresă la sancțiunile de drept penal.

Din acest motiv legea dispune doar pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile [art. 15 alin. (2) din Constituția României].

Se pune firesc întrebarea: textul constituțional analizat de noi este aplicabil doar legii penale sau și legilor extrapenale ?

Regula neretroactivității legii este comună tuturor ramurilor de drept. Așa fiind, credem că principiul constituțional – juridic al neretroactivității legii nu se referă doar la legea penală, el fiind comun tuturor normelor juridice, indiferent de ramura de drept în care sunt încadrate.

Faptul că în cadrul normei juridice constituționale Legiuitorul Constituant s-a referit, în mod expres, la legea penală se justifică datorită importanței acestui principiu în cadrul politicii penale a statului.

Art. 23. – „Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle”.

„(1). Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.

(2). Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative”.

Acest articol constituie o inovație; el nu a fost preluat din Constituția patriei – mamă România !!!

Potrivit alin. (1) oamenii, în general, au dreptul la recunoașterea personalității juridice, indiferent de cetățenie.

Desigur, Republica Moldova proclamă recunoașterea personalității juridice tuturor oamenilor aflați pe teritoriul său.

Art. 1 din Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede: „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității”.

„**Personalitatea juridică**” la care face referire norma juridică constituțională se referă la capacitatea persoanelor fizice în calitatea lor de subiecte de drept.

Capacitatea persoanei fizice, în principiu, se dobândește odată cu nașterea și încetează la momentul consumării fenomenului natural al morții.

Există multiple feluri de capacitate: constituțională, civilă, penală, administrativă.

Doctrina civilă și doctrina juridică procesual – civilă disting între **capacitatea de folosință a persoanei fizice** și capacitatea de **exercițiu a persoanei fizice**.

Asupra acestor chestiuni nu vom insista deoarece nu fac obiectul preocupărilor noastre actuale; ele au fost analizate de noi în lucrări deja publicate.

Din lecturarea alin. (1) al art. 23 rezultă că statul are obligația de a recunoaște omului, în general, personalitatea juridică.

Este un text generos dar trebuie totodată să reținem că este superfluu deoarece doar în orânduirea sclavagistă existau oameni care nu erau considerați persoane ci doar „unelte vorbitoare”. Desigur este vorba de sclavia din antichitate !!!

Alin. (2) instituie obligația statului de a aduce la cunoștință publică legile și celelalte acte normative. Aducerea

la cunoștința publică a normelor juridice edictate de către organele competente ale statului se realizează prin **publicare**.

Publicarea actelor normativ – juridice se realizează în scopul cunoașterii de către fiecare persoană fizică, în calitate de subiect de drept, a tuturor drepturilor și îndatoririlor pe care le posedă.

CAP. II.: DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE

Art. 24. – „Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică”.

„(1). Statul garantează fiecărui **om** dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.

(2). Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

(3). Pedepsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.

Dreptul la viață – reprezintă un drept natural al omului. Așa fiind, orice persoană fizică beneficiază de acest drept fundamental, din momentul nașterii și până la survenirea fenomenului natural al morții.

Pe parcursul întregii vieți, omului îi este garantat acest drept. Nu interesează dacă persoana fizică este sănătoasă sau bolnavă, tânără sau în vârstă, bărbat sau femeie. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar. În acest context trebuie privită dispoziția alin. (3) al articolului. Pedepsa cu moartea este abolită, fiind interzisă întrucât ea reprezintă o încălcare a drepturilor naturale ale omului. Consecința firească a interzicerii și a abolirii pedepsei cu moartea o reprezintă imposibilitatea condamnării unei persoane fizice la moarte, având ca efect imposibilitatea executării unei persoane.

Dreptul la integritate fizică a persoanei fizice presupune respectarea integrității native a oricărui subiect de drept. Este evident **un drept fundamental absolut**, ca de altfel toate celelalte drepturi fundamentale. Autoritățile publice sunt obligate să asigure integritatea fizică a fiecărei persoane fizice. Există, bineînțeles, și excepții determinate de lege: recoltarea

de probe biologice în vederea stabilirii alcoolemiei; efectuarea unei intervenții chirurgicale de medicul chirurg cu acordul pacientului, sau fără acordul pacientului dacă acesta nu-l poate exprima valabil iar viața sa se află în primejdie etc.

Dreptul la integritate psihică – presupune respectarea și asigurarea integrității psihice (morale) a persoanei fizice. De altfel, dreptul la integritate privește două laturi: fizică și psihică, ambele fiind garantate tuturor persoanelor fizice.

Alin. (2) al acestui articol menționează interzicerea torturii sau a unei pedepse sau tratament crud, inuman ori degradant.

Pe planul Dreptului Internațional Public precizăm că aceste prevederi sunt menționate în Declarația Universală a Drepturilor Omului și în Convenția contra torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Principiul afirmat în alin. (2) își găsește consacrarea din punct de vedere practic în dispozițiile legale care incriminează fapte cu grad ridicat de pericol social care aduc atingere relațiilor sociale referitoare la buna înfăptuire a justiției. Legiuitorul a apreciat că actele de tortură ori tratamentele crude, inumane ori degradante prezintă gradul de pericol social generic (abstract) al unei infracțiuni.

Art. 25. – „Libertatea individuală și siguranța persoanei”.

„(1). Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.

(2). Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzută de lege.

(3). Reținerea nu poate depăși 72 de ore.

(4). Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra

legalității mandatului se poate face recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult până la 12 luni.

(5). Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea – în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(6). Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut”.

Acest articol cuprinde numeroase dispoziții afectate garantării libertății individuale.

Constituantul a prevăzut multe dispoziții procedurale care, în opinia noastră, nu își găsesc locul într-o Lege fundamentală [art. 25 alin. (3); (4); (5)]. Aceste dispoziții sunt eminentamente tehnice, formale (procedurale). Ele au fost introduse în Legea supremă a statului devenind norme cu caracter constituțional, pentru a se evita eventualele fluctuații legislative.

Libertatea individuală presupune aptitudinea persoanei fizice **de a se deplasa liber, de a nu fi supusă nici unei forme de servitute și de a nu fi adusă și ținută în stare de sclavie.**

Prin natura sa persoana fizică, omul, se naște liber iar societatea are îndatorirea de a conserva și proteja acest drept inalienabil.

Libertatea individuală nu are și nu trebuie să aibă un caracter absolut, în sensul că ea nu ar putea fi sub nici o formă îngrădită.

De aceea, textul constituțional se referă la percheziție, la reținere și la arestarea preventivă, în sensul că aceste acte cu caracter procesual penal pot fi dispuse și pot fi efectiv îndeplinite (sub aspect procedural) respectându-se dispozițiile legale.

Percheziția, reținerea și arestarea preventivă sunt instituții proprii Dreptului Procesual Penal. De aceea, noi nu vom insista asupra naturii acestor măsuri în lucrarea de față.

Reținem totuși că persoanei fizice reținute sau arestate preventiv trebuie să i se comunice de îndată motivele reținerii sau ale arestării preventive. Textul nu prevede ca această aducere la cunoștință să se realizeze **în limba pe care o înțelege persoana fizică în cauză**.

Aceasta reprezintă o garanție a siguranței persoanei fizice. Este o prevedere constituțională care impune o obligație precisă, clar determinată organelor judiciare penale.

De asemenea, **învinuirea** trebuie adusă la cunoștința celui acuzat **în cel mai scurt termen**. Motivele reținerii, ale arestării preventive și învinuirea se aduc la cunoștința celui acuzat numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

Prezența avocatului este o garanție a respectării libertății individuale a persoanei fizice acuzate. Ea este obligatorie ceea ce impune obligația, îndatorirea constituțională a organelor judiciare penale de a permite asistența învinuitului sau a inculpatului.

Desigur, dacă motivele care au stat la baza reținerii sau arestării preventive au dispărut, persoana fizică reținută sau arestată trebuie, în mod obligatoriu, pusă în libertate.

Deși textul legal nu prevede în mod expres nimic nu împiedică ca persoana fizică arestată preventiv să fie pusă în libertate, la cererea sa, fie sub control judiciar, fie pe cauțiune. Eliberarea provizorie în aceste condiții denotă încrederea organelor judiciare penale în inculpat și materializează prezumția de nevinovăție de care beneficiază acesta.

Art. 26. – „Dreptul la apărare”.

„(1). Dreptul la apărare este garantat.

(2). Fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale.

(3). În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

(4). Amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepsește prin lege.”

Doctrina juridică constituțională ca de altfel și doctrina juridică procesual – penală și cea procesual – civilă, recunoaște **dreptului la apărare** dacă accepțiuni:

*. totalitatea mijloacelor, a drepturilor procedurale prin care se realizează apărarea unei persoane împotriva acuzațiilor ce i se aduc. Astfel persoana poate: contesta învinuirile; formula cereri pentru administrarea de material probator în apărare; ridica excepții sau pune concluzii;

*. drept la apărare concretizat în aptitudinea utilizării unui avocat.

Evident, prima accepțiune privește sensul larg al dreptului la apărare, în timp ce a doua accepțiune se referă la sensul restrâns al noțiunii.

Alin. (1) și (2) din textul constituțional se referă la dreptul la apărare în sens larg.

Alin. (3) și (4) al textului are în vedere sensul restrâns al dreptului la apărare.

Cu privire la sensul restrâns se reține că părțile din proces au dreptul să fie asistate de un avocat ales.

Când asistența juridică este obligatorie, părții care nu și-a ales un avocat i se va desemna un apărător (avocat) din oficiu.

Textul constituțional nu precizează dar credem că părțile pot fi și reprezentate de avocat. Dreptul pozitiv (obiectiv) confirmă acest aspect.

De asemenea, părțile pot solicita avocatului ales **nu numai asistență ci și consultanță sau exclusiv doar consultanță juridică.**

În legătură cu formularea din alin. (2) al textului – care se referă la dreptul la apărare în sens larg – trebuie precizat că persoana fizică dispune de dreptul de a reacționa independent

la încălcarea drepturilor și libertăților sale **exclusiv prin mijloace legitime**.

Aceasta înseamnă că nu pot fi utilizate mijloace contrare legii iar mijloacele legitime trebuie utilizate în așa fel încât să nu se creeze o exercitare abuzivă a drepturilor și libertăților recunoscute omului.

Abuzul de drept prin natura sa este nelegitim și depășește sfera legalității. Reacția persoanei fizice trebuie să se circumscrie limitelor determinate de exercitarea drepturilor și a libertăților și de către alte subiecte de drept. În acest sens, considerăm că cel mai corect ar fi ca persoana fizică lezată în dreptul său subiectiv fundamental sau în libertatea sa fundamentală ori lezată în legătură cu orice alt drept subiectiv sau, după caz, interes legitim să se adreseze organelor abilitate ale statului, în speță autorității judecătorești, în vederea restabilirii drepturilor subiective sau a libertăților pretins a fi încălcate sau nerecunoscute de către alți membri ai societății sau chiar de către autoritățile etatice.

Trebuie să se țină seama că nu este permis nimănui să fie judecător în propria sa cauză !!!!

Art. 27. – „Dreptul la libera circulație”.

„(1). Dreptul la libera circulație în țară este garantat.

(2). Oricărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară”.

Textul constituțional garantează libera circulație pe teritoriul Republicii Moldova. Orice cetățean poate circula pe teritoriul țării. Cetățenii moldoveni au dreptul să își stabilească domiciliul sau reședința în orice localitate din țară. Prin noțiunea de „**localitate**” se înțelege o așezare umană care intră în una din următoarele categorii: municipiu, oraș, sat. Desigur,

stabilirea domiciliului sau reședinței obligă cetățeanul moldovean la respectarea legilor privind domiciliul, reședința, proprietatea privată etc.

Cetățenii moldoveni beneficiază și de dreptul fundamental de liberă circulație în străinătate.

Ca o consecință a recunoașterii acestui drept, cetățenilor moldoveni le este recunoscut dreptul de a emigra sau de a ieși de pe teritoriul republicii.

Aceștia pot emigra într-un alt stat, definitiv sau temporar.

În acest sens Constituția recunoaște și garantează cetățenilor moldoveni dreptul de a reveni în propria țară.

Aceste drepturi se realizează în mod practic prin intermediul reglementărilor legale referitoare la actele de identitate, la documentele necesare pentru trecerea frontierei de stat (pașapoartele).

Art. 28. – „Viața intimă, familială și privată”.

„Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată.”

Articolul menționat se referă la trei drepturi fundamentale recunoscute fiecărei persoane fizice: **dreptul la viața intimă; dreptul la viața familială și dreptul la viața privată.**

Autoritățile statului precum și ceilalți cetățeni trebuie să respecte aceste drepturi subiective cu caracter fundamental.

Dreptul la viață familială presupune, de fapt, un complex de drepturi referitoare la relațiile de familie.

Dreptul la viață intimă implică și viața privată deoarece chestiunile intime ale unei persoane fizice au întotdeauna caracter privat.

În doctrină se consideră că dreptul la viață intimă implică și dreptul la propria imagine a persoanei fizice.

Art. 29. – „Inviolabilitatea domiciliului”.

„(1). Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțământul acesteia.

(2). De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în următoarele situații:

a). pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;

b). pentru înlăturarea unei primejdii care amenința viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c). pentru prevenirea răspândirii unei epidemii;

(3). Perchezițiile și cercetările la fața locului pot fi ordonate și efectuate numai în condițiile legii.

(4). Perchezițiile în timpul nopții sunt interzise, în afară de cazul unui delict flagrant”.

De principiu Constituția Republicii Moldova prevede inviolabilitatea domiciliului unei persoane fizice. Violarea domiciliului în alte condiții decât cele menționate în alin. (2) realizează conținutul constitutiv al infracțiunii de violare de domiciliu, faptă prevăzută și pedepsită de legislația penală.

În alin. (2) sunt menționate excepții de la principiu. În situațiile menționate se poate pătrunde și se poate rămâne în domiciliul sau reședința unei persoane fizice, fără a avea consimțământul prealabil al acesteia.

Inviolabilitatea domiciliului nu poate constitui un drept absolut. Ea nu poate fi opusă pentru stânjenirea organelor judiciare penale sau pentru înlăturarea unei primejdii care amenință viața, integritatea corporală, fizică sau bunurile unei persoane ori pentru înlăturarea sau prevenirea răspândirii unei epidemii.

În alin. (3) se prevede că perchezițiile și cercetările la fața locului pot fi dispuse și respectiv efectuate exclusiv în

condițiile legii. Aceasta tocmai în scopul prevenirii arbitrariului și a abuzurilor. Evident, legea la care se referă dispoziția constituțională este legea procesual – penală.

Alin. (4) prevede că perchezițiile în timpul nopții sunt interzise. Există și o excepție care se referă la ipoteza săvârșirii unei infracțiuni flagrante (delict flagrant). Rațiunea instituirii acestui principiu este simplă, ea privește evitarea abuzurilor efectuate cu ocazia perchezițiilor domiciliare de către organele judiciare penale – în speță, organele de urmărire penală – în perioada regimului sovietic stalinist.

Art. 30. – „Secretul corespondenței”.

„(1). Statul asigură secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare.

(2). De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în cazurile când această derogare este necesară în interesele securității naționale, bunăstării economice a țării și în scopul prevenirii infracțiunilor”.

Acest text constituțional se referă la inviolabilitatea corespondenței.

Nici o persoană nu poate reține, deschide și citi sau distruge o corespondență. Cu atât mai mult funcționarii poștali au obligația, de natură constituțională, de a păstra secretul corespondenței de care iau cunoștință în mod direct.

De la aceste prevederi cuprinse în alin. (1) se poate deroga, conform alin. (2) al textului constituțional, **exclusiv prin lege**, doar în situațiile expres și limitativ prevăzute de norma juridică constituțională, respectiv: în interesul securității naționale, în interesul asigurării bunăstării economice a țării; în scopul prevenirii infracțiunilor. Așa fiind legile nu pot să precizeze și alte cazuri pentru simplul motiv că Legiuitorul

Constituant a enumerat situațiile descrise anterior în mod limitativ iar nu exemplificativ.

Dintre cazurile când este permisă derogarea prin lege de la norma juridică constituțională prevăzută în alin. (1), **cel referitor la interesul bunăstării economice a țării** pare a fi susceptibil de discuții.

Justificarea violării secretului corespondenței prin derogare de la principiul general consacrat în această situație se realizează în ipoteza trădării prin transmiterea de secrete. Firesc, corespondența poate fi desfăcută, citită, reținută ca probă iar convorbirile telefonice pot fi ascultate în caz de trădare prin transmiterea de secrete.

Dar, este posibil ca să fie violat secretul corespondenței – în scopul asigurării bunăstării economice a țării – de către organele abilitate ale securității statului pentru obținerea de informații economice de la terțe state – **spionaj industrial**. Și în această ipoteză derogarea, prin lege evident, este legitimă și licită ???

Interesul asigurării bunăstării economice a țării te duce cu gândul la spionaj tehnologic / industrial.

Bineînțeles, în acest caz corespondența ar fi, spre exemplu, a unei ambasade de la Chișinău adresată sau primită de la autoritățile competente ale statului căreia această instituție îi aparține.

Art. 31. – „Libertatea conștiinței”.

„(1). Libertatea conștiinței este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(2). Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(3). În relațiile dintre cultele religioase sunt interzise orice manifestări de învrăjbire.

(4). Culele religioase sunt autonome, separate de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri și în orfeline”.

Libertatea conștiinței presupune capacitatea persoanei fizice de a adopta o anumită concepție referitoare la lumea înconjurătoare. Ea implică posibilitatea de a împărtăși o credință religioasă.

În principiu, concepțiile despre lume, despre existență sunt: **teiste** și **ateiste**.

Autoritățile publice nu trebuie să se amestece în modul de a gândi al omului. Conștiința umană trebuie să rămână întotdeauna liberă.

Libertatea conștiinței, a concepțiilor implică însă realizarea sa într-un spirit de toleranță în raport cu concepțiile manifestate de alte persoane fizice.

Culele religioase sunt libere dar trebuie să fie organizate în condiții legale.

La fel ca și în cazul libertății conștiinței, relațiile dintre culele religioase, organizate legal pe teritoriul Republicii Moldova, trebuie să excludă orice formă de învrăjbire.

În raporturile dintre stat și culele religioase, statul adoptă o poziție echilibrată, fără a le favoriza în nici un fel dar și fără a le discrimina. Statul trebuie să vegheze la asigurarea ordinii publice; aceasta nu trebuie să fie tulburată în vreun fel de exercitarea vreunui cult religios.

În scopul alinării suferințelor oamenilor, a sporirii încrederii în viitor este înlesnită asistența religioasă în armată, în spitale, în unitățile penitenciare, în aziluri și în orfeline.

Deși Constituția nu prevede credem că părinților și tutorilor trebuie să li se recunoască dreptul inalienabil de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori aflați sub supravegherea lor și a căror răspundere le revine.

Art. 32. – „Libertatea opiniei și a exprimării”.

„(1). Oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil.

(2). Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.

(3). Sunt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional”.

Libertatea conștiinței presupune și libertatea de exprimare a concepțiilor.

Iată de ce, Legiuitorul Constituant a menționat expres libertatea opiniei și a exprimării printre drepturile și libertățile fundamentale cetățenești.

Libertatea de exprimare implică posibilitatea omului de a se exprima fie oral, fie în scris sau prin orice alt mijloc. În acest mod omul exprimă concepțiile, opiniile, gândurile, credințele religioase, creațiile spirituale, creațiile literare sau creațiile științifice.

Libertatea de exprimare implică libertatea cuvântului, libertatea tiparului și libertatea presei.

Fără îndoială, libertatea de exprimare presupune aducerea concepțiilor, a gândurilor și a creațiilor de orice fel la cunoștința publică. Altfel spus, trebuie realizată condiția **publicității**.

Ca orice libertate fundamentală și libertatea opiniei și a exprimării prezintă, în mod firesc, anumite limite. Astfel, ea nu poate prejudicia onoarea, demnitatea unei persoane și nu poate

aduce atingere dreptului subiectiv al persoanei fizice la propria viziune.

O altă limitare expres indicată de Legiuitorul Constituant este prevăzută în alin. (3). Libertatea de opinie și de exprimare nu trebuie să aibă ca obiect defăimarea statului și a poporului, să instige la război de agresiune, la ură națională, la separatism teritorial etc.

Iarăși exprimarea este ambiguă „... defăimarea țării și a poporului...” în loc de „... defăimarea țării și a națiunii...”

E clar, probabil „**poporul moldovenesc**” nu a atins încă stadiul de națiune și bineînțeles că în concepția Legiuitorul Constituant **națiunea română** nu există în Basarabia !!! Dar se menționează „**ura națională**”, probabil îndreptată împotriva altor națiuni, nu împotriva „**poporului Republicii Moldova**”.

Art. 33. – „Libertatea creației”.

„(1). Libertatea creației artistice și științifice este garantată. Creația nu este supusă cenzurii.

(2). Dreptul cetățenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale și morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creație intelectuală sunt apărute de lege.

(3). Statul contribuie la păstrarea, la dezvoltarea și la propagarea realizărilor culturii și științei, naționale și mondiale”.

Acest articol, garantează artiștilor, literaților, oamenilor de știință în genere autorilor unor opere științifice, literare sau artistice, libertatea creației.

Aceasta în sensul că autoritățile etatice nu se amestecă în conținutul creației intelectuale și nici cu privire la modul de aducere a operei la cunoștință publică.

Orice creație nu poate fi cenzurată de autoritățile publice. Este desigur consecința normală a libertății de creație și a libertății de opinie și de exprimare.

Sunt recunoscute și ocrotite drepturile personal – nepatrimoniale precum și drepturile patrimoniale pe care le posedă titularii drepturilor de creație intelectuală (drepturile de autor, dreptul de inventator, dreptul de inovator).

Această prevedere este de esența dreptului de proprietate intelectuală. Recunoașterea de către organele etatice competente a calității de titular al dreptului de proprietate intelectuală generează atât drepturile personal – nepatrimoniale cât și drepturile subiective civile patrimoniale de creanță relative la titularul operei, autorul ei.

Este firesc ca statul să susțină păstrarea, dezvoltarea și să propage realizările culturale și științifice, atât cele obținute la nivelul țării cât și cele obținute pe plan mondial. Este o îndatorire a tuturor statelor contemporane, reflectând gradul de civilizație și de progres atins de umanitate în perioada contemporană.

Art. 34. – „Dreptul la informație”.

„(1). Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

(2). Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

(3). Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională.

(4). Mijloacele de informare publică, de stat sau private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5). Mijloacele de informare publică nu sunt supuse cenzurii”.

Dreptul la informație presupune aptitudinea de a avea acces la date privitoare la aspecte de ordin social – politic, economic, cultural și științific.

Autoritățile publice sunt obligate să informeze, **în mod corect**, cetățenii asupra chestiunilor de interes public.

De asemenea, ele trebuie să informeze cetățeanul și cu privire la problemele de ordin personal.

Autoritățile etatice **nu vor furniza informații cu caracter secret** și trebuie să asigure **protecția cetățenilor precum și siguranța națională**.

Mijloacele de informare publică, indiferent dacă sunt de stat sau private, au îndatorirea de a realiza **o corectă informare a cetățenilor**.

Pentru realizarea acestui scop nici un mijloc de informare publică, fie de stat, fie privat, nu poate fi supus cenzurii.

Art. 35. – „Dreptul la învățătură”.

„(1). Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare.

(2). Statul asigură, în condițiile legii, dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanelor.

(3). Studiarea limbii de stat se asigură în instituțiile de învățământ de toate gradele.

(4). Învățământul de stat este gratuit.

(5). Instituțiile de învățământ, inclusiv cele nestatale, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii.

(6). Instituțiile de învățământ superior beneficiază de dreptul la autonomie.

(7). Învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit.

(8). Statul asigură, în condițiile legii, libertatea învățământului religios. Învățământul de stat este laic.

(9). Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinților”.

Dreptul la învățătură reprezintă și o obligație (obligația de a consacra anumite forme de învățământ). Este un drept de o complexitate deosebită. El trebuie să asigure, din punct de vedere juridic, șanse egale tuturor subiecților de drept. Sunt interzise discriminările și privilegiile în exercitarea acestui drept fundamental.

Formele învățământului sunt nominalizate în textul constituțional: învățământul general obligatoriu, învățământul liceal, învățământul profesional și învățământul superior. Reținem că Legea fundamentală lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a institui, prin lege, și alte forme de instruire și de perfecționare.

În Republica Moldova limba oficială este limba română, impropriu denumită „limbă moldovenească” (art. 13 din Constituția Republicii Moldova). Totuși alin. (2) consacră dreptul de a alege limba în care urmează a se desfășura procesul de învățământ. La toate nivelurile de învățământ, în toate instituțiile de profil **se asigură studierea limbii de stat (alin. 3).**

Precizăm totodată că prin intermediul textului constituțional din art. 35 alin. (2) se realizează, în mod plenar, garantarea dreptului minorităților naționale de a învăța limba maternă și, de asemenea, se recunoaște dreptul acestor persoane de a desfășura procesul de învățământ în limba lor maternă.

Constituantul a instruit gratuitatea învățământului de stat, indiferent de gradul sau nivelul ori în raport de forma de învățământ (alin. 4).

În alin. (5) s-a prevăzut obligativitatea instituțiilor de învățământ, inclusiv a celor nestatale, de a se înființa și de a-și desfășura activitatea în condițiile legii.

De principiu, învățământul superior realizează în **instituții de învățământ**: universități, academii, conservatoare, institute. Învățământul preuniversitar se desfășoară în **unități de învățământ**. Drept consecință credem că dispozițiile art. 35 alin. (5) se referă – printr-o interpretare în sens larg – nu doar la instituții de învățământ ci și la unități de învățământ.

Pentru unitățile și respectiv instituțiile de învățământ „**particulare**” Legiuitorul Constituant al Republicii Moldova utilizează noțiunea „**nestatale**”.

Într-o lucrare anterior publicată ⁵⁾ ne exprimăm convingerea că denumirile unităților și instituțiilor de învățământ, respectiv: **de stat (publice)** și **particulare (private)** sunt oarecum discutabile,

Iată însă, că Constituantul din Republica Moldova a găsit o rezolvare înlocuind noțiunea de „**particulare**” cu noțiunea „**nestatale**”.

Diferența terminologică pare lipsită de substanță și fără efect. Dar dacă denumirea de „**instituții particulare**” comporta și comportă unele discuții, denumirea de „**instituții nestatale**” este cu adevărat paradoxală.

Înțelegem că la adoptarea acestei denumiri s-a avut în vedere faptul că instituțiile așa-zis „particulare” nu fac parte din învățământul de stat. Totuși utilizarea denumirii de „**instituții nestatale**” poate duce cu gândul la faptul că aceste instituții sunt în afara oricărui control al statului !!! Ceea ce este inadmisibil !!! Deci, era mai corect să se utilizeze denumirea de „**instituții particulare**” decât cea existentă azi în

⁵⁾ Vasile - Sorin Curpăn – **Drept Constituțional. Stat și Cetățean**, Ediția I, 2007, pag. 164.

textul constituțional. Vorba moldovenilor între două lucruri rele alege pe cel mai puțin păgubitor !!!

Autonomia universitară este garantată în cadrul instituțiilor de învățământ superior. Acest concept înseamnă că fiecare instituție de învățământ superior prin forurile sale de conducere (Senatele) adoptă anumite reguli cuprinse de principiu, în **Carta universitară**.

Autonomia universitară presupune totodată abilitatea instituției de învățământ superior ca, în limitele legislației specifice, **să statueze** asupra regulilor: de admitere, de absolvire a fiecărui an de studiu, de absolvire a specializării, de susținere a examenului de finalizare a studiilor (licență), de reexaminare, de trecere a studenților, dacă este cazul în anul / anii suplimentari etc.

Constituția proclamă egalitatea șanselor de accedere în învățământul de stat, pe criteriul de competență, indiferent de nivel.

Este asigurată, libertatea învățământului religios dar se consacră caracterul laic al învățământului de stat (**alin. 6 – 8**).

În alin. (9) este consacrat dreptul prioritar al părinților de a alege sfera de instruire a copiilor.

Acest drept subiectiv al părinților este prioritar în raport cu cine și cu ce alt drept ??? Credem că este necesar ca textul constituțional să fie interpretat în sens larg deoarece în lipsa părinților acest drept subiectiv trebuie să revină tutorilor sau altor persoane în grija cărora se află minorii.

Art. 36. – „Dreptul la ocrotirea sănătății”.

„(1). Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.

(2). Minimul asigurării medicale oferit de stat este gratuit.

(3). Structura sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice”.

Pactul internațional relativ la drepturile economice, sociale și culturale prevede **dreptul persoanei la sănătate fizică și mentală** precum și **dreptul persoanei la asigurări sociale**.

În Constituția Republicii Moldova dreptul la ocrotirea sănătății este **garantat**.

Finalitatea acestui drept fundamental constă în asigurarea condițiilor optime pentru ca cetățeanul să beneficieze de toate aptitudinile și capacitățile sale pentru a putea desfășura o activitate utilă și pentru a putea participa la activitățile cu caracter politic, cultural, social și economic.

Legislația Republicii Moldova dezvoltă în mod organic aceste prevederi constituționale dar, din păcate, de multe ori între starea de drept și realitatea obiectivă se constată discrepanțe considerabil de frapante !!!

Se instituie obligația cu caracter constituțional a statului de a asigura profilaxia și tratamentul maladiilor epidemice sau a celor profesionale; trebuie să se asigure igiena și sănătatea publică.

Legiuitorul ordinar a reglementat sistemul de asigurări sociale precum și controlul exercitării profesiunilor medicale și a activităților paramedicale.

Art. 37. – „Dreptul la un mediu înconjurător sănătos”.

„(1). Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive.

(2). Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic.

(3). Tăinuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege.

(4). Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice”.

Dreptul la un mediu înconjurător sănătos este organic legat de dreptul la ocrotirea sănătății.

De principiu, se recunoaște oricărei persoane fizice dreptul la un mediu înconjurător sănătos, nepoluat.

Proclamarea acestui principiu – deziderat denotă îndatorirea constituțională a statului de a asigura cadrul legislativ în vederea exercitării acestui drept. Așadar autoritatea deliberativă – legislativă trebuie să adopte legi pentru asigurarea echilibrului ecologic.

Evident, toate subiectele de drept, persoane fizice și persoane juridice, au obligația de a proteja și de participa, în mod activ, la ameliorarea mediului ambiant.

Fără un echilibru ecologic mediul înconjurător este afectat negativ, fapt ce se răsfrânge asupra sănătății și a calității vieții persoanelor fizice.

Art. 38. – „Dreptul de vot și dreptul de a fi ales”.

„(1). Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2). Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.

(3). Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii”.

Dreptul de vot este un drept electoral.

Dreptul de vot este **universal, egal, direct, secret și liber exprimat**.

Este **universal** pentru că cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a vota.

Pentru a vota o persoană fizică trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiții:

- *. să fie cetățean al Republicii Moldova;
- *. să aibă vârsta de cel puțin 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor, inclusiv;
- *. să fie în deplinătatea facultăților mintale;
- *. să aibă aptitudinea morală de a vota.

Ultimele două condiții comportă anumite discuții. Astfel, nu se acordă drept de vot debililor și alienaților mintali dacă au fost puși sub interdicție prin hotărâre judecătorească definitivă.

De asemenea, nu au aptitudinea morală de a vota persoanele fizice condamnate prin hotărâre judecătorească penală, rămasă definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

Persoanele fizice reținute sau arestate preventiv au dreptul de a vota întrucât beneficiază de prezumția de nevinovăție.

Votul este egal – ceea ce reprezintă materializarea în domeniul electoral a principiului egalității în drepturi a tuturor cetățenilor Republicii Moldova. Fiecare cetățean beneficiază de capacitatea de a exprima **un vot singular** pentru alegerea **unei autorități publice**.

Votul este direct în sensul că cetățenii moldoveni își exprimă nemijlocit și personal acordul sau, după caz, dezacordul cu privire la chestiunea supusă votului.

Votul este secret – ceea ce implică secretizarea manifestării libere a voinței cetățenilor Republicii Moldova. Buletinele de vot sunt de aceeași formă și nu prezintă particularități ori semne specifice.

Votul este liber exprimat ceea ce înseamnă că cetățenii moldoveni au prerogativa de participa sau nu la alegeri.

De asemenea, cetățenii Republicii Moldova dacă participă la alegeri au prerogativa de a-și manifesta liber și neîngrădit opțiunea în favoarea unei formațiuni sau altei formațiuni politice, în favoarea unuia sau a altuia dintre candidații în alegeri.

Dreptul de a fi ales este tot **un drept electoral**. El presupune existența dreptului de vot.

Au dreptul de a fi aleși cetățenii Republicii Moldova care au drept de vot, în condițiile prevăzute de lege.

Art. 39. – „Dreptul la administrare”.

„(1). Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor.

(2). Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică”.

Articolul supus analizei consacră dreptul cetățenilor Republicii Moldova de a participa **direct** sau prin **reprezentanți** la luarea deciziilor politico-etatice.

Alin. (1) prevede acest drept subiectiv fundamental.

Alin. (2) al articolului proclamă dreptul fiecărui cetățean de a avea acces la o funcție publică, potrivit dispozițiilor legale.

Spre deosebire de Constituția României [art. 37 coroborat cu art. 16 alin. (3) și art. 40], Constituția Republicii Moldova nu prevede nici o limitare pentru ocuparea unei funcții publice eligibile. Totuși Legiuitorul ordinar are posibilitatea de a institui condiții sau criterii pentru cetățenii moldoveni care doresc să acceadă la o funcție publică.

Surprinde însă lejeritatea cu care Legiuitorul Constituant a înțeles să trateze aceste chestiuni. Nu au fost instituite criterii

de: domiciliu, vârstă etc. care să fie prevăzute în Constituția țării. Coroborând art. 38 alin. (3) cu art. 39 alin. (2) – dreptul de a fi ales și dreptul de administrare – reținem că, la nivel constituțional cel puțin, exercitarea acestor drepturi este facilă, permisivă.

Art. 40. – „Libertatea întrunirilor”.

„Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme.”

În cadrul acestui articol Legiuitorul Constituant a prevăzut libertatea cetățenilor Republicii Moldova de a se întruni.

Constatăm că **art. 40 din Constituția Republicii Moldova** este aproape identic cu **art. 36 din Constituția României din 1991 / art. 39 din Constituția României în anul 2003**.

Practic, în enumerarea formelor de materializare a întrunirilor în Constituția Republicii Moldova a mai fost introdusă o formă nouă: **manifestările**. În rest textul coincide fiind preluat din Constituția patriei – mamă, România.

Textul este descriptiv; el enumeră mai multe forme de materializare a întrunirilor, cu caracter exemplificativ. Se precizează că diferitele și diversele moduri de întrunire sunt libere.

Acestei libertăți, firesc, i-au fost adăugate și anumite limitări: desfășurarea întrunirilor într-un mod pașnic; participanții la diferitele întruniri să nu poarte arme albe sau arme de foc.

Textul constituțional atât prevede dar credem că este că este necesar să fie explicate două chestiuni: noțiunea de „**întrunire**” și **categoriile de întruniri**.

Evident, noțiunea de „**întrunire**” nu poate fi explicată prin indicarea unor forme ale sale, așa cum se prevede în Constituție.

„**Întrunirea**” – reprezintă o grupare de persoane fizice relativ organizată și având un caracter temporar. Participanții trebuie să manifeste un scop comun.

În doctrina Dreptului Constituțional se discută asupra deosebirilor dintre **libertatea întrunirilor** și **dreptul de asociere**. Dar, deosebirea dintre cele două forme de agregare (**întrunirea** respectiv **asocierea**) este atât de mare încât este de prisos orice comentariu.

Întrunirile pot avea, după caz, **caracter public** sau **caracter privat**.

Considerăm că textul constituțional se referă exclusiv la **întrunirile cu caracter public**. Cum este și firesc, întrunirile cu caracter privat nu interesează în mod deosebit pe Legiuitorul Constituant.

Art. 41. – „Libertatea partidelor și a altor organizații social – politice”.

„(1). Cetățenii se pot asocia liber și în alte organizații social-politice. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor și, în condițiile legii, participa la alegeri.

(2). Partidele și alte organizații social-politice sunt egale în fața legii.

(3). Statul asigură respectarea drepturilor și intereselor legitime ale partidelor și ale altor organizații social-politice.

(4). Partidele și alte organizații social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova sunt neconstituționale.

(5). Asociațiile secrete sunt interzise.

(6). Activitatea partidelor constituie din cetățeni străini este interzisă.

(7). Funcțiile publice ai căror titulari nu pot face din partide se stabilesc prin lege organică.

Art. 41 din Constituția Republicii Moldova se referă la **dreptul de asociere**. Acest text constituțional se referă la asociațiile fără scop patrimonial, cu prioritate la partidele politice și la alte organizații social – politice. Scopul acestora se circumscrie politicii și altor domenii ale vieții sociale intim legate de politică.

Legiutorul Constituant nominalizează formele de asociere: partidele politice și organizațiile social – politice.

Evident și partidele politice sunt organizații social – politice dar datorită rolului lor deosebit în viața publică a țării au fost menționate distinct.

Sintagma „organizații social – politice” desemnează – credem noi acele organizații care au un scop politic.

Legiutorul Constituant a proclamat egalitatea tuturor asociațiilor fără scop patrimonial care au legătură cu viața politică. Garantarea acestui deziderat se realizează prin reprezentarea drepturilor și intereselor legitime ale partidelor și ale altor organizații social – politice.

Partidele sau organizațiile social – politice care nesocotesc principiile constituționale, care militează contra pluralismului politic, a principiilor Statului de Drept, a suveranității și independenței (de ce este nominalizată dacă **independența** alături de **supremație** formează conținutul suveranității ??), a integrității teritoriale a statului moldovean sunt declarate neconstituționale.

Totuși în Republica Moldova nici un partid politic nu a fost declarat neconstituțional deși manifestări contra integrității teritoriale a țării realizate cu caracter programat, au existat !!! Dezmembrarea teritoriului republicii, acordarea de statute speciale Găgăuziei și Transnistriei evidențiază afirmația noastră !!!

Legiuitorul Constituant a interzis asociațiile cu caracter secret.

Aceasta deoarece organizațiile sau asociațiile cu caracter secret nu dau publicității platformele lor politice sau scopurile reale ale ființării lor. Ele, de regulă, militează împotriva Statului de Drept, a pluralismului politic și din acest motiv nu se înregistrează în mod legal sau se înregistrează cu scopuri fictive. Se pornește de la ideea că într-un stat democratic nici o asociație care respectă valorile constituționale nu are motiv să funcționeze clandestin.

Pe bună dreptate sunt excluși de la calitatea potențială de membri ai unui partid politic unele categorii de funcționari publici.

Constituția prevede că aceste categorii de funcționari publici **se stabilesc prin lege organică**.

Credem că firesc ar fi fost ca Legiuitorul Constituant să nominalizeze categoriile de funcționari publici care nu pot face parte din partidele politice. În acest mod nu s-ar fi lăsat la îndemâna și capriciile Legiuitorului ordinar stabilirea acestei importante excepții de la regulă.

În opinia noastră trebuie să fie excluși de la calitatea potențială de membri ai unui partid politic următoarele categorii de demnitari și de funcționari publici: **judecătorii Curții Constituționale, judecătorii, procurorii, membri forțelor armate naționale și polițiștii, personalul radioului public și al televiziunii publice, diplomații de carieră, membrii serviciilor de securitate**.

Acești demnitari și funcționari publici nu pot reprezenta interesele unui partid politic. Ei servesc națiunea română, din „Republica Moldova”, în ansamblu. Pe de altă parte numirea unor astfel de demnitari și funcționari publici nu trebuie să fie condiționată sau grevată de calitatea de membru al unui partid politic.

În sfârșit, Legiuitorul Constituant interzice, activitatea partidelor constituite din cetățeni străini. Așa fiind, pot fi membri ai partidelor politice **cetățeni ai Republicii Moldova bipartizi sau multipartizi (care posedă și cetățenia unui alt stat sau care posedă pe lângă cetățenia Republicii Moldova și cetățenia mai multor state străine).**

Este o prevedere normală întrucât exclusiv cetățenii statului pot și trebuie să participe la îndeplinirea obiectivelor politice, cu excluderea cetățenilor străini și a apatrizilor.

Art. 42. – „Dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate”.

„(1). Orice salariat are dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

(2). Sindicatele se constituie și își desfășoară activitatea potrivit cu statutele lor, în condițiile legii. Ele contribuie la apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale salariaților”.

Și acest drept fundamental se referă la asociații fără scop patrimonial numai că, de această dată, textul se referă exclusiv la organizațiile sindicale.

Statul garantează fiecărui salariat dreptul de a înființa – împreună cu alți salariați – respectiv dreptul de a se afilia la sindicate. Scopul înființării sau al afilierii la sindicate îl reprezintă apărarea interesului sau a intereselor salariatului / salariaților.

Aceste interese sunt preponderent cu caracter economic dar nu sunt excluse și interese din alte domenii ale vieții sociale: formare continuă și perfecționare, culturale, sportive ș.a.

Desigur, formularea din text trebuie interpretată în sens larg. Prin noțiunea de **interese** se înțeleg **atât drepturile subiective cât și interesele legitime ale salariaților**. Această

concluzie rezultă, fără echivoc, din formularea textului. Dacă sunt apărate interesele salariaților – și aici ne referim la simplele interese legitime – cu atât mai mult trebuiesc apărate drepturile subiective ale acestora.

Statul recunoaște activitatea sindicală **dar constituirea** sindicatelor, a organizațiilor sindicale, în genere, și **desfășurarea activității** acestora trebuie să se realizeze potrivit statutelor proprii, **în condițiile prevăzute de lege**. Pentru a fi legal constituit și pentru a funcționa legal un sindicat trebuie să respecte dispozițiile legale pe toată perioada de existență a acestuia.

Legiuitorul Constituant nu a menționat și domeniile de activitate unde nu se pot înființa organizații sindicale.

În aceste condiții revine Legiuitorului ordinar îndatorirea de a nominaliza aceste domenii.

Art. 43. – „Dreptul la muncă și la protecția muncii”.

„(1). Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului.

(2). Salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice.

(3). Durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.

(4). Dreptul la negocieri în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.”

Dreptul la muncă reprezintă unul dintre cele mai naturale drepturi ale omului. Este un drept fundamental cu caracter imprescriptibil. Acest drept nu poate fi îngrădit deoarece prin

exercitarea sa omul își procură cele necesare traiului (desigur îi exceptăm pe marii capitaliști care dispun de averi fabuloase).

Dreptul la muncă implică alegerea liberă a profesiei și alegerea liberă a locului de muncă. Aceste alegeri sunt determinate de stările vocaționale și de aptitudinile celor ce doresc să se angajeze și se concretizează prin aplicarea principiului competenței profesionale la angajare.

Dreptul la protecția socială a muncii include: securitatea și igiena muncii; regimul de muncă al femeilor și al tinerilor; instituirea salariului minim pe economie; repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit și prestarea muncii în condiții grele (deosebite).

Durata normală a zilei de lucru este de cel mult 8 ore, atât timp cât în mod expres se prevede în Constituție că durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.

Desigur, durata zilei de lucru poate varia dar în medie, adică în ansamblu, ea trebuie să fie de 8 ore.

Statul garantează dreptul la negocieri în materie de muncă precum și caracterul obligatoriu al convențiilor (contractelor) colective de muncă. Reținem totodată, Legiuitorul Constituant nu a precizat în textul constituțional că **la muncă egală, femeile au un salariu egal cu bărbații**. Dar acest aspect rezultă implicit din poziția de egalitate a tuturor cetățenilor Republicii Moldova, indiferent de sex. Totuși egalitatea salarizării femeilor și a bărbaților reprezintă o latură a egalității în drepturi a cetățenilor și de aceea ar fi trebuit înserată în textul constituțional, în mod expres !!!

Dreptul la muncă reflectă însăși personalitatea umană. El trebuie să se exercite în mod liber, fără constrângeri sau servituți.

Art. 44. – „Interzicerea muncii forțate”.

„(1). Munca forțată este interzisă.

(2). Nu constituie muncă forțată:

a). serviciul cu caracter militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu satisfac serviciul militar obligatoriu;

b). munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;

c). prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale, stabilite de lege”.

Interzicerea muncii forțate reprezintă **un corolar al dreptului la muncă**. Alegerea profesiei și a locului de muncă fiind liberă, în mod firesc, munca forțată este interzisă.

Textul constituțional precizează ce activități nu constituie muncă forțată.

Aceste activități sunt limitativ menționate în alin. (2) al articolului. Noi nu vom insista asupra lor deoarece sunt clar conturate și cert determinate.

Reglementările cu caracter constituțional referitoare la interzicerea muncii forțate sunt, în linii generale, în acord cu prevederile Pactului internațional relativ la drepturile civile și politice și cu legislația în vigoare în statele membre ale Uniunii Europene.

Nici nu se putea altfel deoarece art. 44 nu reprezintă altceva decât reproducerea art. 39 din Constituția României adoptată în anul 1991, respectiv art. 42 din Constituția României revizuită prin legea nr. 429 / 2003.

Art. 45. – „Dreptul la grevă”.

„(1). Dreptul la grevă este recunoscut. Grevele pot fi declanșate numai în scopul apărării intereselor profesionale cu caracter economic și social ale salariaților.

(2). Legea stabilește condițiile de exercitare a dreptului la grevă, precum și răspunderea pentru declanșarea nelegitimă a grevelor.”

Dreptul la grevă constituie un mijloc de presiune utilizat de salariați pentru obținerea unor condiții superioare de muncă. El se materializează prin încetarea voluntară a muncii de către salariații unității economice.

Pentru exercitarea dreptului la grevă trebuie ca subiecții să aibă o calitate specială, circumstanțială - aceea de **salariați**.

Exercitarea dreptului la grevă presupune anumite **limite**. Aceasta în sensul că, deși textul constituțional nu prevede, trebuie să asigure serviciile esențiale pentru societate.

Legiuitorul ordinar trebuie să stabilească și să nominalizeze serviciile publice esențiale pentru societate, precum și categoriile de funcționari publici cărora nu le este permis să declare grevă.

Tot el trebuie să legifereze în domeniul răspunderii subiectelor de drept pentru declanșarea nelegitimă a grevelor și – am spune noi – pentru declanșarea grevelor fără asigurarea serviciilor esențiale pentru societate.

Art. 46. – „Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia”.

„(1). Dreptul la proprietate privată, precum creanțele asupra statului sunt garantate.

(2). Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire.

(3). Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.

(4). Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.

(5). Dreptul de proprietate privată obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului înconjurător și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii, revin proprietarului.

(6). Dreptul la moștenire a proprietății private este garantat”.

În alin. (1) se prevede că dreptul de proprietate privată și creanțele asupra statului sunt garantate. Desigur, legea este aceea care determină în concret conținutul și limitele în care se pot exercita aceste drepturi.

Dreptul de proprietate este un drept fundamental al cetățeanului moldovean și al omului în general.

Dreptul de proprietate privată presupune exercitarea dezmembrămintelor sale și utilizarea tuturor atributelor conferite titularului: **posesia, folosința și dispoziția (materială și juridică).**

În alin. (2) este instituit principiul exproprierii pentru cauză de utilitate publică. Exproprierea nu se poate realiza pentru obținerea sau pentru satisfacerea unor interese private. De asemenea, când se expropriează pentru cauză de utilitate publică se acordă o despăgubire **prealabilă și justă.**

Pentru a proteja patrimoniul subiectelor de drept s-a prevăzut că averea dobândită în mod licit (legal și legitim) **nu poate fi confiscată.** Constituantul a introdus o prezumție de excepție cu prevedere la bunurile fiecărei persoane fizice sau persoane juridice. Această prezumție se referă la caracterul licit al dobândirii bunurilor din patrimoniu. Este o prezumție cu caracter relativ, organele abilitate având dreptul de a produce dovada (proba) contrară (alin. 3).

Se precizează că bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate în condițiile prevăzute de lege (alin. 3). Este firesc având în vedere că

infracțiunile și contravențiile constituie fapte ilicite, cu grad de pericol social.

Dacă nu s-ar proceda la confiscarea acestor bunuri infractorul sau contravenientul și-ar spori patrimoniul fără o cauză legitimă.

Legiuitorul Constituant impune anumite **limite** în exercitarea dreptului de proprietate privată: respectarea protecției mediului, asigurarea bunei vecinătăți și alte îndatoriri nenominalizate stabilite în temeiul legii sau în baza cutumei [(art. 46 alin. (5)].

Garantând dreptul de proprietate privată desigur că Legiuitorul Constituant garantează și **dreptul la moștenire**.

Dreptul la moștenire (succesiune) – este garantat indiferent dacă succesiunea este **legală** sau **testamentară**.

Proclamarea de principiu a garantării dreptului la succesiune implică detalierea chestiunii în cadrul „**Dreptului succesoral**” care cuprinde textele din legislația civilă aceea reglementează în detaliu moștenirea și formele acesteia [alin. (6)].

În opinia noastră, **proprietatea privată trebuie să fie garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular**.

Este garantat – în sensul că autoritățile etatice și orice subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate privată și să nu-l stânjenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv.

Garanția – rezultă din obligația negativă, generală și universală a tuturor subiectelor de drept de a se abține de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial, real care este dreptul de proprietate privată și care aparține titularului. Este garantat deoarece dreptul de proprietate privată este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, **un drept absolut**.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica în justiție **aceleași mijloace procesuale** indiferent dacă titularul dreptului de proprietate privată este statul, unitățile administrativ –

teritoriale, instituțiile bugetare de stat, regiile autonome sau persoane fizice ori persoane juridice de drept privat.

Așa se explică de ce Legiuitorul Constituant ar trebui să utilizeze expresia „**indiferent de titular**”.

De asemenea, în Constituția ar trebui prevăzută **interzicerea naționalizării sau a oricărei alte măsuri de trecere silită în proprietatea publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor.**

Ar fi o dispoziție constituțională extrem de generoasă de natură a asigura securitatea circuitului civil general dar, mai ales, de a concretiza principiile democratice ale Statului de Drept. Credem că o asemenea eventuală dispoziție ar conduce la evitarea, pe viitor, a luării unor măsuri extreme de natură a afecta patrimoniul subiectelor de drept. Ceea ce, de altfel, s-a întâmplat în Republica S.S. Moldovenească după instaurarea regimului comunist sovietic.

În Constituție ar trebui înserată prevederea potrivit căreia **pentru lucrări de interes general autoritate publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile autorității. Despăgubirile menționate se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție.** S-ar conferi, în acest fel, dreptul autorității publice de a utiliza subsolul oricărei proprietăți imobiliare. Aceasta numai în ipoteza efectuării unor „**lucrări de interes general**”. Pentru eventualele daune (prejudicii) aduse proprietarului, prin efectuarea lucrărilor, autoritatea publică este obligată să îl despăgubească prin echivalent bănesc. Valoarea despăgubirilor, și în cazul exproprierii pentru cauză de utilitate publică dar și în cazul efectuării de lucrări de interes general, se stabilește de autoritatea publică și de proprietar pe

cale amiabilă. Dacă sunt neînțelegeri proprietarul s-ar putea adresa instanței de judecată competente.

Ar trebui prevăzută în Constituție **aptitudinea cetățenilor străini și a apatrizilor de a dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care Republica Moldova este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenirea legală.**

Art. 47. – „Dreptul la asistență și protecție socială”.

„(1). Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.

(2). Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor”.

Acest text consacră obligația statului de a asigura cetățenilor condiții decente de viață. Luarea măsurilor de dezvoltare economică și de protecție socială adecvată constituie obligații ale statului, de fapt ale autorităților publice.

Prin condiții decente de viață se înțelege asigurarea, de principiu, a hranei, îmbrăcămintei, locuinței și a îngrijirii medicale corespunzătoare.

Desigur aceasta nu înseamnă că unii cetățeni au dreptul de a fi asistați continuu, fără a depune cel mai mic efort, trăind din subvențiile asigurate de societate, adică de personale fizice care muncesc.

Aceasta înseamnă că Republica Moldova **este un stat social** dar nu trebuie scăpat din vedere că întreaga economie (infrastructura) acestui stat este de piață, așa încât și principiile statului liberal, concurențial se impun a fi reținute.

Statul social nu înseamnă asigurarea mijloacelor de trai alcoolicilor, vagabonzilor, persoanelor fizice lipsite de voință și de aptitudini.

Acest principiu generos al Constituției Republicii Moldova nu trebuie să afecteze persoanele angajate în muncă care poartă „**povara**” pentru asigurarea bunelor condiții de trai unor persoane fizice din categoriile anterior nominalizate.

Într-adevăr sunt persoane fizice îndreptățite la satisfacerea acestei obligații din partea statului: șomeri, bătrâni, bolnavi. Lor le este destinat ajutorul societății.

Se prevede că cetățenii moldoveni au dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate etc.

Aceste drepturi fundamentale ale cetățenilor implică îndatorirea autorităților publice competente de a le satisface, îndeplinindu-le.

Art. 48. – „Familia”.

„(1). Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

(2). Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(3). Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege.

(4). Copiii sunt obligați să aibă grijă de părinți și să le acorde ajutor”.

Căsătoria este liber consimțită. Bărbatul și femeia au dreptul fundamental de a se căsători, de la vârsta prevăzută în dispozițiile legale.

Căsătoria se întemeiază pe **egalitatea dintre soți** care reprezintă o situație particulară a principiului egalității tuturor cetățenilor Republicii Moldova.

Soții, în egală măsură, au dreptul și obligația de a asigura creșterea, educația și instruirea (învățătura) copiilor. Acest drept / obligație se concretizează atât în raport cu copiii rezultați din căsătorie cât și în raport cu copiii rezultați din afara căsătoriei. **Egalitatea în drepturi a celor două categorii de copii (din căsătorie respectiv din afara căsătoriei) ar trebui să devină un principiu explicit formulat în Constituția Republicii Moldova.**

Legislația civilă (Codul Familiei) reglementează în amănunt condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei. Din acest motiv Legiuitorul Constituant face trimitere la lege cu privire la aceste aspecte.

Este înserată obligația copiilor de a avea grijă de părinții lor și de a le acorda ajutor. Este vorba de susținerea morală și materială a părinților de către copii.

Cu privire la susținerea materială câteva precizări credem că sunt utile. **Părinții trebuie să se afle în stare de nevoie** pentru a beneficia de ajutorul material al copiilor lor (majori, desigur). Această stare de nevoie nu se prezumă, ea trebuie dovedită.

Descendenții de gradul I – **copii majori** – au obligația de ajutorare a părinților aflați în nevoie fără a neglija întreținerea datorată propriilor lor copii minori sau majori aflați în continuare de studii. De asemenea, nu trebuie neglijată obligația de ajutorare reciprocă a soților pe parcursul căsătoriei.

Proclamația din alin. (1) al articolului supus analizei nu comportă comentarii. Este apropiată ideologiei socialismului sovietic totalitar.

Art. 49. – „ Protecția familiei și a copiilor orfani”.

„(1). Statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin.

(2). Statul ocrotește maternitatea, copiii și tinerii, stimulând dezvoltarea instituțiilor necesare.

(3). Toate preocupările privind întreținerea, instruirea și educația copiilor orfani și a celor lipsiți de ocrotirea părinților revin statului și societății. Statul stimulează și sprijină activitatea de binefacere față de acești copii”.

Acest text constituțional proclamă obligația statului de a sprijini prin diverse măsuri, în special cu caracter economic, căsătoria tinerilor (formarea familiei) și procrearea, nașterea de descendenți în cadrul familiei, creșterea și educarea tinerelor generații în sânul familiilor.

Statul se obligă la crearea unor instituții etatice prin intermediul cărora să fie ocrotită maternitatea și să asigure ocrotirea copiilor și a tinerilor.

În privința copiilor orfani se menționează că instruirea și educația acestora precum și a copiilor lipsiți – din diferite motive – de ocrotirea părinților reprezintă o obligație, care revine statului și societății, în ansamblu.

Dispoziția din alin. (3) este necesară în scopul ocrotirii acestor categorii de minori.

Art. 50. – „Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor”.

„(1). Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Toți copiii, inclusiv cei născuți în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială.

(2). Copiii și tinerii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor.

(3). Statul acordă alocațiile necesare pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copiilor bolnavi ori handicapați. Alte forme de asistență socială pentru copii și tineri se stabilesc prin lege.

(4). Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea morală sunt interzise.

(5). Autoritățile publice asigură condiții pentru participarea liberă a tinerilor la viața socială, economică, culturală și sportivă a țării”.

Constituția garantează acestor categorii de persoane fizice un **regim special de protecție și de asistență**.

Mama și copilul beneficiază de ocrotire specială și de ajutor din partea societății.

Din nefericire, **Legiuitorul Constituant nu a prevăzut o limită de vârstă sub care minorii să nu poată fi angajați ca salariați**. Chiar dacă în **dreptul obiectiv (pozitiv)** există o astfel de prevedere, considerăm că era imperios necesar ca această reglementare să capete un caracter constituțional.

Sunt precizate măsurile adoptate dar și obligațiile care revin statului: acordarea de ajutoare, alocații etc. Legiuitorul ordinar poate stabili și alte forme de sprijin pentru copii și tineri.

Se interzice exploatarea minorilor precum și folosirea acestora la activități care le-ar dăuna sănătății sau moralității ori le-ar pune în pericol viața sau normala dezvoltare fizică și psihică.

Statul este dator să protejeze și să încurajeze participarea tinerilor la activitățile din toate domeniile sociale.

Art. 51. – „Protecția persoanelor handicapate”.

„(1). Persoanele handicapate beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială.

(2). Nimeni nu poate fi supus nici unui tratament medical forțat, decât în cazurile prevăzute de lege.”

Acest drept fundamental se referă la persoanele fizice cu dizabilități, defavorizate fizic sau psihic. Aceste persoane fizice au dreptul de a beneficia de protecție specială. Obligația corelativă cu caracter constituțional, fundamental, revine autorităților și instituțiilor publice competente.

Cu excepția cazurilor prevăzute de legislație nici o persoană fizică nu poate fi supusă unui tratament medical forțat. Este o prevedere menită a garanta realizarea curelor exclusiv cu consimțământul prealabil al persoanei și pentru a se evita tratamentele și intervențiile chirurgicale experimentale.

Art. 52. – „Dreptul de petiționare”.

„(1). Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatărilor.

(2). Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă”.

Dreptul de petiționare constituie un drept subiectiv garanție pentru cetățenii Republicii Moldova.

Au dreptul de a petiționa cetățenii moldoveni și persoanele juridice legal constituite pe teritoriul Republicii Moldova.

Persoanele fizice trebuie să semneze petițiile formulate către autoritățile publice; persoanele juridice pot adresa petiții – prin reprezentanții lor legali – exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

Pentru a se asigura în mod efectiv dreptul de petiționare Legiuitorul Constituant ar fi trebuit să prevadă scutirea de taxă a petițiilor.

La orice petiție adresată fiecare autoritate publică trebuie să răspundă. Condițiile și termenul pentru trimiterea răspunsului cad în sarcina Legiuitorului ordinar, care reglementează aceste situații prin lege.

De asemenea, Legiuitorul ordinar trebuie să reglementeze responsabilitățile care revin funcționarilor publici pentru încălcarea dispozițiilor legale privitoare la termenele și condițiile în care răspunsul trebuie redactat și înaintat petentului.

Răspundere trebuie să existe și pentru funcționarul public care cu intenție sau din neglijență și-a îndeplinit necorespunzător îndatoririle de serviciu, fapt ce a determinat exercitarea dreptului de petiționare de către subiectul de drept nemulțumit.

Art. 53. – „Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică”.

„(1). Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

(2). Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești”.

Autoritățile publice răspund: **dacă emit un act administrativ care vatămă drepturile unui subiect de drept; dacă nu soluționează, în termenul prevăzut de lege, o cerere adresată de o persoană și pentru prejudiciile cauzate de erorile judiciare exclusiv în procesele penale.**

Persoana prejudiciată poate solicita: **recunoașterea dreptului pretins; anularea actului și repararea, adică acoperirea, prejudiciului.**

Cetățeanul trebuie să justifice dreptul solicitat (drept subiectiv, evident) și să producă actul, emis de autoritatea publică, generator de prejudicii.

Cu privire la răspunderea pentru erorile judiciare ea se circumscrie doar proceselor penale.

Credem că la o eventuală modificare a Constituției ar fi necesară revizuirea textului în sensul că este necesar ca statul să răspundă pentru erorile judiciare săvârșite în orice fel de procese: penale, civile, administrative.

Dacă se constată eroarea judiciară statul îl despăgubește pe cel vătămat.

Răspunderea judecătorilor și a procurorilor ar trebui să fie angajată dacă aceștia și-au exercitat atribuțiile specifice funcției fie **cu rea-credință**, fie **cu gravă neglijență**.

Judecătorii și / sau procurorii trebuie să răspundă patrimonial față de stat deoarece statul se subrogă în locul și în dreptul celui vătămat și care a fost despăgubit.

Art. 54. – „Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți”.

„(1). În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

(2). Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3). Prevederile alin. (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20 – 24.

(4). Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății”.

Limitarea sau restrângerea unor drepturi sau libertăți trebuie **să fie prevăzută expres de lege (practic, de Legea fundamentală) și să fie realizată în scopul satisfacerii unor interese publice, generale.**

Limitările prevăzute au **un caracter de excepție.** Situațiile care impun restrângerea unor drepturi sau a unor libertăți fundamentale sunt expres nominalizate de Legiuitorul Constituant în alin. (2).

Aceste situații, limitativ prevăzute, realizează condiția legitimării restrângerii dreptului sau a libertății fundamentale.

Alin. (4) precizează că ceea ce se restrânge nu este dreptul subiectiv fundamental sau libertatea fundamentală ci **exercitarea acestora**. Restrângerea exercitării dreptului sau a libertății **nu pune în discuție însăși existența acestora**.

Restrângerea drepturilor sau a libertăților fundamentale trebuie să aibă **un caracter nediscriminatoriu**.

Legiuitorul Constituant a menționat expres în alin. (3) din articolul analizat că nu este posibilă restrângerea drepturilor fundamentale proclamate în art. 20 – 24, respectiv: accesul liber la justiție (art. 20); prezumția nevinovăției (art. 21); neretroactivitatea legii (art. 22); dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle (art. 23) și dreptul la viață și la integritate fizică și psihică (art. 24).

Facem precizarea că art. 22 din Constituția Republicii Moldova nu se referă la un drept fundamental; neretroactivitatea legii constituie un principiu fundamental de drept care are însă înrâurire asupra drepturilor subiective ale persoanei fizice.

CAP. III.: ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

Art. 55. – „Exercitarea drepturilor și a libertăților”.

„Orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora”.

Se recunoaște aptitudinea exercitării drepturilor și a libertăților fundamentale dacă acest exercițiu se realizează cu bună-credință.

Buna-credință, în această ipoteză, se referă la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale celorlalte subiecte de drept.

Evident, dacă drepturile și libertățile fundamentale ale altor persoane sunt încălcate sau nerecunoscute de o terță persoană, aceasta înseamnă că respectivul își exercită drepturile în mod abuziv. Abuzul de drept nu poate constitui un temei legitim, pentru recunoașterea încălcării drepturilor (fundamentale sau simple drepturi subiective) altor persoane, fie ele cetățeni moldoveni, cetățenii străini sau apatrizi.

Art. 56. – „Devotamentul față de țară”.

„(1). Devotamentul față de țară este sacru.

(2). Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militării, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în cazurile prevăzute de lege, despre jurământul cerul de ea”.

Între cetățeanul moldovean și statul moldovenesc există o legătură organică, firească.

Cetățenii moldoveni fiind născuți și crescuți în mijlocul poporului român din străvechea Basarabie, fiind educați în

spiritul cinstirii memoriei străbunilor noștri, fiind conștienți că aparțin națiunii noastre române au obligația de devotament și de fidelitate față de țară.

Față de care stat au obligații de devotament și de fidelitate ? O întrebare grea care comportă un răspuns nuanțat.

Cetățenii moldoveni trebuie să fie fideli și să manifeste devotament în raport cu statul moldovean. Dar dacă autoritățile Republicii Moldova intră în conflict cu România, cetățenii „moldoveni” trebuie să fie fideli patriei – mamă, România.

Argumente:

- *. înaintașii lor, bunici, părinți au fost cetățeni ai Regatului României;

- *. comunitatea de limbă, de obiceiuri, de interese, factura psihologică comună a tuturor românilor de la Tisa la Nistru;

- *. istoria noastră comună;

- *. conștiința că „moldovenii” nu constituie un popor sau o națiune distinctă ci doar o parte componentă a națiunii române și poporului român;

- *. unitatea indestructibilă politico – geografică a vechii Țări a Moldovei care constituie o parte componentă a Marii Românie;

- *. conștientizarea ideii că numai într-o Românie unită între vechile sale hotare românii basarabeni pot să-și făurească un viitor luminos, lipsit de asuprire națională.

Fidelitatea față de țară, față de națiunea română, față de memoria înaintașilor este sfântă.

Trădarea nu presupune „**denunțarea**” unui sistem social politic; ea implică abdicarea de la sacrul ideal al respectului față de neamul românesc și față de mult încercata noastră țară.

Firește, cetățenii care exercită funcții publice și militarii trebuie să depună jurământ față de Patrie.

Deci, **juridic** devotamentul și fidelitatea cetățenilor se cuvine Republicii Moldova iar **moral, efectiv și legitim**

devotamentul cetățenilor Republicii Moldova se cuvine României ca fiind Patria comună a tuturor românilor, fie ei moldoveni, munteni, olteni, dobrogeni, transilvăneni etc.

Art. 57. – Apărarea patriei.

„(1). Apărarea Patriei este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean.

(2). Serviciul militar este satisfăcut în cadrul forțelor militare, destinate apărării naționale, pazei frontierei și menținerii ordinii publice, în condițiile legii”.

Îndatorirea de apărare a țării aparține tuturor cetățenilor moldoveni. Prestarea jurământului militar semnifică fidelitate față de națiunea română din Republica Moldova și obligă la adoptarea unei conduite exemplare.

Art. 58. – Contribuții financiare.

„(1). Cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și taxe, la cheltuielile publice.

(2). Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale.

(3). Orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege”.

Textul constituțional precizat instituie obligația cetățenilor Republicii Moldova de a contribui la cheltuielile publice, prin plata de taxe și impozite. Se instituie o obligație și pentru autoritățile publice concretizată în așezarea justă, motivată, a sarcinilor fiscale.

Cu excepția prestațiilor impuse prin lege, pentru situații excepționale, orice alt tip de prestații sunt interzise.

Art. 59. – „ Protecția mediului înconjurător și ocrotirea monumentelor”.

„ Protecția mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale constituie o obligație a fiecărui cetățean”.

Textul constituțional se referă explicit la obligația cetățenilor Republicii Moldova de a proteja, conserva și ocroti mediul înconjurător și monumentele istorice și culturale.

În acest mod se asigură standardele de calitate a vieții și protejarea sănătății cetățenilor statului și, totodată, se prezevază istoria și tradițiile, amintirea vie a marilor noștri oameni de stat și de cultură.

Titlul III: Autoritățile publice

Titlul III al Constituției Republicii Moldova intitulat „**Autoritățile publice**” este structurat astfel:

Cap. IV. - Parlamentul; Cap. V. – Președintele Republicii Moldova; Cap. VI. – Guvernul; Cap. VII. – Raporturile Parlamentului cu Guvernul; Cap. VIII. – Administrația Publică; Cap. IX. – Autoritatea judecătorească (art. 60 – art. 125).

Vom analiza acest titlu pornind, în primul rând, de la instituțiile și autoritățile publice supuse analizei.

CAP. I.: PRINCIPIUL SEPARAȚIEI ȘI ECHILIBRULUI PUTERILOR ÎN STAT.

Ca și Statul, de altfel, **puterea publică** privită ca un raport între guvernanți și guvernați se află în preocupările filozofilor, juriștilor și politologilor.

Având în vedere tema lucrării de față ne interesează mai puțin dezvoltarea și afirmarea principiului separației și echilibrului puterilor etatice. Ceea ce ne interesează însă este transpunerea acestui principiu în Legea fundamentală a Republicii Moldova, în Constituția acestui stat.

Constituția Republicii Moldova a asigurat realizarea fundamentelor Statului de Drept în această țară.

Art. 6 din Constituția Republicii Moldova intitulat „**Separația și colaborarea puterilor**” consacră existența celor trei puteri – **legislativă, executivă și judecătorească** – care sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin. Introducerea acestei norme juridice constituționale are menirea de a garanta ființarea principiului separației și al echilibrului puterilor în stat în organizarea politico – juridică a Statului moldovenesc contemporan.

Fără îndoială, înserarea în mod expres a acestui principiu în Legea fundamentală împiedică orice „tentativă” de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor „puteri” constituite în stat.

Așa cum am mai avut ocazia să precizăm puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că și forța de constrângere etatică este, de asemenea, unică. Acest aspect rezultă și din dispozițiile art. 2 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova care prevede: „Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție”.

În consecință, autoritățile publice constituite în „puteri” ale statului exercită anumite funcții cu caracter etatic: **funcția legislativă, funcția executivă și funcția jurisdicțională.**

Deci, puterea etatică fiind unică și indivizibilă se manifestă prin intermediul celor trei funcții nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face inefficientă separația puterilor. Dimpotrivă ! Înlocuirea noțiunii de „putere” cu cea de „**funcție**” ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar trebuie precizat că principiul separației / echilibrului „puterilor” etatice întâmpină anumite dificultăți în jocul partidelor politice, pe scena politică contemporană.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituțional este reprezentat de relația dintre „majoritatea politică” și „minoritatea politică”, sau altfel spus de corelația dintre „putere”, în sensul de guvernanți; și „opозиție”.

De principiu, partidul sau coaliția de partide care a câștigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează și guvernul.

În aceste condiții, guvernul fiind o emanație a majorității parlamentare este greu de acceptat o separație între legislativ și executiv. Mai curând „separația” se manifestă între guvernanți și opoziția parlamentară.

Principiul constituțional al separației și echilibrului puterilor nu-și pierde importanța, jocul politic în configurarea concretă a puterii neavând aptitudinea de a-l altera.

Se mai apreciază în doctrină că între legislativ și executiv nu poate exista echilibru și cu atât mai puțin separație, deoarece autoritățile executive duc la îndeplinire în mod concret, adică execută, legile elaborate de autoritatea legiuitoare.

Or, executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul” normelor juridice.

În întărirea acestui punct de vedere a venit însăși Legiuitorul Constituant care a precizat (sau a tranșat !!) în art. 60 alin. (1) din Constituție: „Parlamentul **este organul reprezentativ suprem** al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului.”

Considerăm că din interpretarea literală, pur gramaticală, a textului indicat rezultă că **parlamentul** este **suprem** în privința reprezentativității „poporului moldovean” iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercită funcții distincte în stat. Aceasta nu înseamnă că înțelegem să diminuăm în vreun fel rolul și locul autorității deliberativ – legislative în cadrul Republicii Moldova.

Cel mai pregnant separația puterilor se identifică, dacă ne raportăm la Parlament, în relația cu Autoritatea judecătorească.

Deși dispune de mijloace de control multiple autoritatea legiuitoare nu poate fi „supremă” în raport cu instanțele judecătorești, acestea din urmă fiind independente.

Faptul că Parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relație dependență deoarece legile sunt general – obligatorii având incidență asupra tuturor subiectelor de drept, inclusiv asupra membrilor autorității deliberativ – legislative.

*

*

*

Nu este locul de a detalia pârghiile și mecanismul de control de care dispun autoritățile publice constituite de stat. Trebuie însă remarcat că principiul separației și echilibrului puterilor, expus prevăzut în Legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, și mai rău, o „lozincă”.

*

*

*

În doctrina de drept constituțional se apreciază că puterea publică (conferită autorităților publice), prin intermediul căreia se exteriorizează voință Statului **este o putere politică**.

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică dar acest aspect trebuie nuanțat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcția sa jurisdicțională o putere politică ?

Vrând, nevrând puterea judecătorească exercită **o funcție publică, deci politică**, materializată exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare.

Cum normele juridice exprimă o atitudine politică a majorității parlamentare, instanțele judecătorești fiind „obligate” să aplice aceste legi, desfășoară o funcție publică, politică, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formațiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea așa-zis „**politică**” a autorității judecătorești nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic, manifestată de autoritatea, deliberativ – legislativă sau de autoritatea executivă a statului.

Poate din această cauză Montesquieu, „creatorul” ⁶⁾ teoriei separației puterilor etatice considera autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă” într-o anumită măsură.

Nefiind părtașă la realizarea „jocurilor politice”, îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viața politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuții sporite prin contrabalansarea „**democrației politice**” a majorității parlamentare și implicit a autorității guvernamental – executive prin intermediul „**democrației juridice**” specifică **Statului de Drept**.

Aceasta reprezintă revanșa puterii judecătorești deoarece membrii ei, **judecătorii**, constituie cheia de boltă a întregului edificiu al Statului de Drept.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituție „Republica Moldova este un stat de drept...”, Legiuitorul Constituant a acceptat teza „democrației juridice” alături de democrația politică majoritară de factură parlamentară.

Din acest punct al raționamentului rezultă, în mod logic, o teză de care politicienii – în ansamblu și de pe orice meridian – se tem: posibilitatea realizării unui guvernământ al autorității judecătorești sau, mai corect, posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

⁶⁾ Separația puterilor a fost teoretizată prima dată de filozoful Aristotel.

De aici construcția devine apocaliptică: decăderea politicii, supremația Dreptului, înglobarea științelor politice în Dreptul Public și mai ales posibilitatea „confiscării” locului și rolului jucat de politicieni de către juriștii publiciști (specializați în Dreptul Public).

Efectul acceptării democrației juridice, a principiilor Statului de Drept de către Adunarea Constituantă este reprezentat, în mod indubitabil, de apariția în „peisajul” constituțional moldovenesc a Curții Constituționale.

Această instituție nu este încadrată nici în autoritatea legislativ – deliberativă și nici în puterea judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice cu dispozițiile constituționale și având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituțională, Curtea Constituțională este un legislator negativ. În consecință, ea invalidează voința democrației politice majoritare instituind o democrație juridică.

Dar Curtea Constituțională nu este parte componentă a autorității judecătorești !!! Având dublă natură, atât politică cât și juridică, această autoritate dă o grea lovitură principiului clasic al separației și echilibrului puterilor constituie în stat.

Instituirea Curții Constituționale în Republica Moldova, având ca principală menire asigurarea controlului constituționalității legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene, inclusiv România, reprezintă, în opinia noastră, neîncrederea Legiuitorul Constituant în instanțele judecătorești de drept comun și în mod deosebit în instanța supremă – Curtea Supremă de Justiție.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova interferează atât cu autoritatea legislativă cât și cu autoritatea judecătorească.

Astfel, ea nu crează Dreptul pozitiv (obiectiv) și statuează pe baza unei proceduri prestabilite asupra constituționalității normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituțională de autoritatea judecătorească. Chiar și modul de organizare și funcționare a Curții Constituționale este propriu puterii judecătorești. Dar, Curtea Constituțională deși nu legiferează pronunță decizii care au efecte erga omnes fiind opozabile tuturor subiectelor de drept din Republica Moldova. Totodată, deciziile Curții Constituționale au caracter general – obligatoriu pe teritoriul statului moldovean și în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autoritățile etatice.

Caracterele deciziilor Curții Constituționale apropie această instituție de autoritatea deliberativ – legislativă.

Iată de ce judecătorii de la instituțiile de drept comun nu au posibilitatea „participării” la jocul politic.

Contraponderea democrației politice – concretizată în democrația juridică nu se află în mâinile lor ci constituie „**apanajul**” judecătorilor Curții Constituționale.

Exclusiv judecătorii Curții Constituționale, în calitatea lor de apărători ai Constituției Republicii Moldova, pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislației.

Pentru ceilalți judecători actul normativ – juridic, în vigoare, nu este nici rău, nici bun – **este LEGE**, cât timp nu s-a constatat neconstituționalitatea sa.

*

*

*

Cu sinceritate credem că fundamentarea și edificarea Curții Constituționale a fost și este de natură a schimba modul tradițional de înțelegere și de interpretare a principiului juridic, politic și constituțional al separației și echilibrului puterilor constituite în statul moldovenesc contemporan.

*

*

*

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a Legiuitorului Constituant în capacitatea instanțelor ordinare de a efectua controlul constituționalității legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorității) judecătorești. Dimpotrivă, justiția constituțională fiind o jurisdicție specială, având ca obiect asigurarea conformității Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normele juridice fundamentale cuprinse în Constituție, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituțională constituie o „**putere**” independentă în statul moldovenesc, distinctă de celelalte trei „**clasice**” puteri constituite și fundamentate pe temeiul principiului separației și echilibrului puterilor publice.

CAP. II.: AUTORITATEA DELIBERATIV- LEGISLATIVĂ. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA.

În cadrul Titlului III din Constituția Republicii Moldova cap. IV este consacrat reglementării Parlamentului (art. 60 - art. 76). Acest capitol cuprinde secțiunea 1 - „Organizare și funcționare”; secțiunea a 2-a - „Statutul deputaților” și secțiunea a 3-a - „Legiferarea”.

Conform dispozițiilor constituționale parlamentul nou ales se întrunește la convocarea Președintelui Republicii Moldova în termen de cel mult 30 de zile de la alegeri [art. 63, alin. (2) din Constituție].

Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat de către cetățenii, cu drept de vot, ai Republicii Moldova.

Parlamentul Republicii Moldova este unicameral fiind compus din 101 deputați. În legătură cu structura Parlamentului Republicii Moldova se constată că aceasta este unicamerală.

Constituantul „moldovean” ar putea pe viitor îmbrățișa ideea tradițională consacrată în România referitoare la alcătuirea autorității deliberativ-legislative. În acest sens nu este exclus ca Parlamentul Republicii Moldova să aibă pe viitor o structură bicamerală.

În doctrina Dreptului Constituțional a fost acreditată ideea că structura bicamerală a Parlamentului se impune în statele federale. Într-adevăr, în țările care din punct de vedere a structurii de stat sunt federale (federative), parlamentul federal este alcătuit din **două camere: Camera joasă sau populară** care reprezintă cetățenii, poporul și respectiv **Camera superioară sau înaltă** care reprezintă statele federate care alcătuiesc statul federal.

În aceste condiții s-a considerat că în statele unitare nu se justifică existența unui parlament bicameral.

Noi nu dorim să fim partizani bicameralismului sau monocameralismului în Republica Moldova. Trebuie însă să observăm că extinderea frontierelor Uniunii Europene aduce în discuție o temă rămasă încă nerezolvată, în principiu. Este vorba de constituirea euroregiunilor pe teritoriul statului moldovenesc.

Ar fi de preferat, opinăm noi, ca în Camera Superioară, în Senat, să fie reprezentate regiunile de dezvoltare deja consfințite sau aflate în stadiul de proiect. Desigur, se impune o diferențiere accentuată a competențelor celor două ipotetice Camere în sensul că Senatul ar trebui să devină efectiv o Cameră ponderatoare, de reflecție, care să cenzureze potențialul avânt al Camerei inferioare.

În aceste condiții este evident că, în structura bicamerală, Camera inferioară trebuie să constituie motorul, forța motrice a întregii activități cu caracter legislativ.

În Camera superioară ar putea fi reprezentate și unitățile administrativ-teritoriale precum și unitățile teritoriale cu statut special (Găgăuzia și Transnistria).

În alte condiții exponenții curentului monocameralismului au câștig de cauză deoarece existența celor două Camere, deși tradițional consacrată în patria-mamă, România, este de natură a frâna procesul complex deliberativ-legislativ în mod nejustificat.

În ipoteticul sistem bicameralist ar fi mai puțin importantă realizarea echilibrului prin contrapunerea unei Camere către cealaltă Cameră, cât asigurarea unei reale specializări a fiecăreia dintre Camere, în accelerarea asigurării celebrității adoptării legilor.

Potrivit dispozițiilor art. 60 din Constituția Republicii Moldova parlamentul este organul reprezentativ suprem al

poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului. Ele este compus din 101 deputați.

Sintetizând dispozițiile Legii fundamentale consacrate analizei Parlamentului Republicii Moldova precizăm următoarele:

Conform dispozițiilor constituționale Parlamentul nou ales se întrunește la convocarea Președintelui Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri (art. 63 alin. (2) din Constituție).

Președintele Parlamentului este ales prin vot secret, cu majoritatea voturilor deputaților aleși, pe durata mandatului Parlamentului.

Vicepreședinții Parlamentului Republicii Moldova se aleg la propunerea Președintelui Parlamentului, cu consultarea fracțiunilor parlamentare.

Este necesar ca fiecare mandat de parlamentar să fie validat. O Comisie specială de validare a mandatelor deputaților trebuie aleasă în prima ședință și trebuie să respecte configurația politică a Parlamentului.

Parlamentul trebuie să fie legal constituit după validarea a 2/3 din numărul total al mandatelor de deputat.

O consecință firească a alegerilor parlamentare o reprezintă constituirea grupurilor parlamentare.

Din nefericire, Constituția Republicii Moldova nu menționează aceste aspecte, dar credem că în vederea constituirii grupurilor parlamentare trebuie indicat un număr minim de deputați care au candidat în alegerile parlamentare pe listele aceluiasi partid politic sau pe listele aceleiași coaliții de partide politice.

În Parlament pot fi aleși și deputați independenți. Acești parlamentari sunt candidați independenți aleși sau deputați deveniți independenți ca urmare a părăsirii grupurilor parlamentare.

Este evident că deputații unui partid politic sau a unei formațiuni politice nu pot constitui decât un singur grup parlamentar.

Dacă un partid politic nu are un număr suficient de deputați pentru a forma un grup parlamentar, deputații se vor afilia la alte grupuri parlamentare constituite.

Alcătuirea și funcționarea Parlamentului Republicii Moldova

De la început trebuie să precizăm că art. 62 din Constituție prevede: „Curtea Constituțională, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, hotărăște validarea mandatului de deputat sau nevalidarea lui în cazul încălcării legislației electorale”.

Considerăm că, potrivit opiniei exprimate în paragrafele anterioare, validarea acestor mandate ar trebui să fie efectuată exclusiv de către o comisie parlamentară pentru a se evita „amestecul” altor autorități publice în procedura de alcătuire a Parlamentului Republicii Moldova.

Asupra modului concret de constituire nu pot decide decât deputații deoarece Parlamentul reprezintă organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova.

Ori fiind prin excelență un organ reprezentativ – cel mai reprezentativ în raport cu toate celelalte autorități etatice – firesc este ca deputații înșiși să hotărască cu privire la validarea sau invalidarea mandatelor parlamentare.

Parlamentul Republicii Moldova funcționează pe durata unei legislaturi. Legislatura reprezintă durata mandatului pentru care a fost ales Parlamentul.

Art. 63 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova prevede: „Parlamentul este ales pentru un mandat de 4 ani, care

poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă”.

Mandatul începe din momentul convocării Parlamentului nou ales de Președintele Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri [art. 63 alin.(2) din Constituție]. Bineînțeles, deputații își încep exercitarea mandatului după validare.

Art. 63 alin. (3) din Constituție prevede că: „Mandatul Parlamentului se prelungește până la întrunirea legală a noii componente”. (teza I).

O altă cauză de încetare a mandatului Parlamentului constă în dizolvarea acestuia. În acest sens, art. 85 alin. (1) și (2) prevede: „În cazul imposibilității formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Președintele Republicii Moldova, după consultarea fracțiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul.

Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură”.

În exercitarea mandatului, adică pe parcursul legislaturii Parlamentul Republicii Moldova își desfășoară activitatea în **sesiuni**.

Sesiunile parlamentare sunt ordinare sau extraordinare (speciale).

Potrivit art. 67 alin. (1) din Constituție: „Parlamentul se întrunește în două sesiuni ordinare pe an. Prima sesiune începe în luna februarie și nu poate depăși sfârșitul lunii iulie. A doua începe în luna septembrie și nu poate depăși sfârșitul lunii decembrie”.

În alin. (2) al amintitului articol, Constituantul a menționat: „Parlamentul se întrunește și în sesiuni extraordinare sau speciale, la cererea Președintelui Republicii

Moldova, a Președintelui Parlamentului sau a unei treimi din deputați”.

Sesiunea extraordinară sau specială implică practic întreruperea vacanței parlamentare.

Sesiunile ordinare. În cadrul acestor sesiuni Parlamentul este convocat și își desfășoară activitatea în baza ordinii de zi.

Sesiunile extraordinare sau speciale.

Presupun convocarea Parlamentului în mod excepțional. În consecință, Parlamentul trebuie să aprobe, în prealabil, ordinea de zi a sesiunii extraordinare sau speciale.

Dacă ordinea de zi a sesiunii extraordinare sau speciale nu este aprobată cu votul majorității deputaților prezenți, sesiunea extraordinară sau specială este împiedicată a se desfășura.

Există posibilitatea **unei convocări de drept a Parlamentului**. Astfel, art. 87 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova prevede: „În caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război și le aduce neîntârziat la cunoștința Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el **se convoacă de drept** în 24 de ore de la declanșarea agresiunii”.

Parlamentul Republicii Moldova își desfășoară activitatea în cadrul **ședințelor**. Ședințele se desfășoară în plenul parlamentului și sunt, de regulă, publice. Prin hotărârea Parlamentului unele ședințe pot fi declarate **închise**.

Orice proiect de lege, propunere legislativă sau orice alte chestiuni aflate pe ordinea de zi se dezbat în ședințele Parlamentului.

Pentru ca o ședință în plen să se poată desfășura este necesar să fie întrunit cvorumul legal. În acest sens art. 74 alin 1 și 2 prevede: ”Legile organice se adoptă **cu votul majorității** deputaților aleși după cel puțin două lecturi.

Legile ordinare și hotărârile se adoptă **cu votul majorității** deputaților prezenți”.

Funcțiile Parlamentului Republicii Moldova

În doctrina juridică constituțională sunt recunoscute următoarele funcții ale Parlamentului: funcția legislativă; stabilirea direcțiilor principale ale activității social-economice, culturale, statale și juridice; alegerea, formarea, avizarea formării, numirea sau revocarea unor autorități statale; controlul parlamentar; conducerea în politica externă și atribuțiile parlamentului privind organizarea internă și funcționarea sa. Dintre toate aceste funcții noi vom analiza doar **funcția legislativă** și din funcția de control parlamentar vom exemplifica **funcția de control a activității autorității executive**.

***. Funcția legislativă a Parlamentul Republicii Moldova.**

Legiferarea constă în capacitatea Parlamentul Republicii Moldova de a vota și adopta legi. Funcția legislativă rămâne, orice s-ar spune, principala funcție a acestei autorități publice.

În procesul concret de adoptare a legilor intervin și alte organe aparținând altor „puteri” constituite în stat. Ne referim, în principal, la Președintele Republicii Moldova care realizează promulgarea legilor adoptate de Parlament. Practic, Parlamentul adoptă norme juridice colaborând cu Guvernul Republicii Moldova, în calitatea sa de autoritate publică centrală, în cadrul „puterii” executive. Astfel, Guvernul Republicii Moldova inițiază proiectele de legi transmise Parlamentului. Parlamentul, la rândul său, poate abilita Guvernul Republicii Moldova să emită ordonanțe care cuprind norme juridice echivalente legii ordinare.

Inițiativa legislativă – constituie punctul de plecare în făurirea normelor juridice, general obligatorii. Ea poate aparține deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului și respectiv Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia.

Analiza inițiativei legislative, care se poate concretiza fie într-un proiect de lege, fie într-o propunere legislativă, caracterizează o nouă etapă în cadrul procedurii legislative.

Fișc este ca analiza proiectului de lege sau a propunerii legislative să aibă loc în cadrul unei comisii permanente care să întocmească un raport care să cuprindă o propunere de adoptare, de respingere sau de modificare a proiectului sau a propunerii respective.

Ulterior, o nouă etapă, se materializează în dezbaterile proiectului sau a propunerii, după caz, în plenul Parlamentului.

În cadrul dezbaterilor reprezentantul Guvernul Republicii Moldova, membrii Parlamentului – deputații sau grupurile parlamentare au posibilitatea să pună în discuție amendamentele, care eventual au fost respinse de comisia permanentă.

De principiu, proiectul de lege sau propunerea legislativă se discută pe articole după încheierea dezbaterii generale.

După încheierea dezbaterilor, fișc, urmează **procedura de votare**. Deputații votează personal fie prin vot deschis, fie prin vot secret.

Dacă proiectul de lege sau propunerea legislativă este adoptată de Parlament aceasta se va înainta Președintelui Republicii Moldova. Șeful statului moldovean îndeplinește ultima etapă din cadrul procesului de legiferare. Această etapă denumită **promulgarea legii** constă în efectuarea unui control al naturii prevederilor cuprinse în actul normativ-juridic și, totodată, a constituționalității legii.

Promulgarea legilor de către Președintele Republicii Moldova nu reprezintă o formalitate. Dacă șeful statului ridică obiecțiuni justificate poate sesiza Curtea Constituțională, solicitând verificarea constituționalității legii.

După promulgare de către șeful statului, legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Ea va intra în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial sau la o dată ulterioară prevăzută expres în textul legii. Dacă legea adoptată și promulgată nu este publicată în Monitorul Oficial se consideră că este inexistentă.

***. Funcția de control a activității autorității executive.**

În cadrul funcției de control parlamentar se poate distinge o funcție specifică prin natura sa. Această funcție specifică privește controlul efectuat de Parlament asupra autorității executive.

Funcția de control a activității autorității executive se referă atât la actele îndeplinite de **Președintele Republicii Moldova**, cât și cele efectuate de **Guvernul Republicii Moldova**.

Noi le vom analiza pe fiecare în parte deși considerăm necesar ca, în prealabil, să facem unele precizări.

Din punctul nostru de vedere, Președintele Republicii Moldova – privit ca autoritate publică – nu poate fi inclus în puterea (autoritatea) executivă.

Dacă în privința Președintelui României precizăm într-o lucrare anterioară* că potrivit dispozițiilor art. 80 alin. (2) din Constituția României această înaltă autoritate publică exercită funcția de mediere între puterile statului precum și între stat și societate și, în consecință, trebuie să fie **imparțial, independent și echidistant** în raport cu toate „puterile”

* Stat și cetățean, partea I, pagina 30, Bacău, 2007.

constituite în stat, ceea ce determină neîncadrarea sa în nici una dintre aceste „puteri”, referitor la Președintele Republicii Moldova negarea rolului său de parte a „puterii” executive se întemeiază pe alte argumente.

Astfel, Președintele Republicii Moldova este ales de Parlament prin vot secret.

Așa fiind, în Republica Moldova, la momentul de față, există așa-zisul „**executiv dualist**” – caracterizat prin faptul că funcția executivă este încredințată **unei persoane fizice și unui organ colegial**.

Persoana fizică este șeful de stat (monarh sau, în cazul nostru, președinte) iar organul colegial poartă, de regulă, denumirea de Guvern.

Executivul dualist este propriu regimurilor politice parlamentare. Aci este necesar să tragem o concluzie extrem de importantă: în regimurile parlamentare este considerat șef al executivului primul-ministru al Guvernului.

Tradițional, doctrinariii constituționaliști și cei de Drept Administrativ din România și din Republica Moldova dar și profesorii de Științe Politice din ambele state tratează instituția „șefului de stat” - în general – și în mod deosebit instituțiile Președintelui României, respectiv, Președintele Republicii Moldova – în particular – ca fiind o componentă fundamentală a puterii executive.

Și în alte domenii ale cunoașterii de natură social-umanistă (istorie, filozofie, sociologie, relații internaționale) doctrinariii asociază calitatea de șef al statului cu „puterea” executivă.

Cu toate că Republica Moldova prezintă caracteristicile executivului dualist, considerăm că șeful „puterii” executive este primul-ministru al Guvernului.

Deși Președintele Republicii Moldova dispune de însemnate, exorbitante atribuții și competențe pentru un șef de

stat cu un regim politic parlamentar, apreciem că instituția șefului statului constituie o autoritate, o „putere” distinctă, ceea ce determină inaplicarea rigidului principiu atribuit filosofului Montesquieu. Sau, mai corect, determină aplicarea mai nuanțată a celebrului principiu.

În al doilea rând remarcăm că instituția Președinte Republicii Moldova nu este singura autoritate care, potrivit dispozițiilor constituționale în vigoare, înfrânge „clasica” partajare a puterii etatice în cele trei funcții: legislativă, executivă și judecătorească.

Dar asupra acestor chestiuni vom reveni cu ocazia analizei instituției Președinte Republicii Moldova.

*

*

*

Vom exemplifica modalitățile concrete prevăzute de Constituția Republicii Moldova – această Mică Românie, a noastră – prin care se realizează un control al Parlamentului asupra autorității executive.

Privitor la instituția șefului statului remarcăm următoarele:

Președintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală. Numai în cazuri excepționale, hotărârea Președintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, **dar într-o perioadă de timp rezonabil de redusă.**

Este ipoteza unei agresiuni armate îndreptate împotriva țării când Președintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii și poate declara stare de război.

Analizând textul reținem că șeful statului poate lua măsurile enumerate, fără aprobarea prealabilă a Parlamentului, dacă sunt îndeplinite cumulativ două condiții:

*. una anterioară, privește “agresiunea armată”, este o condiție de fond referitoare la caracterul excepțional al situației concrete;

*. a doua condiție este ulterioară respingerii agresiunii sau, după caz, declarării stării de război și pare a fi o condiție “procedurală” – aducerea măsurilor la cunoștința Parlamentului.

În realitate, opinăm că și cea de-a doua condiție privește tot fondul, substanța, deoarece Parlamentul urmează să determine și să aprecieze dacă măsurile dispuse de Președintele Republicii Moldova sunt necesare și oportune. Este de menționat că în această privință textul constituțional „tace”, este lacunar. Dar aducerea neîntârziată la cunoștința Parlamentului a măsurilor adoptate credem că nu are doar rolul de informare a Legislativului și, drept consecință, trebuie recunoscută autorității legiuitoare aptitudinea de a aprecia asupra necesității și oportunității măsurilor dispuse de Președintele Republicii Moldova. În mod implicit această teză rezultă din prevederea constituțională menționată în art. 87 alin. (3) teza a II-a. Aceasta prevede că: „Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii”.

Convocarea obligatorie a Parlamentului, în calitate sa de organ reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova, se face tocmai în scopul analizării măsurilor dispuse de șeful statului.

Art. 88 lit. „f” prevede: Președintele Republicii Moldova îndeplinește următoarele atribuții: ... poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național...”.

Acest text constituțional este susceptibil de anumite critici. Aceasta în sensul că Legiuitorul Constituant nu a

prevăzut obligativitatea consultării Parlamentului de către Președinte, anterior organizării referendumului.

Consultarea Parlamentului - ar reprezenta în opinia noastră o garanție a lipsei arbitrariului în exercitarea acestei atribuții ca caracter constituțional. Aceasta s-ar impune și pe considerentul că Republica Moldova este un stat cu un regim politic parlamentar, Președintele republicii constituind o emanație a Parlamentului.

Credem că simpla luare de cuvânt a șefului statului, în fața plenului Parlamentului, prin care se anunță intenția de organizare a referendumului **nu ar satisface** condiția consultării. Ar fi necesar ca șeful statului să argumenteze asupra necesității și oportunității exprimării voinței populare.

Din păcate actuala Constituție nu prevede obligativitatea consultării Parlamentului de către Președinte cu ocazia organizării referendumului.

Art. 85 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova impune șefului statului obligația de a consulta fracțiunile parlamentare, înainte de a proceda la dizolvarea Parlamentului. În acest mod se realizează un control al autorității deliberativ-legislative cu privire la actele îndeplinite de Președintele Republicii Moldova.

În raport cu reprezentantul direct și plenar al puterii executive – care este Guvernul Republicii Moldova - controlul Parlamentului se realizează prin: acordarea încrederii Guvernului; retragerea de către Parlament a încrederii acordate Guvernului; interpelări adresate de parlamentari membrilor Guvernului etc.

Având în vedere tema în discuție – **autoritățile publice** – ne vom cantona exclusiv asupra controlului parlamentar, în raport cu Guvernul, realizat prin acordarea sau prin retragerea încrederii.

*. Candidatul desemnat de Președintele Republicii Moldova la funcția de prim-ministru trebuie să prezinte în fața Parlamentului **programul de activitate adică de guvernare și lista alcătuită din membrii viitorului Guvern** [art. 98 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova].

*. Guvernului aflat în exercițiu i se poate retrage încrederea acordată de către Parlament. Instrumentul prin care se realizează retragerea încrederii îl reprezintă **moțiunea de cenzură sau de neîncredere** [art. 103 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova].

Dacă moțiunea de cenzură este adoptată de către Parlament efectul imediat este reprezentat de demiterea Guvernului.

*

*

*

În mod firesc Parlamentul Republicii Moldova este alcătuit din parlamentarii denumiți **deputați**. Deputații moldoveni dispun de un statut reglementat în dispozițiile secțiunii a 2-a, Cap. IV, Titlul III din Constituția Republicii Moldova.

Deputații moldoveni se află în serviciul poporului. Ei reprezintă întregul popor român din Republica Moldova și nu numai pe cetățenii din circumscripția electorală unde au candidat. Consecința logică a acestui principiu se relevă în faptul că mandatul parlamentarilor deputați este reprezentativ. Alin. (2) al art. 68 din Constituția Republicii Moldova, prevede de altfel că: „Orice mandat imperativ este nul”.

Deputatul fiind reprezentantul poporului materializează puterea suverană a națiunii. În exercitarea mandatului deputați dispun de independență. Independența parlamentarilor deputați se obiectivează în raport cu orice subiect de drept, cu orice entitate de pe teritoriul Republicii Moldova, fie ea etatică sau neetatică.

Modul în care se manifestă independența sau dependența (rigidă sau dimpotrivă suplă) a parlamentului deputat în raport cu partidul (sau cu coaliția de partide) pe listele căruia a fost ales este o chestiune de natură eminentemente politică, depășind sfera Dreptului Constituțional.

Doctrina de drept constituțional a statuat că deputații sunt **demnitari ai statului**.

Ar putea exista opinii în sensul că parlamentarii deputați trebuie considerați funcționari publici. În România o astfel de opinie a fost manifestată de profesorul Ion Deleanu ⁷⁾.

Precizăm totodată că în România Curtea Constituțională a decis că un parlamentar poate trece de la grup parlamentar la alt grup parlamentar.

Desigur, deputații din Parlamentul Republicii Moldova nu pot fi asimilați funcționarilor publici fie și datorită faptului că ei reprezintă o „categorie” a dreptului constituțional în timp ce funcționarii publici, ca instituție juridică, sunt apanajul dreptului administrativ.

Dacă parlamentarii și membrii de vârf ai executantului, Președintele Republicii Moldova sunt, desigur, **demnitarii ai statului**, atunci judecătorii instanțelor de drept comun, inferioare Curții Supreme de Justiție – deci judecătorii de la curțile de apel și de la judecătorii – care compun „puterea” judecătorească de ce sunt considerați o categorie „aparate” specială **de funcționari publici**?

Această „distincție” între „puterile” statului creează o oarecare nedumerire.

Revenind la statutul parlamentarilor deputați ai Republicii Moldova urmează să tratăm despre **incompatibilitatea parlamentarilor** și despre **imunitatea parlamentară**.

⁷⁾ Prof. Dr. Ion Deleanu, **Drept Constituțional și Instituții Politice**.

Art. 70 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova prevede, în mod sintetic, incompatibilitatea deputaților.

Astfel, calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice.

Deci parlamentarul deputat este incompatibil dacă exercită orice funcție retribuită. Ca atare, considerăm că noțiunea de „funcție” utilizată în textul constituțional are un sens larg incluzând atât **demnitățile publice** cât și **funcțiile publice** dar și **funcțiile private**.

În consecință, deputații moldoveni nu pot fi membri ai Guvernului, ai ministerelor, ai serviciilor publice descentralizate, nu pot desfășura activități în cadrul aparatului Președintelui Republicii Moldova.

Legiutorul Constituant a îmbrățișat teza prezervării independenței deputaților în Parlament în raport cu Executivul, cu președinția republicii și cu orice alt subiect de drept, fie el public sau privat.

S-a dorit evitarea confuziei de atribuții legislative și executive așa încât deputații în Parlament nu pot fi membri ai Guvernului Republicii Moldova.

Noi credem că incompatibilitatea calității de deputat în Parlament cu exercitarea „oricărei alte funcții retribuite” are în vedere, în primul rând, ideea prezervării prestigiului aleșilor poporului.

Observând atent, textul se referă la „calitatea” de deputat pentru a desemna, evident implicit, **o demnitate publică**.

Membrii Guvernului, și ne referim în primul rând la miniștri, sunt de asemenea **demnitari publici**.

Deși textul constituțional lasă impresia că membrii Guvernului ar fi funcționari publici – incluzând această calitate, de membru al Executivului în sintagma „oricare alte **funcții** retribuite” – este clar că miniștrii nu sunt pur și simplu doar funcționari publici.

Ca atare incompatibilitatea instituită are menirea de a realiza, între altele, o separație rigidă între **legislativ** și **executiv**. Ea are rolul de a prohibi cumularea demnității publice de parlamentar cu o funcție publică, fie din sfera Executivului, fie chiar din sfera Justiției.

Separația **oarecum rigidă** între parlamentari și membri ai Executivului (în speță Guvernul) realizează o independență pronunțată a Executivului în raport cu „puterea” legislativă, **proprie regimului politic prezidențial**. Cum șeful statului este ales de către Parlamentul Republicii Moldova considerăm că regimul politic al acestui stat, ca modalitate de aplicare a principiului separației puterilor etatice, are puternice influențe parlamentare, fiind – în definitiv – un regim politic parlamentar. În fine, nu este locul și nici momentul analizării regimului politic al Republicii Moldova. Dar aceste sumare reflecții au aptitudinea de a pune problema naturii juridice a regimului politic din acest stat.

În sfârșit art. 70 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova prevede că: „alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică”.

Apreciem că acest text poate crea oarece confuzie.

Mai corect era ca Legiuitorul Constituant să menționeze, în mod expres, toate cazurile și situațiile de incompatibilitate ale deputaților. Firesc ar fi fost ca statutul deputaților să le enumere pentru a nu da posibilitatea legiuitorului ordinar să

instituie noi cazuri de incompatibilitate în raport cu „eventualul interes” manifestat de majoritatea parlamentară, la un moment dat.

Pe de altă parte, dacă toate incompatibilitățile parlamentarilor deputați își găseau locul – firesc, de altfel – în Constituție, se putea asigura – în opinia noastră – o foarte mare stabilitate a însăși statutului acestor demnitari, ei înșiși fiind feriți de fluctuațiile dreptului pozitiv (obiectiv) sau de capriciile legiuitorului ordinar.

O precizare se mai impune: celelalte cazuri de incompatibilitate pot fi stabilite exclusiv prin **lege organică**, care după cum se cunoaște „joacă” un rol intermediar între **legile constituționale** și **legile ordinare**.

Sub aspect concret, prin raportarea alin. (2) la alin. (1) din art. 70 din Constituția Republicii Moldova se constată că rămân foarte puține „alte incompatibilități” atâta timp cât calitatea de parlamentar deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite.

Excepția instituită în alin. (1) al articolului menționat este firească și privește activitatea didactică și științifică. Este fără echivoc faptul că deputații în Parlamentul Republicii Moldova **pot și trebuie să desfășoare activității didactice și științifice** în scopul propășirii intelectuale și spiritual – culturale a statului.

Alin. 3 al art. 70 din Constituția Republicii Moldova se referă la **instituția imunității parlamentare a deputaților în Parlamentul Republicii Moldova**. Textul constituțional prevede: „Deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimis în judecată fără încuviințarea Parlamentului, după ascultarea sa”.

Este creată, din punct de vedere practic, o inviolabilitate a parlamentarilor deputați.

Ar fi necesar ca deputații să poată fi urmăriți penal și trimiși în judecată penală pentru faptele care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului. Desigur, deputații nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați fără încuviințarea Parlamentului, după ascultarea lor.

Urmărirea și trimiterea în judecată penală se pot face numai de către Procuratura Generală iar competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție.

Din punct de vedere practic cererea sau informarea privind percheziționarea, reținerea sau arestarea se adresează președintelui Parlamentului de către Procurorul General al Republicii Moldova sau, după caz, de ministrul justiției.

Președintele Parlamentului va înainta cererea Comisiei juridice, de disciplină și imunități care o va analiza. Comisia va dispune de toate înscrisurile pe care le solicită fie Procuraturii Generale, fie Ministerului Justiției și va întocmi un **raport**.

Sub aspect doctrinar prezintă interes chestiunea aptitudinii parlamentarului deputat **de a renunța la imunitatea parlamentară**.

S-a considerat că renunțarea potențială nu poate produce efecte juridice deoarece regimul imunității parlamentare este de ordine publică.

Răspunsul, credem, este mai nuanțat.

Evident, imunitatea conferită parlamentarilor deputați este o instituție de drept public (în speță, de drept constituțional) având ca obiectiv asigurarea, preservarea și garantarea independenței deputaților.

În consecință, imunitatea parlamentară este de ordine publică. Aceasta, desigur, cu privire la cadrul general consacrat – în abstracto – de Constituție.

Și în situații concrete, de aplicare imediată și efectivă, imunitatea parlamentară este tot o instituție de ordine publică, deoarece, prin finalitatea sa urmărește ocrotirea și garantarea independenței fiecărui deputat în parte, fiind **un beneficiu** al fiecărui parlamentar.

Acest beneficiu nu are și nu trebuie să aibă **caracter absolut**.

În consecință, orice parlamentar deputat, prin liberul său arbitru, conștient de actul îndeplinit, trebuie să aibă recunoscută aptitudinea de a renunța la beneficiul imunității parlamentare. Cu atât mai mult cu cât renunțarea la acest beneficiu nu împieteză cu nimic asupra desfășurării activității justiției penale. Chiar dimpotrivă.

Ori, renunțarea la beneficiul imunității parlamentare nu reprezintă o recunoaștere, fie și tacită, a acuzațiilor formulate împotriva parlamentarului deputat. Acesta, ca orice cetățean al Republicii Moldova continuă să beneficieze de prezumția de nevinovăție prevăzută de art. 21 din Constituția Republicii Moldova, potrivit căruia: „Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale”.

Recunoașterea „**caracterului relativ**” sau mai corect recunoașterea **lipsei „caracterului absolut**” al beneficiarului imunității parlamentare rezultă din textul art. 70 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova. În principiu, este posibilă reținerea,

arestarea și percheziționarea deputatului, fără încuviințarea prealabilă a Parlamentului, **în caz de infracțiune flagrantă**.

În această ipoteză – săvârșirea unei infracțiuni flagrante – Parlamentul trebuie imediat înștiințat despre măsura luată de către Procurorul General sau de ministrul justiției.

În aceste condiții poate organul deliberativ – legislativ „să verifice” temeiul reținerii, arestării sau percheziționării deputatului ? Textul constituțional tace dar noi credem că Parlamentul nu se poate pronunța asupra unei măsuri preventive **deja luată** de organele judiciare penale.

Dacă Parlamentul ar avea capacitatea de a verifica temeiul reținerii sau a arestării ar trebui să se raporteze la Codul de procedură penală. Dar în aceste condiții Parlamentul ar „judeca”, în sensul că ar aprecia asupra măsurilor dispuse de organele specializate ale statului care aparțin altei „puteri” constituite în stat.

În acest mod nu s-ar da eficiență principiului separației puterilor în stat, nerespectându-se principiul specializării autorităților publice, în raport de competență și de atribuții. Poate punctul nostru de vedere este eronat, și chiar ne-am dori acest lucru, dar în concret aptitudinea Parlamentului de a constata existența sau inexistența luării măsurii preventive a reținerii sau arestării parlamentarului deputat este un atribut propriu organelor „puterii” judecătorești.

Interpretând art. 70 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova nu se poate reține ideea verificării temeiului reținerii, arestării sau a percheziționării deputatului de către Parlament. Dar în Constituția actuală a României există art. 72 alin. (3) teza finală care prevede următoarele: „În cazul în care Camera sesizată – Camera Deputaților sau Senatul (n.a.) – constată că

Aşa fiind, reiterăm faptul că acest textul constituțional românesc înfrânge principiul separației puterilor etatice.

*	*	*
.	.	.
*	*	*

Separat de analiza funcției legislative trebuie să analizăm câteva aspecte referitoare la **legiferare**.

Definiția normei juridice – receptată și însușită de noi – am utilizat-o într-o lucrare anterioară ⁸⁾.

Pentru a discuta despre categoriile de legi este imperios necesar să definim conceptul de **lege**.

Legea – reprezintă actul normativ juridic adoptat de Parlament, în temeiul dispozițiilor constituționale, după o procedură predeterminată, promulgat de șeful statului și adus la cunoștința publică prin intermediul publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

8). Vasile - Sorin Curpăn – **Momente în dezvoltarea politico-juridică a României**, Editura Grafic, Bacău, 2006, pag. 76; Vasile - Sorin Curpăn – **Tratat de Științe Juridice**, Editia Princeps, Bacău, pag. 76.

Art. 72 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova prevede că: „Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției”. În art. 72 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova Legiuitorul Constituant a menționat expres domeniile în care, în mod obligatoriu, Parlamentul trebuie să adopte legi organice.

Sau, altfel spus, în domeniile sociale specificate, reglementarea relațiilor sociale se realizează exclusiv prin lege organică. Totodată Constituția Republicii Moldova nu limitează cazurile și situațiile în care se impune adoptarea de legi organice, dar le circumscrie condiției de a fi prevăzute în alte texte din Legea fundamentală sau pentru domenii în care autoritatea deliberativ legislativă consideră necesară adoptarea de legi organice.

Reținem că Legiuitorul Constituant nu a definit și nu a explicat noțiunea de **lege organică**.

Prin **legi ordinare** – sunt reglementate toate celelalte relații sociale.

O deosebire sub aspectul tehnic al modului de adoptare se observă în privința celor trei categorii de legi.

Astfel, **legea constituțională** se adoptă în condițiile legii privind modificarea Constituției, după procedura prevăzută de Titlul IV – Revizuirea Constituției, articolele 141 – 143 din Constituția Republicii Moldova.

Legea organică – este adoptată cu votul majorității deputaților aleși, după cel puțin două lecturi în timp ce **Legea ordinară** – este adoptată cu votul majorității deputaților prezenți.

În cadrul statutului deputaților, art. 71 se referă la **independența opiniilor**.

Astfel, deputatul în Parlamentul Republicii Moldova nu poate fi persecutat sau tras la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

Independența opiniilor deputaților joacă un rol deosebit de important în desfășurarea activității politice parlamentare și mai ales, în activitatea principală a Parlamentului Republicii Moldova – **aceea de legiferare**.

De aceea noi am punctat independența opiniilor deputaților în Parlamentul Republicii Moldova în cadrul analizei aspectelor relative la adoptarea legilor, la legiferare. Prin intermediul independenței opiniilor se asigură, atât cât este posibil în jocul politic, independența și libertatea voturilor exprimate de deputați cu prilejul adoptării legilor.

Legile adoptate de parlament și promulgate de șeful statului sunt publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la o dată ulterioară, prevăzută în textul legii. Dacă legea nu se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova este considerată inexistentă.

Chestiunile de importanță majoră pentru societate sunt supuse referendumului. Hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului, organizat la nivel statal, au putere juridică supremă.

*.

*.

*.

*.

*.

*.

*.

*.

*.

CAP. III.: PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

Președintele Republicii Moldova reprezintă o instituție centrală, fundamentală a statului.

Republica Moldova constituie la momentul actual – august 2010 – o republică parlamentară. Este adevărat că autoritățile etatice intenționează să organizeze un referendum în luna septembrie 2010, având ca obiect alegerea șefului statului în mod direct și nemijlocit de către cetățeni, ceea ce ar conduce la un regim politic prezidențial sau, cel puțin la un regim politic semiprezidențial în acest stat.

În momentul de față președintele Republicii Moldova, fiind șeful statului, completează – ca instituție – forma duală a executivului.

Totuși, așa cum scriam anterior, apreciem că Guvernul Republicii Moldova constituie „puterea” executivă în republică în timp ce șeful statului nu este parte componentă a executorului. Așa cum precizam cu ocazia examinării funcției de control a Parlamentului asupra activității autorității executive noi apreciem că Președintele Republicii Moldova nu este partea componentă a autorității executive, având în vedere următoarele argumente:

*. președintele în calitate sa de șef al unui stat cu un regim politic parlamentar are un rol relativ redus raportat la activitatea de administrare efectivă. Indiferent de competențele și atribuțiile conferite șefului statului moldovean trebuie remarcat faptul că Republica Moldova, la momentul actual, se circumscrie regimului politic parlamentar;

*. prin însăși natura competențelor și a demnității de șef al statului președintele Republicii Moldova nu ar trebui încadrat în una dintre cele trei puteri constituite în stat. Rolul și atribuțiile șefului statului impun, în opinia noastră, necesitatea

„creării” unei noi „puteri” constituite în stat, rezervată șefului statului.

*. deși nu se menționează *expressis verbis* în Constituție totuși Președintele Republicii Moldova trebuie să vegheze la buna funcționare a autorităților publice. Dacă ar fi considerat parte componentă a „puterii” executive, șeful statului nu ar mai beneficia de independența funcțională absolut necesară pentru a se situa pe o poziție imparțială și echidistantă în raport cu toate puterile constituite în stat. Este drept că o prevedere în terminis în Constituția Republicii Moldova relativă la acest aspect nu există. Dar rolul șefului statului de mediator în „puterile” etatice rezultă din însăși poziția sa în cadrul organelor de stat centrale. Altfel spus, fiind ales de parlament, deci o emanație a „puterii” legislative se pare că președintele Republicii este, ca instituție, mai intim corelat cu această „putere” constituită în stat decât cu puterea executivă. Fără îndoială, alegerea șefului statului de către Parlament generează o anumită „dependență” a acestuia în raport cu „puterea” legiuitoare. Și atunci de ce nu am considera instituția șefului statului ca o parte componentă a autorității legislative și nu a „puterii” executive ?

Credem că șeful statului constituie sau ar trebui să constituie o „putere” etatică distinctă în raport cu celelalte „puteri” constituite în stat.

Analiza detaliată a instituției Președintelui Republicii Moldova ar putea susține – într-o anumită măsură - punctul nostru de vedere.

Art. 77.: „Președintele Republicii Moldova, șeful statului”.

„(1). Președintele Republicii Moldova este șeful statului.

(2). Președintele Republicii Moldova reprezintă statul și este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării.”

Acest capitol consacră în mod direct locul și rolul fundamental al instituției Președintelui în raport cu celelalte „puteri” etatice. Fie și numai acest articol este suficient pentru caracterizarea instituției șefului statului ca fiind o autoritate etatică distinctă.

Alin. (2) al art. 77 din Constituția Republicii Moldova consacră două funcții extrem de importante ale șefului de stat:

- *. funcția de reprezentare a statului.

- *. funcția de garant al suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării.

Exercitarea funcției de reprezentare implică aptitudinea șefului statului de a încheia tratate internaționale în numele Republicii Moldova. Șefului statului îi revine dreptul (prerogativa) de a acredita și de a rechema pe reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova. De asemenea, șeful statului trebuie să aprobe înființarea, schimbarea rangului sau, după caz, desființarea misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate, la propunerea Guvernului.

Funcția de garant al suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării determină declararea constituțională a șefului statului ca fiind comandantul suprem al forțelor armate. Președintele are aptitudinea de a lua orice măsuri pentru respingerea unei agresiuni, de a declara stare de război, aducând toate aceste acte, în mod neîntârziat la cunoștința Parlamentului.

Șeful statului, în scopul asigurării ordinii și liniștii publice, a securității naționale, poate lua și alte măsuri, în limitele și în condițiile legii. Textul constituțional nu nominalizează aceste măsuri, între care se poate regăsi declararea stării de asediu sau declararea stării de urgență în întreaga țară sau doar în unele unități teritorial-administrative.

Această funcție a Președintelui se realizează și prin încheierea unor tratate internaționale care au drept scop

asigurarea securității externe a țării și totodată întărirea și eficientizarea capacității de apărare a Republicii Moldova.

Utilizând mijloace și metode geopolitice și geostrategice șeful statului „moldovenesc” trebuie să urmărească, în mod activ, asigurarea nu numai a independenței de stat dar și garantarea efectivă a integrității teritoriale a Republicii Moldova ⁹⁾.

Deși Constituția nu prevede în mod expres credem că datorită locului, rolului și atribuțiilor șefului statului, instituției Președintelui Republicii Moldova trebuie să i se recunoască și funcția de supraveghere a respectării Legii fundamentale și de veghere la buna funcționare a autorităților publice prin exercitarea medierii între „puterile” statului și între stat și societate.

Această funcție de mediere între puterile statului și între stat și societate nu ar reprezenta o funcție distinctă; ea ar constitui doar o funcție – mijloc prin care s-ar realiza vegherea șefului statului asupra bunei funcționări a autorităților publice.

Cu alte cuvinte, funcția de mediere ar fi accesorie funcției de supraveghere a bunei desfășurări a întregului mecanism statal.

Cum s-ar realiza practic „vegherea” asupra respectării Constituției și asupra „bunului mers” al autorităților statului ?

Șeful statului, conform Constituției, are posibilitatea de a solicita Parlamentului Republicii Moldova, înainte de promulgarea unei legi reexaminarea acesteia [art. 93 alin. (2) din Constituție].

De asemenea Președintele Republicii Moldova deține prerogativa desemnării candidatului la funcția de șef al Guvernului (prim – ministru). Numește Guvernul care constituie autoritatea executivă a statului [art. 98 alin. (1), (4)

⁹⁾ Vasile - Sorin Curpăan și alții – **Statul – instituție social-politică și juridică fundamentală**, Bacău, 2006, ed. I, pag. 35 – 44 și pag. 69 – 73.

din Constituție], numește judecătorii de la instanțele judecătorești și propune Parlamentului în vederea numirii în funcția de procuror general al Republicii Moldova [art. 116 alin. (2) și art. 125 alin. (1) din Constituție].

Mai mult chiar, șeful statului numește, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe președinții și pe vicepreședinții instanțelor judecătorești, pentru un mandat de 4 ani.

Aceste numiri, desemnări și propuneri în demnități și în funcții publice corespund unei ipotetice funcții de „veghere” asupra bunei funcționări a autorităților publice. Ele asigură înfăptuirea colaborării între „puterile” etatice, excluzând – **ab initio** – o separare rigidă, absolută și neechivocă a funcțiilor exercitate de autoritățile statale.

Când apar stări conflictuale între „puteri”, șeful statului reprezintă acea „magistratură supremă” care trebuie să intervină pentru aplanarea lor.

Prezervarea în stare de echilibru a autorităților publice se realizează, în mod practic, de Președintele Republicii Moldova prin intermediul medierii. A media între „puterile” constitutive în stat nu presupune prezența unei autorități plasată deasupra acestora, a unei autorități supraordonate, superioare, dar în mod necesar implică independență și echidistanță, imparțialitate și obiectivitate din partea mediatorului.

În această ipoteză, șeful statului nu va putea fi încadrat, „încorporat” în nici una dintre „puterile” clasice: legislativă, executivă și judecătorească.

Această funcție de mediere accesorie funcției principale – referitoare la supravegherea respectării Constituției și bunei funcționări a autorităților publice – ar determina locul și rolul instituției Președintelui Republicii Moldova ca fiind o autoritate distinctă, independentă de „clasicele” puteri etatice.

Dar medierea șefului statului nu s-ar raporta exclusiv la autoritățile constituite. Astfel, Președintele Republicii Moldova trebuie să îndeplinească funcția de mediator și între stat și societate.

Câteva cuvinte referitoare la această chestiune credem că nu sunt de prisos.

Medierea între stat și societate !!!

Iată un mijloc de realizare a coeziunii statului cu proprii săi cetățeni.

Dacă prin **stat** înțelegem „puterile”, autoritățile publice, în ansamblul lor, prin **societate** nu putem înțelege decât poporul sau societatea civilă. Exponenții autorităților publice formează evident societatea politică.

Medierea șefului statului trebuie să aibă ca finalitate concilierea societății politice cu societatea civilă. Ea presupune congruența intereselor guvernanților cu cele ale guvernaților.

A media între stat și societate reprezintă o activitate de înlăturare a deosebirilor care eventual se manifestă între una sau mai multe autorități publice și popor sau o parte a acestuia. Din nou precizăm că și această mediere nu se poate realiza efectiv de către Președintele Republicii Moldova decât din **postura de observator neutru**, ceea ce presupune independența șefului statului în raport cu fiecare dintre „puterile” constituite în stat, inclusiv în raport cu „puterea” executivă.

*

*

*

Art. 78.: „Alegerea Președintelui”.

„(1). Președintele Republicii Moldova este ales de parlament prin vot secret.

(2). Poate fi ales Președinte al Republicii Moldova cetățeanul cu drept de vot care are 40 de ani îndepliniți, a locuit sau locuiește permanent pe teritoriul Republicii Moldova nu mai puțin de 10 ani și posedă limba de stat.

(3). Este ales candidatul care a obținut votul a trei cincimi din numărul deputaților aleși. Dacă nici un candidat nu a întrunit numărul necesar de voturi, se organizează al doilea tur de scrutin între primii doi candidați stabiliți în ordinea numărului descrescător de voturi obținute în primul tur.

(4). Dacă și în turul al doilea nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi, se organizează alegeri repetate.

(5). Dacă și după alegerile repetate Președintele Republicii Moldova nu va fi ales, Președintele în exercițiu dizolvă Parlamentul și stabilește data alegerilor pentru noul Parlament.

(6). Procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova este stabilită prin lege organică”.

Președintele Republicii Moldova este ales de deputații din Parlamentul țării, prin vot secret.

Alegerea șefului statului de către parlamentari caracterizează, în mod pregnant, statele cu regimuri politice parlamentare (republici parlamentare). Din acest punct de vedere, Republica Moldova este un stat cu regim politic parlamentar.

O eventuală modificare prin referendum a Constituției se referă și la alegerea șefului statului de către cetățeni, prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Trecând peste greutățile legate de imposibilitatea alegerii unui nou Președinte de către autoritatea legislativă opinăm în favoarea alegerii șefului statului de către întregul corp electoral.

Fără îndoială, alegerea Președintelui de Republică, în mod direct de către cetățenii Republicii Moldova, cu drept de vot, reprezintă cea mai corectă și mai democratică procedură.

În acest mod Președintele Republicii Moldova **devine independent** în raport cu partidele politice parlamentare.

Este binecunoscut faptul că în cazul republicilor parlamentare șeful de stat prezintă o legitimare redusă manifestată prin locul și rolul „jucat” de partidele politice în Legislativ.

Departe de noi ideea de a face incursiuni în dreptul comparat în cadrul acestei analize teoretice. Dar, în viața publică în Republica Moldova este consacrată sub aspect constituțional – la momentul actual – ideea necesității funcționării republicii parlamentare și implicit a alegerii șefului statului de către Parlament.

Opinia contrară care susține alegerea Președintelui de toți cetățenii cu drept de vot este, din punctul nostru de vedere generoasă, corectă și onestă. Și aici nu ne referim la imposibilitatea alegerii șefului de stat de către Legislativ datorită lipsei cvorumului necesar ci considerăm că după perioada de dictatură socialistă sovietică, în care șeful statului era ales și răspundea în fața Parlamentului, apare ca fiind firească implicarea întregii societăți în alegerea Președintelui.

Cine poate candida la funcția supremă în stat ?

Art. 78 alin. (2) din Constituție se referă la condițiile solicitate cumulativ pentru ca o persoană fizică să poată fi aleasă în funcția (de fapt, în demnitatea) de Președinte al Republicii Moldova.

Acestea sunt următoarele:

*. candidatul trebuie să fie cetățean al Republicii Moldova, cu drept de vot;

- *. să aibă vârsta de 40 de ani împliniți la data alegerii;
- *. să fi locuit sau să locuiască permanent pe teritoriul Republicii Moldova cel puțin 10 ani;
- *. să „posede” limba de stat.

Nu se regăsește printre condițiile de depunere a candidaturii pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova și condiția ca celui care candidează să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice.

Vom proceda la analiza succintă a **condițiilor** menționate anterior.

Prima condiție se referă la posedarea cetățeniei Republicii Moldova.

De principiu, cetățenia reprezintă o calitate deținută de o persoană fizică care reliefează raporturile de natură politică și juridică existente între respectiva persoană fizică și statul căreia aceasta îi aparține. Practic se realizează o legătură permanentă între cetățeanul Republicii Moldova și statul „moldovenesc”, în sensul că cetățenia Republicii Moldova reprezintă legătura și caracterizează apartenența unei persoane fizice la statul „Republica Moldova”.

Firește, persoana fizică care candidează la demnitatea de Președinte al Republicii Moldova trebuie să fie cetățean al acestui stat. Se observă că nu este interzisă prin acest articol posibilitatea – teoretic vorbind – unui bipartid sau chiar multipartid de a candida, cu condiția ca una între cetățeniile posedate să fie cea a Republicii Moldova. Constituantul nu a înțeles să poată candida **numai cetățeanul moldovean** ci s-a exprimat în sensul că poate candida persoana fizică cetățean al Republicii Moldova.

Cetățeanul moldovean care candidează trebuie să aibă drept de vot, adică să aibă vârsta de 18 ani împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, cu excepția celor puși sub interdicție [art. (38 alin. (2) din Constituție]. Se observă că față de vârsta

cerută pentru exercitarea dreptului de vot, în cazul depunerii candidaturii pentru demnitatea de Președinte acestea este mai ridicată.

Republica Moldova fiind un stat independent tânăr la data scrierii acestor rânduri – august 2010 – având **doar 19 ani de existență independentă** se ridică o chestiune extrem de interesantă relativă la persoanele fizice cetățeni moldoveni ce pot candida la funcția „supremă” în stat !!! Cum cetățeanul Republicii Moldova trebuie să aibă **și vârsta de 40 de ani împliniți la data alegerilor** iar Republica Moldova este independentă de **19 ani** se pune întrebarea firească dacă persoanele de 40 de ani pot candida ei nefiind cetățeni ai Moldovei independente decât de 19 ani ?

La o analiză superficială răspunsul la întrebare ar fi negativ în sensul că nu există la momentul de față nici o persoană fizică care să fi fost cetățean al Republicii Moldova **timp de cel puțin 40 de ani**. Dar, trebuie remarcat faptul că înainte de 27 august 1991, pe teritoriul actualei Republici Moldova era organizat un stat federat component al statului federal – unional U.R.S.S. Acest stat federat a fost denumit Republica Socialistă Sovietică Moldovenească (august 1940 – iunie 1941 și august 1944 – iunie 1990) și respectiv Republica Socialistă Sovietică Moldova (1990 – 26 august 1991).

În ipoteza formării noilor state respectiv a obținerii independenței unui stat, cum este cazul Republicii Moldova, în Dreptul Internațional Public se recunoaște o continuitate organică între statul dependent și noul stat devenit independent. Acest nou stat este de fapt statul vechi continuitatea manifestându-se prin exercitarea puterii de stat pe același teritoriu și asupra aceleiași populații.

Desigur, cetățenii statului federat R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova erau în același timp și cetățeni ai statului

federal – unional, adică ai Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice.

Fără îndoială, condiția cetățeniei raportată la condiția vârstei presupune, în mod firesc, luarea în calcul a perioadei cât pe teritoriul actual al Republicii Moldova a fost organizată R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova.

Dar dacă se acceptă acest punct de vedere înseamnă că pot candida și cetățeni moldoveni născuți în perioadele 1918 – 1940; 1941 – 1944 când Basarabia a fost parte componentă a Statului Național Unitar Român, Regatul României.

Acest punct de vedere nu comportă nici un comentariu.

Mergând pe aceeași idee și luând ca bază dreptul sângelui – jus sanguinis și dreptul solului – jus soli / jus loci persoanele fizice care sunt născute în perioada 1918 – 1940 respectiv perioada 1941 – 1944 **fiind inițial cetățeni români** putem considera că orice persoană fizică cetățean român poate candida la funcția de președinte al Republicii Moldova întrucât în perioadele menționate nu se făcea nici o diferențiere între cetățenii români născuți în diferitele provincii ale Regatului României.

Continuând raționamentul și având în vedere continuitatea organizării politice a teritoriului de azi al Republicii Moldova se poate afirma cu tărie că orice persoană fizică care are cel puțin un ascendent născut pe teritoriul Țării Moldovei dinainte de 28 Mai 1812, când majoritatea teritoriului pruto-nistean nu era rupt de Moldova istorică poate candida la demnitatea de președinte al Republicii Moldova. În această ipoteză pot candida și cetățenii români care au cel puțin un ascendent născut în Principatul Moldovei anterior anului 1812 sau persoanele fizice care au ascendenți născuți pe teritoriile pierdute de Moldova medievală: Bucovina (1775), Raiana Hotinului (1715), Raiana Tighinei (1538).

Dacă recunoaştem pentru cetăteni joncţiunea cetăteniilor Republicii Moldova, a R.S.S. Moldoveneşti şi a R.S.S. Moldova, pentru identitate de raţionament trebuie să recunoaştem posibilitatea – necontestată de altfel – de a candida şi foştii cetăteni români din perioada când Basarabia a fost în graniţele Statului Român.

Trebuie să recunoaştem, de asemenea, tuturor descendenţilor vechilor supuşi ai Țării Moldovei, când teritoriul dintre Prut şi Nistru nu era răpit de la Principatul Moldovenesc, dreptul de a putea candida la demnitatea de preşedinte al Republicii Moldova.

Înainte de 28 mai 1812 nu exista nici o diferenţă între moldovenii dintre Carpaţii Orientali şi Prut şi moldovenii dintre Prut şi Nistru.

Poate este puţin deplasat dar un principiu juridic spune: unde **legea** nu distinge nu ne este permis să distingem. Concret, descendenţii vechilor locuitori ai Țării Moldovei, dinainte de mai 1812, trebuie în mod necesar să aibă aceleaşi drepturi şi îndatoriri. Aşa fiind moldovenii noştri din România nu pot fi opriţi să ocupe funcţia „supremă” în stat în Republica Moldova.

În mod identic pot candida şi descendenţii vechilor moldoveni din teritoriile vechii Țări a Moldovei stăpânite de Republica Ucraina (Bucovina de Nord; Ținutul Herţa, Nordul Basarabiei cu zona Hotinului şi Basarabia Sudică).

Nici măcar condiţia locuirii pe teritoriul Republicii Moldova timp de cel puţin 10 ani nu se poate opune – în opinia noastră – cetătenilor români din Moldova românească. Ascendenţii noştri au locuit nu 10 ani ci sute, mii de ani pe aceste meleaguri şi bineînţeles că au locuit în strălucita Țară medievală a Moldovei de unde această „Republică Moldova” îşi trage seva. Separarea brutală şi violentă a teritoriului transprutean mai întâi de Țara Moldovei şi mai apoi de România nu poate înlătura faptul evident că românii din

Moldova și din Bucovina de Sud au prezervat cu toată tăria dreptul de a reprezenta întregul vechi pământ al Moldovei istorice.

Românii din Moldova noastră românească nu trebuie să domicilieze pe teritoriul Republicii Moldova. Strămoșii lor au locuit alături de strămoșii celor din Republica Moldova întregul teritoriu al Țării Moldovei.

Având în vedere considerațiile expuse credem că într-o interpretare corectă, rațională, producătoare de efecte juridice depline cetățenii români și mai ales cei din județele noastre moldovene pot candida la funcția de Președinte al Republicii Moldova, fără a obține în prealabil cetățenia „moldovenească” și fără a locui un număr de ani pe teritoriul Republicii Moldova, care este nimic altceva decât „mica noastră Românie”.

A doua condiție se referă la vârsta de 40 de ani împliniți pe care trebuie să o aibă candidatul la demnitatea de Președinte al Republicii Moldova.

Cu respect opinăm în sensul reducerii acestei vârste la 35 de ani sau chiar la 30 de ani. În acest fel s-ar accelera cât de cât schimbarea generației la conducerea de vârf a Republicii ceea ce ar determina și schimbarea mentalităților comuniste sovietice cu concepții moderne privitoare la statul de drept și la economia de piață. Poate tinerii vor gândi și vor acționa cu o simțire mult mai românească decât nomenclaturii sovietici formați la școlile de partid ale P.C.U.S / P.C.M.

A treia condiție – se referă la necesitatea ca respectivul candidat să fi locuit sau să locuiască permanent pe teritoriul Republicii Moldova cel puțin 10 ani.

Ca atare condiția se referă la o locuire permanentă o perioadă de cel puțin 10 ani pe teritoriul Republicii Moldova.

Așa fiind un cetățean care a locuit în fosta R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova iar apoi a plecat în altă

republică înainte de a împlini 10 ani de ședere nu întrunește condiția prevăzută de textul constituțional.

Terminologia utilizată este – credem noi – oarecum improprie. A locui nu înseamnă întotdeauna a domicilia.

Astfel, se poate locui cu viză de reședință temporară sau fără forme legale.

Domiciliul sau reședința nu prezintă deosebită importanță sub aspectul Dreptului Constituțional. Ceea ce importă este faptul că respectivul cetățean a stat permanent pe teritoriul Republicii. Dar utilizând termenul „locuiește” se poate interpreta o lipsă a unui cetățean de pe teritoriul Republicii fie și pentru câteva zile (plecat în alt stat) ca reprezentând o discontinuitate de ședere. Interpretând restrictiv se poate ajunge la concluzia că acel cetățean a întrerupt „locuirea permanentă” pe teritoriul Republicii, ceea ce ar implica curgerea unui nou termen de 10 ani. Nu ne raliem acestei opinii deoarece este excesiv de restrictivă. „Locuirea” trebuie să fie **permanentă** în sensul că nu trebuie să fie sporadică, accidentală. Credem că simpla întrerupere a locuirii permanente nu poate conduce la curgerea unui nou termen dacă atitudinea psihică a cetățeanului este în sensul continuării domicilierei pe teritoriul Republicii Moldova.

A patra condiție – privește „posedarea” limbii de stat.

În regionalismul utilizat în Republica Moldo-Română a Basarabiei „a poseda” limba de stat înseamnă a cunoaște limba de stat (scris, citit și vorbit).

Limba de stat este conform art. 13 alin. (1) din Constituție limba română denumită limba moldovenească, în mod absolut impropriu.

Firesc, candidatul la demnitatea de Președinte al Republicii Moldova trebuie să cunoască limba oficială care este limba română. Am spune chiar că trebuie să cunoască bine

limba română, fără nici o influență slavă. Să nu schimonosească și nici să schilodească limba noastră națională.

Aliniatele (3) și (4) sunt exclusiv tehnice și din acest motiv nu vom stărui asupra lor. Lecturarea acestor norme juridice constituționale este suficientă pentru înțelegerea procedurii care, concret, constă în următorii pași:

- candidatul care a obținut votul a 3/5 din numărul deputaților aleși în Parlament este declarat Președinte al Republicii Moldova;

- dacă nici un candidat nu a întrunit numărul necesar de voturi se va organiza un al doilea tur de scrutin între primii doi candidați, care au obținut cel mai mare număr de voturi;

- în ipoteza în care nici la al doilea tur de scrutin nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi se vor organiza alegeri repetate;

- dacă Președintele Republicii Moldova nu a putut fi ales nici după alegerile repetate Parlamentul se va dizolva de Președintele în exercițiu, acesta stabilind și data alegerilor pentru noul Parlament.

Această procedură de alegere a Președintelui Republicii Moldova succint precizată anterior pare greoaie și oricum este la discreție totală a partidelor politice sau a formațiunilor politice. Alegerea șefului statului devine o „chestiune de partid” ceea ce pare a fi inadmisibil. Totodată pot exista și sincope dacă Parlamentul nu este capabil să aleagă totuși un șef de stat. Acest lucru s-a întâmplat în Moldova și ar trebui să îngrijoreze clasa politică „moldovenească”.

Desigur procedura de alegere a șefului statului este în detaliu reglementată prin lege organică însă noi ne-am cantonat exclusiv asupra analizării dispozițiilor constituționale.

Art. 79.: „Validarea mandatului și depunerea jurământului”.

„(1). Rezultatul alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova este validat de Curtea Constituțională.

(2). Candidatul a cărui alegere a fost validată depune în fața Parlamentului și a Curții Constituționale, cel târziu la 45 de zile după alegeri, următorul jurământ:

<< Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea propășirii Republicii Moldova, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a Moldovei >>”.

Articolul supus analizei noastre se referă la validarea mandatului de Președinte și respectiv la depunerea jurământului de către șeful statului.

După alegerea Președintelui de către Legislativ rezultatul scrutinului trebuie validat de către Curtea Constituțională.

Într-adevăr, printre atribuțiile conferite Curții Constituționale a Republicii Moldova se regăsește la art. 135 alin. 1 lit. „e” și aceea de confirmare a rezultatelor alegerii Parlamentului **și a Președintelui Republicii Moldova**.

Cu ocazia validării rezultatului scrutinului prezidențial Curtea Constituțională trebuie să constate dacă cu prilejul alegerii au fost respectate procedurile prevăzute de art. 78 din Constituția Republicii Moldova. În condițiile în care procedura a fost integral respectată și nu au fost constatate fraude cu ocazia desfășurării procesului electoral Curtea Constituțională validează rezultatul alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova.

În mod firesc candidatul a cărui alegere a fost validată trebuie să depună jurământul prevăzut de Constituție. Norma juridică constituțională prevede și un termen limită pentru depunerea jurământului, respectiv cel mult 45 de zile după data

desfășurării scrutinului. Acest termen imperativ are menirea de a asigura **transferul într-un timp rezonabil** a prerogativelor prezidențiale de la Președintele în exercițiu la Președintele nou ales.

Jurământul depus de Președintele Republicii Moldova, prin conținutul său, se referă la promisiunea unilaterală, solemnă a viitorului șef de stat de a respecta dreptul pozitiv (obiectiv) al țării – și în special Legea fundamentală – de a garanta și de a proteja valorile democratice și drepturile omului precum și atributele esențiale ale statului concretizate în: suveranitatea (supremația și independența) statului, unitatea și integritatea teritorială a Republicii.

Art. 80.: „Durata mandatului”.

„(1). Mandatul Președintelui Republicii Moldova durează 4 ani și se exercită de la data depunerii jurământului.

(2). Președintele Republicii Moldova își exercită mandatul până la depunerea jurământului de către Președintele nou ales.

(3). Mandatul Președintelui Republicii Moldova poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

(4). Nici o persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al Republicii Moldova decât pentru cel mult două mandate consecutive”.

Acest articol stabilește durata mandatului prezidențial menționându-se că acesta se exercită de la data depunerii jurământului.

Pentru a nu se crea discontinuitate în exercitarea atribuțiilor prezidențiale se prevede că Președintele în exercițiu continuă să-și îndeplinească mandatul până în momentul depunerii jurământului de către Președintele ales.

În caz de catastrofă sau în stare de război mandatul Președintelui în exercițiu poate fi **prelungit**. Această

prelungire se realizează exclusiv în temeiul unei legi organice adoptată de autoritatea legislativă. Firesc în timpul unei catastrofe sau în timp de război este dificilă întrunirea Parlamentului în vederea efectuării procedurilor necesare desfășurării scrutinului prezidențial. Chiar și în aceste condiții prelungirea mandatului prezidențial este de competență exclusivă a Parlamentului, în calitate sa de organ reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova și se materializează prin adoptarea unei legi organice, potrivit dispozițiilor constituționale – art. 72 alin. (3) lit. „p” raportat la art. 80, ambele din Constituția Republicii Moldova.

Prevederea cuprinsă în alin. (3) al art. 80 din Constituție deși principal este corectă s-ar impune cu necesitate în ipoteza în care Președintele Republicii ar fi ales de întreg corpul electoral prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. În această ipoteză prelungirea mandatului prin lege organică de către Parlament apare ca o necesitate deoarece în caz de catastrofă și mai ales în timp de război este greu de crezut că se pot organiza alegeri generale prezidențiale pe întreg teritoriul Republicii.

În ipoteza republicii parlamentare, când șeful statului este ales de Legislativ este de preferat declanșarea procedurii de alegere a noului Președinte. Doar dacă această procedură nu poate fi inițiată, din cauze obiective, mandatul Președintelui în exercițiu poate fi prelungit. Desigur, prelungirea mandatului șefului de stat este de înțeles chiar și într-o republică parlamentară deoarece în situații excepționale (catastrofă, război) nimeni nu mai are timpul disponibil pentru depunerea candidaturilor la funcția prezidențială.

În sfârșit alin. (4) al articolului analizat prevede că funcția de Președinte al Republicii Moldova poate fi exercitată de o persoană fizică, care îndeplinește condițiile prevăzute de lege, **cel mult două mandate consecutive**.

Aceasta înseamnă că șeful statului poate îndeplini mai mult de două mandate (eventual trei, patru mandate) dacă acestea nu sunt consecutive.

Concret după ce a îndeplinit funcția de președinte 8 ani (două mandate) șeful statului nu mai candidează dar, după 4 ani poate să-și depună din nou candidatura.

Credem că se impune modificarea acestui text constituțional în sensul prevederii imposibilității unei persoane fizice de a îndeplini funcția de Președinte al Republicii Moldova mai mult de două mandate. Desigur cele două mandate pot fi și succesive.

A lăsa pe un fost președinte, după ce a îndeplinit două mandate, să candideze iarăși pe considerentul că al treilea potențial mandat nu este consecutiv primelor două mandate crează posibilitatea lansării unui regim autoritar, întemeiat pe forța charismatică sau pe prestigiul și pe autoritatea persoanei fizice ce urmează să îndeplinească și pentru un al treilea mandat funcția de șef al statului. Aceasta echivalează cu un atac direct la principiile fundamentale ale democrației politice contribuind fără echivoc, la îndepărtarea Republicii de la tezele fundamentale ale Statului de Drept.

Fie că sunt intercalate sau sunt succesive mandatele unui Președinte de Republică **trebuie să se oprească la enigmatică cifră 2** pentru a nu denatura și deturna scopurile și rolul instituției prezidențiale.

Demnitatea de Președinte al Republicii Moldova trebuie „cucerită” de cetățenii care au un cuvânt de spus relativ la propășirea țării; ea nu trebuie să devină o țintă pentru carieriști, pentru foștii nomenclaturiști sovietici și pentru elementele oportuniste.

Orice Președinte al Republicii Moldova trebuie să înțeleagă că menirea sa este de a servi țara, poporul român din Basarabia. Cei ce urăsc acest popor, cei străini de sufletul

românesc nu au ce căuta în această extrem de importantă demnitate a Statului Moldo – Român.

Art. 81.: „Incompatibilități și imunități”.

„(1). Calitatea de Președinte al Republicii Moldova este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite.

(2). Președintele Republicii Moldova se bucură de imunitate. El nu poate fi tras la răspundere juridică pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

(3). Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care săvârșește o infracțiune. Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii.

Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare”.

Funcția de Președinte al Republicii Moldova presupune, în mod firesc, elaborarea unui „statut” pentru persoana fizică care exercită această înaltă demnitate publică.

De aceea, Legiuitorul Constituant a prevăzut în dispozițiile art. 81 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova că demnitatea de Președinte este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite. Aceasta înseamnă că, cu excepția funcțiilor onorifice, care nu sunt retribuite, Președintele Republicii Moldova nu poate ocupa nici o funcție fie aceasta publică sau privată.

Cazul de incompatibilitate este firesc. Deținând „magistratura supremă” în stat – cel puțin sub aspect formal - Președintele Republicii Moldova trebuie să acorde întreaga sa atenție și putere de muncă, pentru a asigura îndeplinirea atribuțiilor care îi revin, în cele mai bune condiții. El nu trebuie să fie afectat sub nici o formă de preocupări de natură a-i

micșora sau afecta vigilența în supravegherea respectării Legii fundamentale și a bunei conlucrări a tuturor autorităților publice. Cu atât mai mult, cu cât șeful statului are și alte îndatoriri concrete – specificate în Constituție – în diferite domenii de activitate statală (relația cu Parlamentul, relația cu Guvernul, relațiile cu autoritățile administrației publice, raporturile cu Curtea Constituțională și cele cu autoritatea judecătorească).

Pe de altă parte, acest caz de incompatibilitate privește, în mod direct, conservarea echidistanței și independenței șefului statului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul statului „moldovenesc”. Aceasta pentru că, de principiu, așa cum bine este remarcat în Constituție, a exercita o funcție (nu are importanță natura acesteia) implică și obținerea unei satisfacții financiar – materiale.

Ori, instituția sau unitatea la care potențial și ipotetic ar exercita o funcție șeful statului ar dobândi sau ar putea dobândi avantaje materiale sau de ordin moral.

În sfârșit această incompatibilitate acoperă și o altă latură. Este vorba despre latura prestigiului, a prestanței demnității publice pe care o reprezintă instituția Președintelui Republicii Moldova.

Exercitând o demnitate publică fundamentală de prim rang, Președintele Republicii Moldova nu trebuie și nici nu poate cumula această calitate cu o funcție publică sau privată, indiferent de nivelul sau de importanța politică, culturală, științifică sau social-economică a respectivei funcții.

Președintele Republicii Moldova se bucură de imunitate, conform prevederilor art. 81 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova.

Imunitatea șefului statului „moldovean” se concretizează în imposibilitatea instanțelor judecătorești de a trage la

răspundere juridică pe persoana fizică care îndeplinește această înaltă demnitate publică.

În literatura juridică constituțională și administrativă s-a opinat că protecția conferită prin acordarea beneficiului imunității rezultă din **natura bicefală** a „puterii” executive, în cadrul căreia responsabilitatea pentru actele Președintelui revine celui care le contrasemnează, adică primului-ministru.

Noi, așa cum am mai afirmat, nu împărtășim teza executivului bicefal. În legătură cu non-responsabilitatea șefului statului pentru actele efectuate, răspunsul dat – deși probabil corect – este incomplet. Pentru faptele Președintelui Republicii Moldova răspunde cumva tot primul-ministru ????

În realitate, imunitatea este acordată șefului statului pentru ca acest înalt demnitar să-și poată îndeplini mandatul încredințat de către membrii organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova.

Ea se referă numai la **opiniile exprimate** în exercitarea acestei demnități publice și privește exclusiv perioada de timp aferentă exercitării mandatului prezidențial. Toate opiniile și am spune noi actele care nu prezintă relevanță sub aspect juridico-penal nu pot constitui temeiuri pentru promovarea unor acțiuni în instanță.

Dacă șeful statului săvârșește o infracțiune atunci Parlamentul **îi poate ridica imunitatea** cu votul de două treimi din numărul deputaților aleși. Punerea sub acuzare în această situație echivalentă practic cu ridicarea imunității Președintelui.

Această **punere sub acuzare** nu privește doar săvârșirea potențială a infracțiunii de înaltă trădare cum prevede Constituția României, în art. 96 alin. (1). Ea se referă la **orice infracțiune** care potențial poate fi săvârșită de orice subiect de drept, inclusiv de Președintele țării.

Textul alin. (3) din art. 81 din Constituția Republicii Moldova nu menționează sintetic procedura punerii sub acuzare a șefului de stat.

Așa fiind, propunerea privind punerea sub acuzare poate fi inițiată de majoritatea parlamentarilor și credem că ea trebuie adusă neîntârziat la cunoștința Președintelui. Trebuie recunoscut șefului statului dreptul de a da explicații Parlamentului relativ la faptele determinate, de natură penală, pentru care este acuzat.

De la data punerii sub acuzare și până la data demiterii șeful statului **ar trebui să fie de drept suspendat din funcție**.

Constituția nominalizează instanța competentă să îl judece pe șeful statului. Aceasta este Curtea Supremă de Justiție. Președintele Republicii Moldova este demis de drept la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Se naște o întrebare legitimă: Cine sesizează instanța supremă după ce deputații au votat în favoarea punerii sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova ? Se conturează două ipoteze:

*. – după aprobarea punerii sub acuzare Parlamentul trebuie **să sesizeze direct** instanța competentă, respectiv Curtea Supremă de Justiție;

*. – după aprobarea punerii sub acuzare, cererea / propunerea împreună cu procesul – verbal ce consemnează rezultatul votului sunt înaintate procurorului general al Republicii Moldova pentru a fi sesizată, în mod legal, Curtea Supremă de Justiție.

A doua ipoteză pare a fi cea corectă pentru că reprezintă dispozițiile din Codul de procedură penală cu privire la sesizarea instanței de judecată în materie penală dar și pentru că în acest mod autoritatea legislativ – deliberativă nu încalcă atribuțiile Procuraturii, parte componentă a autorității judecătorești.

Articolele nr. 82 și 83 din Constituția Republicii Moldova au fost „excluse”, abrogate din Legea nr. 1115 – XIV din 05.07.2000.

Art. 84.: „Mesaje”.

„(1). Președintele Republicii Moldova poate lua parte la lucrările Parlamentului.

(2). Președintele Republicii Moldova adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale națiunii”.

În calitate sa de șef al statului Președintele poate avea interesul să asiste la lucrările autorității deliberativ – legislative. Prezența sa poate impulsiona parlamentarii în scopul accelerării desfășurării activităților specifice (adoptarea legilor, a hotărârilor; aprobarea direcțiilor principale ale politicii interne și externe a statului; aprobarea doctrinei militare a statului etc.).

De asemenea Președintele Republicii poate adresa mesaje Parlamentului. Acestea trebuie să aibă un conținut clar, concis, ferm să fie lipsite de elemente ideologice și să privească „principalele probleme ale **națiunii**”. Constituantul utilizează în acest text noțiunea de „**națiune**” deși în tot cuprinsul Constituției este ocultată. Desigur, nu poate fi vorba decât despre națiunea română de pe teritoriul Basarabiei, înglobat în Republica Moldova.

Totuși referirea la națiunea română nu se poate circumscrie doar teritoriului pruto-nistean unde trăiește doar o mică parte din poporul român. Oare mesajele se referă la întreaga națiunea română ?? Ne îndoim dar, în mod indirect, orice mesaj transmis de șefului statului „moldovean” către deputații plenipotențieri produce reverberații în întreaga noastră națiune.

Art. 85.: „Dizolvarea Parlamentului”.

„(1). În cazul imposibilității formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Președintele Republicii Moldova, după consultarea fracțiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul.

(2). Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură.

(3). În cursul unui an, Parlamentul poate fi dizolvat o singură dată.

(4). Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui Republicii Moldova, cu excepția cazului prevăzut la art. 78 alineatul (5), și nici în timpul stării de urgență, de asediu sau de război”.

În toate cazurile dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova trebuie să constituie o situație de excepție. În nici un caz Președintele nu trebuie să abuzeze de această prerogativă pentru a nu zdruncina viața democratică a statului.

Practic, Parlamentul **poate fi dizolvat** în următoarele situații:

- 1). *. în cazul imposibilității formării Guvernului;
- 2). *. în cazul blocării procedurii de adoptare a legilor pentru o perioadă de 3 luni;
- 3). *. dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură.

În aceste trei situații Președintele Republicii Moldova are aptitudinea de a dizolva Parlamentul. Aceasta înseamnă că șeful statului nu are obligația de a dizolva Parlamentul ci doar facultatea de a proceda în acest mod. Rămâne la latitudinea

președintelui dacă utilizează sau nu instituția juridică a dizolvării.

Textul constituțional impune și anumite limite pe care șeful statului este ținut să le respecte. Aceste limite privesc, cum era și normal, posibilitatea dizolvării Parlamentului.

Astfel:

*. Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui. Cu toate acestea în acest caz există și o excepție referitoare la situația în care Președintele nu poate fi ales, după alegeri repetate, caz prevăzut de art. 78 alin. (5) din Constituția Republicii Moldova. Fiind o excepție de la regula constituțională, înseamnă că Parlamentul va putea fi dizolvat deși mandatul șefului statului se află în ultimele 6 luni sau chiar a expirat;

*. Parlamentul nu poate fi dizolvat pe perioada cât este declarată starea de urgență, starea de asediu sau, după caz, starea de război.

*. O altă limitare se referă la frecvența utilizării instituției dizolvării Parlamentului de către șeful statului. Pentru a nu crea un abuz prin exercitarea acestui drept de către șeful statului textul constituțional prevede că doar o singură dată într-un an calendaristic poate fi dizolvat Parlamentul.

Cu referire la situațiile în care șeful statului are posibilitatea, prerogativa dizolvării Parlamentului reținem următoarele aspecte teoretice. Cele trei cazuri prevăzute de Constituție se referă fie la imposibilitatea desfășurării procesului legislativ, fie la imposibilitatea formării Guvernului, în calitatea sa de titular al puterii executive în Stat. În această ultimă situație existând disensiuni, dezacorduri între Parlament și Președinte, unica soluție stabilită de Legiuitorul Constituant a fost întoarcerea la electorat, prin organizarea de alegeri parlamentare anticipate.

Art. 86.: „Atribuții în domeniul politicii externe”.

„(1). Președintele Republicii Moldova poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova și le prezintă, în modul și în termenul stabilit prin lege, spre ratificare Parlamentului.

(2). Președintele Republicii Moldova, la propunerea Guvernului, acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova și aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

(3). Președintele Republicii Moldova primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai altor state în Republica Moldova”.

Toate atribuțiile conferite șefului statului în domeniul politicii externe sunt tradițional consacrate în Dreptul Internațional Public:

- *. încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova dar poate purta tratative în mod direct și nemijlocit și poate participa la negocieri.

De regulă, purtarea tratativelor și participarea la negocieri sunt lăsate pe seama reprezentanților Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Moldova;

- *. prezintă spre ratificare Parlamentului tratatele internaționale încheiate, la termenele și cu procedura prevăzută de lege;

- *. acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova, la propunerea Guvernului;

- *. aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate;

- *. primește scrisorile de acreditare și pe cele de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai statelor străine în Republica Moldova. Aceasta înseamnă că reprezentanții

diplomatici ai statelor străine sunt acreditați pe lângă Președintele Republicii Moldova.

Nu vom proceda la analiza detaliată a acestor instituții deoarece ele fac obiect de studiu și de cercetarea pentru știința Dreptului Internațional Public. Totuși, sub aspectul Dreptului Constituțional, vom remarca faptul că toate aceste atribuții își găsesc fundamentul în calitatea președintelui de a reprezenta statul pe planul relațiilor internaționale.

Art. 87.: „Atribuții în domeniul apărării”.

„(1). Președintele Republicii Moldova este comandatul suprem al forțelor armate.

(2). Președintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală.

(3). În caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război și le aduce, neîntârziat, la cunoștința Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii.

(4). Președintele Republicii Moldova poate lua și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice, în limitele și în condițiile legii”.

Toate atribuțiile șefului statului privesc situații excepționale.

Se recunoaște Președintelui Republicii **calitatea de comandant suprem** al forțelor armate. Această calitate se raportează la toate structurile militare aparținând: Ministerului Apărării, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Securității Naționale.

Concret atribuțiile conferite șefului statului în domeniul militar și care privesc situații de excepție sunt următoarele:

- *. poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală a forțelor armate;

- *. are dreptul de a lua măsuri pentru respingerea unei agresiuni, dacă există declanșată o agresiune armată împotriva țării;

- *. poate declara stare de război.

Aceste ultima două prerogative trebuie să le aducă șeful statului neîntârziat la cunoștința Parlamentului. Gravitatea măsurilor dispuse de șeful statului determină convocarea de drept a Parlamentului, dacă acesta nu se află în sesiune, în maxim 24 de ore de la data declanșării agresiunii;

- *. poate lua și alte măsuri având ca finalitate asigurarea securității naționale și a ordinii publice. Aceste măsuri trebuiesc luate exclusiv în condițiile și în limitele legale.

Apreciem că ar fi fost mai indicat ca textul constituțional să prevadă aceste „măsuri”, evitând lăsarea determinării lor pe seama Legiuitorului ordinar. În sprijinul acestui punct de vedere, invocăm natura situațiilor excepționale în care se exercită atribuțiile șefului de stat în domeniul apărării.

Art. 88.: „Alte atribuții”.

„Președintele Republicii Moldova îndeplinește și următoarele atribuții:

- a). conferă decorații și titluri de onoare;
- b). acordă **grade militare supreme !!!** prevăzute de lege;
- c). soluționează problemele cetățeniei Republicii Moldova și acordă azil politic;
- d). numește în funcții publice, în condițiile prevăzute de lege;
- e). acordă grațiere individuală;

f). poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național;

g). acordă ranguri diplomatice;

h). conferă grade superioare de clasificare lucrărilor din procuratură, judecătoria și altor categorii de funcționari, în condițiile legii;

i). suspendă actele Guvernului, ce contravin legislației, până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale;

j). exercită și alte atribuții stabilite prin lege”.

Articolul nr. 88 din Constituția Republicii Moldova enumeră **atribuții eterogene** care pot fi exercitate de șeful statului „moldovean”. Aceste atribuții au un caracter enunțiativ, exemplificativ deoarece lit. „j” a articolului menționează în terminis că Președintele Republicii poate exercita și alte atribuții prevăzute de lege.

Toate atribuțiile eterogene menționate la articolul supus analizei determină competențele Președintelui Republicii în domenii variate de activitate. Astfel, șeful statului poate conferi decorații și alte titluri de onoare unor personalități din Republica Moldova ca o recunoaștere a meritelor acelor persoane în promovarea civismului, a culturii, artei, științei în Republică și pe plan internațional. Șeful statului poate acorda grade militare supreme care sunt prevăzute de lege. În temeiul acestei norme juridice constituționale Președintele Republicii poate acorda unor ofițeri din forțele armate (Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Securității Naționale) grade de generali.

Soluționarea problemelor cetățeniei Republicii Moldova și acordarea de azil politic, teritorial este o atribuție a șefului de stat. Problemele relative la cetățenie privesc: acordarea cetățeniei, renunțarea la cetățenie. Azilul politic se acordă de șeful statului unor persoane fizice urmărite și persecutate în țara de origine pentru concepțiile lor.

O atribuție extrem de importantă este prevăzută de art. 88 lit. „d” și se referă la atribuțiile șefului statului **de a numi** în funcții publice.

Spre exemplu: Președintele Republicii **numește Guvernul**, în baza votului de încredere acordat de Parlament [art. 98 alin. (4) din Constituție] sau judecătorii instanțelor judecătorești **se numesc în funcție** de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii [art. 116 alin. (2) din Constituție].

Tradițional se recunoaște șefului statului dreptul, prerogativa de a acorda grațierea individuală. Este un atribut care își găsește fundamentul în perioada medievală, când șeful statului – domnitorul – avea dreptul absolut de a ierta de pedeapsă pe „osândit”.

În calitatea sa de șef de stat Președintele Republicii are aptitudinea, atribuția de a consulta poporul prin referendum, în privința chestiunilor de interes național. În acest mod șeful statului recurge la consultarea poporului **în vederea obținerii voinței populare** cu privire la o problemă majoră, fundamentală a Republicii. **Exprimarea voinței poporului prin referendum** are o valoare juridică supremă deoarece exprimă în mod direct și nemijlocit concepția majorității cetățenilor referitor la problema abordată.

Șeful statului acordă ranguri diplomatice. Această atribuție prevăzută la art. 88 lit. „g” trebuie raportată de dispozițiile art. 86 din Constituția Republicii Moldova, privitoare la atribuțiile Președintelui în domeniul politicii externe.

Dacă șeful statului aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice, în mod firesc, are și atribuția de acordare a rangurilor diplomatice.

O altă atribuție a șefului statului se referă la conferirea gradelor superioare de clasificare lucrătorilor din procuratură, justiție și altor categorii de funcționari.

Această atribuție a fost acordată Președintelui Republicii Moldova de către Legiuitorul Constituant tocmai pentru a se garanta promovarea în grade superioare de clasificare a funcționarilor din justiție, procuratură dar și din alte domenii exclusiv în funcție de performanțele profesionale obținute, în condiții obiective fundamentate pe imparțialitate.

Atribuția prevăzută la lit. „i” din articolul supus analizei se referă la posibilitatea suspendării actelor Guvernului, ce contravin legislației, până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale.

Este o atribuție extrem de importantă a șefului statului. Pentru exercitarea acestei atribuții este necesar ca, în prealabil, să fi fost sesizată Curtea Constituțională în legătură cu eventuala constituționalitate a actului normativ emis de Guvern.

Suspendarea actului Guvernului nu se realizează de Președinte din postura de „șef” al „puterii” executive. Dimpotrivă această suspendare se fundamentează pe locul și rolul șefului statului **„de mediator între autoritățile publice constituite și, totodată, de mediator între stat și societate**. Se reflectă în acest mod grija șefului statului referitoare la asigurarea unei legislații coerente și echilibrate și totodată se manifestă plenar atenția șefului de stat îndreptată spre asigurarea conformității tuturor actelor „puterii” executive cu Legea fundamentală și cu întregul drept pozitiv (obiectiv) aflat în vigoare în Republica Moldova.

Lit. „j” se referă la alte atribuții ce sunt stabilite, în favoarea șefului statului, prin lege. Este de dorit, ca în măsura posibilităților, Constituantul să prevadă **toate** atribuțiile Președintelui Republicii. Aceasta pentru a nu lăsa la latitudinea Legiuitorului ordinar posibilitatea de a stabili și modifica

atribuțiile conferite prin lege. O precizare credem că se mai impune: alte atribuții conferite șefului statului nu pot fi stabilite de legiuitor decât **prin lege organică**. Este adevărat că art. 72 din Constituție nu prevede că reglementarea atribuțiilor șefului statului se efectuează prin lege organică. Dar reținem că organizarea și funcționarea unor instituții fundamentale – Parlament, Guvern, Curtea Constituțională, Consiliul Superior al Magistraturii și Instanțele judecătorești – **se reglementează prin lege organică**.

Pentru identitate de raționament și atribuțiile Președintelui Republicii Moldova, altele decât cele prevăzute expres de Constituție, trebuie să fie consacrate **numai prin lege organică**.

Art. 89.: „Demiterea”.

„(1). În cazul săvârșirii unor fapte prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi demis de către Parlament cu votul a două treimi din numărul deputaților aleși.

(2). Propunerea de demitere poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce neîntârziat la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate de Parlamentului și Curții Constituționale explicații cu privire la faptele ce i se impută”.

Procedura de demitere a șefului statului se poate declanșa numai pentru încălcarea prevederilor Constituției Republicii Moldova.

Cu alte cuvinte, încălcarea unor norme juridice, inferioare Constituției nu pot constitui un motiv pentru declanșarea procedurii de demitere a șefului statului.

Deși textul constituțional nu menționează credem că Legiuitorul Constituant a avut în vedere, în mod deosebit, acele

prevederi referitoare la suveranitatea, simbolurile și limba de stat. Apoi textul are în vedere încălcarea principiului separației puterilor în stat, a pluralismului politic, a drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești, a limitelor revizuirii Constituției, a independenței judecătorilor din Republică.

În ipoteza încălcării dovedite a prevederilor constituționale se poate iniția o propunere de demitere a șefului statului de către cel puțin 1/3 din deputații aleși în Parlament.

Propunerea de demitere se înaintează imediat Președintelui Republicii Moldova pentru a se lua la cunoștință. Dacă consideră oportun șeful statului poate da explicații Parlamentului și Curții Constituționale relative la faptele ce i se impută, adică cu privire la preținsele încălcări a normelor juridice constituționale. Președintele se poate apăra argumentând că nu a încălcat nici o dispoziție constituțională, demonstrând că propunerea de demitere nu constituie altceva decât un „joc politic”. El poate, de asemenea, să recunoască parțial încălcarea prevederilor Legii fundamentale, motivând că faptele săvârșite nu sunt deosebit de grave și nu au afectat imaginea Președintelui și a Republicii pe planul relațiilor internaționale.

Dacă există probe indubitabile că șeful statului a săvârșit fapte prin care a încălcat prevederile Constituției, Parlamentul Republicii Moldova, cu votul a 2/3 din numărul deputaților aleși îl poate demite pe Președintele Republicii Moldova.

Principalul efect al demiterii șefului statului îl reprezintă vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova.

Art. 90.: „Vacanța funcției”

„(1). Vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova intervine în caz de expirare a mandatului, de demisie, de demitere, de imposibilitate definitivă a exercitării atribuțiilor sau de deces.

(2). Cererea de demisie a Președintelui Republicii Moldova este prezentată Parlamentului, care se pronunță asupra ei.

(3). Imposibilitatea exercitării atribuțiilor mai mult de 60 de zile de către Președintele Republicii Moldova este confirmată de Curtea Constituțională în termen de 30 de zile de la sesizare.

(4). În termen de 2 luni de la data la care a intervenit vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova, se vor organiza, în conformitate cu legea, alegeri pentru un nou Președinte”.

Alin. (1) al articolului supus analizei determină **situațiile** în care intervine vacanța funcției (de fapt a demnității) de Președinte. Acestea sunt următoarele:

- *. expirarea mandatului prezidențial;
- *. demisia din funcția de Președinte;
- *. demiterea din funcția de Președinte;
- *. imposibilitatea definitivă a exercitării atribuțiilor specifice funcției de Președinte al Republicii Moldova;
- *. deces.

Vom analiza succint fiecare dintre situațiile în care intervine vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova.

***. Expirarea mandatului prezidențial.**

În mod firesc la expirarea mandatului prezidențial intervine vacanța funcției de Președinte. Totuși, remarcăm faptul că **deși mandatul șefului statului a expirat**, Președintele în exercițiu al Republicii Moldova își exercită mandatul până la depunerea jurământului de Președintele nou ales. [art. 80 alin. (2) din Constituție].

Cum se conciliază cele două texte constituționale !??!

Pe de o parte, avem textul analizat care nominalizează expirarea mandatului prezidențial **drept situație** de vacantare a

funcției de Președinte iar pe de altă parte avem textul art. 80 alin (2) care impune **soluția continuării mandatului deja expirat** de către Președintele în exercițiu, până la depunerea jurământului de noul șef al statului.

Desigur, expirarea mandatului constituie, fără discuție, o situație de vacantare a funcției Președintelui de Republicii Moldova.

Soluția adoptată prin art. 80 alin. (2) din Constituție se justifică prin dorința Legiuitorului Constituțional de a nu crea discontinuități în exercitarea funcției de Președinte al Republicii. Se crează astfel **o ficțiune în ceea ce privește continuarea mandatului Președintelui în exercițiu** până la depunerea jurământului de către noul șef al statului.

***. Demisia de funcția de Președinte.**

Demisia constituie un act juridic unilateral pornit din inițiativa șefului statului, care înțelege să renunțe în mod definitiv și irevocabil la exercitarea atribuțiilor de Președinte al Republicii Moldova. Cererea de demisie este prezentată Parlamentului care se va pronunța asupra sa. Credem că autoritatea deliberativ-legislativă nu are competență de a respinge cererea de demisie a șefului statului deoarece această cerere reprezintă o manifestare unilaterală de voință ce nu poate fi censurată.

„Pronunțarea” Parlamentului se referă, în opinia noastră, la faptul **de a lua act** de cererea de demisie a Președintelui.

Firește, demisia șefului statului declanșează vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova.

***. Demiterea din funcția de Președinte.**

Cu ocazia analizării art. 89 din Constituție am examinat această **situație** de vacantare a funcției de Președinte al

Republicii Moldova. De aceea, nu vom reveni asupra chestiunilor deja tratate anterior.

***. Imposibilitatea definitivă a exercitării atribuțiilor specifice funcției de Președinte al Republicii Moldova.**

Imposibilitatea exercitării atribuțiilor specifice șefului de stat trebuie să fie definitivă. Acesta înseamnă că imposibilitatea menționată trebuie să aibă o durată mai mare de 60 de zile. Această situație trebuie să fie confirmată de către Curtea Constituțională, într-un termen de maxim 30 de zile de la sesizare.

De principiu, imposibilitatea definitivă a exercitării atribuțiilor specifice funcției de Președinte al Republicii Moldova survine ca urmare a unor afecțiuni grave cu caracter fizic sau psihic. Se au în vedere boli grave care nu mai permit șefului statului exercitarea atribuțiilor specifice.

***. Decesul.**

Este evident că moartea titularului funcției prezidențiale determină vacantarea funcției de Președinte al Republicii Moldova.

În toate situațiile de vacantare a funcției prezidențiale urmează a se organiza alegeri, conform dispozițiilor legale, **în termen de 2 luni** de la data vacantării funcției de Președinte, în vederea alegerii unui nou Președinte al Republicii Moldova.

Art. 91.: „Interimatul funcției”.

„Dacă funcția de Președinte al Republicii Moldova devine vacantă sau dacă Președintele este demis ori dacă se află în imposibilitatea temporară de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Primul ministru.”

În primul rând trebuie să observăm că demiterea Președintelui reprezintă o situație, un caz de vacantare a funcției prezidențiale. În consecință, formularea: „dacă funcția... devine vacantă sau dacă Președintele este demis...” este improprie. O altă ipoteză la care textul se referă privește imposibilitatea **temporară** de exercitare a atribuțiilor de către șeful statului. Într-adevăr această situație nu reprezintă un caz de declanșare a vacanței funcției de Președinte deoarece este vorba de o imposibilitate **temporară**, deci susceptibilă de dispariție.

În cazul vacanței funcției prezidențiale imposibilitatea exercitării atribuțiilor trebuie să fie **definitivă**.

Concluzionând afirmăm că interimatul funcției prezidențiale se declanșează în caz de vacanță a funcției de Președinte sau în cazul imposibilității temporare de exercitare a atribuțiilor de către Președintele în exercițiu.

În aceste situații interimatul funcției de Președinte se va asigura de Președintele Parlamentului sau de Primul – ministru. Textul dă întâietate șefului Legislativului la asigurarea interimatului la funcția prezidențială. Aceasta rezultă din utilizarea în textul constituțional a noțiunii: „se asigură, **în ordine**, ...”, ceea ce generează o ordine de preferință stabilită de Constituant.

Ordinea de preferință, instituită de textul constituțional este cât se poate de firească deoarece, la asigurarea interimatului funcției prezidențiale, dă întâietate reprezentantului „puterii” deliberativ-legislative în raport cu exponentul „puterii” executive.

Art. 92. „Răspunderea Președintelui interimar”.

„Dacă persoana care asigură interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova săvârșește fapte grave, prin

care se încalcă prevederile Constituției, se aplică articolul 89 alineatul (1) și articolul 91.”

Acest articol se referă la posibilitatea demiterii Președintelui interimar, potrivit art. 89 din Constituția Republicii Moldova.

De asemenea, articolul examinat trimite la prevederile art. 91, referitoare la asigurarea interimatului funcției de Președinte al Republicii Moldova.

Întrucât noi am analizat prevederile constituționale cuprinse în articolele 89 și 91 nu vom face precizări suplimentare.

Totuși, o chestiune de principiu se ridică: Dacă Președintele în exercițiu ar demisiona, Președintele Parlamentului, în calitatea sa de Președinte interimar, ar fi demis iar noul Președinte interimar – Primul – ministru ar deceda sau ar demisiona din funcția de Președinte interimar, se pune întrebarea ce persoană ar ocupa funcția de Președinte interimar ? Constituția nu răspunde la această întrebare deși, din punct de vedere practic, o asemenea situație este posibilă.

Este mai mult decât evident faptul că dacă Președintele Parlamentului, în calitatea sa de Președinte interimar, ar fi demis, conform prevederilor art. 91 din Constituție, Președinte interimar ar deveni Primul – ministru al Guvernului Republicii Moldova.

Art. 93: „Promulgarea legilor”.

„(1). Președintele Republicii Moldova promulgă legile.

(2). Președintele Republicii Moldova este în drept, în cazul în care are obiecții asupra unei legi, să o trimită, în termen de cel mult două săptămâni, spre reexaminare, Parlamentului. În cazul în care Parlamentul își menține hotărârea adoptată anterior, Președintele promulgă legea.”

Promulgarea legilor constituie o etapă importantă, absolut necesară pentru intrarea în vigoare a normelor juridice, adoptată de către Parlament.

Competența promulgării legilor adoptate de Parlament, aparține șefului statului.

În primul rând se observă faptul că nu este stipulat un termen în care Președintele Republicii să promulge legea. În mod indirect, mediat ar rezulta că termenul pentru promulgare este de două săptămâni, deoarece în acest termen șeful statului poate trimite Parlamentului legea, în vederea reexaminării.

Această trimitere a legii către Parlament trebuie să fie însoțită de obiecțiunile Președintelui.

Dacă însă Parlamentul adoptă legea în aceeași formă, Președintele Republicii Moldova este obligat să promulge legea.

Se constată că la reprimirea legii votată de Parlament în aceeași formă Președintele nu are stipulat un termen pentru promulgare.

Cu ocazia reexaminării legii, dacă Parlamentul „își menține hotărârea adoptată anterior”, adică dacă votează legea în forma sa inițială se dă întâietate, de către Legiuitorul Constituant, voinței parlamentarilor.

Soluția adoptată este expresia locului și a rolului Parlamentului în sistemul „puterilor” etatice, el fiind organul reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. În condițiile în care Președintele Republicii este ales de către Parlament nici nu se putea concepe adoptarea unei alte soluții relative la obligația șefului statului de a promulga legea adoptată din nou de legislativ, în forma sa originală.

Art. 94.: „Actele Președintelui”.

„(1). În exercitarea atribuțiilor sale Președintele Republicii Moldova emite decrete, obligatorii pentru executare

pe întreg teritoriul statului. Decretele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(2). Decretele emise de Președinte în exercitarea atribuțiilor sale prevăzute în articolul 86 alineatul (2), articolul 87 alineatele (2), (3) și (4) se contrasemnează de către Primul – ministru.”

Președintele Republicii Moldova poate emite acte cu caracter juridic care se vor publica în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

În aceste condiții prin decretele șefului statului: poate fi revocat un ministru și poate fi numit un alt membru al Guvernului [art. 98 alin. (6) din Constituție]; poate fi numit întregul Guvern [art. 98 alin (4)]; poate fi numit unul sau mai mulți judecători la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. [art. 116 alin. (2) din Constituție].

Pe planul relațiilor internaționale prin decret al Președintelui Republicii este numit un ambasador sau sunt conferite depline puteri pentru negocierea unor tratate în numele Republicii Moldova.

Tot prin emiterea unui decret prezidențial șeful statului poate dizolva Parlamentul [art. 85 din Constituție].

Unele decrete prezidențiale **pot avea și caracter normativ individual**. Este vorba de acordarea unor grade militare supreme (generali), numirea unor persoane fizice în funcția de judecător etc. [art. 88 lit. „b” și art. 116 alin. (2), ambele din Constituția Republicii Moldova].

O serie de decrete emise de Președintele Republicii Moldova trebuie, în mod obligatoriu, să fie contrasemnate de către Primul – ministru. Textul constituțional se referă la decretele prezidențiale emise în exercitarea atribuțiilor prevăzute de art. 86 alin. (2) și de art. 87 alin (2), (3) și (4) din Constituția Republicii Moldova.

Concret este vorba de următoarele atribuții ale șefului statului:

- *. acreditarea și rechemarea reprezentanților diplomatici ai Republicii Moldova și aprobarea înființării, desființării sau schimbării rangului misiunilor diplomatice, la propunerea Guvernului;

- *. poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală;

- *. ia măsuri pentru respingerea agresiunii în caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, declară stare de război, aducându-le imediat la cunoștința Parlamentului;

- *. poate lua și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și ordinii publice, în limitele și în condițiile legii.

În toate aceste situații decretul prezidențial este valabil numai dacă a fost contrasemnat de Primul – ministru al Guvernului, în calitate sa de șef al „puterii” executive.

Cum se explică faptul că unele decrete ale șefului statului trebuie să fie contrasemnate de Primul – ministru al Guvernului ??

Se observă că decretele prezidențiale care au nevoie de contrasemnătura șefului executivului, a Primului – ministru, se referă la aspecte extrem de importante circumscrise fie relațiilor externe ale statului, fie – după caz – la situații excepționale referitoare la domeniul apărării statului.

În aceste situații contrasemnarea decretelor prezidențiale determină implicarea deplină și efectivă a Executivului în aducerea la îndeplinirea a conținuturilor decretelor prezidențiale, ceea ce determină o cooperare totală între șeful statului și „puterea” executivă, reprezentată de Guvernul Republicii Moldova.

Art. 95.: „Resursele financiare ale aparatului Președintelui, indemnizația și alte drepturi”.

„(1). Resursele financiare ale aparatului Președintelui Republicii Moldova se aprobă, la propunerea acestuia, de către Parlament și se includ în bugetul de stat.

(2). Indemnizația și alte drepturi ale Președintelui Republicii Moldova se stabilesc prin lege.”

În mod firesc, aparatul Președintelui Republicii Moldova beneficiază de resurse financiare pentru a-și putea desfășura activitatea.

Resursele financiare se aprobă de către Parlament, la propunerea Președintelui Republicii Moldova și se includ în bugetul de stat.

Aceasta este exclusiv o normă constituțională tehnică dar esențial este să se asigure transparența acestor resurse financiare. Ele trebuie să fie efectiv, și nu numai declarativ, sub controlul autorității deliberativ – legislative.

Indemnizația și celelalte drepturi bănești cuvenite șefului statului trebuie stabilită în temeiul legii.

Și în privința indemnizației și a celorlalte drepturi materiale ale șefului statului este important să se asigure transparența acestor resurse cât și a cuantumului lunar cuvenit Președintelui Republicii Moldova.

CAP. IV.: AUTORITATEA EXECUTIVĂ – GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

În opinia noastră, Guvernul Republicii Moldova reprezintă autoritatea executivă a statului. Pe lângă argumentele invocate de noi în cuprinsul lucrării rolul de organ central al „puterii” executive acordat Guvernului Republicii rezultă din analiza normelor juridice constituționale care reglementează această autoritate publică constituită.

Art. 96.: „Rolul”

„(1). Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice.

(2). În exercitarea atribuțiilor, Guvernul se conduce de programul său de activitate, acceptat de Parlament.”

Indiferent de titulatura adoptată în diverse Constituții (Guvern, Consiliu de Miniștri, Cabinet) această autoritate publică este identificată cu titularul „puterii” executive.

Guvernul Republicii Moldova dispune de **trei atribuții fundamentale**, cu valoare constituțională. Acestea sunt următoarele:

- *. asigură realizarea politicii interne a statului;
- *. asigură realizarea politicii externe a statului;
- *. exercită conducerea generală a administrației publice.

Primele două atribuții se află în strânsă corelație cu știința Dreptului Constituțional în timp ce ultima atribuție a Guvernului este detaliată în mod deosebit de știința Dreptului Administrativ.⁹⁾

⁹⁾ Pentru analiza detaliată a Guvernului, cu referire la Guvernul României, a se vedea lucrarea „**Drept Constituțional. Stat și Cetățean**”, Bacău, 2007, partea I „**Puterea de Stat în România. Autoritățile Publice.**” Pentru analiza istorică a instituției a se vedea „**Momente în dezvoltarea politico-juridică a României**”, Ed. Grafî, Bacău, 2006. Ambele scrise de V. S. Curpăan.

Ceea ce trebuie remarcat este faptul că art. 96 alin. (1) din Constituție consacră, în mod implicit, poziția Guvernului de titular al „puterii” executive.

Desigur, aceste atribuții ale Executivului sunt realizate, în concret, în conformitate cu programul de activitate (programul de guvernare) care a fost acceptat de Parlament, împreună cu lista membrilor Guvernului, cu ocazia investirii Executivului. Toate atribuțiile guvernamentale trebuie să se exercite conform programului de guvernare deoarece, în temeiul acestui program, Executivul a fost abilitat, de către autoritatea deliberativ – legislativă, să guverneze.

Ce s-ar întâmpla dacă Guvernul Republicii Moldova, titular al autorității executive, și-ar îndeplini atribuțiile menționate în alin. (1) depășind programul de guvernare acceptat de Parlament, cu ocazia votului de învestitură ??

În această ipoteză credem că este necesară validarea de către Parlament a noii orientări politice promovată de executiv.

Depășirea sau modificarea programului de guvernare are în vedere nu instrumentele de realizare a politicii ci tocmai politica (internă sau externă) promovată de Executiv.

Art. 97.: „Structura”.

„Guvernul este alcătuit din Prim-ministru, prim-viceprim-ministru, viceprim-miniștri, miniștri și alți membri stabiliți prin lege organică”.

Textul constituțional este puternic descriptiv. El are în vedere alcătuirea și structura Guvernului.

Primul-ministru este secondat de un prim-viceprim-ministru și de viceprim-miniștri.

Miniștrii ocupă portofoliile ministeriale dar, în funcție de algoritmul politic, pot exista în Guvern și **miniștri fără portofoliu**.

Pot exista, de asemenea, în Guvern și alți membri care sunt stabiliți prin lege organică (secretari de stat, subsecretari de stat). Acești „**alți membri**” ai **Executivului** deși sunt menționați generic de norma juridică constituțională au un „**statut**” stabilit prin lege organică. Ca atare, acești membri ai Guvernului nu posedă un statut consacrat sub aspect constituțional.

Desigur, șeful Guvernului, și implicit șeful „puterii” executive, este Primul-ministru.

Art. 98.: „Învestitura”.

„(1). După consultarea fracțiunilor parlamentare, Președintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru.

(2). Candidatul pentru funcția de Prim-ministru va cere, în termen de 15 zile de la desemnare, votul de încredere al Parlamentului asupra programului de activitate și a întregii liste a Guvernului.

(3). Programul de activitate și lista Guvernului se dezbate în ședința Parlamentului. Acesta acordă încredere Guvernului cu votul majorității deputaților aleși.

(4). În baza votului de încredere acordat de Parlament, Președintele Republicii Moldova numește Guvernul.

(5). Guvernul își exercită atribuțiile din ziua depunerii jurământului de către membrii lui în fața Președintelui Republicii Moldova.

(6). În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a funcției, Președintele Republicii Moldova revocă și numește, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului”.

Din economia textului constituțional supus analizei rezultă că Președintele Republicii Moldova desemnează un

candidat pentru funcția de Prim-ministru, numai după consultarea fracțiunilor parlamentare.

Republica Moldova fiind cel puțin formal - la momentul actual – **o republică parlamentară** poate fi acreditată opinia că șeful statului trebuie să desemneze drept candidat la funcția de prim-ministru pe liderul partidului politic câștigător al alegerilor parlamentare.

Totuși, textul constituțional examinat nu impune, în mod necesar și obligatoriu, o asemenea soluție.

Așa fiind opinăm în sensul că Președintele Republicii poate desemna drept candidat la funcția de prim-ministru să pe o altă persoană din cadrul partidului sau a coaliției de partide politice câștigătoare în alegeri.

O întrebare însă trebuie neapărat soluționată: poate șeful statului să nominalizeze un candidat la funcția de prim-ministru din cadrul partidelor politice din opoziție ?? Textul nu interzice o asemenea desemnare dar un astfel de candidat desemnat ar eșua, din punct de vedere politic, deoarece nu ar obține votul de încredere al Parlamentului.

În consecință, deși Constituția nu prevede limite totuși șeful statului nu poate desemna un candidat la funcția de Prim-ministru împotriva voinței majorității parlamentare.

Candidatul desemnat pentru funcția de Prim-ministru, deci pentru a fi șef al Executivului, trebuie să obțină votul de încredere al Parlamentului asupra **programului de guvernare (program de activitate) și asupra întregii liste a Guvernului.**

Deși în practică se acordă întâietate absolută **programului de guvernare** totuși nu trebuie scăpat din vedere faptul că votul de încredere al Parlamentului se referă și la **lista ministeriabililor.**

Asupra programului de activitate, adică de guvernare votul este eminamente politic. Cu privire la lista membrilor

Guvernului votul se acordă și intuitu personae, în considerația reputației personalităților recomandate pentru fotoliile ministeriale.

Votul de încredere trebuie solicitat de către candidatul la funcția (de fapt demnitatea) de Prim-ministru, în termen de **15 zile** de la desemnare.

Care este natura acestui termen defipt de Legiuitorul Constituant ??

Considerăm că termenul de 15 zile stabilit în alin. (2) al art. 98 din Constituție este unul **imperativ**.

Așa fiind, depășirea termenului determină caducitatea solicitării votului de încredere al Parlamentului.

Autoritatea deliberativ-legislativă dezbate în ședință publică parlamentară atât programul de guvernare (de activitate) cât și lista membrilor Executivului.

În urma dezbaterii și a analizei ministeriabililor urmează votul deputaților. Încrederea este acordată dacă majoritatea deputaților aleși votează în favoarea programului de guvernare (de activitate) și a listei membrilor Guvernului. Dimpotrivă, dacă cvorumul nu este atins se consideră că Parlamentul nu a acordat votul de încredere listei guvernamentale propuse și nici programului de guvernare.

Dacă votul de încredere a fost acordat de Parlament, Guvernul este numit de șeful statului.

În vederea exercitării atribuțiilor guvernamentale fiecare membru al Guvernului va depune jurământul de credință în fața Președintelui Republicii Moldova.

În caz de vacanță a funcției de ministru sau în situația unei remanieri guvernamentale, Președintele Republicii Moldova are aptitudinea de **a revoca pe miniștrii în exercițiu** și respectiv **de a numi alți membri ai Guvernului**, la propunerea Primului-ministru.

Se observă că în această ipoteză șeful statului poate numi pe unii miniștri fără a se mai obține votul de încredere al Parlamentului asupra **listei modificate** a membrilor Guvernului.

Așa fiind, în caz de vacanță a funcției ministeriale sau în caz de remaniere guvernamentală în Executiv, adică în Guvern, avem o parte din miniștri care au obținut votul de încredere al Parlamentului, în privința listei membrilor Executivului, iar o altă parte din miniștri care au fost numiți de către șeful statului, fără aprobarea prealabilă a listei modificate a membrilor Guvernului, de către Parlament.

În opinia noastră, și noii membri ai Guvernului ar trebui să primească votul de încredere al Parlamentului.

Aceasta întrucât cu ocazia acordării votului de încredere este votat nu doar programul de guvernare (de activitate) dar și lista membrilor viitorului Executiv.

A numi un nou ministru care nu a obținut, în prealabil, votul de încredere al Legislativului înseamnă a eluda voința organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. Este drept art. 98 alin. (6) din Constituție nu impune obligativitatea obținerii votului de încredere pentru noul membru al Guvernului, dar pentru identitate de raționament credem că se impune modificarea acestui text constituțional pentru a fi în concordanță cu dispozițiile art. 98 alin. (2) din Constituție. Numirea unor membri ai Guvernului pe timpul desfășurării activității Executivului trebuie să se facă în același condiții ca și numirea inițială, originară a membrilor Guvernului.

Art. 99.: „Incompatibilități”.

„(1). Funcția de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite.

(2). Alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică.”

Art. 99 din Constituție stabilește incompatibilitatea funcției (a demnității) de membru al Guvernului cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite.

Funcția de membru al Guvernului implică stabilirea unui „statut” pentru persoanele fizice care exercită această înaltă demnitate publică.

Din acest motiv, Legiuitorul Constituant a prevăzut că demnitatea de membru al Executivului este incompatibilă cu exercitarea oricărei funcții retribuite.

Această înseamnă că un membru al Guvernului Republicii Moldova nu poate ocupa nici o altă funcție, fie aceasta publică sau privată, cu excepția funcțiilor onorifice care nu sunt retribuite.

Cazul de incompatibilitate este firesc. Orice membru al Executivului fiind demnitar în stat trebuie să acorde întreaga sa atenție și putere de muncă pentru a asigura îndeplinirea, în bune condiții, a atribuțiilor care îi revin. Aceasta nu trebuie să fie afectat, sub nici o formă, de preocupări de natură a-i micșora sau afecta vigilența în aducerea la îndeplinire a legilor și în primul rând în supravegherea respectării Legii fundamentale și a bunei conlucrări cu ceilalți membri ai Executivului și cu celelalte autorități publice.

Acest caz de incompatibilitate privește, în mod direct, conservarea echidistanței și independenței fiecărui membru al Executivului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul Republicii.

Aceasta deoarece, de principiu, a exercita o funcție (nu are importanță natura acesteia) implică și obținerea unor avantaje materiale. Ori, instituția sau unitatea unde ipotetic ar exercita o funcție un membru al Guvernului ar obține sau ar putea obține avantaje materiale sau de ordin moral.

Trebuie remarcat că această incompatibilitate acoperă și o altă latură. Ne referim la prestația, prestigiul demnității

publice pe care o reprezintă instituția de membru al Guvernului Republicii Moldova. Exercitând o demnitate publică fundamentală, orice membru al Executivului nu trebuie și nici nu poate cumula această calitate cu o funcție publică sau privată, indiferent de nivelul sau de importanța politică, culturală, științifică sau social-economică a respectivei funcții.

Legiutorul Constituant a lăsat la latitudinea Legiutorului ordinar stabilirea altor incompatibilități. Acestea sunt stabilite exclusiv prin lege organică.

Considerăm că prevederile alin. (2) al art. 99 din Constituție lasă determinarea incompatibilităților membrilor Executivului la discreția Parlamentului. Mai corect ar fi fost ca Legiutorul Constituant **să prevadă toate** cazurile de incompatibilitate referitoare la membrii Guvernului.

Art. 100.: „Încetarea funcției de membru al Guvernului”.

„Funcția de membru al Guvernului încetează în caz de demisie, de revocare, de incompatibilitate sau de deces.”

Art. 100 nominalizează modurile în care încetează funcția (demnitatea) de membru al Executivului (Guvernului).

Aceste moduri sunt următoarele: **demisie, revocare, incompatibilitate** sau **deces**.

*. **Demisia** – constituie un act juridic unilateral pornit din inițiativa membrului Executivului. Acesta înțelege să renunțe, în mod definitiv și irevocabil, la exercitarea atribuțiilor de membru al Guvernului. Cererea de demisie trebuie depusă la autoritatea publică care a numit Executivul, respectiv la Președintele Republicii Moldova.

Șeful statului **va lua act** de demisie. El poate cel mult solicita membrului Guvernului să rămână la post o perioadă determinată. Considerăm că **nu poate fi respinsă** cererea de demisie a unui membru al Guvernului, deoarece manifestarea

unilaterală de voință nu poate fi cenzurată, iar alegerea profesiei și a locului de muncă sunt libere.

*. **Revocarea** – se produce în caz de remaniere guvernamentală.

Fie datorită realizării unui echilibru politic, fie pentru realizarea unui management necorespunzător calitativ, un membru al Guvernului poate fi revocat de șeful statului, la propunerea șefului Executivului, Primul-ministru al Guvernului.

Revocarea implică pierderea, pentru viitor, a calității de membru al Guvernului, de către persoana fizică care a fost revocată.

*. **Incompatibilitatea** – reprezintă un caz de încetare a funcției de membru al Guvernului. Ea operează „**de drept**”. Astfel, dacă un membru al Guvernului exercită o funcție publică sau privată retribuită el este incompatibil, fapt ce determină încetarea funcției (a demnității) de membru al Executivului.

Practic încetarea funcției de membru al Guvernului survine din momentul existenței stării de incompatibilitate. Chiar dacă, să presupunem, starea de incompatibilitate a fost descoperită ulterior, încetarea funcției s-a produs, în virtutea Constituției, la data ivirii incompatibilității. Aceasta înseamnă că toate actele încheiate de membrul Guvernului, în exercitarea demnității publice în perioada de la ivirea incompatibilității la descoperirea stării de incompatibilitate **sunt nule**.

În această perioadă persoana fizică respectivă pierduse deja, în virtutea legii, calitatea de membru al Executivului.

*. **Decesul** – presupune încetarea calității de subiect de drept. În mod firesc, persoana fizică titulară nemaexistând, încetează și funcția de membru al Guvernului.

*. Textul constituțional nu indică între cazurile de încetare a calității de membru al Guvernului și pe acela de **expirare a mandatului**.

Expirarea mandatului Guvernului implică și expirarea mandatului tuturor membrilor Executivului. De altfel, acesta este și cazul normal, tipic, cel mai frecvent întâlnit **de încetare a funcției de membru al Guvernului.**

Art. 101.: „Prim-ministrul”.

„(1). Prim-ministrul conduce Guvernul și coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuțiile ce le revin.

(2). În cazul imposibilității Prim-ministrului de a-și exercita atribuțiile sau în cazul decesului acestuia, Președintele Republicii Moldova va desemna un alt membru al Guvernului ca Prim-ministru interimar până la formarea noului Guvern. Interimatul pe perioada imposibilității exercitării atribuțiilor încetează, dacă Prim-ministrul își reia activitatea în Guvern.

(3). În cazul demisiei Prim-ministrului, demisionează întregul Guvern.”

Articolul pe care îl examinăm este consacrat primului-ministru, în calitatea sa de șef al Executivului.

Primul-ministru reprezintă personajul cheie al întregului Executiv. Atribuțiile sale principale constau în:

- *. conducerea Guvernului și
- *. coordonarea activităților membrilor Guvernului.

O problemă care se poate ivi în viața politică cotidiană se referă la faptul dacă primul-ministru poate delega toate atribuțiile sale sau doar o parte dintre ele unui ministru din cadrul Executivului.

Desigur, delegarea privește o perioadă de timp cât șeful Guvernului lipsește.

La această chestiune se poate da un răspuns doar prin raportarea la prevederile alin. (2) al art. 101.

În aceste condiții, credem că, în cazul lipsei primului-ministru pentru o perioadă determinată de timp, se pot delega atribuțiile sale unui alt ministru din cadrul Executivului, doar de către Președintele Republicii Moldova, eventual la propunerea primului-ministru în exercițiu.

Coordonarea activității membrilor Guvernului poate implica și asumarea de către șeful Executivului a unuia sau mai multor ministere, în mod definitiv sau temporar. Și această chestiune comportă discuții dar suntem de părere că primul-ministru trebuie să respecte atribuțiile ce revin miniștrilor. Totodată, miniștrii în exercițiu sunt numiți de șeful statului.

Așa fiind, primul-ministru își poate asuma portofolii fie inițial în momentul numirii Guvernului sau după o remaniere guvernamentală sau o vacanță a funcției de ministru. În aceste cazuri credem că șeful statului trebuie să îl numească pe primul-ministru, în mod distinct și ca ministru la ministerul sau ministerele asumate de el.

În nici un caz primul-ministru nu poate, de la sine putere, să administreze portofolii fără numire din partea șefului statului.

Considerăm că este de dorit ca primul-ministru să își îndeplinească atribuțiile de conducere a Guvernului și de coordonare a miniștrilor, evitând asumarea de portofolii ministeriale.

Este posibil ca șeful Executivului să se afle în imposibilitate de a-și exercita atribuțiile sau să decedeze în funcție. În asemenea cazuri se va desemna un prim-ministru interimar, dintre membrii Guvernului, de către Președintele Republicii Moldova.

Cu privire la **situația imposibilității exercitării atribuțiilor** de către primul-ministru în exercițiu, interimatul nu constituie un scop în sine. Așadar, atribuțiile primului-ministru interimar încetează dacă primul-ministru în exercițiu își reia activitatea în Guvern.

Primul-ministru interimar, desemnat de șeful statului dintre membrii Guvernului, își va exercita atribuțiile de conducere și de coordonare până la formarea unui nou Guvern.

O chestiune mai trebuie lămurită în legătură cu atribuțiile specifice ale primului-ministru.

A conduce Guvernul – înseamnă a desfășura activitatea de management guvernamental care constă în: prezidarea ședințelor Guvernului, adoptarea deciziilor guvernamentale cu acordul miniștrilor, solicitarea unor informări sau rapoarte relative la activitatea desfășurată de ministere, evaluarea activității miniștrilor și a ministerelor pe care le girează etc.

A coordona activitatea membrilor Guvernului – presupune asigurarea corelării eforturilor miniștrilor și a ministerelor pe care le conduc, în scopul realizării, în condiții optime, a administrației publice centrale. Coordonarea activității membrilor Guvernului, în speță a miniștrilor reprezintă o activitate operativă mai complexă decât conducerea Executivului. Aceasta întrucât coordonarea activității miniștrilor nu se poate realiza fără o conducere optimă a Guvernului, în ansamblul său.

Alin. (3) al art. 101 menționează o realitate consacrată în toate statele. Fiind conducătorul direct și nemijlocit al Guvernului și principalul responsabil de activitatea acestuia, de soarta primului-ministru depinde existența Guvernului. În

consecință, demisia primului-ministru conduce la considerarea întregului Guvern ca fiind demisionar.

Art. 102.: „Actele Guvernului”.

„(1). Guvernul adoptă hotărâri, ordonanțe și dispoziții.

(2). Hotărârile se adoptă pentru organizarea executării legilor.

(3). Ordonanțele se emit în condițiile articolului 106².

(4). Hotărârile și ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de Prim-ministru, se contrasemnează de miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Nepublicarea atrage inexistența hotărârii sau ordonanței.

(5). Dispozițiile se emit de Prim-ministru pentru organizarea activității interne a Guvernului”.

***. Hotărârile adoptate de Guvern** organizează executarea legilor. Legile sunt adoptate de către Parlament iar Guvernul în calitate sa de „putere” executivă are dreptul și îndatorirea de a hotărâri pentru clarificarea textelor legale și pentru aplicarea lor cât mai corectă.

***. Ordonanțele** se emit de către Guvern în temeiul delegării legislative. Parlamentul poate adopta, la propunerea Guvernului, o lege specială de abilitare a acestei autorități publice executive pentru a emite **ordonanțe doar în domenii care nu fac obiectul legilor organice**.

Această abilitare a Guvernului este limitată în timp și trebuie să se prevadă clar domeniul de activitate în care Executivul este abilitat să emită ordonanțe. Dacă legea de

abilitare prevede, ordonanțele emise de Guvern se supun aprobării Parlamentului.

*. **Dispozițiile** au un caracter intern deoarece sunt emise de primul-ministru în scopul organizării activității interne a Guvernului.

Dispozițiile sunt, de principiu, acte cu caracter administrativ dar ele pot conține și norme juridice de organizare a activității interne a Executivului.

Sub aspect tehnic-procedural atât hotărârile cât și ordonanțele Guvernului sunt semnate de primul-ministru și sunt consemnate de miniștrii de resort care au obligația punerii lor în executare.

Hotărârile și ordonanțele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Constituantul a avertizat guvernanții asupra consecințelor nepublicării hotărârilor și ordonanțelor în sensul că cele nepublicate sunt considerate inexistente.

Art. 103.: „Încetarea mandatului”.

„(1). Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor pentru noul Parlament.

(2). Guvernul, în cazul exprimării votului de neîncredere de către Parlament, al demisiei Prim-ministrului sau în condițiile alineatului (1), îndeplinește numai funcțiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern.”

Cu ocazia analizării art. 100 din Constituție am precizat că între cauzele încetării funcției de membru al Guvernului este și aceea **de expirare a mandatului**. Iată însă că Legiuitorul

Constituant a menționat în mod distinct încetarea mandatului Guvernului.

Firesc, Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor parlamentare generale. Dar mandatul Executivului poate înceta și înaintea validării alegerilor parlamentare, respectiv: în cazul unei moțiuni de cenzură care constă în exprimarea votului de neîncredere de către Parlament și în ipoteza demisiei primului-ministru.

Fie că mandatul este dus până la capăt, fie că încetează înainte de termen, după validarea alegerilor parlamentare, după adoptarea moțiunii de cenzură sau după demisia primului-ministru, Guvernul Republicii Moldova va îndeplini exclusiv funcția de administrare, concretizată în conducerea generală a administrației publice. Funcțiile de realizare a politicii interne și externe a statului nu vor mai putea fi exercitate de către Executiv. Exercitarea funcției de administrare se va efectua de către Guvern până la data depunerii jurământului de către membrii noului Guvern, dată de la care membrii noului Executiv își vor exercita atribuțiile.

CAP. V.: RAPORTURILE PARLAMENTULUI CU GUVERNUL.

Art. 104.: „Informarea Parlamentului”.

„(1). Guvernul este responsabil în fața Parlamentului și prezintă informațiile și documentele cerute de acesta, de comisiile lui și de deputați.

(2). Membrii Guvernului au acces la lucrările Parlamentului. Dacă li se solicită prezența, participarea lor este obligatorie.”

Alin. (1) din textul supus analizei noastre prevede responsabilitatea Guvernului pentru informațiile și documentele solicitate de către Parlament, de comisiile parlamentare sau de deputați, în calitatea acestora de membrii ai autorității deliberativ-legislative. Cu alte cuvinte, informarea Parlamentului reprezintă o modalitate de **control parlamentar** asupra activității autorității executive.

Guvernul, în calitatea sa de exponent de vârf al „puterii” executive își exercită atribuțiile proprii dar sub controlul organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. Obligativitatea informării Parlamentului, a comisiilor parlamentare și a deputaților concretizează un drept de supraveghere pe care Parlamentul îl posedă în raport cu autoritatea executivă „supremă” a statului.

Dacă informațiile sau documentele solicitate de Parlament nu ar corespunde realității, fiind falsificate sau prezentate trunchiat, credibilitatea Guvernului ar fi puternic și iremediabil afectată.

Alin. (2) al art. 104 din Constituție consacră obligația de informare a membrilor Guvernului despre activitatea Parlamentului. Guvernanții au acces neîngrădit la lucrările

Parlamentului. Desigur, este vorba despre o facultate. Membrii Executivului au libertatea de a participa sau de a nu participa la lucrările Parlamentului. În acest context se pune întrebarea: la ce fel de lucrări ale Parlamentului pot participa miniștrii ?? Credem că aceștia din urmă pot participa atât la lucrările în plen cât și la lucrările în comisiile parlamentare. De fapt Legiuitorul Constituant nu distinge în legătură cu această chestiune. Or, unde legea nu distinge nu ne este permis să facem distincție.

Dacă membrilor Executivului li se solicită prezența la lucrările Parlamentului ei trebuie în mod obligatoriu să participe. Rațiunile instituirii acestei obligații cu caracter constituțional constau în fapt că Guvernul în calitatea sa de titular al „puterii” executive dar și de organ de vârf al administrației publice centrale are îndatorirea de a răspunde, atât solidar cât și fiecare membru în parte, la solicitarea autorității deliberativ-legiuitoare.

Dacă membrii Executivului nu ar da curs solicitării Parlamentului se poate interpreta în sensul lipsei de respect a guvernanților față de reprezentanții aleși ai poporului român din Republica Moldova.

Art. 105.: „Întrebări și interpelări”.

„(1). Guvernul și fiecare dintre membrii săi sunt obligați să răspundă la întrebările sau la interpelările formulate de deputați.

(2). Parlamentul poate adopta o moțiune prin care să-și exprime poziția față de obiectul interpelării.”

Întrebările și interpelările constituie un mijloc pus la îndemâna deputaților în scopul informării asupra unor probleme aflate în competența Executivului.

Întrebarea este o solicitare punctuală asupra unei chestiuni concrete. Ea se adresează verbal unui membru al Guvernului sau chiar întregului Executiv. Fiecărei întrebări formulate de deputați trebuie să i se răspundă într-un mod cât mai exact cu putință.

Interpelarea constă într-un document scris prin intermediul căruia se solicită Guvernului explicații relative la diferite domenii de activitate din cadrul politicii interne sau externe a statului. Ministrul de resort sau un reprezentant al Executivului trebuie să răspundă argumentat la interpelare.

Dacă se consideră necesar Parlamentul poate adopta o moțiune relativ la interpelare. Această situație se întâlnește în ipoteza în care chestiunile puse în discuție sunt deosebit de importante și dacă au un ecou profund în opinia publică din țară.

Art. 106.: „Exprimarea neîncrederii”.

„(1). Parlamentul, la propunerea a cel puțin o pătrime din deputați, își poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorității deputaților.

(2). Inițiativa de exprimare a neîncrederii se examinează după 3 zile de la data prezentării în Parlament”.

Practic, în acest articol este vorba de **„moțiunea de cenzură”** sau **„moțiunea de neîncredere”**.

Exprimarea neîncrederii constituie o modalitate concretă de control parlamentar asupra activității guvernamentale.

Declanșarea procedurii se realizează la propunerea a cel puțin $\frac{1}{4}$ din deputații aleși. Inițiativa acestor deputați se dezbate în Parlament după trecerea unui termen de 3 zile de la data depunerii moțiunii. Dacă propunerea este votată de majoritatea deputaților aleși ea se consideră adoptată cu consecința căderii Guvernului.

Textul art. 106 nu precizează dacă propunerea depusă la Parlament este înaintată Guvernului spre luare la cunoștință. Firesc ar fi ca propunerea privind exprimarea neîncrederii – moțiunea de cenzură – să fie comunicată, la data depunerii și Executivului.

De asemenea, textul constituțional nu face nici o referire la numărul de propuneri pentru exprimarea neîncrederii (moțiuni de cenzură) pe care deputații îl pot face în cursul unei sesiuni parlamentare.

Din acest motiv credem că deputații care au semnat o propunere inițială mai pot semna și altele, fără nici o limitare. Sub acest aspect considerăm **că se impune limitarea** posibilității prezentării unei noi propuneri de exprimare a neîncrederii în cadrul aceleiași sesiuni parlamentare. Deputații care au inițiat o propunere trebuie să piardă prerogativa de a depune o nouă propunere de exprimare a neîncrederii în cursul aceleiași sesiuni parlamentare.

Această posibilă și de dorit limitare dă posibilitatea Parlamentului să desfășoare activitățile specifice și în primul rând cea de adoptare a legilor. În același timp nici Executivul nu mai este continuu șicanat, fiind lăsat să lucreze.

Art. 106¹.: „Angajarea răspunderii Guvernului”.

„(1). Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului asupra unui program, unei declarații de politică generală sau unui proiect de lege.

(2). Guvernul este demis dacă moțiune de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, declarației de politică generală sau proiectului de lege, a fost votată în condițiile art. 106.

(3). Dacă Guvernul nu a fost demis potrivit alineatului (2), proiectul de lege prezentat se consideră adoptat, iar

programul sau declarația de politică generală devine obligatorie pentru Guvern”.

Angajarea răspunderii Guvernului se poate realiza pentru unul din următoarele acte:

- *. programul de guvernare;
- *. declarație de politică generală;
- *. proiect de lege.

Demiterea Executivului intervine dacă în termen de 3 zile o **moțiune de cenzură** depusă a fost votată cu votul majorității deputaților aleși în Parlament. Moțiunea de cenzură trebuie să se refere la programul de guvernare, declarația de politică generală sau la proiectul de lege.

În ipoteza în care Guvernul nu a fost demis programul de guvernare sau declarația de politică generală devine obligatorie pentru Executiv iar proiectul de lege se consideră adoptat fără dezbateri parlamentare.

Angajarea răspunderii Guvernului reprezintă un act voluntar al Guvernului care are menirea de a accelera adoptarea unei legi sau aprobarea unui program de guvernare modificat ori aprobarea unei declarații de politică generală care conține valențe și interpretări noi. Riscul este destul de mare având în vedere că Executivul poate fi demis în situația în care programul, declarația sau proiectul de lege nu trece cu succes în Parlament.

Adoptarea unui proiect de lege prin angajarea răspunderii Guvernului constituie o excepție de la procedura obișnuită, de drept comun, referitoare la adoptarea legilor. Procedura adoptării proiectului de lege prin angajarea răspunderii Guvernului este o **procedură cu caracter derogator, excepțional**.

Ea trebuie utilizată de către Executiv cu precauție deoarece adoptarea legilor, de principiu, trebuie să se realizeze în conformitate cu dispozițiile art. 74 din Constituția Republicii Moldova.

Art. 106².: „Delegarea legislativă”.

„(1). În vederea realizării programului de activitate al Guvernului, Parlamentul poate adopta, la propunerea acestuia, o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.

(2). Legea de abilitare va stabili în mod obligatoriu, domeniul și data până la care se pot emite ordonanțe.

(3). Ordonanțele intră în vigoare la data publicării, fără a fi promulgate.

(4). Dacă legea de abilitare o cere, ordonanțele se supun aprobării Parlamentului. Proiectul de lege privind aprobarea ordonanțelor se prezintă în termenul stabilit în legea de abilitare. Nerespectarea acestui termen atrage încetarea efectelor ordonanței. Dacă Parlamentul nu respinge proiectul de lege privind aprobarea ordonanțelor, acestea rămân în vigoare.

(5). După expirarea termenului stabilit pentru emiterea ordonanțelor, acestea pot fi abrogate, suspendate sau modificate numai prin lege”.

Pentru realizarea programului de guvernare Executivul poate solicita Parlamentului iar acesta poate adopta o **lege de abilitare** a Guvernului pentru emiterea de **ordonanțe**.

Ordonanțele nu pot fi emise decât în domeniile care fac obiectul de reglementare al **legilor ordinare**.

Legea de abilitare trebuie să conțină, în textul său, domeniul și data până la care Executivul poate emite ordonanțe.

Legea de abilitare reprezintă o delegare legislativă acordată de Parlament în favoarea Guvernului, la cererea acestuia din urmă.

Două elemente fundamentale se desprind din textul constituțional:

*. abilitarea se acordă pe o perioadă de timp determinată;

*. abilitarea Executivului privește doar anumite domenii care nu fac obiect de reglementare al legilor organice.

În principiu, Guvernul reprezintă autoritatea executivă iar emiterea ordonanțelor nu apare ca o activitate propriu-zisă, normală a Executivului.

Legiuitorul Constituant a prevăzut însă **mecanisme de control** relative la această situație de excepție, concretizată în emiterea ordonanțelor de către Executiv.

Astfel, ordonanțele, când legea de abilitare prevede expres, se vor supune aprobării Parlamentului. Este necesară prezentarea unui proiect de lege, având ca obiect aprobarea ordonanțelor, care va fi depus în termenul prevăzut în legea de abilitare. Dacă proiectul de lege, nu este depus în termenul stabilit de legea de abilitare încetează efectele juridice ale ordonanțelor adoptate de Guvern.

Toate aceste mecanisme constituie pârgii de control asupra activității Executivului, concretizată în conținutul ordonanțelor emise.

Dacă Parlamentul votează favorabil proiectul de lege privind aprobarea ordonanțelor efectul juridic îl reprezintă menținerea acestor ordonanțe în vigoare.

Expirarea termenului stabilit prin legea de abilitare pentru emiterea ordonanțelor determină posibilitatea abrogării, suspendării sau modificării acestor ordonanțe exclusiv prin intermediul legii.

Ordonanțele Guvernului vor intra în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Acestea nu trebuie să fie promulgate de către șeful statului.

O chestiune care se impune a fi tratată se referă la aprobarea ordonanțelor emise de Guvern, de către Parlament. Cu prilejul aprobării ordonanțelor Parlamentul are două posibilități:

*. fie **să admită** sau **să respingă** ordonanța supusă aprobării;

*. fie **să admită** ordonanța supusă aprobării **dar să opereze unele modificări în conținutul acesteia**. Aceasta ar presupune, fără îndoială, o examinare a conținutului ordonanței, deci o examinare pe fond a actului normativ juridic.

Apreciem că a doua modalitate prezintă avantaje substanțiale. Simpla admitere sau respingere a unei ordonanțe cu ocazia aprobării nu este suficientă deoarece nu realizează o analiză fundamentată a conținutului acestor acte normative.

CAP. VI.: ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ.

Art. 107.: „Administrația publică centrală de specialitate”.

„(1). Organele centrale de specialitate ale statului sunt ministerele. Ele traduc în viață, în temeiul legii, politica Guvernului, hotărârile și dispozițiile lui, conduc domeniile încredințate și sunt responsabile de activitatea lor.

(2). În scopul conducerii, coordonării și exercitării controlului în domeniul organizării economiei și în alte domenii care nu intră nemijlocit în atribuțiile ministerelor, se înființează, în condițiile legii, și alte autorități administrative.”

Textul constituțional se referă la ministere care sunt definite ca fiind organe centrale de specialitate ale statului.

Ministerele se află în subordinea Guvernului și îndeplinesc, în domeniul lor de activitate, politica Executivului.

Legiuitorul Constituant a prevăzut posibilitatea înființării altor autorități administrative având ca obiectiv conducerea și coordonarea în domeniul organizării economiei sau în alte domenii de activitate care nu intră, în mod direct, în atribuțiile ministerelor.

Aceste „**alte autorități administrative**” sunt organizate, după caz, fie în subordinea organului executiv central, deci a Guvernului, fie în subordinea unor ministere.

Constituția nu prevede numărul de ministere. De asemenea, nu prevede un număr limită minim și maxim de organizare a ministerelor. Aceasta, deoarece numărul de ministere este lăsat la latitudinea legiuitorului ordinar, în raport de gradul de dezvoltare economică și socială.

La un moment dat se poate constata necesitatea organizării unor noi ministere sau comasarea mai multor ministere într-unul singur.

Art. 108.: „Forțele armate”.

„(1). Forțele armate sunt subordonate exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale.

(2). Structura sistemului național de apărare se stabilește prin lege organică”.

Într-un Stat de Drept forțele armate sunt exclusiv subordonate voinței poporului. Ele sunt utilizate pentru garantarea **suveranității (supremației și independenței), unității, integrității teritoriale a statului și pentru prezervarea democrației constituționale.**

Legiuitorul Constituant nu face nici o diferențiere între componentele forțelor armate. Considerăm că în această categorie, extrem de largă, intră structurile militare ale Ministerului Apărării, ale Ministerului Afacerilor Interne și ale Ministerului Securității Naționale (serviciile speciale).

Ministerul Apărării trebuie să fie organul central al „puterii” executive care organizează, conduce și coordonează activitatea în domeniul apărării.

În opinia noastră atribuții în scopul prezervării ordinii și liniștii publice trebuie să dețină doar Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Securității Naționale. Considerăm că armata nu trebuie utilizată într-un potențial conflict intern și de aceea competența de restabilire a ordinii publice nu trebuie să revină și Ministerului Apărării.

Data fiind importanța **structurii sistemului național de apărare** Constituantul a hotărât că ea se stabilește exclusiv prin lege organică. Această prevede menționată în art. 108 alin. (2) trebuie raportată la dispozițiile art. 72 alin. (2) lit. „p” din Constituția Republicii Moldova.

Art. 109.: „Principiile de bază ale administrației publice locale”.

„(1). Administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit.

(2) Autonomia privește atât organizarea și funcționarea administrației publice locale, cât și gestiunea colectivităților pe care pe reprezintă.

(3). Aplicarea principiilor enunțate nu poate afecta caracterul de stat unitar”.

În acest articol sunt enunțate principiile în baza cărora funcționează administrația publică locală:

- *. principiul autonomiei locale;
- *. principiul descentralizării serviciilor publice;
- *. principiul eligibilității autorităților administrației publice locale;
- *. principiul consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit.

Toate aceste principii nominalizate în textul constituțional sunt analizate pe larg de știința Dreptului Administrativ. În consecință analiza acestor principii nu formează obiectul cercetării de față.

Principiul autonomiei locale este explicat de însăși Legiuitorul Constituant în sensul că acesta se referă la organizarea și funcționarea administrației publice locale dar și la gestiunea colectivităților pe care administrația publică locală le reprezintă.

Autonomia locală constă în acordarea unor largi prerogative organelor locale iar descentralizarea serviciilor publice presupune o corectă funcționare a acestor servicii pe

plan local materializată prin supunerea acestora la controlul organizat și efectuat de autoritățile locale.

Eligibilitatea autorităților administrației publice locale implică alegerea de către cetățeni a conducătorilor și membrilor acestor autorități.

Consultarea cetățenilor în problemele locale de interes deosebit constă în organizarea referendumurilor pe plan local pentru a scoate în evidență voința locuitorilor.

Autonomia locală și celelalte principii de organizare a administrației publice în unitățile administrativ-teritoriale nu trebuie să afecteze caracterul unitar al statului.

Alin. (3) al art. 109 din Constituție trebuie coroborat cu prevederile art. 1 alin. (1) din Legea fundamentală potrivit căroră: „Republica Moldova este un stat suveran și independent, **unitar** și indivizibil”.

Ca atare formele de autonomie locală nu trebuie să degenereze în separatism teritorial, cu consecința directă a unor tentative de federalizare a țării.

Art. 110.: „Organizarea administrativ-teritorială”.

„(1). Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, orașe, raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. În condițiile legii, unele orașe pot fi declarate municipii.

(2). Localităților din stânga Nistrului le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege organică.

(3). Statutul capitalei Republicii Moldova orașul Chișinău se reglementează prin lege organică”.

Republica Moldova este organizată din punct de vedere teritorial-administrativ în: **sate, orașe, raioane**. Unele orașe pot fi declarate, în raport de mărimea și de importanța lor social-economică, **municipii**.

Mai există și o **unitate teritorială autonomă intitulată Găgăuzia**.

Legiuitorul Constituant lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a atribui forme speciale de autonomie localităților din stânga Nistrului, de pe teritoriul așa numitei **Republici Moldovenești Nistrene**". În textul constituțional se vorbește despre „forme și condiții **speciale** de autonomie”. Înțelegem că este vorba despre o autonomie cu totul specială, adică mai accentuată. Nu trebuie uitat însă că o autonomie teritorială pronunțată, fundamentată pe criterii etnice (majoritatea populației din Transnistria este slavă, rusă și ucraineană) determină o federalizare a statului, ceea ce bineînțeles contravine dispozițiilor constituționale. Este adevărat că o mare parte din teritoriul transnistrean este scăpat de sub controlul autorităților Republicii Moldova, dar o unitate teritorială autonomă „**Stânga Nistrului**” nu ar favoriza încheierea conflictului. Mai curând aceasta ar determina secesiunea totală a acelui teritoriu sau o tendință de federalizare a teritoriului statului.

Nu cu mulți ani în urmă prin 1998 în Republica Moldova a fost introdusă o nouă unitate administrativ-teritorială – **JUDEȚUL**.

Această unitate teritorial-administrativă este de sorginte pur românească dar după câțiva ani odată cu instalarea la putere a Partidului Comuniștilor unitatea administrativ-teritorială, a **județului** a fost înlăturată.

Din păcate, astăzi avem **raioane, nu județe. !!!**

Oricât de puțin a funcționat pe teritoriul Republicii Moldova **județul**, ca unitate administrativ-teritorială, a amintit tuturor românilor basarabeni de patria – mamă, de România !!!

Orașul Chișinău fiind capitala Republicii Moldova beneficiază de un statut care este adoptat prin lege organică.

Art. 111.: „Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia”.

„(1). Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte integrantă și inalienabilă a Republicii Moldova și soluționează de sine stătător, în limitele competenței sale, potrivit prevederilor Constituției Republicii Moldova, în interesul întregii populații, problemele cu caracter politic, economic și cultural.

(2). Pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia sunt garantate toate drepturile și libertățile prevăzute de Constituția și legislația Republicii Moldova.

(3). În unitatea teritorială autonomă Găgăuzia activează organe reprezentative și executive potrivit legii.

(4). Pământul, subsolul, apele, regnul vegetal și cel animal, alte resurse naturale aflate pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia sunt proprietate a poporului Republicii Moldova și constituie baza economică a Găgăuziei.

(5). Bugetul unității teritoriale autonome Găgăuzia se formează în conformitate cu normele stabilite în legea care reglementează statutul special al Găgăuziei.

(6). Controlul asupra respectării legislației Republicii Moldova în unitatea teritorială autonomă Găgăuzia se exercită de Guvern, în condițiile legii.

(7). Legea organică care reglementează statutul special al unității teritoriale autonome Găgăuzia poate fi modificată cu votul a trei cincimi din numărul deputaților aleși în Parlament.”

Înființarea Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia a reprezentat un atentat la integritatea teritorială și la caracterul unitar al Republicii Moldova.

În condițiile autoproclămării așa-zisei Republici Moldovenești Nistrene și a tulburărilor socio-politice generate de populația găgăuză în sudul statului, factorul politic de la Chișinău a

concedat o așa – numită autonomie acestor turci strămutați în sec. al XIX-lea de Imperiul Țarist în sudul Basarabiei.

Este, în opinia noastră, un precedent periculos care poate avea ca finalitate secesiunea acestui teritoriu de la Republica Moldova.

Constituantul a recunoscut un statut special așa – numitei Găgăuzii, unitatea teritorială autonomă fiind considerată o formă de autodeterminare a găgăuzilor. Unitatea teritorială autonomă are competența de a soluționa, **în mod independent**, problemele cu caracter **politic** ??, economic și cultural, desigur potrivit Constituției Republicii Moldova.

Se proclamă unitatea teritorială autonomă Găgăuzia ca fiind parte integrantă și inalienabilă a Republicii Moldova. Aceasta înseamnă că Republica Moldova nu poate renunța niciodată la această porțiune a teritoriului său.

Constituantul garantează toate drepturile și libertățile prevăzute de Constituția și de legislația Republicii Moldova pe întreg teritoriul statului, inclusiv pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia.

Sunt recunoscute organele reprezentative și executive din unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. Desigur, aceste organe sunt ale unității teritoriale autonome și reprezintă „populația găgăuză”.

Credem că, în aceleași condiții, ar trebui reprezentați și cetățenii moldoveni de etnie română (moldovenească) care domiciliază pe teritoriul Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia.

Constituția proclamă toate bogățiile naturale, pământul, subsolul, apele, resursele naturale, regnul vegetal și cel animal de pe teritoriul Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia ca fiind proprietate a poporului Republicii Moldova. Aceste bogății constituie baza economică a Găgăuziei, deci sunt date în administrarea acestei unități teritoriale autonome.

Legea care reglementează statutul special al unității teritoriale autonome Găgăuzia constituie fundamentul legislativ, normativ – juridic pentru crearea bugetului acestei unități teritoriale.

Statutul special al unității teritoriale autonome Găgăuzia este reglementat prin lege organică. Pentru modificarea acestei legi Constituantul a prevăzut un cvorum special respectiv 3/5 din numărul deputaților aleși în Parlament.

Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia are caracter constituțional fiind menționată în Constituția țării ca fiind o unitate administrativ – teritorială care dispune de un statut special, fiind autonomă.

Iată cum teritoriul României cedat în jurul anului 1940 și apoi în 1944 a fost partajat nu numai între Ucraina sovietică și nou înființata R.S.S. Moldovenească. Pe teritoriul rămas în componența Republicii Moldova s-a creat o autonomie teritorială pentru turci !!! Adică pentru acei care ne-au asuprit sute de ani și care au cedat Basarabia către Rusia, în anul 1812 !!!

„Republica Moldovenească Nistreană” stat fantomă și nerecunoscut pe plan internațional stăpânește Tighina românească și satele din jur, localități aflate în dreapta Nistrului, pe teritoriul românesc.

Se pare că pentru Republica Moldova sentința istoriei este aspră; conducătorii politici ai acestui stat refuzând unirea cu România expun această „republică” dezmembrării teritoriale. În acest mod, mai devreme sau mai târziu, Republica Moldova va dispărea ca stat fiind înghițită de statele puternice, imperialiste ale Comunității Statelor Independente: Federația Rusă și Ucraina.

Cedarea conducerii Republicii Moldova în fața acestor turci creștinați numiți găgăuzi reprezintă un pas important în opera de dezmembrare teritorială a statului.

Art. 112.: „Autoritățile satești și orășenești”.

„(1). Autoritățile administrației publice, prin care se exercită autonomia locală în sate și orașe, sunt consiliile locale alese și primarii aleși.

(2). Consiliile locale și primarii activează, în condițiile legii, ca autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din sate și orașe.

(3). Modul de alegere a consiliilor locale și a primarilor, precum și atribuțiile lor, este stabilit de lege.”

Odată cu adoptarea Constituției Republicii Moldova a fost eliminat definitiv sistemul organelor puterii de stat și al organelor administrației de stat, de sorginte sovietică.

Autoritățile administrației publice beneficiază de o deplină competență pe plan local, în temeiul principiilor descentralizării și autonomiei locale.

Aceste autorități sunt atât persoane juridice de drept public cât și persoane juridice de drept privat.

În calitate de persoane juridice de drept public au în proprietate bunuri aparținând domeniului public de interes local. Ca persoane juridice de drept privat au în proprietate bunurile aparținând domeniului privat, proprietate privată a respectivei unități administrativ – teritoriale.

Constituția enumeră autoritățile administrației publice. Acestea sunt **consiliile locale și primarii**.

Consiliile locale sunt autorități administrative deliberative iar primarii reprezintă autorități administrative executive.

Consiliile locale, satești sau orășenești iar în unele cazuri cele **municipale** sunt alcătuite din **consilieri** aleși de cetățenii ce domiciliază în localitatea respectivă prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Competențele consiliilor locale se referă la aprobarea bugetului local, stabilirea de taxe și impozite și alegerea viceprimarilor.

Primarii sunt aleși de cetățenii cu drept de vot din localitatea respectivă. Ei răspund de buna funcționare a administrației publice locale în fața consiliilor locale. Primarii sunt considerați șefii administrațiilor publice locale.

Art. 113.: „Consiliul raional”.

„(1). Consiliul raional coordonează activitatea consiliilor satești și orășenești în vederea realizării serviciilor publice de interes raional.

(2). Consiliul raional este ales și funcționează în condițiile legii.

(3). Raporturile dintre autoritățile publice locale au la bază principiile autonomiei, legalității și colaborării în rezolvarea problemelor comune”.

Deși beneficiază de autonomie în rezolvarea problemelor de interes local consiliile locale satești și cele orășenești se află sub coordonarea consiliului raional doar pentru realizarea serviciilor publice la nivel de raion. Din interpretarea textului constituțional se reține faptul că pentru realizarea serviciilor publice de interes local (sătesc sau orășenesc) consiliile locale sunt pe deplin autonome în raport cu orice altă autoritate.

Alin. (3) al textului comentat se referă la raporturile dintre autoritățile publice locale care se fundamentează pe anumite principii, respectiv:

- *. principiul autonomiei;
- *. principiul legalității;
- *. principiul colaborării în rezolvarea problemelor comune.

Inexistența subordonării între autoritățile publice locale rezultă din principiul autonomiei.

Principiul legalității obligă autoritățile publice locale ca în întreaga lor activitate să respecte Constituția și legile Republicii Moldova.

Principiul colaborării autorităților publice pentru rezolvarea problemelor comune le obligă pe acestea să coopereze pentru atingerea unei finalități în beneficiul a două sau mai multe unități teritorial – administrative.

*

*

*

La finalul capitolului consacrat analizării textelor constituționale relative la „**administrația publică**” suntem datori cu unele succinte precizări.

Art. 6 din Constituția Republicii Moldova intitulat „Separația și colaborarea puterilor” prevede următoarele: „În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției”.

În consecință, în Republica Moldova statul recunoaște principiul separației și echilibrului puterilor etatice. Acest principiu își găsește un larg ecou în textele întregii Constituții.

Deși sunt autorități statale care par a nu se încadra în „rigidul” principiu al separației / echilibrului puterilor etatice (Președintele Republicii Moldova; Curtea Constituțională a Republicii Moldova) totuși acesta a fost totalmente receptat în Legea fundamentală. Oricât de demonetizat ar fi acest principiu, separația puterilor etatice constituie „proba de foc” pentru o veritabilă democrație.

În aceste condiții nu înțelegem motivul pentru care Legiuitorul Constituant al Republicii Moldova intercalează textele constituționale referitoare la „Administrația publică” între cele privitoare la „Raporturile Parlamentului cu Guvernul” și textele alocate „Autorității judecătorești”.

Cu alte cuvinte, după Legislativ, Șeful de Stat și Executiv (Guvernul) nu se reglementează Autoritatea judecătorească,

cum ar fi fost normal, ci Administrația publică și abia apoi este reglementată Autoritatea judecătorească.

Este drept, unii mari doctринari ai Dreptului Constituțional și îndeosebi cei ai Dreptului Administrativ vorbesc despre **o funcție executiv – administrativă** pe considerentul că organele Administrației publice centrale se află în subordinea Guvernului, care reprezintă „puterea” executivă în plenitudinea sa.

Chiar dacă am accepta această teză noi apreciem că Autoritatea judecătorească trebuia tratată și reglementată în Legea fundamentală imediat după autoritatea executivă.

Este adevărat că și în Constituția României există același neajuns în sensul că Autoritatea judecătorească este reglementată după capitolul consacrat Administrației publice.

În susținerea opiniei noastre nu invocăm doar celebrul principiu al separației funcțiilor în stat.

Este, credem noi, inadmisibil ca Autoritatea judecătorească să fie reglementată după Administrația publică deși aceasta din urmă constituie, în ultimă instanță, un mijloc de realizare a politicii „puterii” executive, reprezentată de Guvern.

CAP. VII.: AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ

În cadrul capitolului IX din Titlul III al Constituției Republicii Moldova, consacrat **„Autorității judecătorești”** sunt incluse trei secțiuni. Astfel, în secțiunea 1: **„Instanțele judecătorești”** sunt prevăzute principiile generale ale înfăptuirii justiției, statutul judecătorilor și regulile fundamentale privind organizarea și competența instanțelor judecătorești (art. 114 - 117), precum și reguli referitoare la caracterul public al dezbaterilor, utilizarea limbii de procedură, folosirea căilor de atac, caracterul hotărârilor judecătorești și resursele financiare ale instanțelor judecătorești (art. 118 – 121).

În secțiunea a 2-a intitulată **„Consiliul Superior al Magistraturii”** sunt reglementate: competența și atribuțiile acestei instituții (art. 122 – 123).

În cadrul secțiunii a 3-a **„Procuratura”** sunt reglementate: atribuțiile și structura instituției, rolul și mandatul procurorilor (art. 124 – 125).

Noțiunea de **justiție** comportă mai multe înțelesuri.

Sensul tehnic, pragmatic al noțiunii de **justiție** implică scopul, esența dreptului, receptat în cea mai înaltă și pură expresie (justiția comutativă).

Profesorul Mircea Djuvara, referindu-se la **ideea de justiție**, considera că aceasta presupune egalitatea rațională a unor persoane libere, limitate în activitățile lor numai prin drepturi și obligații. Ideea de justiție presupune și aptitudinea generalizării, deci în ultimă instanță, egalitatea tuturor persoanelor fără nici un privilegiu, egalitate cât mai desăvârșită, care nu se obține decât printr-un progres cât mai accentuat și un studiu cât mai amănunțit al situațiilor de fapt, în limitele drepturilor subiective și a obligațiilor corelative.¹⁰⁾

¹⁰⁾ **Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept rațional, izvoare și drept pozitiv**, Editura ALL, București, 1995, pag. 224 / 228.

Nu în ultimul rând este necesar să precizăm că ideea de justiție include și principiul universal al echității, care se caracterizează prin aprecierea justă din punct de vedere juridic, a fiecărui subiect de drept.

În libertatea juridică, atât română cât și străină, noțiunii de justiție i se atribuie și alte sensuri.

Astfel, **într-un sens larg** – lato sensu – justiția, reprezintă o virtute, adică un sentiment de echitate.

Este evident că această noțiune, în abstracțiunea sa poartă o doză de subiectivism preluată în raport de fiecare subiect de drept și totodată în funcție de perioada istorică reflectată în gradul de dezvoltare al societății umane.

Într-un **tehnic – juridic**, justiția reprezintă **o funcție de jurisdictio**, adică aptitudinea de a pronunța dreptul cu ocazia soluționării unei cauze.

Împărțirea justiției este apanajul exclusiv al statului, în virtutea prerogativelor ce decurg din suveranitatea națională.

În sfârșit, noțiunea de justiție desemnează totalitatea instituțiilor juridice prin intermediul cărora se realizează atribuțiile puterii (autorității) judecătorești.

În raport cu această aptitudine justiția reprezintă un serviciu public al statului. În antichitate justiția era reprezentată de zeița Themis care avea figura unei femei severe, ce purta într-o mână o balanță iar în cealaltă mână o sabie, fiind legată la ochi.

Acest simbol al justiției a străbătut veacurile fiind consacrat și în contemporaneitate.

Balanța și eșarfa care acoperă ochii zeiței semnifică prerogativa esențială a judecătorului, aceea de a pronunța dreptul – jurisdictio. Două sunt premisele necesare pentru îndeplinirea acestei funcții: **independența și imparțialitatea judecătorului.**

Judecătorul în soluționarea cauzei deduse judecății trebuie să aibă în vedere, în mod exclusiv drepturile și interesele subiecților de drept participante la proces. El trebuie să ignore, cu desăvârșire, orice element străin procesului.

Sabia reprezintă aptitudinea judecătorului de a ordona executarea hotărârilor pronunțate. Acesta întrucât hotărârea judecătorească definitivă în situația în care nu ar fi urmată de executare, ar constitui o simplă opinie a judecătorilor și, în consecință, finalitatea practică a dreptului nu s-ar realiza.

Această putere de a comanda executarea hotărârilor judecătorești, exprimată prin formula executorie, este denumită în doctrina juridică **imperium**.

Marele jurist Jhering scria în lucrarea sa „**Lupta pentru drept**” că: „sabia fără cumpănă este puterea brutală... cumpăna fără sabie este neputința dreptului... una nu merge fără alta”.

Justiția a fost considerată ca fiind în esență ceva abstract, ca o stare ideală a societății caracterizată prin traducerea în stare de facto a integrității drepturilor subiective a tuturor membrilor acesteia, ca un vis de totală libertate, de egalitate.

Justiția reprezintă o stare caracterizată prin respectarea tuturor percepțelor morale, ca o supunere față de percepțele religioase și respectiv ca un rezultat al realizării cerințelor normelor juridice.

Referirile cele mai vechi privitoare la justiție se întâlnesc la sumerieni. Această civilizație a lăsat primele coduri: Codul lui Lipit-Istar din Akkad; Codul lui Ur-Mannu; Codul lui Bilalam și Codul lui Hammurabi.

În Codul lui Ur-Mannu se precizează că reformele inițiate în timpul acestui suveran au fost făcute „pentru a întări dreptatea în țară și pentru a crește bunăstarea populației” ¹¹⁾.

¹¹⁾ Voytech Zamaroysky – **La început a fost Sumerul**, Ed. Albatros, București, 1981, pag. 191.

În Grecia antică, ideea de justiție a reprezentat o temă centrală a gânditorilor.

Platon considera că rațiunea, care este proprie ființei umane, reprezintă criteriul și „judecătorul” care îi permite să delimiteze ceea ce este de ceea ce trebuie să fie.

La acest mare filosof grec apar conceptele de drept natural, jus, justiție, universalitate și unitate, concepte care sunt părți componente ale rațiunii.

Platon a consacrat ideea unui drept obiectiv, superior dreptului pozitiv, precum și ideea corespondenței justiției umane cu justiția divină ¹²⁾.

Aristotel a afirmat că justiția constituie o virtute al cărei scop îl reprezintă prosperitatea altora și nu a celui care acționează. Acesta a înțeles justiția atât într-un sens larg, ca virtute supremă sau virtute generală, cât și într-un sens restrâns, ca justiție particulară sau justiție specifică.

Marele filosof a consacrat o concepție proprie cu privire la noțiunile de **justiție** și **drept**, precum și la raporturile dintre aceste două noțiuni.

Practic este vorba despre discuția dintre TO DIKAION și DIKAIOSYNE.

TO DIKAION – semnifică virtutea ca justiție, concretizată în a da fiecăruia ce este al său (justiția particulară).

Al doilea concept DIKAIOSYNE – reprezintă conformitatea conduitei cu regulile de morală, semnificând, în ultimă instanță, suma tuturor virtuților (justiția generală).

În concepția stagiritului ¹³⁾, justiția este o proporție între cea ce primești și ceea ce dai, este o proporție între două lucruri sau între două persoane.

¹²⁾ Albert Brimo – **Les grands courants de la philosophie du droit et de l'Etat**, 2^{-ieme}, ed. Paris, Editions A. Pedone, 1968, pag. 21.

¹³⁾ Deoarece s-a născut în Stagira, Aristotel a fost numit „Stagiritul”.

Esența justiției, și deci finalitatea acestui gen de comportament, este să nu deții mai mult decât partea ta și nici mai puțin (TA AUTONEKEIN).

Rezultă că justiția particulară are menirea de a atribui fiecăruia ce este al său.

În concepția marelui filosof oamenii nu sunt egali de la natură, de unde rezultă că nici lucrurile nu sunt atribuite în mod egal. Acest aspect este „corectat” prin aplicarea dreptului.

Stagiritul considera justiția penală ca fiind un mijloc prin care se ajunge la egalitatea indivizilor.

În esență, **judcătorul reprezintă dreptul personificat**. Acesta se străduiește să restabilească egalitatea, luând câștigătorului câștigul injust și dând păgubitului ceea ce a pierdut pe nedrept ¹⁴⁾.

Echitatea reprezintă pentru Aristotel o formă superioară de justiție care are în fundament prietenia (philia). Ea reprezintă complementul justiției și are rolul de a umaniza dreptul. Ea poate fi explicată prin aceea că deși orice lege are caracter general, prin natura sa, există și cazuri care nu pot fi încadrate în norma generală.

Legiuitorul în momentul în care crează legea are în vedere majoritatea cazurilor ce urmează a fi reglementate, însă nu poate cuprinde toate situațiile concret – faptice, în mod absolut. Defectul generalizării nu este imputabil legiuitorului întrucât dacă ar fi cunoscut în momentul creării legii toate circumstanțele, ar fi corectat-o.

Teoretic există și excepții de la regula originară, acestea putând forma o categorie ce poate fi obiect al unei noi reglementări juridice.

¹⁴⁾ Theodore Gomperz – **Les puseurs de la Grece. Histoire de la philosophie antique, III, Premiere et deuxieme ed**, Lausanne, Librairie Payot & Cie, Paris, Librairie Felix Aleau, 1910, pag. 288.

Clarificarea conceptului de justiție s-a realizat prin contribuția marilor jurisconșulți ai Romei antice, cei care practic au întemeiat știința dreptului.

La romani justiția – în sens larg – desemna moralitatea; în sens restrâns noțiunea de justiție se contopea cu scopul ei, acela de a atribui fiecăruia ce este al său.

Pentru Cicero scopul dreptului – **JUS CIVILE** – consta în realizarea unei juste proporții între lucruri, stabilizat pe baza legilor și a moravurilor.

Jurisconsultul Ulpian aprecia că „justiția este scopul artei juridice”.

Noțiunile de **drept natural** și **drept pozitiv** au fost frecvent utilizate de jurisconșulții romani.

În concepția romană, dreptul natural este o manifestare a ideii de dreptate, rezultată din natura lucrurilor.

Trebuie să remarcăm că în dreptul roman noțiunea de **JUS NATURALE** a comportat anumite intersectări cu noțiunea de **JUS GENTIUM**.

Noțiunea de **Jus Gentium** a semnatificat inițial dreptul aplicabil ginților, însă mai târziu această noțiune a avut semnificația de drept aplicabil pe teritoriul roman raporturilor juridice dintre cetățeni și străini, precum și raporturilor juridice dintre străini.

Spre finalul perioadei dominatului **Jus Gentium** a avut semnificația unui drept aplicabil tuturor popoarelor, întrucât cuprindea normele juridice similare la toate popoarele. Și în această accepțiune **Jus Gentium** era distinct de **Jus Naturale**, acesta din urmă cuprinzând exclusiv normele eterne, imuabile și universale. Rezumând aspectele punctate anterior reținem că doctrina greco-romană delimita justiția ca **valoare etică**, de justiția ca **valoare juridică**.

Din punct de vedere juridic, justiția se înfăptuiește prin respectarea dispozițiilor cuprinse în normele juridice.

Pentru ca cetățenii să respecte legea – dreptul pozitiv – este necesar ca legiuitorul să reglementeze, în mod just, relațiile sociale. Normele juridice edictate trebuie să creeze „tiparul” pentru afirmarea plenară a personalității fiecărui individ, în funcție de contribuția subiectelor de drept la dezvoltarea în ansamblu a societății.

Din punct de vedere etic, justiția se extinde peste granițele trasate de normele juridice.

Justiția, ca valoare etică, se exprimă prin intermediul subiectelor de drept care participă activ la atingerea finalității avută în vedere de legiuitor în momentul legiferării.

În consecință, respectarea activă a normelor de drept implică nu doar corectarea propriului comportament, ci grija permanentă a regularizării conduitei tuturor membrilor societății.

Funcția „de a judeca” și corelația cu principiul separației / echilibrului „puterilor” în stat.

În Statul de Drept puterea emană de la popor și aparține acestuia. Datorită acestui fapt puterea etatică este unică, suverană și indivizibilă.

În scopul îndeplinirii atribuțiilor ce revin statului există diferite categorii de organe care exercită, fiecare în parte, funcții specifice.

În literatura juridică constituțională a fost exprimată teza potrivit căreia principiul separației „puterilor” în stat, în forma sa clasică, trebuie „amendat” ¹⁵⁾.

Acest principiu este considerat „mai mult o morală decât un principiu de articulare riguroasă a mecanismului statal” ¹⁶⁾.

¹⁵⁾ I. Deleanu – **Drept Constituțional și Instituții Politice**, II, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1992, pag. 32.

¹⁶⁾ Ion Deleanu – **Drept Constituțional**.

Alți autori au apreciat că separația puterilor în stat reprezintă „un simbol al libertăților noastre care face parte din mitologia politică”¹⁷⁾.

Judecătorul în Statul de Drept trebuie să aibă un rol esențial concretizat în impunerea puterii de control în raport cu cetățenii și cu celelalte „puteri” constituite în stat.

Judecătorul este o emanație a Statului; el depinde de celelalte „puteri” ale statului însă misiunea sa este de a le controla. Judecătorul își manifestă în exterior activitatea prin dualitatea drept – forță.

Datorită activității speciale desfășurată de judecător acestuia trebuie să i se asigure garanții în raport cu celelalte „puteri”. Pentru a exista o „putere” judecătorească autonomă trebuie să fie prioritar îndeplinite trei condiții, respectiv: organele care pronunță Dreptul să fie adecvate acestei funcții; desemnarea judecătorilor să nu depindă de factorul politic și să fie asigurată independența efectivă a persoanelor fizice investite în funcția de judecător¹⁸⁾.

Pentru existența Statului de Drept este necesar ca deciziile organelor de stat, a autorităților publice, să fie – la toate nivelurile – limitate de existența normelor juridice, a căror respectare este garantată de intervenția judecătorului.

Deci, judecătorul reprezintă **„cheia de boltă”** și condiția de realizare a Statului de Drept.

Ierarhia normelor juridice – și incidența acestora – nu devine efectivă decât dacă este sancționată din punct de vedere juridic. De asemenea, drepturile fundamentale nu sunt asigurate în mod real decât în măsura în care judecătorul poate să le asigure protecția.

¹⁷⁾ R. Perrot – **Institution judiciaires**, 4 edition, Ed. Montchreasiens, Paris, 1992, pag. 426-428.

¹⁸⁾ R. Marin, J. Martin – **Le troisième pouvoir** Presses des Editions CEF, Nisa, 1989, pag. 28-29; I. Deleanu, M. Enache – **Statul de Drept**, în Dreptul nr. 7 / 1993, pag. 8.

Judecătorul – în calitatea sa de garant al drepturilor fundamentale având rolul de apărător al valorilor sociale – este împuternicit să le ocrotească, chiar împotriva voinței majorității.

Controlul, fie de constituționalitate a legilor, fie de legalitate a actelor administrative, fie pentru respectarea drepturilor fundamentale, reprezintă criteriul esențial care caracterizează Statul de Drept.

Dacă în sistemul statului autoritar garanția drepturilor este atribuită legii, judecătorul fiind considerat un slujitor al legii, în sistemul Statului de Drept, judecătorul reprezintă un garant al acestora.

Dezvoltarea actuală a Statului de Drept implică o concepție nouă cu privire la democrație. Democrația presupune respectul pluralismului, participarea directă a cetățenilor la treburile publice și garantarea drepturilor și libertăților inerente personalității umane. Din această perspectivă, existența judecătorului nu apare ca o denaturare, ea fiind un „instrument” de realizare a exigențelor democrației.

Judecătorul fiind supus legii trebuie să realizeze un echilibru între majoritate și respectul drepturilor fundamentale. Justiția se identifică, din acest punct de vedere, cu **etica și înțelepciunea**.

Justiția fiind exercitată ca o „putere” independentă realizează echilibrul funcțiilor legislative și executive prin intermediul controlului de constituționalitate (acesta este specific exclusiv Curții Constituționale) și a controlului actelor administrative.

„Puterea” judecătorească este aceea care permite ca declarațiile de drepturi și garanțiile constituționale proclamate, să poată deveni mai mult decât formulări teoretice și să aibă forță obligatorie pentru indivizi, pentru autorități și, în ultimă instanță pentru stat.

Judecătorul, **fiind titular al „puterii” judecătorești**, este învestit cu puterea de a judeca – jurisdicție – iar această putere **este echivocă**: judecătorul aparține statului care îl învestește în funcție însă el este obligat să exercite un control asupra statului.

Judecătorul reprezintă, în același timp, puterea statului și contraputerea acestei puteri. La origine „puterea” judecătorească este o emanație a statului și din această cauză judecătorul se conformează regulilor și valorilor societății. Dar, în același timp, „puterea” judecătorească acționează ca o frână, ca o contraputere, deoarece are aptitudinea de a controla legalitatea actelor administrative, constituționalitatea actelor legislative și executive și poate asigura apărarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor de orice vătămare, care poate proveni chiar de la organele, de la autoritățile, altei „puteri” constituite în stat.

Orice imagine am avea despre justiție, aceasta trebuie să fie independentă.

În Statul de Drept, independența judecătorilor **nu este un privilegiu** acordat membrilor corpului judecătoresc ¹⁹⁾, ea reprezentând o garanție pentru cetățeni ! Orice subiect de drept trebuie să aibă acces la justiție pentru a obține o hotărâre judecătorească care să-i asigure respectarea drepturilor subiective privitoare la persoană, la bunuri și la celelalte valori sociale ocrotite de lege. Acest drept – conformat prin liberul acces la justiție – ar fi iluzoriu **dacă judecătorul nu ar fi independent și imparțial**.

De aceea apreciem că independența reprezintă o garanție a imparțialității judecătorului. Imparțialitatea presupune adoptarea unei poziții de detașare în raport cu părțile din proces, de sistemul politic și de interesele generale sau particulare ale subiectelor de drept.

¹⁹⁾ Avem „onoarea” de a ne număra și noi printre aceștia.

Judecătorul nu trebuie să aibă nici un interes, nici general, nici particular, în soluționarea cauzei cu care a fost investit deoarece **el nu reprezintă pe nimeni**, având doar rolul de protector al drepturilor subiective vătămate.

Nici o voință și nici un interes nu pot condiționa judecata sa, nici măcar interesul majorității. În mod diferit în raport cu „puterea” legislativă sau cu cea executivă, care sunt puteri ale majorității, judecătorul împarte dreptatea în numele legii, ca exprimare a voinței suverane a poporului, dar nu în numele majorității, el trebuind să apere și libertățile minorității.

Independența și implicit imparțialitatea judecătorului cere separarea instituțională a acestuia în raport cu părțile, **cu acuzația publică** sau alte „puteri” constituite în stat.

Independența judecătorilor trebuie să fie reală și concretizată în practică în modul de organizare judecătorească, oferind sistemului mijloacele operaționale necesare exigențelor societății contemporane și abolind structurile arhaice, **de paternalism guvernamental** existente întotdeauna în ceea ce privește pe judecător.

Independența „puterii” judecătorești trebuie să fie **funcțională, organică și economică**.

Independența **organică și funcțională** a judecătorilor se caracterizează prin existența unui organ de „guvernare” a corpului judecătorec, Consiliul Superior al Magistraturii, și prin posibilitatea corespunzătoare condițiilor din fiecare țară de a avea și alte consilii ale judecătorilor; prin inexistența oricărei subordonări între judecători; a directivelor adresate judecătorilor din instanțele „ierarhic inferioare”; prin inexistența oricărui sistem de ierarhie între judecătorii aceleiași instanțe.

Judecătorii nu trebuie să primească ordine sau instrucțiuni, cu excepția deciziilor pronunțate de instanțele „superioare” de control judiciar, în soluționarea căilor de atac (apel; recurs). Justiția contemporană necesită o adevărată

independență, realizată în mod efectiv și garantată de existența unui organism de „autogovernare” a judecătorilor - Consiliul Superior al Magistraturii (C.S.M.).

Privire de ansamblu – succintă – asupra independenței instanțelor și a judecătorilor

Din Principiile fundamentale referitoare la independența magistraturii, adoptate la Milano în anul 1985 și confirmate de Adunarea Generală a O.N.U. în același an, rezultă că **independența judecătorilor** trebuie garantată de stat și enunțată în Constituție sau în altă lege națională, iar celelalte „puteri” constituite în stat **trebuie să o respecte (pct. 1)**.

Așa cum am menționat anterior art. 124 alin. (3) din Constituția României proclamă acest principiu fundamental.

În Constituția Republicii Moldova independența judecătorilor este consacrată în dispozițiile art. 116 alin. (1).

Textul constituțional precizat din Constituția Republicii Moldova este în concordanță cu „Proiectul de principii privind independența puterii judecătorești”, adoptat la Siracusa, în Italia, în anul 1981, cu „Principiile fundamentale privind independența puterii judecătorești”, adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., prin două rezoluții, în anul 1985.

Referitor la preocupările privitoare la consacrarea principiului independenței judecătorilor, pe plan mondial, precizăm că au fost adoptate de organismele internaționale și alte acte declarative, cum ar fi: Proiectul de Declarație Universală privind independența justiției, elaborat de Dr. Singhvi, în anul 1987; Principiile de la Tokyo privind independența puterii judecătorești în regiunea juridică asiatică, adoptată în anul 1981; Codul Asociației Internaționale a Avocaților privind standardele minime de independență a puterii judecătorești, adoptat în capitala Indiei, New Delhi, în

anul 1982 și respectiv Proiectul standardelor independenței puterii judecătorești și a profesiei de avocat, elaborat în anul 1986.

De principiu, în doctrina juridică, inclusiv cea constituțională, se acreditează ideea, teza că independența judecătorilor poate fi analizată dintr-o dublă perspectivă:

- o independență funcțională a judecătorilor;
- o independență personală a acestora.

Independența funcțională – pornește de la ideea că justiția se realizează prin intermediul unei categorii specializate de organe (de autorități), apte să îndeplinească funcția de judecată.

De asemenea, justiția trebuie să se înfăptuiască pe baza normelor de drept prestabilite de „puterea” legislativă. Din punct de vedere funcțional „puterea” judecătorească trebuie să statueze asupra cauzelor deduse judecății, fără restricții, amenințări sau intervenții, directe sau indirecte, din partea justițiabililor sau din partea altei „puteri” constituite în stat, ori din partea grupurilor de presiune.

Independența funcțională a judecătorului este **organic legată de poziția acestuia în raport cu ceilalți judecători de la aceeași instanță, de la instanțele de control judiciar „ierarhic superioare” sau în raport cu judecătorii care îndeplinesc atribuțiile de conducere a respectivei instanțe judecătorești unde funcționează judecătorul.**

Aceste principii declarative se regăsesc în documentele internaționale enunțate anterior și în mod deosebit în dispozițiile art. 2 din „Principiile fundamentale privind independența puterii judecătorești adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., în anul 1985.

În Republica Moldova, în conformitate cu legislația în vigoare, **independența funcțională** a judecătorilor este consacrată, în mod indirect, în dispozițiile Legii fundamentale.

Art. 115 alin. (1) al Constituția Republicii Moldova prevede: „Justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel, și prin judecătorii.”

În Republica Moldova funcționează ca instituții cu caracter jurisdicțional următoarele instanțe: judecătoriile, curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție.

În limitele legii funcționează și judecătorii specializate.

Stabilirea prin Constituție a instanțelor judecătorești și stabilirea prin **lege organică** a numărului acestora, a procedurii de judecată și a competenței reprezintă, în opinia noastră, un element fundamental, o piatră de temelie în consacrarea independenței funcționale a judecătorilor.

Prevederile art. 114 coroborate cu prevederile art. 116 alin. (1), ambele din Constituție, generează totala independență a judecătorilor în raport cu „puterea” legislativă sau cu exponenții „puterii” executive.

Independența judecătorului nu privește însă raporturile cu dreptul pozitiv (obiectiv). Altfel spus, judecătorul nu este independent față de lege.

„Puterea” judecătorească este chemată să aplice Dreptul. Ea nu poate refuza aplicarea legilor nici în mod direct și nici indirect prin interpretare – în spiritul contrar voinței legiuitorului - întrucât în acest fel s-ar îndepărta de nobilul scop al pronunțării Dreptului, în condiții de independență și de imparțialitate.

*

*

*

Independența judecătorului presupune și o **latură personală**, referitoare la statutul acestui „personaj cheie” al societății contemporane. Independența personală se manifestă cu prioritate în privința carierei profesionale a judecătorului cu scopul de a-l feri pe acesta de ingerințele și capriciile celorlalte

„puteri” constituite în stat, și în mod deosebit în raport cu **„puterea” executivă.**

Independența funcțională trebuie să fie dublată de independența personală a judecătorului întrucât în acest mod se poate asigura și garanta o independență reală a reprezentanților „puterii” judecătorești.

Analiza statutului judecătorului – cu privire specială asupra **condițiilor de selecționare, a modului de investire în funcție și a aplicării sancțiunilor disciplinare** s-a realizat, alături de alte chestiuni, în una dintre cele mai importante lucrări ale noastre ²⁰⁾.

În acest context vom prezenta, în mod succint, elementele care compun și garantează totodată **independența personală** a judecătorului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că reprezintă criterii de apreciere a independenței personale a judecătorilor, următoarele condiții: selecționarea și numirea judecătorului, durata numirii în funcție și existența garanțiilor conferite judecătorului împotriva oricăror influențe exterioare actului de justiție.

În Republica Moldova judecătorii sunt selecționați în conformitate cu legislația în vigoare, ulterior fiind numiți în funcție de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Suprem al Magistraturii.

Investirea candidaților în funcția de judecător cunoaște, pe plan internațional, două modalități: **fie ca urmare a numirii, fie ca urmare a organizării de alegeri.**

Considerăm că sistemul alegerii judecătorilor ar conduce la dependența acestora în raport cu electoratul sau în raport cu grupurile de presiune din cadrul societății.

²⁰⁾ „Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice” – această teză a fost publicată.

Exponenții „puterii” legislative sunt aleși de electorat cu scopul elaborării și aplicării politicii, în acord cu programele de guvernare adoptate de partidele politice.

Judecătorii, în calitate de membri ai „puterii” judecătorești, nu exercită funcția în temeiul opțiunilor politice și nu au ca scop elaborarea politicii generale a statului. Rolul judecătorilor se circumscrie aplicării legii și, drept consecință, se extinde și cu privire la controlul modului în care se aplică dreptul pozitiv (obiectiv). De lege lata, numirea judecătorilor, cu excepția celor stagiari, se face de Președintele Republicii Moldova, prin Decret prezidențial.

Pentru a estompa intervenția „puterii” executive și rolul acesteia în numirea judecătorilor, Constituția Republicii Moldova a înființat Consiliul Superior al Magistraturii, care are aptitudinea de a propune șefului statului candidații în vederea numirii în funcțiile vacante.

În acord cu prevederile punctului 10 din Principiile fundamentale asupra independenței magistraturii recrutarea judecătorilor trebuie să se realizeze prin concurs de admitere în magistratură, urmată de promovarea examenului de capacitate.

Tot circumscrișă laturii personale a independenței judecătorilor este instituția inamovibilității.

Inamovibilitatea – este o instituție în virtutea căreia judecătorii nu pot fi revocați din funcție, suspendați, transferați, pensionați sau sancționați disciplinar decât în cazurile și în condițiile prevăzute de dispozițiile legale.

Guvernele autoritare nu doresc instituirea inamovibilității corpului judecătoresc și chiar „luptă” împotriva legiferării acestei instituții, considerând-o o piedică în calea realizării „obiectivelor guvernării”.

Fără îndoială, acordarea inamovibilității judecătorilor „trădează” caracterul democratic al statului și respectul „puterilor” etatice față de lege. Scopul principal al acordării

inamovibilității judecătorilor îl reprezintă **protejarea acestora în raport cu „puterea” executivă.**

Judecătorul este apărat de instituția inamovibilității în condițiile în care își exercită corect atribuțiile de serviciu și are o conduită profesională și socială demnă.

În ipoteza în care judecătorul săvârșește abateri disciplinare sau încalcă regulile de conduită prevăzute de Codul deontologic se va angaja, în formele prestabilite și în condițiile legii, răspunderea juridică disciplinară ²¹⁾. Tot sub aspect personal independența judecătorilor este asigurată prin stabilirea unei salarizări corespunzătoare a judecătorilor. Fiind îngăduit prin incompatibilități și interdicții, prin modul în care judecătorul este perceput în spectrul social (sub raportul calității morale a conduitei sale), la care putem adăuga cantitatea și calitatea muncii pe care o prestează, **judecătorul** trebuie să dispună de o indemnizație decentă, care să compenseze toate restricțiile pe care societatea și legea i le impune.

În sfârșit, pentru a contura elementele care compun, sub aspect personal, independența judecătorului este necesar să ne referim și la formația profesională.

În scopul asigurării independenței judecătorul trebuie să studieze continuu doctrina juridică și jurisprudența. Este recomandabil ca judecătorii, în general, să se specializeze în cadrul ciclurilor universitare de învățământ superior.

Acesta întrucât un judecător slab pregătit sau ignorant este predispus mai ușor la dependență în raport cu alte autorități „ierarhice”, sau exterioare justiției ori cu justițiabilii. De aceea, legislația în domeniu trebuie să impună obligativitatea efectuării unor stagii periodice de pregătire sau de perfecționare profesională.

²¹⁾ P. Vasilescu – **Tratat teoretic și practic de procedură civilă**, vol. I, Iași, pag. 299.

Independența unui judecător implică din partea persoanei fizice investite în această funcție anumite calități morale, între care amintim: **curaj, obiectivitate și erudiție.**

Așadar toate elementele analizate trebuie grefate pe caracterul și pe profilul moral al persoanei fizice investită în funcția de judecător pentru că scopul ultim al asigurării independenței îl reprezintă pronunțarea unor hotărâri judecătorești legale, temeinice și demne de încrederea societății ²²⁾.

*

*

*

În continuare vom proceda la analiza concretă a dispozițiilor constituționale relative la **Autoritatea judecătorească.**

²²⁾ Să ne fie îngăduită această analiză mai detaliată. Subiectivitatea noastră, totuși, își spune cuvântul !!!!

Secțiunea 1: „Instanțele judecătorești”.

Art. 114.: „Înfăptuirea justiției”.

„Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești.”

Articolul supus examinării constituie o reflectare, un corolar al principiului separației / echilibrului puterilor etatice.

Astfel, funcția de judecată, adică de a statua asupra raporturilor juridice devenite litigioase se exercită de o categorie de organe statale specializate. Aceste organe sunt instanțele judecătorești care sunt încadrate cu un număr determinat de judecători care judecă procesele penale, civile, administrative sau de albă natură, înfăptuind justiția.

Art. 115.: „Instanțele judecătorești”.

„(1). Justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii.

(2). Pentru anumite categorii de cauze pot funcționa, potrivit legii, judecătorii specializate.

(3). Înfăptuirea de instanțe extraordinare este interzisă.

(4). Organizarea instanțelor judecătorești, competența acestora și procedura de judecată sunt stabilite prin lege organică”.

Legiuitorul Constituant a stabilit categoriile de instanțe de drept comun din Republica Moldova. În aceste condiții legiuitorul ordinar nu are competența de a înființa alte instanțe ordinare. Instanțele de drept comun sunt: **Curtea Supremă de Justiție, curțile de apel și judecătoriile.**

Există instanțe specializate, înființate în temeiul legii, pentru judecarea unor anumite categorii de cauze: economice, militare. Aceste instanțe se numesc **judecătorii specializate.**

Evident, instanța supremă și pentru aceste judecătorii specializate este tot Curtea Supremă de Justiție. De altfel, Curtea Supremă de Justiție constituie instanța supremă în raport cu ordinul jurisdicțional judiciar. Prin noțiunea de **ordin de jurisdicție** – se înțelege un sistem de autorități jurisdicționale – instanțe judecătorești – ierarhizate care au în vârf o curte supremă.

Curtea Supremă a unui ordin de jurisdicție este instanța la care ajung, prin intermediul căilor de atac, hotărârile judecătorești pronunțate de instanțele inferioare, iar hotărârile instanței supreme nu mai sunt susceptibile de a fi atacate în fața unei alte jurisdicții. De asemenea, instanța supremă are și rolul de a asigura unitatea de jurisprudență a ordinului de jurisdicție în care este inclusă.

În Republica Moldova există **jurisdicția judiciară**, care este unicul ordin jurisdicțional, a cărei instanță supremă este Curtea Supremă de Justiție.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova nu este inclusă în jurisdicția judiciară, ci reprezintă o jurisdicție specializată. Fiind vorba de o singură instanță, Curtea Constituțională nu formează un ordin de jurisdicție. De asemenea, nici Curtea de Conturi nu are caracterul de Curte Supremă a unui ordin de jurisdicție, întrucât hotărârile pe care le pronunță trebuie să poată fi atacate în fața instanțelor judecătorești de drept comun (ordinare), în baza principiului accesului liber la justiție (art. 20 din Constituția Republicii Moldova).

Curtea Supremă de Justiție urmărește aplicarea corectă și unitară a legilor de către toate instanțele judecătorești. În consecință Curtea Supremă de Justiție trebuie să dispună de mijloacele necesare pentru îndeplinirea acestei atribuții. Deci, pentru ca efectiv să se asigure uniformizarea jurisprudenței este necesar ca anumite categorii de hotărâri judecătorești să fie

obligatorii pentru toate instanțele care compun ordinul de jurisdicție judiciară. Dacă unele hotărâri pronunțate de Curtea Supremă de Justiție (C.S.J.) în vederea realizării unității jurisprudenței sunt obligatorii pentru instanțele inferioare înseamnă că aceste hotărâri judecătorești constituie izvoare ale dreptului pozitiv (obiectiv).

Instanțele extraordinare fiind interzise înseamnă că nu se pot înființa astfel de organe jurisdicționale pentru situații excepționale (revoltă, război, cataclism).

Se impune aici o remarcă, credem noi importantă: instanțele extraordinare nu trebuie confundate cu instanțele (judecătoriile) specializate. Aceste din urmă instanțe judecă anumite categorii de cauze potrivit competenței stabilită prin lege.

Constituantul a stabilit că normele de procedură în sens larg (normele de organizare, normele de competență și normele de procedură propriu-zisă) sunt – datorită importanței lor deosebite – edictate prin lege organică. Așa fiind, legile de organizare judiciară și codurile de procedură trebuiesc adoptate, modificate sau abrogate exclusiv prin legi organice.

Art. 116.: „Statutul judecătorilor”.

„(1). Judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii.

(2). Judecătorii instanțelor judecătorești se numesc în funcție de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, în condițiile legii. Judecătorii care au susținut concursul sunt numiți în funcție pentru prima dată pe un termen de 5 ani. După expirarea termenului de 5 ani, judecătorii vor fi numiți în funcție până la atingerea plafonului de vârstă, stabilit în condițiile legii.

(3). Președinții și vicepreședinții instanțelor judecătorești sunt numiți în funcție de Președintele Republicii Moldova, la

propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe un termen de 4 ani.

(4). Președintele, vicepreședinții și judecătorii Curții Supreme de Justiție sunt numiți în funcție de Parlament la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Ei trebuie să aibă o vechime în funcția de judecător de cel puțin 10 ani.

(5). Promovarea și transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora.

(6). Sancționarea judecătorilor se face în conformitate cu legea.

(7). Funcția de judecător este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice”.

Relativ la independență, imparțialitatea și inamovibilitatea judecătorilor am făcut anterior câteva discuții. În consecință nu vom reveni asupra lor.

În ceea ce privește sancționarea judecătorilor am făcut unele precizări în partea introductivă a acestui capitol.

Despre numirea judecătorilor precizăm doar faptul că aceasta se realizează în **două etape**: **prima** în care candidații care au susținut concursul sunt numiți în funcție pentru o perioadă determinată de 5 ani și **a doua etapă** concretizată în numirea judecătorilor, după expirarea termenului de 5 ani, până la pensionare.

Rostul acestor etape – cu referire specială la prima etapă – este limpede. În 5 ani de activitate judecătorul trebuie să producă dovezi temeinice că are calitățile profesionale și morale pentru a fi numit în funcție până la atingerea plafonului de vârstă.

Așa fiind, considerăm că numirea în cea de-a doua etapă nu trebuie să constituie **doar un act formal**, ci este necesar să fie numiți doar acei judecători care în termenul de 5 ani au probat temeinic calitățile necesare acestei extrem de importante funcții.

Președinții și vicepreședinții instanțelor judecătorești sunt numiți pentru un mandat de 4 ani. Numirea acestor judecători în funcții de conducere se realizează, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către șeful statului. Spre deosebire de aceștia, președintele, vicepreședinții și judecătorii Curții Supreme de Justiție sunt numiți la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către Parlament dintre judecătorii care au o vechime în funcție de cel puțin 10 ani.

Considerăm că modalitatea de numire a membrilor Curții Supreme de Justiție este criticabilă. Aceasta, deoarece numirea de către Parlament implică jocul partidelor politice, ceea ce de multe ori determină numirea în aceste funcții (adevărate demnități publice) a unor judecători care nu excelează prin calități profesionale și morale, în detrimentul altor judecători care dispun de astfel de atribute pozitive. Este adevărat că propunerea aparține Consiliului Superior al Magistraturii dar credem că organul deliberativ – legislativ va fi înclinat să numească pe judecătorii care „sunt dependenți” de puterea politică.

Pe de altă parte, credem că aceste numiri prevăzute în alineatele (3) și (4) trebuie neapărat să fie precedate de propuneri multiple din partea Consiliului Superior al Magistraturii (C.S.M.). **Dacă nu se organizează concurs** trebuie ca pentru fiecare post să fie propuși cel puțin doi candidați pentru ca șeful statului respectiv Parlamentul să aibă efectiv **un drept la alegere în vederea numirii**. Altfel, numirile se transformă în acte pur formale, decorative, rămânând la discreția Consiliului Superior al Magistraturii, care, de altfel, face aceste propuneri. Faptul că atât promovarea cât și transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora constituie o consecință firească a inamovibilității judecătorilor.

Pentru a prezerva imparțialitatea judecătorilor s-a prevăzut incompatibilitatea acestora cu exercitarea oricărei alte

funcții retribuite. În acest mod se asigură prestigiul și independența membrilor corpului judecătoresc. Unica excepție admisă de Constituant se referă **la activitățile didactice și științifice.**

Credem că aici se impun unele precizări.

Pentru a fi riguroși trebuie să menționăm că această excepție, așa cum rezultă din textul constituțional, se referă la activitățile didactice și la cele științifice, în general. Așa fiind, activitatea didactică sau științifică se poate realiza în domeniul Științelor Juridice sau în alte domenii ale cunoașterii umane. Considerăm că ar fi fost necesar ca Legiuitorul Constituant să menționeze fie activitatea didactică sau științifică în învățământul juridic superior ori în institutele de cercetare juridică, fie să precizeze ca excepție funcțiile didactice din învățământul superior.

În prima ipoteză excepția ar fi fost mai restrânsă decât în a doua ipoteză.

Astfel, având ca excepție, teoretic vorbind, **activitatea didactică sau științifică în învățământul juridic superior sau în institutele de cercetare juridică** ar fi însemnat că judecătorii nu ar fi putut activa decât în cadrul **Facultăților de Drept** din Universitățile Republicii Moldova sau în **institutele de cercetare juridică.**

În această ipoteză judecătorii nu ar fi putut preda cursuri universitare de specialitate juridică în cadrul unor facultăți cu profil și specializare nou juridică. Spre exemplu: să predea Teoria generală a dreptului sau Dreptul Comercial ori Elemente de Drept Civil la o Facultate de Științe Economice sau Drept Internațional Public ori Drept Constituțional și Instituții Politice la o Facultate de Relații Internaționale. Aceasta deoarece, deși **disciplina predată este juridică** ea nu se predă efectiv, de judecător, în învățământul juridic superior.

În a doua ipoteză, teoretic vorbind, având ca excepție funcțiile didactice în învățământul superior situația prezentată

anterior nu mai prezintă relevanță. Așa fiind, judecătorul poate preda la orice facultate disciplinele juridice sau non-juridice, fără distincție.

Ipotezele prezentate de noi scot în relief exprimarea lacunară a Constituantului, „**Activitatea didactică**” la care se referă Constituția nu este nici măcar expres circumscrisă învățământului superior. Desigur, Legiuitorul Constituant acest tip de învățământ l-a avut în vedere dar nu l-a menționat expres.

Oricum, „**activitatea didactică**” trebuie, în mod necesar, să privească învățământul universitar, indiferent de domeniu, pentru ca excepția să se aplice judecătorului.

Art. 117.: „Caracterul public al dezbaterilor juridice”.

„În toate instanțele judecătorești ședințele de judecată sunt publice. Judecarea proceselor în ședință închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură”.

Constituția proclamă **principiul publicității ședințelor de judecată**. Acest principiu se aplică tuturor categoriilor de litigii, indiferent de natura acestora.

A fost consacrată totodată și excepția de la regulă constând în judecarea unor procese **în ședințe de judecată nepublice, „secrete” sau „închise”**. Excepția este aplicabilă numai în cazurile prevăzute expres de lege, instanța de judecată fiind ținută să respecte regulile de procedură, în totalitatea lor.

Se pune în mod firesc întrebarea: cazurile în care se admite desfășurarea proceselor în ședințe nepublice pot fi stabilite **prin lege organică** sau pot fi menționate **și prin lege ordinară** ?

Este o chestiune care se impune a fi explicată mai ales că Legiuitorul Constituant nu a făcut nici un fel de precizare în acest sens.

Pentru a putea răspunde la întrebare trebuie să reamintim că atât timp cât în Constituție nu se distinge, înseamnă că excepția în cauză poate fi reglementată și prin lege ordinară.

Apreciem că normele de procedură și cele de organizare judiciară ar trebui adoptate prin intermediul legilor organice. În consecință și cazurile în care ședințele de judecată se desfășoară nepublic, secret, ar trebui prevăzute exclusiv prin legi organice.

De altfel, în privința organizării judiciare a instanțelor judecătorești art. 72 lin. (3) lit. „c” prevede necesitatea reglementării prin lege organică.

Pentru identitate de raționament, și codurile de procedură ar trebui adoptate tot prin legi organice, în temeiul art. 72 alin (3) lit. „r” din Constituție.

Desigur acesta reprezintă doar un punct de vedere care se fundamentează **pe unitatea** normelor de procedură, indiferent de faptul că acestea sunt norme de organizare judiciară, norme de competență sau, după caz, norme de procedură propriu-zisă.

Pe de altă parte, indicarea cazurilor, în care instanța de judecată poate declara **ședința secretă**, în lege organică sporește eficiența excepției prevăzute de Constituție și garantează stabilitatea și durabilitatea situațiilor de excepție menționate de lege, în temeiul Constituției.

De principiu, precizăm că derogările de la principiul publicității ședințelor de judecată se referă la: cazuri în care ar putea fi afectată ordinea publică sau siguranța națională, cazuri în care ar putea fi lezate onoarea sau demnitatea unei persoane fizice participante în proces sau situațiile în care prin desfășurarea publică a ședinței de judecată s-ar putea aduce atingere normelor de conviețuire socială, moralei sau bunelor moravuri.

Art. 118.: „Limba de procedură și dreptul la interpret”.

„(1). Procedura judiciară se desfășoară în limba moldovenească.

(2). Persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba moldovenească au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță prin interpret.

(3). În condițiile legii, procedura judiciară se poate efectua și într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces”.

Se consacră utilizarea limbii „moldovenești” în cadrul procedurilor judiciare în mod firesc deoarece limba „moldovenească” constituie limba de stat, adică limba oficială în Republica Moldova. În realitate este vorba despre utilizarea limbii române în justiție care este, de altfel, limba oficială a statului.

Pentru persoanele care nu vorbesc limba română Constituantul le acordă dreptul de a lua cunoștință de piesele dosarului și de a vorbi în instanță prin interpret, traducător. În aceste situații procesul se desfășoară în limba română, toate actele procedurale fiind întocmite în limba oficială a țării.

Alin. (3) a articolului examinat lasă posibilitatea efectuării procedurii judiciare și într-o altă limbă decât cea oficială, care să fie acceptabilă, adică cunoscută, pentru majoritatea persoanelor participante la proces. Această posibilitate de utilizare a unei alte limbi decât cea oficială trebuie să se materializeze în condițiile legii.

Spre exemplu – în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia se poate invoca la fiecare proces necunoașterea limbii române, utilizându-se limba acceptabilă pentru părți respectiv limba turcă sau limba rusă !!! Ori, în orice raion de pe teritoriul Republicii participanții la proces pot conveni utilizarea unei **limbi acceptabile** pentru ei, alta decât limba

română, fapt ce determină utilizarea „limbii acceptabile”, în speță a limbii ruse !!!

Considerăm că în cadrul procedurilor judiciare trebuie să se utilizeze exclusiv limba română, ca limbă oficială a statului.

Este adevărul că statul protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea limbii ruse și a altor limbi vorbite pe teritoriul Republicii [art. 13 lin. (2) din Constituție] dar limba utilizată de reprezentanții „puterii” judecătorești în cadrul procedurilor judiciare trebuie să fie doar „limba de stat”, adică limba română.

În favoarea acestei teze pot fi aduse următoarele argumente:

- *. utilizarea limbii române întărește suveranitatea Republicii Moldova, în latura sa internă, cu referire la supremație;

- *. confirmă tuturor participanților la procedurile judiciare unitatea de neam, de limbă și de tradiții a întregului popor român;

- *. impune limba română, care este o limbă oficială tânără, în fața tuturor cetățenilor și, în general, în fața tuturor subiectelor de drept participante la procedurile judiciare;

- *. conferă satisfacție morală tuturor românilor din Basarabia știind că limba lor se aplică în justiție oriunde și în orice condiții, pe teritoriul Republicii.

Situația menționată în alin. (3) al acestui articol constituie o excepție de la regula instituită prin alin. (1).

Această excepție putea lipsi din Constituția Republicii Moldova tocmai pentru consolidarea utilizării limbii române, ca limbă oficială, în toate sectoarele de activitate social-economică ale statului și în mod deosebit în activitatea organelor judiciare.

S-ar putea crede că în acest mod se poate realiza o discriminare a cetățenilor aparținând minorităților naționale.

Dimpotrivă, desfășurarea procedurilor judiciare **numai în limba română** asigură, în mod indirect, însușirea de către toți cetățenii a limbii oficiale. Aceasta deoarece cetățenii, inclusiv cei de altă origine etnică decât cea română au obligația de a fi devotați țării și de a însuși „limba de stat”, adică limba oficială.

Nu organele judiciare trebuie să utilizeze limba minorităților știrbind, în acest fel, supremația și măreția națională a românilor ci este necesar ca cetățenii minoritari sub aspect etnic și lingvistic să „posede” limba oficială pentru că trăiesc într-o Țară Românească !!! O chestiune mai este de ridicat relativ la excepția inclusă în alin. (3). Dacă procedura judiciară se desfășoară într-o „**limbă acceptabilă**” !!! pentru majoritatea participanților la proces atunci piesele și lucrările dosarului sunt întocmite în limba oficială, limba română sau în „**limba acceptabilă**” ?

Este de neconceput ca actele și lucrările dosarului să fie redactate într-o altă limbă decât limba română, ca limbă oficială. În acest fel se asigură realizarea unui control judiciar corect de către instanțele „ierarhic” superioare, prin redactarea actelor juridice exclusiv în limba oficială !!!

Mai este încă o problemă aparent lipsită de importanță dar care are conotații profunde, de nebanuit !!!

Instanța de judecată este, în principiu, sub „controlul” publicului din sala de ședință. Dacă în locul limbii române se utilizează, în procedura judiciară, o așa-zisă „limbă acceptabilă” activitatea instanței nu mai poate fi urmărită de public. Românii ar asista la o „mascaradă judiciară” fără să înțeleagă ce se petrece în sala de ședință. Dar pentru ei, pentru români, din păcate, nu există drept la traducător din „limba acceptabilă” în limba română, limba oficială a statului.

Art. 119.: „Folosirea căilor de atac”.

„Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condițiile legii”.

Textul constituțional reglementează dreptul părților din proces de a exercita căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârilor judecătorești. De asemenea, Constituantul recunoaște acest drept și organelor de stat competente. Desigur, principalul organ etatic care are posibilitatea de a exercita căile de atac legale în raport cu hotărârile judecătorești pronunțate este **Procuratura**.

Un aspect deosebit de important se referă la modul de exercitare a căilor de atac. Acestea trebuiesc promovate **în condițiile legii**. Aceasta înseamnă că textul constituțional supus examinării face trimitere la legea procesual civilă, respectiv la legea procesual penală. Codurile de procedură civilă și penală prevăd modurile de exercitare a căilor de atac împotriva hotărârilor judecătorești pronunțate de instanțele de judecată.

Art. 120.: „Caracterul obligatoriu al sentințelor și al altor hotărâri”.

„Este obligatorie respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentințelor și a altor hotărâri judecătorești definitive”.

Art. 120 din Constituția Republicii Moldova consacră principiul autorității / puterii de lucru judecat cu privire la hotărârile judecătorești definitive.

Din acest motiv putem afirma, fără putință de tăgadă, că acest principiu a căpătat noi valențe, fiind înscris, în mod expres, în normele juridice constituționale.

Concret este proclamată obligativitatea respectării hotărârilor judecătorești definitive. Practic norma juridică constituțională afirmă **puterea de comandă – imperium** – a hotărârilor judecătorești definitive.

Pentru îndeplinirea **acestui scop** textul constituțional impune obligația celorlalte autorități etatice de a-și da concursul la desfășurarea procedurilor judiciare și la punerea în executare a hotărârilor judecătorești intrate în puterea lucrului judecat. Această colaborare constituie **mijlocul** prin care se atinge scopul materializat în punerea neîntârziată în executare a tuturor hotărârilor judecătorești.

Rolul principiului autorității / puterii de lucru judecat rezidă în necesitatea conservării raporturilor litigioase sub aspectul soluției adoptate în justiție, cu ocazia tranșării litigiilor. Așa fiind, realitatea socială, obiectivă, impune adoptarea acestui principiu în vederea asigurării stabilității vieții sociale.

Faptul că în Constituția Republicii Moldova principiul puterii / autorității de lucru judecat este expres proclamat și reglementat constituie un fapt pozitiv, demn de semnalat, asigurând stabilitatea tuturor raporturilor sociale precum și a circuitului civil general.

Art. 121.: „Resursele financiare ale instanțelor judecătorești, indemnizația și alte drepturi”.

„(1). Resursele financiare ale instanțelor judecătorești sunt aprobate de Parlament și sunt incluse în bugetul de stat.

(2). Indemnizațiile și alte drepturi ale judecătorilor sunt stabilite prin lege.

(3). Instanțele judecătorești dispun de poliția pusă în serviciul lor”.

În vederea asigurării independenței „puterii” judecătorești și a bunei funcționări a justiției, ca serviciu public indispensabil pentru societate, Legiuitorul Constituant a stabilit alocarea, de către Parlament, pentru instanțele judecătorești a unor resurse financiare distincte.

Aceste resurse fiind cu caracter public sunt, în mod firesc, incluse în bugetul de stat al Republicii Moldova.

Textul constituțional prevede obligativitatea stabilirii prin lege a indemnizației și a celorlalte drepturi cuvenite judecătorilor. Așa cum precizam în cadrul **considerațiilor introductive** relative la „**Autoritatea judecătorească**” stabilirea unei indemnizații corespunzătoare pentru judecători asigură **independența personală** a acestora. Stabilirea unei indemnizații decente se impune pentru compensarea tuturor restricțiilor pe care societatea și legea le impun judecătorilor.

Cu referire la alin. (3) al textului constituțional supus analizei remarcăm faptul că în orice stat de drept instanțele judecătorești dispun de un serviciu de poliție pus în activitate cu competența de a lua măsuri pentru asigurarea ordinii și liniștii în sălile de judecată, cu prilejul desfășurării procedurilor judiciare.

Secțiunea a 2-a: „Consiliul Superior al Magistraturii”.

Art. 122.: „Componenta”.

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din judecători și profesori titulari aleși pentru o durată de 4 ani.

(2). Din Consiliul Superior al Magistraturii fac parte de drept: Președintele Curții Supreme de Justiție, ministrul justiției și Procurorul General”.

Articolul examinat se referă la componența Consiliului Superior al Magistraturii. Alin. (1) determină generic alcătuirea Consiliului prevăzând că sunt membri ai acestuia **judecători și profesori titulari**. Evident, credem că prin noțiunea de „**profesori titulari**” Legiuitorul Constituant a înțeles profesori de la Facultățile de Drept din Universitățile Republicii Moldova. O altă interpretare considerăm că nu este posibilă. Mandatul judecătorilor și profesorilor care au calitatea de membri ai Consiliului Superior al Magistraturii este de 4 ani.

Alin. (2) al textul constituțional nominalizează **pe membrii de drept** ai Consiliului Superior al Magistraturii. Aceștia sunt: **Președintele Curții Supreme de Justiție, ministrul justiției și Procurorul General al Republicii Moldova**. Vom face scurte referiri la membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii.

Astfel, este firesc ca Președintele Curții Supreme de Justiție, în calitatea sa de șef al instanței supreme, să fie membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Totodată este normal ca ministrul justiției, fiind un expert de

vârf al „puterii” executive, care are în grijă administrarea serviciului public al justiției, să aibă calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii.

În privința Procurorului General al Republicii Moldova care deține calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii ne exprimăm unele rezerve.

Spre deosebire de Constituția României din anul 1991, modificată în anul 2003, unde Consiliului Superior al Magistraturii este format din **două secții, una pentru judecători și alta pentru procurori**, Constituția Republicii Moldova prevede atribuții pentru acest organ etatic **numai în raport cu judecătorii**. Așa fiind nu înțelegem de ce s-a conferit Procurorului General al Republicii calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Departe de noi intenția de a minimaliza demnitatea de Procuror General dar includerea sa printre membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii este cel puțin inoportună, atât timp cât Consiliul are în competență exclusiv cariera judecătorilor.

Art. 123.: „Atribuțiile”.

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii asigură numirea, transferarea, detașarea, promovarea și aplicarea de măsuri disciplinare față de judecători.

(2). Modul de organizare și funcționare al Consiliul Superior al Magistraturii se stabilește prin lege organică”.

Primul aliniat al articolului se referă la atribuțiile propriu-zise ale Consiliului Superior al Magistraturii: numirea,

transferarea, detașarea, promovarea și aplicarea de sancțiuni disciplinare în raport cu judecătorii.

Prin atribuțiile sale Consiliul Superior al Magistraturii constituie un garant al independenței „puterii” judecătorești și a membrilor care o compun, judecătorii.

În analiza efectuată de noi prezenta lucrare nu prezintă interes aspectele particulare prevăzute în legile speciale sau în alte ramuri ale Dreptului.

Noi ne vom cantona exclusiv asupra chestiunilor de natură constituțională. Așa fiind, nu importă – în acest context – modul de numire, transferare, detașare, promovare sau sancționare a judecătorilor și nici procedura prevăzută în legile speciale cu referire la aceste situații. Ceea ce prezintă interes pentru demersul nostru se referă la modul în care Consiliul Superior al Magistraturii asigură o reală „autogovernare” a corpului judecătoresc.

Desigur, cooptarea pe lângă judecători și a profesorilor de Științe Juridice în cadrul Consiliul Superior al Magistraturii comportă un grad de credibilitate sporit relativ la activitatea acestui organ etatic.

Practic, profesorii de Drept „joacă” în cadrul Consiliul Superior al Magistraturii un dublu rol:

- *. de doctrinari în Științele Juridice, cu o vastă experiență și cu o înaltă pregătirea academică în domeniul Dreptului;

- *. de exponenți ai societății civile deoarece profesorii universitari nu fac efectiv parte din ordinul judecătoresc.

În aceste condiții, pornind de la textul constituțional, apreciem că prin componența și prin atribuțiile sale Consiliul Superior al Magistraturii din Republica Moldova reprezintă un real garant al independenței autorității judecătorești.

Alin. (2) al textului analizat prevede că organizarea și funcționarea Consiliul Superior al Magistraturii sunt stabilite prin **lege organică**.

Legiuitorul Constituant a apreciat, pe bună dreptate, că organul etatic reprezentat de Consiliul Superior al Magistraturii prezintă o importanță deosebită. Din această cauză a statuat ca modul său de organizare și funcționare să fie reglementat nu printr-o lege ordinară ci prin lege organică.

Secțiunea a 3-a: „Procuratura”.

Art. 124.: „Atribuțiile și structura”.

„(1). Procuratura reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, conduce și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești în condițiile legii.

(2). Sistemul organelor Procuraturii cuprinde: Procuratura Generală, procuraturile teritoriale și procuraturile specializate.

(3). Organizarea, competența și modul de desfășurare a activității Procuraturii sunt stabilite prin lege”.

În cadrul secțiunii a III-a din cap. IX dedicat „**Autorității judecătorești**”, din Titlul III intitulat „**Autoritățile publice**” este reglementată instituția **procuraturii**.

Articolul pe care îl analizăm se referă la atribuțiile și structura procuraturii. Înainte de a analiza efectiv textul constituțional se cuvine să facem anumite precizări cu privire la această instituție.

Astfel, instituția procuraturii este de sorginte pur sovietică. Alături de Armata sovietică organele Ministrului Afacerilor Interne și K.G.B., procuratura sovietică a reprezentat în toate republicile ex-sovietice, în perioada de existență a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, un instrument de represiune a statului sovietic socialist totalitar.

În consecință, ar fi trebuit ca Legiuitorul Constituant să renunțe la denumirea de „**procuratură**” și să denumească această instituție etatică cu titulatura „**Minister Public**”.

Textul alin. (1) menționează expres atribuțiile, **specifice activității judiciare**, conferite Procuraturii Republicii Moldova. Ea reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor. De

asemenea, Procuratura conduce și exercită urmărirea penală – ca primă fază a procesului penal – și reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești penale.

Unitățile de procuratură moldovenești sunt încadrate cu procurori.

Din analiza atribuțiilor procuraturii se desprind o serie eterogenă de competențe care însă se circumscriu, **în totalitate**, activității judiciare. Deci Constituantul nu menționează acest aspect credem că aceasta reprezintă diferența fundamentală între vechea procuratură de tip sovietic și Procuratura actuală care este un organ statal democratic.

Structura organelor Procuraturii Republicii Moldova cuprinde multiple unități aflate pe paliere ierarhice distincte: în vârf este **Procuratura Generală**, apoi **procuraturile teritoriale și procuraturile specializate**.

Procuratura Republicii Moldova, ca instituție etatică, este organizată pe principiul subordonării ierarhice a procurorilor unei unități de procuratură față de conducătorul acelei unități și respectiv a conducătorului unei unități de procuratură în raport cu șeful ierarhic superior. Principiile subordonării ierarhice și solidarității membrilor unei unități de procuratură sunt proprii organizării Procuraturii acestui stat.

Desfășurarea activității procuraturii, organizarea și competența unităților de procuratură sunt stabilite prin lege. Iarăși precizăm opinia noastră în sensul că legea care reglementează organizarea, competența și modul de desfășurare a activității Procuraturii trebuie, în mod necesar, **să fie o lege organică**, conform prevederilor art. 72 alin. (3) lit. „r” din Constituție. Dacă pentru organizarea și funcționarea instanțelor judecătorești și a C.S.M. Constituția prevede necesitatea adoptării unei legi organice [art. 72 alin. (3) lit. „c”] pentru identitate de raționament apreciem că și pentru organizarea și funcționarea procuraturii este necesară adoptarea unei legi organice.

Art. 125.: „Mandatul procurorilor”.

„(1). Procurorul General este numit în funcție de către Parlament, la propunerea Președintelui acestuia.

(2). Procurorii ierarhic inferiori sunt numiți de Procurorul General și îi sunt subordonați.

(3). Mandatul procurorilor este de 5 ani.

(4). Funcția de procuror este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția activității didactice și științifice.

(5). În exercitarea mandatului procurorii se supun numai legii.”

Numirea Procurorului General de către Parlament, la propunerea Președintelui Parlamentului are menirea de a scoate instituția etatică a Procuraturii din sfera „puterii” executive. Practic sub aspect formal, Procuratura se află sub controlul autorității deliberativ-legislative. Totuși înclinăm să credem că legăturile Procuraturii cu autoritatea executivă au rămas extrem de strânse, dovadă fiind reacțiile contra manifestanților proromâni și proeuropeni, anticomuniști din primăvara anului 2009, sub președinția lui Vladimir Voronin.

În raport cu Procurorul General al Republicii toți ceilalți procurori sunt subordonați, fiind numiți de către acesta. Considerăm că funcția de Procuror General constituie o „demonitate publică” în adevăratul sens al cuvântului.

Procurorii nu sunt numiți pe o perioadă nedeterminată. Mandatul lor este de 5 ani.

Este oare numirea procurorilor pe o durată determinată de 5 ani benefică pentru instituția etatică a Procuraturii ??

Argumente pot fi aduse și în favoarea dar și în defavoarea numirii pe o perioadă determinată.

Mandatul fiind limitat în timp procurorii trebuie să se remarce în activitate în scopul determinării Procurorului

General de a le acorda noi mandate succesive. Este de dorit ca reînnoirea mandatelor să nu constituie doar o simplă formalitate.

Deși sunt subordonați ierarhic procurorii se supun exclusiv legii în exercitarea mandatului lor, adică în desfășurarea tuturor atribuțiilor conferite de dreptul pozitiv (obiectiv).

În legătură cu incompatibilitatea funcției de procuror și cu excepția de la starea de incompatibilitate, toate prevăzute în alin. (4), facem trimitere la comentariile existente la art. 116 din Constituția Republicii Moldova [alin. (7)]. Acesta deoarece analiza efectuată la articolul indicat anterior se aplică, în mod identic, și în privința prezentului articol, cu unica mențiune că art. 116 se referă la judecători în timp ce art. 125 privește procurorii.

*

*

*

Și în privința instituției etatice a Procuraturii ne-au interesat doar aspectele de natură constituțională. Este lesne de observat că Legiuitorul Constituant a optat pentru „integrarea” Procuraturii în cadrul „Autorității judecătorești”.

Așa cum am mai precizat există doctrinari care au manifestat serioase rezerve față de „încadrarea” Procuraturii în „puterea” judecătorească.

Au apărut multe studii de specialitate, monografii sau cursuri universitare în care autorii, doctrinari de prestigiu, afirmau necesitatea considerării „Procuraturii” ca parte componentă a „puterii” executive.

Alți autori au precizat o soluție mai nuanțată în sensul că Procuratura, acest „Minister Public” al Republicii Moldova, prin rolul și modul de organizare, are o natură **duală: executivă și judiciară** (în nici un caz o natură judecătorească !!).

Altfel spus, Procuratura ar trebui să fie un organ al autorității executive, cu competențe materializate pe plan judiciar.

Această soluție ni se pare corectă și o îmbrățișăm fără rezerve.

Membrii Procuraturii nu pronunță Dreptul și nu au competența de a statua (de a soluționa) raporturile juridice devenite litigioase.

Dacă Legiuitorul Constituant a avut în vedere tradiția organizării judecătorești din patria mamă, România, atunci era necesar ca titulatura capitolului IX din cadrul Titlului III să fie eventual modificată din „Autoritatea judecătorească” în „Autoritatea judiciară” pentru a putea cuprinde și Procuratura.

Tot ceea ce poartă sintagma „**judecătoresc**” nu se poate referi decât la **instanțele judecătorești** și la membrii care le compun – **judecătorii**. Întrucât instituția etatică a Procuraturii este inclusă în „puterea” judecătorească se impune – **de lege ferenda** – includerea **judecătorilor** și **a procurorilor** într-o categorie profesională unică și totodată distinctă în raport cu alte categorii profesionale. Este vorba despre categoria profesională a „**magistraților**”.

Apreciem că trebuie să aibă calitatea de magistrați nu doar judecătorii de la instanțele judecătorești ci și procurorii din cadrul unităților de procuratură.

Desigur, deși ar fi considerați **magistrați, judecătorii** respectiv **procurorii** trebuie să aibă statute profesionale distincte, așa cum de altfel prevede Constituția, în raport de atribuțiile pe care le exercită în mod concret: **primii** înfăptuiesc justiția (**judecătorii**) iar **ceilalți** apără interesele generale ale societății, în cadrul activității judiciare (**procurorii**).

Este mai presus de orice dubiu că relațiile dintre „**magistrații**” judecători și „**magistrații**” procurori trebuie să se desfășoare cu bună-credință, colegialitate dar cu respectarea statutului fiecărei categorii de funcții în parte.

Procurorii nu trebuie să îi subestimeze pe judecători și nici să îi considere drept „**privilegiați**” pe aceștia pentru faptul că ei înfăptuiesc justiția !!

Judecătorii, la rândul lor, nu trebuie să îi considere pe procurori drept „**instrumente**” sau „**simpli auxiliari**” ai justiției !!

Conlucrarea, în limitele legii, dintre judecători și procurori fundamentată pe onestitate caracterizează sau trebuie să caracterizeze raporturile dintre cele două categorii de „**magistrați**”.

Total pledează pentru introducerea noțiunii de „**magistrat**”, calitate ce trebuie acordată judecătorilor și procurorilor.

Existența Consiliul Superior al **Magistraturii** !!! (C.S.M.) prin însăși denumirea sa se referă la **magistrați**.

Ar trebui regândită, în aceste condiții, și componența și atribuțiile C.S.M. Aceasta în sensul că în consiliu ar trebui incluși și alți procurori pe lângă Procurorul General care oricum este membru de drept.

Dacă se recunoaște, teoretic vorbind, calitatea de magistrați și procurorilor, pe lângă judecători, ar fi necesară organizarea C.S.M. **pe secții specifice: una pentru judecători și alta pentru procurori**.

Cu privire la atribuțiile consiliului acestea trebuie extinse și cu privire la cariera profesională a procurorilor.

Cu o astfel de organizarea a C.S.M. s-ar realiza, de deplin, dezideratul menționat în alin. (5) al art. 125 referitor la **supunerea procurorilor numai legii în exercitarea mandatului**.

Instituirea categoriei socio-profesionale a „**magistraților**” este în deplină concordanță cu spiritul voinței Legiuitorul Constituant care a reglementat **instituția Procuraturii**, alături de **Instanțele judecătorești** și de **Consiliul Superior al Magistraturii**, în cadrul capitolului consacrat „Autorități judecătorești”.

Titlul IV.: Economia națională și finanțele publice.

Art. 126.: „Economia”.

„(1). Economia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă.

(2). Statul trebuie să asigure:

a). reglementarea activității economice și administrarea proprietății publice ce-i aparțin în condițiile legii;

b). libertatea comerțului și activității de întreprinzător, protecția concurenței loiale, crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție;

c). protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară;

d). stimularea cercetărilor științifice;

e). exploatarea rațională a pământului și a celorlalte resurse naturale, în concordanță cu interesele naționale;

f). refacerea și protecția mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic;

g). sporirea numărului de locuri de muncă, crearea condițiilor pentru creșterea calității vieții;

h). inviolabilitatea investițiilor persoanelor fizice și juridice, inclusiv străine”.

Articolul supus examinării răspunde, **în parte**, la o interogație: Care este rolul statului în conformitate cu doctrina statului de drept ?? Am subliniat că răspunsul aflat în textul constituțional este parțial deoarece, așa cum este și firesc, el se raportează doar la rolul Statului de Drept în domeniul economiei.

Va fi Statul de Drept, conceptual vorbind, **un stat minimal**, deci un stat liberal fundamentat pe jusnaturalism sau jusraționalism ? Va fi Statul de Drept, privit abstract desigur, un **stat social**, paternal, grijuliu în raport cu marea masă a cetățenilor?

Realitatea politică din Europa Occidentală și nu numai dovedește că principiile Statului de Drept pot și sunt promovate atât de partidele politice de orientare stânga și centru-stânga (social – democrate) cât și de partidele politice de orientare spre dreapta eșicherului politic (de dreapta sau centru dreapta – creștin – democrația europeană).

În **Statul de Drept minimal** se urmăresc preponderent principii de natură economică legate de industrii și comerț. Acest tip de stat este **statul capitalist pur**, adaptat epocii contemporane. El stimulează concurența în toate domeniile de activitate și în special în zona economico-financiară. Este statul care recunoaște, fără mari rezerve, dreptul tehnocraților capitaliști și a capitaliștilor propriu-ziși de a-și impune voința în mecanismele social-statale ale puterii etatice.

În **Statul de Drept social, providențial** primează principii de natură umanitară, legate de asigurarea bunăstării populației și de asigurarea unei stabilități sociale pe plan intern.

Acest tip de stat reprezintă, în esență, **tot un stat capitalist**, în care atât latura economică cât și latura socială sunt privite de guvernanți cu aceeași grijă.

Este inutil să mai precizăm că Statul de Drept liberal este promovat de dreapta politică iar Statul de Drept social constituie subiect de interes major pentru stânga politică.

Fie în variantă liberală, fie în variantă socială, Statul de Drept constituie, la momentul de față, modalitatea de realizare

a binelui comun. Aceasta deoarece prin instaurarea concretă și deplină a Statului de Drept societatea civilă din fiecare țară trebuie să dobândească **fericirea**, adică să satisfacă interesele materiale și spirituale atât la nivel integrator – colectiv cât și la nivel individual. Aceasta deoarece fericirea, satisfacția tuturor se obține prin însumarea satisfacției indivizilor care compun societatea dintr-un stat, la un moment dat.

Așa cum reiese din lecturarea alin. (1) al articolului analizat, economia Republicii Moldova este o economie de piață, capitalistă, Legiuitorul Constituant a optat pentru constituirea unui Statul de Drept social, „providențial”, care să asigure bunăstarea întregii populații a țării.

Fundamentul economiei Republicii îl constituie instituția juridică și economică a **proprietății**, sub cele două forme ale sale: **proprietatea privată** și **proprietatea publică**.

Textul constituțional proclamă antrenarea celor două forme de proprietate în concurență liberă și loială.

Este drept că formele dreptului de proprietate au aptitudinea efectivă de a contribui direct și nemijlocit la dezvoltarea economiei statului. Remarcăm totodată și faptul că proprietatea publică și respectiv proprietatea privată **nu se află în concurență** datorită faptului că cele două forme de proprietate au regimuri juridice distincte.

Caracterul social al Statului de Drept instaurat în Republica Moldova rezultă explicit și din nominalizarea efectuată în alin. (2), în care se menționează obligativitatea statului de a asigura, între altele: protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară; sporirea numărului de locuri de muncă și crearea condițiilor

pentru creșterea calității vieții; stimularea cercetărilor științifice și exploatarea rațională a tuturor resurselor naturale.

Trebuie specificat și faptul că statul este obligat să asigure inviolabilitatea investițiilor persoanelor fizice și persoanelor juridice, inclusiv cele străine. Această prevedere are menirea de a garanta tranzacțiile cu capitaluri, specifice economiei capitaliste, dacă acestea au fost afectate în mod legal.

În esență, trebuie remarcat faptul că deși ne aflăm în prezența unui stat social, protector al cetățenilor în fața dificultăților economice, Republica Moldova este, în fond un stat fundamentat sub aspect economic pe principiile capitaliste ale economiei de piață, libere și concurențiale.

Nu este scopul nostru de a efectua analiza tuturor situațiilor nominalizate la alin. (2). Ceea ce dorim să semnalăm se referă la modul în care puterea etatică „gestionează” activitatea economică. Sub acest aspect concluzionăm că Republica Moldova constituie un Statul de Drept social, care până la urmă reprezintă un stat capitalist în care autoritățile etatice manifestă o politică activă în domeniul protecției sociale a persoanelor fizice defavorizate sub aspect economic.

Art. 127.: „Proprietatea”.

„(1). Statul ocrotește proprietatea.

(2). Statul garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicție cu interesele societății.

(3). Proprietatea publică aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale.

(4). Bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație, precum și alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietății publice”.

Textul constituțional proclamă ocrotirea proprietății. Considerăm că s-a avut în vedere cu ocazia redactării textului, în special proprietatea privată. În legătură cu această chestiune au fost făcute precizări cu ocazia examinării art. 46 – Dreptul de proprietate privată și protecția acestuia.

Este garantată realizarea dreptului de proprietate (privată am completa noi) în sensul că sunt recunoscute formele dreptului de proprietate privată (rezolubilă, anulabilă, proprietatea comună) și, de asemenea, se recunoaște posibilitatea exercitării dezmembrămintelor dreptului de proprietate privată, cu consecința utilizării tuturor atributelor conferite titularului: posesia, folosința și dispoziția (materială și juridică).

Desigur, realizarea dreptului de proprietate nu trebuie să contravină intereselor societății, adică nu trebuie să fie exercitat acest drept subiectiv civil, cu caracter patrimonial, real decât în condițiile și în limitele determinate de lege. Sunt nominalizați titularii dreptului de proprietate publică: statul și unitățile administrativ-teritoriale.

Textul constituțional nominalizează bunurile care fac obiectul exclusiv al proprietății publice. În consecință, bunurile nominalizate în alin. (4) sunt insesizabile, incesibile, inalienabile și, drept consecință, sunt scoase din circuitul civil general (din comerț).

Enumerarea făcută în textul menționat nu este limitativă. Legiuitorului ordinar are posibilitatea să determine, **prin lege**,

și alte categorii de bunuri care să facă obiect exclusiv al proprietății publice.

Se ridică firesc întrebarea următoare: ce fel de lege trebuie să fie, organică sau, după caz, ordinară ??? Cum **regimul juridic general al proprietății** trebuie reglementat obligatoriu prin lege organică [art. 72 alin. (3) lit. „i” din Constituție] considerăm că adăugarea altor categorii de bunuri, care să facă obiectul exclusiv al dreptului de proprietate publică, se poate realiza doar prin adoptarea de legi organice.

Incidența prevederilor art. 72 alin. (3) lit. „i” din Constituție în privința determinării altor bunuri care pot face obiect exclusiv al proprietății publice trebuie, în opinia noastră justificată.

Este drept, art. 72 alin. (3) lit. „i” din Constituția Republicii Moldova se referă la: „**regimul juridic general al proprietății și al moștenirii**”.

Din modul de redactare a textului ar rezulta, la o primă vedere, că este vorba despre proprietatea privată. Acest punct de vedere nu poate fi acceptat deoarece textul nu distinge între formele dreptului de proprietate: drept de proprietate publică și drept de proprietate privată.

Așa fiind, credem că art. 72 alin. (3) lit. „i” se referă la proprietate în general, incluzând bineînțeles și dreptul de proprietate publică, conform maximei – unde legea nu distinge interpretului nu îi este permis să distingă.

În aceste condiții rezultă în mod logic și fără echivoc faptul că stabilirea altor categorii de bunuri care să facă obiectul exclusiv al dreptului de proprietate publică, se poate face **numai prin lege organică**.

Art. 128.: „Proprietatea cetățenilor străini și a apatrizilor.”

„(1). În Republica Moldova este ocrotită proprietatea altor state, a organizațiilor internaționale, a cetățenilor străini și a apatrizilor.

(2). Modul și condițiile de exercitare a dreptului de proprietate al persoanelor fizice și juridice străine, precum și al apatrizilor, pe teritoriul Republicii Moldova sunt reglementate prin lege.”

Articolul examinat proclamă ocrotirea proprietății altor subiecte de drept, decât cetățenii Republicii Moldova, respectiv: state străine, organizații internaționale, cetățeni străini și apatrizi. Desigur, exercitarea drepturilor de proprietate implică existența bunurilor (lucrurilor) pe teritoriul statului moldovenesc.

Reținem că dreptul de proprietate al subiectelor de drept de cetățenie sau naționalitate străină, precum și al apatrizilor, **este doar ocrotit nu și garantat.**

Aceasta nu înseamnă că, în ipoteza menționată, statul nu asigură protecția dreptului de proprietate. Cu toate acestea îndrăznim să afirmăm faptul că Legiuitorul Constituant ar fi trebuit **să garanteze** proprietatea, pe teritoriul Republicii Moldova a subiectelor de drept străine și, respectiv, a persoanelor fizice fără cetățenie.

Trebuie **garantat** în sensul că autoritățile etatice și orice alt subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate a persoanelor nominalizate în alin. (1) și să nu-l stânjenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv civil cu caracter patrimonial, real.

Garanția stipulată, de altfel, în art. 127 alin. (2) din Constituție, rezultă din obligația negativă, generală și

universală a tuturor subiectelor de drept de a se abține de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial, real care este dreptul de proprietate privată și care aparține titularului. Trebuie garantat deoarece dreptul de proprietate este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, **un drept absolut**.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica în justiție **aceleași mijloace procesuale** indiferent dacă titularul dreptului de proprietate este statul, unitățile administrativ-teritoriale, instituțiile bugetare de stat, persoanele fizice ori persoanele juridice de drept privat sau, după caz, persoanele fizice apatride și subiecte de drept de cetățenie sau de naționalitate străină.

Legiuitorul Constituant a lăsat în sarcina legiuitorului ordinar stabilirea **modurilor** și **a condițiilor** în care persoanele fizice și persoanele juridice străine, precum și apatrizii, pot exercita dreptul de proprietate – **privată** – asupra bunurilor, pe teritoriul Republicii Moldova. Cum aceste situații de încadrează sub aspect tehnic – juridic în **determinarea regimului juridic general al proprietății**, credem că stabilirea modurilor și a condițiilor menționate anterior nu se pot realiza **decât printr-o lege organică**, conform dispozițiilor art. 72 alin. (3) lit. „i” din Constituția Republicii Moldova.

Art. 129.: „Activitatea economică externă”.

„(1). Parlamentul aprobă direcțiile principale ale activității economice externe, principiile utilizării împrumuturilor și creditelor străine.

(2). Guvernul asigură protejarea intereselor naționale în activitatea economică externă, promovează politica liberului

schimb sau politica protecționistă, pornind de la interesele naționale”.

Art. 129 trasează principiile directoare, fundamentale, în privința activității economice externe. Cum este și firesc, în cadrul economiei capitaliste din Republica Moldova, relațiile economice internaționale sunt guvernate și tutelate de autoritățile etatice. Constituantul realizează o „**paritate**” între „puterea” deliberativ – legislativă și „puterea” executivă, în ceea ce privește activitatea economică externă.

Astfel, chestiunile fundamentale relative la principiile relațiilor economice externe, la modul de utilizare a împrumuturilor și creditelor străine, contractate în vederea asigurării dezvoltării și proprietății statului sunt de competența Parlamentului.

De altfel, jalonarea întregii politici a statului, inclusiv a politicii economice cu latura sa externă reprezintă apanajul Legislativului.

Guvernul are atribuția fundamentală de protejare efectivă a intereselor „naționale” în tot ceea ce privește activitatea economică externă.

În centrul atenției „puterii” executive trebuie să se afle „**interesele naționale**”. În raport cu aceste interese Guvernul poate promova, după caz, fie o politică liberală, a liberului schimb sau, dimpotrivă, o politică protecționistă, tocmai în scopul prezervării „intereselor naționale”.

Activitatea economică externă reprezintă o parte componentă a activității economice a statului, privită sub aspect global, integrator.

Din acest motiv, grija Legiuitorului Constituant pentru reglementarea acestui sector de activitate din cadrul economiei Republicii este pe deplin justificată.

Art. 130.: „Sistemul financiar – creditar”.

„(1). Formarea, administrarea, utilizarea și controlul resurselor financiare ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice sunt reglementate prin lege.

(2). Moneda națională a Republicii Moldova este leul moldovenesc.

(3). Dreptul exclusiv la emisia monetară aparține Băncii Naționale a Republicii Moldova. Emisia se efectuează conform deciziei Parlamentului”.

În mod firesc resursele financiare ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice nu pot scăpa oricărui control etatic. Pentru a nu exercita nici un fel de obiecțiuni în acest sens și pentru a întări disciplina economico-financiară Constituantul a prevăzut obligația legiuitorului ordinar **de a reglementa prin lege** toate aspectele legate de formarea, utilizarea și controlul resurselor financiare cu caracter public.

Datorită importanței deosebite a relațiilor sociale pe care legea le reglementează apreciem că este necesară adoptarea **unei legi organice**, în temeiul art. 72 alin. (3) lit. „r” din Constituția Republicii Moldova.

În cadrul predeterminat al acestei lucrări noi nu abordăm și legislația care dezvoltă textele constituționale. În acest sens ne mărginim la exprimarea opiniei noastre relative la textele din Constituție supuse analizei.

Faptul că, spre exemplu, legea care asigură formarea, administrarea, utilizarea și controlul resurselor financiare publice a fost adoptată nu prezintă relevanță, sub acest aspect.

În tratarea de față ne interesează **doar chestiunile pur constituționale**, cu excluderea – de plano – a tuturor problemelor vizând aspectele administrative sau, după caz, financiare (aparținând fie ramurii Dreptului Administrativ, fie ramurii Dreptului financiar).

Credem că în felul aceste lucrarea nu păcătuiește. Dimpotrivă, în acest mod dăm eficiență criteriilor care realizează delimitarea Dreptului Constituțional de alte ramuri ale Dreptului: Dreptul Financiar, Dreptul Administrativ etc. Aceasta cu atât mai mult cu cât toate cele trei ramuri de drept nominalizate anterior sunt incluse în **„marea” ramură a Dreptului Public**.

Alin. (2) menționează moneda „națională” a Republicii Moldova. Aceasta este **„leul moldovenesc”**. Este de prisos să mai amintim identitatea denumirii monedei naționale a României cu moneda Republicii Moldova. Denumirea dată monedei statului „moldovean” este firească, normală având în vedere că populația de pe teritoriul Republicii Moldova aparține de veacuri poporului român mult încercat.

Emisiunile monetare se realizează ca urmare a deciziei adoptate de Parlament, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova și de unică autoritate legiuitoare a țării.

Legiuitorul Constituant a stabilit în mod imperativ, dreptul de emisiune monetară în favoarea Băncii Naționale a Republica Moldova. Acest drept de emisiune monetară este exclusiv, în sensul că nici o altă instituție, cu excepția Băncii

Naționale, nu are aptitudinea de a emite monedă pe teritoriul statului.

Emiterea monedei naționale de către Banca Națională constituie un act de suveranitate **atât în plan extern cât mai ales în privința laturii interne a suveranității, cu referire la supremație**. Emisiunea monetară națională întărește simbolic independența statului și afirmă supremația sa în raport cu orice altă entitate aflată pe teritoriul său.

Art. 131.: „Bugetul public național”.

„(1). Bugetul public național cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele raioanelor, orașelor și statelor.

(2). Guvernul elaborează anual proiectul bugetului de stat și bugetului asigurărilor sociale de stat, pe care le supune, separat, aprobării Parlamentului. În caz de formare a fondului extrabugetar, el se prezintă spre aprobare Parlamentului.

(3). Dacă bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat nu au fost adoptate prin lege cu cel puțin trei zile înainte de expirarea exercițiului bugetar, se aplică în continuare bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului precedent, până la adoptarea noilor bugete.

(4). Orice propunere legislativă sau amendament care atrag majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau împrumuturilor, precum și majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare pot fi adoptate numai după ce sunt acceptate de Guvern.

(5). Bugetele raioanelor, orașelor și statelor se elaborează, se aprobă și se execută în condițiile legii.

(6). Nici o cheltuială bugetară nu poate fi aprobată fără stabilirea sursei de finanțare”.

Acest articol din Constituția Republicii Moldova este puternic descriptiv.

În primul rând se indică elementele componente ale bugetului public național: bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele raioanelor, orașelor și statelor. O precizare se impune: în timp ce bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat sunt elaborate la nivel central, bugetele raioanelor, orașelor și statelor sunt bugete locale.

Elaborarea proiectelor bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale de stat cade în sarcina „puterii” executive. Acestea se elaborează anual și se supun, fiecare în parte, aprobării „puterii” legiuitoare.

În realitate, Parlamentul nu poate adopta un document care conține doar indicatori economici de plan, deoarece actul adoptat trebuie să aibă forma tipică a unei norme juridice. De aceea, Parlamentul adoptă legea de aprobare a bugetului (de stat și a asigurărilor sociale de stat).

Pentru identitate de raționament și formarea fondurilor extrabugetare se supune spre aprobarea forului legislativ.

Dacă legea bugetului de stat și legea bugetului asigurărilor sociale de stat nu vor fi adoptate cu cel puțin 3 zile înainte de expirarea exercițiului bugetar, se vor aplica în continuare bugetul de stat și a bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului calendaristic expirat. Aceasta doar până la adoptarea legilor privitoare la noile bugete.

Se instituie **necesitatea acceptării prealabile de către Guvern** a propunerilor legislative sau a amendamentelor care au ca finalitate fie reducerea sau majorarea veniturilor sau

cheltuielilor bugetare, fie majorarea sau reducerea, după caz, a împrumuturilor.

Bugetele locale (raionale, orășenești sau sătești) trebuie să fie adoptate de către consiliile locale (raionale, orășenești sau sătești), numai în condițiile stipulate de prevederile legale. Credem că legile relative la bugetul public național (incluzând aici bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele locale) trebuie adoptate în condițiile art. 72 alin. (3) lit. „r” din Constituție. Aceasta datorită importanței bugetului public național pentru întreaga activitate social-economică a statului.

Concret, legile de adoptare a bugetelor de stat și bugetelor asigurărilor sociale de stat trebuie să aibă **caracter de lege organică**. De asemenea, legea care reglementează elaborarea bugetelor raionale, orășenești și sătești trebuie să fie **o lege organică**.

Legiuitorul Constituant a înscris o dispoziție extrem de importantă în alin. (6). Dacă fără stabilirea surselor de finanțare nu poate fi aprobată nici o cheltuială bugetară înseamnă că în ipoteza adoptării unei legi care ar încălca acest principiu, **respectiva lege este neconstituțională**. În aceste condiții, când la Parlament se depune **o propunere legislativă**, sau **un proiect de lege** având ca obiect cheltuieli bugetare suplimentare este absolut necesară indicarea sursei de finanțare.

Art. 132.: „Sistemul fiscal”.

„(1). Impozitele, taxele și orice venituri ale bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat, ale bugetelor

raioanelor, orașelor și satelor se stabilesc, conform legii, de organele reprezentative respective.

(2). Orice alte prestări sunt interzise”.

Trebuie să precizăm că, cu ocazia analizării articolului anterior, am făcut unele mențiuni care au incidență în raport cu articolul supus analizei. Astfel, în privința bugetelor raionale, orășenești și satești am precizat că acestea trebuie să fie adoptate de consiliile locale respective: raionale, orășenești și satești, acestea fiind organele reprezentative ale respectivelor unități administrativ – teritoriale.

Textul prevede totodată că veniturile de orice fel, taxele, impozitele bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat trebuie adoptate de organul reprezentativ suprem, adică de către Parlament.

Cu excepția taxelor și impozitelor orice alte prestații sunt interzise prin Legea fundamentală (alin. 2).

Art. 133: „Curtea de Conturi”.

„(1). Curtea de Conturi exercită controlul asupra modului de formare, de administrare și de întrebuințare a resurselor financiare publice.

(2). Curtea de Conturi este alcătuită din 7 membri.

(3). Președintele Curții de Conturi este numit de Parlament, la propunerea Președintelui acestuia, pentru un termen de 5 ani. Membrii Curții sunt numiți de Parlament, la propunerea Președintelui acestuia.

(4). Curtea de Conturi prezintă anual Parlamentului un raport asupra administrării și întrebuințării resurselor financiare publice.

(5). Alte atribuții, precum și modul de organizare și funcționare a Curții de Conturi, se stabilesc prin lege organică”.

Alin. (1) al textului constituțional menționează explicit atribuțiile Curții de Conturi. Acestea se materializează în controlarea modurilor de formare, de administrare și de întrebuințare a resurselor financiare publice.

Există o legătură organică între Curtea de Conturi și „puterea” deliberativ – legislativă. Aceasta se materializează în faptul că președintele Curții de Conturi este numit de Parlament, **la propunerea Președintelui Parlamentului**.

La rândul lor membrii Curții de Conturi sunt numiți de Parlament, **la propunerea Președintelui Curții**.

Mandatul Președintelui Curții de Conturi este **de 5 ani** iar Curtea este alcătuită **din 7 membri**.

Corelația dintre Parlament și Curtea de Conturi rezultă din îndatorirea Curții de a prezenta, în fiecare an calendaristic, un raport către „puterea” legislativă. Conținutul raportului se referă la modalitatea administrării și întrebuințării resurselor financiare publice. Practic, Curtea de Conturi acționează pentru sprijinirea Parlamentului relevând potențialele nereguli de gestiune ale bugetului public național din exercițiul bugetar expirat.

Legiuitorul Constituant a lăsat posibilitatea legiuitorului ordinar să stabilească și alte atribuții în competența Curții de Conturi. Aceste potențiale noi atribuții precum și organizarea și funcționarea Curții de Conturi se stabilesc, conform voinței Constituantului, **prin lege organică**.

Titlul V.: „Curtea Constituțională”.

Art. 134.: „Statutul”.

„(1). Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova.

(2). Curtea Constituțională este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției.

(3). Curtea Constituțională garantează supremația Constituției, asigură realizarea principiului separației puterii în stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat”.

Instituirea Curții Constituționale în peisajul constituțional „moldovenesc” a constituit o inovație a Legiuitorului Constituant.

Așa cum am mai avut ocazia să precizăm în cuprinsul lucrării, fundamentarea și funcționarea Curții Constituționale este de natură să modifice **„schema clasică”** a „puterilor” etatice. Echilibrul și separația „puterilor” statale par a fi iremediabil afectate de modul de funcționare și mai ales de atribuțiile Curții Constituționale.

Curtea Constituțională a preluat „coroana” care în mod tradițional aparținuse autorității („puterii”) judecătorești. Este vorba de aptitudinea de exercitare a controlului constituționalității legilor.

Fiind depozedată de această atribuție de excepție, autoritatea judecătorească a rămas, în continuare, competentă să soluționeze cauzele civile și penale, precum și cauzele administrative, care prin natura lor implică verificarea legalității actelor emise de organele autorității executive.

Nu suntem noi cei chemați a aprecia dacă prin înființarea Curții Constituționale a fost sau nu știrbită autoritatea judecătorească, în latura atribuțiilor, a competențelor sale specifice.

Cert este că jurisdicția constituțională se exercită de o autoritate publică independentă. Această autoritate este reprezentată de Curtea Constituțională.

Legiitorul Constituant a optat pentru înființarea acestei autorități publice independente de celelalte „puteri” etatice.

Exista, desigur, și o altă opțiune: instituirea unei Curți Constituționale distincte, competentă să soluționeze litigiile cu caracter constituțional, care să fie integrată în autoritatea judecătorească.

Rolul central al Curții Constituționale este acela de a **„garanta supremația Constituției”**. Acest scop fundamental se realizează prin garantarea unor principii mijlocitoare care îi asigură înfăptuirea. Astfel, Curtea Constituțională trebuie să asigure realizarea efectivă a principiilor separației „puterilor” în stat, trebuie să garanteze responsabilitatea statului în raport cu cetățeanul și totodată trebuie să garanteze și responsabilitatea cetățeanului în raport cu statul. Toate aceste atribuții nominalizate în fraza anterioară au menirea de a garanta înfăptuirea supremației Constituției, care reprezintă obiectivul fundamental al Curții Constituționale.

În legătură cu necesitatea instituirii Curții Constituționale se pot formula multiple opinii. Astfel, există opinia că un organ specializat al statului – Curtea Constituțională – trebuie să înfăptuiască garantarea deplină a Constituției prin exercitarea atribuțiilor de control al constituționalității legilor adoptate de către legiitorul ordinar. Într-o altă teză se susține necesitatea ca atribuțiile privind controlul constituționalității legilor să rămână o perioadă relativ îndelungată în competența instanțelor judecătorești de drept comun. Acesta deoarece, s-a acreditat

ideea conform căreia Curtea Constituțională nefiind definită ca o putere de stat (publică) pare doar o instituție statală care nu poate fi controlată de celelalte „puteri” etatice. Curtea Constituțională apare astfel ca un superparlament cu putere de negare și nu cu putere de promovare.

În fine, există și opinia potrivit căreia controlul constituționalității legilor ar trebui efectuat de Curtea Supremă de Justiție – în secții reunite iar controlul proiectelor de lege să se realizeze de o **comisie** a Parlamentului.

Art. 135.: „Atribuțiile”.

„(1). Curtea Constituțională:

a). exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;

b). interpretează Constituția;

c). se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

d). confirmă rezultatele referendumurilor republicane;

e). confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova;

f). constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;

g). rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;

h). hotărârile asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

(2). Curtea Constituțională își desfășoară activitatea din inițiativa subiecților prevăzuți de Legea cu privire la Curtea Constituțională”.

După cum se observă din simpla lectură a atribuțiilor menționate în dispozițiile art. 135 din Constituția Republicii Moldova, Curtea Constituțională dispune de multiple atribuții cu caracter juridic sau caracter politico-juridic.

Atribuțiile Curții Constituționale sunt de o importanță covârșitoare. Noi ne vom mărgini la analiza succintă a câtorva dintre aceste atribuții.

I. Atribuțiile juridice:

A). Controlul de constituționalitate [art. 135 alin. (1), lit. „a”]

Privește, în primul rând, legile adoptate de Parlamentul Republicii Moldova.

Controlul constituționalității legilor poate fi **un control prealabil** sau **un control posterior (ulterior)**.

În cazul **controlului prealabil**, acesta se realizează, în principiu, asupra legilor votate de „puterea” deliberativ – legislativă dar nepromulgate de șeful statului.

Curtea Constituțională poate fi sesizată de subiecții prevăzuți în legea organică, care sunt în realitate autorități publice ale Republicii Moldova.

Control ulterior (posterior) se înfăptuiește pe calea soluționării excepției de neconstituționalitate ridicată în fața instanței judecătorești de drept comun sau în fața instanțelor de arbitraj comercial, de către una dintre părțile litigante.

B). Pronunțarea asupra inițiativelor de revizuire a Constituției [art. 135 alin. (1) lit. „c”]

Curtea Constituțională procedează la verificarea respectării limitelor în care Constituția poate fi revizuită, conform dispozițiilor art. 142 din Legea fundamentală.

C). Efectuează controlul, la sesizare, cu privire la hotărârile Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „a”]

Desigur controlul este de constituționalitate. Sesizarea poate fi făcută de subiecții oficiali, autorități publice.

D). Efectuează, la sesizare, controlul de constituționalitate a decretelor șefului statului și respectiv a hotărârilor și ordonanțelor guvernamentale [art. 135 alin. (1) lit. „a”]

II. O serie de atribuții extrem de importante care revin Curții Constituționale au **un caracter politico – juridic.**

A). Confirmarea rezultatelor alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „e”]

Această atribuție complexă presupune o serie de acte de verificare a respectării procedurilor, cu referire la: înregistrarea candidaturilor, soluționarea eventualelor contestații, publicarea rezultatului alegerilor etc.

B). Constatarea existenței circumstanțelor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „f”]

Când se impune exercitarea atribuțiilor de șef al statului de către **un Președinte interimar**, Curtea Constituțională este autoritatea publică care constată împrejurările (cauzele și circumstanțele) care să justifice înstituirea interimatului la funcția de Președinte al Republicii Moldova.

C. Confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane [art. 135 alin. (1) lit. „d”]

Această atribuție subsumează, în realitate, două atribuții, respectiv: vegherea la respectarea proceduri „referendare” și confirmarea rezultatului referendumului republican.

Confirmarea nu reprezintă altceva decât consecința respectării procedurii de organizare a referendumului. De aceea, atribuția confirmării referendumului este accesorie atribuției vegherii la respectarea procedurii referendumului. Cu toate

acestea Constituantul a optat pentru acordarea unui rol preeminent confirmării rezultatelor referendumului, ca etapă finală a întregii proceduri desfășurate.

D). Atribuția constând în prerogativa de a hotărî asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic [art. 135 alin. (1) lit. „h”]

Curtea Constituțională verifică constituționalitatea respectivului partid politic prin prisma prevederilor art. 41 alin. (4) din Constituția Republicii Moldova.

E). Constatarea existenței circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „f”]

În exercitarea acestei atribuții Curtea Constituțională verifică îndeplinirea tuturor condițiilor cu caracter constituțional prevăzute în art. 85 din Legea fundamentală.

Apreciem, **de lege ferenda**, că se impune inserarea unei noi atribuții conferită Curții Constituționale, relativă **la soluționarea conflictelor dinte autoritățile publice**.

Practic, când medierea exercitată de șeful statului între „puterile” constituite în stat **„nu a dat roade”**, Curtea Constituțională trebuie să dispună de prerogativa de a soluționa, la cerere, conflictul generat de „neînțelegerea” dintre autoritățile publice.

În acest **ipotetic caz** Curtea Constituțională ar putea fi sesizată de reprezentanții autorităților publice aflate în conflict juridic constituțional.

Această atribuție de **„mediere judiciară, contencioasă”** între autoritățile etatice, ar conferi Curții Constituționale un caracter quasi-sacramental.

Judecătorii Curții Constituționale sunt apărătorii și garanții Constituției Republicii Moldova. Tot ei ar trebui să fie cei care „tranșează” din punct de vedere **juridic** dar și **politic** pentru fiecare „putere” constituită în stat, în privința locului, rolului și atribuțiilor care îi sunt recunoscute de Constituție.

Judecătorii Curții Constituționale sunt pavăza întregului popor român din Republica Moldova, a fiecărui cetățean privit singular cât și a statului privit ca ansamblu de autorități publice.

Situându-se într-un fel „deasupra” autorităților etatice, judecătorii Curții Constituționale trebuie, la nevoie, să regleze mecanismul statal al Republicii Moldova, în temeiul principiilor Statului de Drept, Democrației politice (reprezentative) și Democrației juridice constituționale.

Ei datorează Națiunii Române din Republica Moldova dar și poporul este dator să respecte și să asigure deplina înfăptuire a justiției constituționale. Judecătorii Curții Constituționale reprezintă „o **contrapondere**” în raport cu fiecare dintre „**puterile**” constituite în Republica Moldova.

*

*

*

Art. 136.: „Structura”.

„(1). Curtea Constituțională se compune din 6 judecători, numiți pentru un mandat de 6 ani.

(2). Doi judecători sunt numiți de Parlament, doi de Guvern și doi de Consiliul Superior al Magistraturii.

(3). Judecătorii Curții Constituționale aleg, prin vot secret, președintele acesteia”.

Autoritățile publice care concură la numirea judecătorilor Curții Constituționale sunt: **Parlamentul, Guvernul și Consiliul Superior al Magistraturii.**

Fiecare dintre autoritățile publice enunțate numesc câte 2 judecători la Curtea Constituțională.

Alegerea președintelui Curții Constituționale este o chestiune tehnică, firească, care nu ridică probleme de interpretare.

O întrebare, totuși, se poate pune în legătură cu numărul judecătorilor: este acest număr **de 6 judecători** suficient ? Se cunoaște că la Curtea Supremă de Justiție, spre exemplu, funcționează un număr mult mai mare de judecători. Cei 6 judecători sunt în număr suficient pentru a delibera asupra unei excepții de neconstituționalitate ???

Fiirc, Legiuitorul Constituant a considerat suficient numărul judecătorilor. Să nu uităm că fiecare din cei șase judecători **au o vastă experiență profesională** și că **dispun de pregătire juridică superioară**.

Trebuie remarcată justetea cu care Legiuitorul Constituant a distribuit dreptul de nominalizare a judecătorilor Curții Constituționale.

Fiecare „putere” constituită în stat – dintre cele clasice, tradiționale – dispune de această prerogativă: „puterea” legislativă (Parlamentul); „puterea” executivă (Guvernul) și „puterea” judecătorească, reprezentată de Consiliul Superior al Magistraturii.

Art. 137.: „Independența”.

„Judecătorii Curții Constituționale sunt inamovibili pe durata mandatului, independenți și se supun numai Constituției”.

Articolul menționat proclamă **independența și inamovibilitatea** judecătorilor Curții Constituționale.

Inamovibilitatea este acordată judecătorilor Curții numai pe durata mandatului. Desigur, judecătorii dispun de independență în exercitarea atribuțiilor specifice, tot pe durata mandatului.

Curtea Constituțională, în ansamblul ei, este independentă în raport cu orice altă autoritate publică. Datorită

acestui fapt membrii care o compun, judecătorii beneficiază de independență și de inamovibilitate.

Independența și inamovibilitatea constituie cei doi piloni fundamentali ai statutului judecătorului Curții Constituționale.

Deși nu sunt parte componentă a autorității („puterii”) judecătorești, judecătorii Curții Constituționale dispun **de independență și de inamovibilitate**.

Independența judecătorilor Curții Constituționale este absolut necesară pentru înfăptuirea „**justiției constituționale**”. Acești judecători sunt supuși doar Constituției și, am spune noi, Legii cu privire la Curtea Constituțională.

Curtea Constituțională fiind o autoritate publică independentă în stat, având ca atribuție esențială garantarea respectării Legii fundamentale și a supremației Constituției, implică și independența membrilor care o compun.

Astfel, Curtea Constituțională este competentă în temeiul Constituției Republicii Moldova și nici o autoritate publică nu trebuie să îi stânjenească activitatea; Curtea Constituțională se supune exclusiv Legii fundamentale și, am spune noi, legii sale de organizare și funcționare; judecătorii Curții Constituționale nu pot fi trași la răspundere pentru voturile exprimate cu ocazia soluționării cauzelor.

Într-o măsură apreciabilă independența judecătorilor Curții Constituționale „se aseamănă” cu independența judecătorilor de la instanțele de drept comun. Practic este vorba de aceeași garanție juridică constituțională oarecum echivalentă sub aspect cantitativ și calitativ. Deosebirea se manifestă **prin locul și rolul** avut de judecătorii Curții Constituționale în raport cu judecătorii „magistrați” de carieră.

Inamovibilitatea – este o garanție a independenței judecătorului. Ea reprezintă instituția care asigură o stabilitate deosebită judecătorului.

În temeiul inamovibilității, judecătorul nu poate fi suspendat, promovat, transferat, pensionat prematur sau eliberat din funcție decât în cazurile și cu observarea condițiilor prevăzute de lege.

Judecătorii din cadrul autorității judecătorești dispun de inamovibilitate (cu excepția celor numiți pentru prima dată pe un termen de 5 ani).

Judecătorii Curții Constituționale beneficiază de inamovibilitate pe durata mandatului.

Sunt și anumite particularități desigur, manifestate prin **imposibilitatea promovării, a pensionării premature, și totodată imposibilitatea transferării judecătorilor de la Curtea Constituțională.**

Inamovibilitatea judecătorilor Curții Constituționale există pe durata îndeplinirii mandatului. Aceasta înseamnă că după pierderea calității (demnității publice) de judecător al Curții Constituționale **inamovibilitatea încetează de drept.**

Alte chestiuni privitoare la independența judecătorilor și la inamovibilitatea acestora (ne referim la judecătorii de la instanțele de drept comun) au fost – succint desigur, anterior tratate cu ocazia analizării **Autorității judecătorești.**

Art. 138.: „Condițiile de numire”.

„Judecătorii Curții Constituționale trebuie să aibă o pregătire juridică superioară, o înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică.”

Cu excepția cetățeniei Republicii Moldova, subînțeleasă din economia textului constituțional, persoana fizică care candidează trebuie să îndeplinească cumulativ alte trei condiții.

- A). – să posede pregătire juridică superioară;
- B). – să aibă o înaltă competență profesională;
- C). – să aibă vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică.

Vom analiza succesiv aceste condiții:

A). - *. să posede pregătire juridică superioară;

De principiu, pentru această demnitate publică, candidații sunt doctori în științe juridice.

B). - *. să aibă o înaltă competență profesională;

Aceasta presupune îndeplinirea înainte de data numirii, a unor funcții publice sau demnități de o extremă importanță. Candidatul trebuie să fi exercitat atribuțiile specifice funcției sau demnității publice cu competență profesională de excepție.

C). - *. să aibă vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică. Este o condițiile de vechime impusă persoanei care urmează a fi numită în această demnitate publică. Numărul de ani solicitați nu este exagerat, având în vedere importanța acestei demnități publice.

Evident, vechimea poate fi în activitatea juridică practică (judecător, procuror, de ce nu în avocatură, notariat) sau în învățământul juridic ori în activitatea științifică.

Textul pare lacunar. Învățământul juridic nu poate fi decât superior, cel puțin în contextul utilizat în Legea fundamentală.

De asemenea, activitatea științifică credem că nu se referă la orice domeniu al cunoașterii umane ci la ramura fundamentală de știință Drept.

Ca atare, pentru a fi numiți candidații trebuie să aibă o vechime de minim 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic superior sau în activitatea științifică în domeniul Dreptului.

În acest mod trebuie înțeleasă cea de-a treia condiție pentru accesarea la demnitatea publică de judecător al Curții Constituționale.

Această modalitate alternativă (vechime în profesii practice, în învățământul juridic superior sau activitatea științifică cu caracter juridic) este firesc prevăzută, fiind de notorietate că persoanele fizice cu înaltă competență profesională și cu pregătire academică în ciclurile avansate din învățământul universitar, profesează în cadrul Facultății de Drept din Republica Moldova, în calitate de cadre didactice universitare sau, după caz, în cadrul institutelor de cercetare juridică de pe teritoriul Republicii Moldova.

Art. 139.: „Incompatibilități”.

„Funcția de judecător al Curții Constituționale este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată retribuită, cu excepția activității didactice sau științifice”.

Această incompatibilitate a fost anterior tratată cu ocazia examinării dispozițiilor art. 116 din Constituția Republicii Moldova, când a fost analizat statutul judecătorilor. De aceea, vom face trimitere la cele consemnate anterior. Analiza efectuată în privința art. 116 alin. (7) se aplică, în mod identic, și în privința prezentului articol, cu unica diferență că la art. 116 se specifică: „... orice alte funcții retribuite...” în timp ce la art. 139 se consemnează: „... orice altă funcție retribuită **publicată sau privată...**”. Această adăugare nu schimbă cu nimic identitatea aproximativă a comentariilor.

O precizare se mai impune: incompatibilitatea a fost instituită de Legiuitorul Constituant în scopul preservării imparțialității judecătorilor Curții Constituționale.

Art. 140.: „Hotărârile Curții Constituționale”.

„(1). Legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule, din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale.

(2). Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate”.

Actele Curții Constituționale sunt **hotărârile**.

Actele emise de Curtea Constituțională au aptitudinea de a produce efecte juridice.

Hotărârile prin care Curtea Constituțională se pronunță asupra excepțiilor de neconstituționalitate au acest caracter.

Hotărârile pronunțate de Curtea Constituțională sunt general – obligatorii, având putere numai pentru viitor. Fiind general – obligatorii orice subiect de drept din Republica Moldova trebuie să respecte și să se conformeze hotărârilor pronunțate de Curtea Constituțională.

Privitor la încetarea efectelor juridice ale dispozițiilor din legi, hotărâri, decrete, ordonanțe, aflate în vigoare, dispoziții care au fost declarate neconstituționale art. 140 din Legea fundamentală este deplin lămuritor. La fel și în ipoteza constatării unui tratat sau a unui acord internațional ca fiind neconstituțional.

De principiu, legile, ordonanțele etc., ori dispoziții ale acestora, declarate neconstituționale își încetează efectele juridice din momentul pronunțării hotărârii Curții Constituționale, devenind nule. Tratatul sau acordul internațional constatat ca fiind neconstituțional nu poate fi ratificat deoarece este considerat nul.

Cu privire la deciziile pronunțate, teoretic vorbind, de către Curtea Constituțională relative la legile adoptate de Parlament dar nepromulgate de șeful statului apreciam că acestea **nu ar fi acte jurisdicționale și, în consecință, nu produc efecte juridice.**

Această situație este teoretică deoarece art. 93 din Constituție **nu prevede** posibilitatea șefului statului de a solicita verificarea constituționalității legii înainte de promulgare.

Considerăm că este necesar să se recunoască Președintelui Republicii Moldova, în mod expres, dreptul de a solicita Curții Constituționale verificarea constituționalității legilor adoptate de către Parlament, anterior promulgării.

Legea fundamentală precizează că hotărârile pronunțate de Curtea Constituțională sunt definitive, **nefiind susceptibile de a fi atacate cu nici o cale de atac.**

Legea cu privire la Curtea Constituțională care detaliază prevederile constituționale relative la această instituție este **o lege organică**, conform dispozițiilor art. 72 alin. (3) lit. „c” din Constituția Republicii Moldova.

TITLUL VI.: „REVIZUIREA CONSTITUȚIEI”.

Art. 141.: „Inițiativa revizuirii”.

„(1). Revizuirea Constituției poate fi inițiată de:

a). un număr de cel puțin 200.000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative;

b). un număr de cel puțin o treime de deputați în Parlament;

c). Guvern.

(2). Proiectele de legi constituționale vor fi prezentate Parlamentului numai împreună cu avizul Curții Constituționale, adoptat cu votul a cel puțin 4 judecători”.

Textul constituțional este tehnic, puternic descriptiv. Sunt specificate subiectele de drept care pot iniția procedura de revizuire a Constituției: cetățenii, deputații și Guvernul Republicii Moldova.

În privința primelor două categorii textul impune anumite condiții suplimentare.

Astfel, în privința cetățenilor se prevede un număr de 200.000 care să aibă drept de vot și care să fie favorabili revizuirii Legii fundamentale. De asemenea, cetățenii trebuie să provină din cel puțin $\frac{1}{2}$ din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare astfel de unitate teritorial-administrativă trebuie să existe cel puțin 20.000 de cetățeni cu drept de vot care să sprijine inițiativa de revizuire a Constituției.

În privința parlamentarilor deputați aceștia pot iniția procedura revizuirii Constituției dacă în favoarea acesteia se declară minimum 1/3 din deputații aleși în Parlament.

În privința Guvernului Legea fundamentală nu precizează nimic dar considerăm că în favoarea inițiativei de revizuire a Constituției trebuie să fie **toți membrii executivului** și nu doar o parte a cabinetului sau doar primul – ministru.

Constituția stabilește obligativitatea obținerii **avizului favorabil** revizuirii din partea Curții Constituționale. Mai mult chiar, acest aviz al Curții Constituționale trebuie adoptat **cu votul favorabil a minimum 4 judecători din totalul de 6 judecători câți compun această instanță de jurisdicție constituțională**.

Procedura de revizuire a Constituției Republicii Moldova **are un caracter restrictiv**. Acest caracter este determinat de multiplele condiții solicitate de textul constituțional în vederea inițierii procedurii de revizuire.

Art. 142.: „Limitele revizuirii”.

„(1). Dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscrși în listele electorale.

(2). Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

(3). Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de urgență, de asediu și de război”.

Acest articol din Constituția Republicii Moldova întărește în mod definitiv teza noastră, care străbate în toate capitolele acestei lucrări.

Practic, lucrarea nu are doar scopul analizei articolelor Constituției Republicii Moldova. În primul rând ea reamintește drepturile naționale, imprescriptibile sub raport extinctiv, ale României asupra Basarabiei, părții de nord a Bucovinei, Ținutului Herța și Insulei Șerpilor, teritorii rupte, în mod brutal prin forță și amenințarea cu forța de la patria – mamă în 28 iunie 1940, și mai apoi în august 1944.

Iată că Legiuitorul Constituant a acceptat adevărul istoric, care nu poate avea mai multe nuanțe !!! Rezultatul este înscris în dispozițiile art. 142 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova.

Pentru orice stat suveran, neatârnamarea sa nu poate constitui obiect de negociere. **Independența**, această „latură externă” a suveranității nu poate fi „abolită”, din proprie inițiativă, de către un stat viabil !!!

Mai mult chiar, suveranitatea, în întregul ei, și ne referim în principal la „latura internă” a acesteia, la **supremație** nu poate constitui, pentru un stat adevărat, obiect de schimb.

Dacă suveranitatea este înlăturată practic statul dispare !!!! Cu toate acestea în alin. (1) al articolului analizat se precizează, **în mod explicit și fără echivoc**, că dispozițiile privind **caracterul suveran, independent și unitar al statului** pot fi revizuite numai cu aprobarea prin referendum.

Adică, prin referendum, cu votul majorității cetățenilor cu drept de vot, se poate înlătura suveranitatea (și implicit independența) statului.

Care stat proaspăt declarat independent își pune singur în discuție suveranitatea ???! Răspunsul este unul singur: **nici un stat de pe harta lumii nu procedează în acest mod**. În preambulul Constituției se menționează între altele despre „... afirmațiile seculare ale poporului de a trăi **într-o țară suverană**, exprimate prin proclamarea independenței Republicii Moldova...”.

Iată încă că Legiuitorul Constituant a prevăzut că suveranitatea Moldovei pruto-nistrene, la un moment dat, nu va mai corespunde intereselor poporului român din Basarabia. Adevărul este că din anul 1991 și până astăzi, în anul 2010 existența statului românesc intitulat „Republica Moldova” nu a corespuns cu interesele legitime ale poporului care dorește ca toți românii să trăiască într-o singură țară.

Sclipirea de conștiință, genială, a Legiuitorului Constituant, materializată în alin. (1) al art. 142 are o unică fundamentare. „Reprezentanții plenipotențieri ai poporului Republicii Moldova, deputați în Parlament”, au crezut în anul 1994 că existența Republicii Moldova ca stat suveran este efemeră, datorită faptului că, în mod firesc și logic, Basarabia trebuie să revină între granițele României, patria sa mamă. Pentru a da posibilitatea **UNIRII** Basarabiei cu România, Legiuitorul Constituant a creat posibilitatea ca, la un moment dat, determinat, Republica Moldova să renunțe la suveranitate sau poate mai corect să transfere această suveranitate autorităților etatice române, pentru a o exercita.

Este dovada cea mai clară că **de jure NICIODATĂ** România nu a pierdut suveranitatea sa asupra Basarabiei, chiar dacă **de facto** acest teritoriu a fost încorporat la U.R.S.S.

Revizuirea potențială a caracterului suveran al „statului moldovenesc” denotă că **poporul român dintre Prut și Nistru și din Transnistria românească** are conștiința că Basarabia nu reprezintă, în realitate, decât o provincie a Statului Român. Ea este „poarta noastră spre răsărit”, așa cum Transnistria constituie avanpostul românismului la hotarele naturale estice ale României Mari. Soarta Transnistriei este și va fi pentru totdeauna intim legată de Basarabia și, în final, de România. Dacă vechiul nostru hotar era pe Nistru, astăzi zona transnistreană apare în fața României prin scrâșnetul și mizeriile suferite de români în această „**nouă Moldovă românească**”.

Încă din epoca medievală românii moldoveni au colonizat și au organizat teritoriul transnistrean, din care o mică parte a rămas Republicii Moldova, această a doua Românie a noastră.

Poate în anul 1918, auzind glasul țăranilor transnistreni **„Fraților, pe noi unde le lăsați ???!”**, ar fi trebuit unită și Transnistria cu România.

Noi românii nu suntem expansioniști, imperialiști dar firesc este ca toate teritoriile locuite de națiunea română să revină la patria – mamă, la România.

Nici nu se poate concepe o reunire a Moldovei transprutene cu țara mamă fără Transnistria !!!!

Existența așa –zisei „Republicii Moldovenești Nistrene” nu trebuie să constituie un impediment în sufletul și conștiința românimii. Așa cum așa-zisa „Republică Moldovenească Nistreană” dorește, prin conducătorii săi să se alipească la Federația Rusă, așa și românii transnistreni visează la ocrotire din partea României, între granițele patriei – mamă.

Constituantul de la Chișinău este, fără echivoc, și purtătorul mesajului transnistrean, dar și a bucovinenilor și basarabenilor smulși din România dar și din Republica Moldova și trecuți forțat sub autoritatea nelegitimă a Republicii Ucraina.

Desigur ne referim la românii din Bucovina de Nord, Ținutul Herța, județul Hotin din nordul Basarabiei românești dar și la românii din partea sudică a Basarabiei (Bugeac), de la Cetatea Albă, Izmail și Chilia.

În opinia noastră reactivarea Actului Unirii de la 27 martie / 9 Aprilie 1918 face de prisos organizarea unui referendum. Teritoriile Basarabiei și nordului Bucovinei au fost evacuate forțat de autoritățile române în 1940 și 1944 iar tratatele de pace și cele bilaterale cu fosta U.R.S.S. sunt profund viciate datorită **consimțământului viciat** al

autorităților statului nostru în privința stabilirii frontierelor. Vicierea consimțământului a constat în violență și amenințarea cu violență ceea ce lovește toate actele juridice încheiate de România, de nulitate. Basarabia și Bucovina de Nord sunt teritorii românești din care administrația și armata României au fost obligate să se retragă. Dar, aceste provincii au fost, sunt și vor fi pentru totdeauna ale României iar populația din aceste teritorii aparține Națiunii Române.

A fost o încântare pentru mine să constat că Legiuitorul Constituant a lăsat o „portiță” prin care Basarabia să revină la România.

În alin. (2) se menționează că nu este permisă nici o revizuire care să conducă la suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor consacrate pentru protejarea acestora.

Alin. (3) se raportează la momentul în care se inițiază revizuirea Constituției. Astfel, Legiuitorul Constituant a interzis revizuirea pe durata stării de urgență, de asediu sau de război. S-au avut în vedere aceste situații deoarece ele au un caracter excepțional și o eventuală revizuire a Legii fundamentale în aceste situații excepționale s-ar putea efectua în detrimentul intereselor poporului, a democrației politice și constituționale și respectiv a statului de drept.

Art. 143.: „Legea privind modificarea Constituției”.

„(1). Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la modificarea Constituției după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare. Legea se adoptă cu votul a două treimi din deputați.

(2). Dacă, de la prezentarea inițiativei cu privire la modificarea Constituției, Parlamentul nu a adoptat timp de un

an legea constituțională corespunzătoare, propunerea se consideră nulă”.

Articolul pe care îl vom examina se referă la procedura de adoptare a unei legi având ca obiect modificarea Constituției. Din acest motiv textul de referă la chestiuni tehnice, procedurale, care nu ridică mari dificultăți de interpretare.

Astfel, alin. (1) al art. 143 se referă la prerogativa recunoscută „puterii” deliberativ – legislative în privința adoptării unei legi având ca obiect modificarea Constituției. Adoptarea unei astfel de legi este condiționată de trecerea **unui termen de cel puțin 6 luni**, calculat de la data prezentării inițiativei de revizuire a Constituției.

Acest **termen de 6 luni** constituie o perioadă de reflecție pentru deputați. Desigur, perioada de reflectare are în vedere oportunitatea și evaluarea consecințelor modificării Constituției.

Alin. (2) al articolului supus analizei stabilește un alt termen în care Parlamentul, dacă deputații doresc, poate modifica Legea fundamentală, prin adoptarea legii de revizuire a Constituției.

Concret, Parlamentul trebuie să adopte legea pentru modificarea Constituției **în termen de 1 an** de la prezentarea inițiativei de revizuire a Constituției. Coroborând dispozițiile alin. (1) și alin. (2) din textul constituțional deducem că „puterea” deliberativ – legislativă poate adopta legea cu privire la modificarea Constituției **într-o perioadă de timp cuprinsă între 6 luni și 1 an de la data prezentării inițiativei de revizuire a Legii fundamentale**.

Dacă Parlamentul nu a adoptat legea pentru revizuirea Constituției în **termen de 1 an** de la prezentarea inițiativei pentru revizuirea Legii fundamentale se consideră că propunerea este nulă.

Așa fiind, considerăm că termenul stabilit în alin (1) **este un termen suspensiv** în sensul că interzice Parlamentului

adoptarea legii tocmai pentru o reflectare profundă, înlăturându-se impulsurile de moment ale deputaților.

Termenul prevăzut în alin. (2) **este un termen extinctiv** deoarece prin neadoptarea legii având ca obiect modificarea Constituției în termenul stabilit, propunerea având ca obiect revizuirea Legii fundamentale nu mai este producătoare, generatoare de efecte juridice, fiind considerată nulă de către Legiuitorul Constituant. Stabilirea termenului de 1 an în care Parlamentul trebuie să adopte legea pentru modificarea Constituției, termen calculat de la data prezentării inițiativei pentru revizuirea Legii fundamentale, asigură în opinia Constituantului celeritatea procedurii de modificare.

Pe bună dreptate, nu este în interesul societății ca o lege având ca obiect modificarea Constituției țării se treneze ani în șir în Parlament. Incertitudinea nu trebuie să își aibă locul în ceea ce privește raporturile juridice constituționale.

Ca o concluzie finală, pe care am subliniat-o anterior, din coroborarea celor două alineate rezultă că autoritatea legiuitoare trebuie să adopte legea cu privire la modificarea Constituției **în intervalul de timp cuprins între 6 (șase) luni și 1 (un) an de la data prezentării inițiativei de revizuire a Legii fundamentale.**

TITLUL VII.: „DISPOZIȚII FINALE ȘI TRANZITORII”.

Art. I.:

„(1). Prezenta Constituției este adoptată de Parlament și se promulgă de către Președintele Republicii Moldova în termen de 3 zile.

(2). Constituția Republicii Moldova intră în vigoare la 27 august 1994. La aceeași dată, Constituția Republicii Moldova din 15 aprilie 1978, cu modificările și completările ulterioare, este în întregime abrogată”.

Art. I din cadrul dispozițiilor tranzitorii și finale – Titlul VII – al Constituției Republicii Moldova, menționează obligativitatea promulgării Legii fundamentale de către șeful statului, într-un termen predeterminat, de 3 zile.

Intrarea în vigoare a fost stabilită de Legiuitorul Constituant, în amintirea Proclamării independenței Republicii Moldova, pentru data de 27 august 1994. De la această dată până la momentul prezent Constituția a suferit multiple modificări. La data intrării în vigoare a Legii supreme, vechea Constituție a Republicii Socialiste Sovietice Moldovenești, republicată sub denumirea „Constituția Republicii Moldova”, din data de 15 aprilie 1978, cu modificările ulterioare, a fost în totalitate abrogată.

Art. II.:

„(1). Legile și celelalte acte normative rămân în vigoare în măsura în care nu contravin prezenței Constituției.

(2). Comisiile permanente ale Parlamentului, Guvernul, în decursul unui an de la data intrării în vigoare a prezentei

Constituții, vor examina conformitatea legislației cu Constituția și vor prezenta Parlamentului propunerile respective”.

Acest capitol asigură principiul supremației Legii fundamentale în raport cu întregul Drept pozitiv (obiectiv). Consecința acestui text constituțional, sub aspect juridic, a constatat în abrogarea tuturor actelor juridice normative considerate contrare prevederilor noii Constituții.

Desigur, activitatea laborioasă de analizare a tuturor actelor normative, până la data de 27 august 1995, a fost încredințată unor organe etatice aparținând „puterilor” constituite în stat, respectiv: Comisiile permanente ale Parlamentului și Guvernului țării”.

Art. III.:

„(1). Instituțiile de stat, existente la data intrării în vigoare a prezentei Constituții rămân în funcțiune până la constituirea unor instituții noi.

(2). Parlamentul, constituit din 104 deputați, aleși prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în condițiile pluralismului politic și pluripartidismului, conform Legii din 14 octombrie 1993 privind alegerea Parlamentului, rămâne în funcțiune până la expirarea mandatului, cu excepția cazurilor prevăzute în prezența Constituție.

(3). Președintele Republicii Moldova, ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în condițiile pluripartidismului, pe un termen de 5 ani, conform Legii din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Președintelui Republicii Moldova, rămâne în funcțiune până la expirarea mandatului pentru care a fost ales, cu excepția cazurilor prevăzute în prezenta Constituție.

(4). Guvernul, învestit în funcție de către Parlament, rămâne în exercitarea împuternicirilor până la expirarea

mandatului, cu excepția cazurilor prevăzute în prezenta Constituție.

(5). Organele locale ale puterii de stat și ale administrației de stat rămân în exercitarea împuternicirilor până la expirarea mandatului, cu excepția cazurilor prevăzute în prezenta Constituție.

(6). Asupra judecătorilor care, la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, au o vechime în muncă în judecătorii de cel puțin 5 ani, se răsfrânge principiul inamovibilității, conform articolul 116 alineatul (1), printr-un decret al Președintelui Republicii Moldova, la propunerea ministrului justiției și a Președintelui Judecătoriei Supreme.

(7). În decursul a 2 ani de la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, sistemul instanțelor judecătorești va fi reorganizat, prin lege, conform articolul 115”.

Articolul III are ca obiect prezervarea tuturor instituțiilor etatice alese sau numite sub imperiul vechii Constituții din anul 1978.

Astfel, alin. (1) prevede, cu caracter general, că instituțiile de stat existente în baza Constituției vechi rămân în funcție, desfășurându-și activitatea până la constituirea noilor instituții, conform procedurii existente sub imperiul noii Constituții.

Celelalte cinci alinate [aliniatele (2) – (5), inclusiv] particularizează aspectele menționate în alin. (1) la diferite autorități etatice: Parlament, Președintele Republicii Moldova, Guvern, organele locale ale puterii și ale administrației de stat, respectiv judecătorii ca exponenți ai autorității judecătorești.

Toate aceste autorități rămân în activitate până la expirarea mandatului sau, în privința judecătorilor se conferă inamovibilitate acelor care au cel puțin 5 ani vechime.

În acest mod noua Constituție a realizat o tranziție fără bulversarea activității organelor etatice și fără impact negativ asupra vieții social-politice a țării.

Până la constituirea Consiliul Superior al Magistraturii s-a prevăzut că dobândirea inamovibilității se realizează, prin decret al șefului statului, **la propunerea ministrului justiției și a Președintelui Judecătoriei Supreme.**

Alin. (7) al articolului examinat prevede un termen în care sistemul instanțelor judecătorești urma să fie reorganizat. Acest termen a fost de **2 ani**, calculat de la data intrării în vigoare a Constituției. Ca atare, reorganizarea sistemului judiciar a trebuit să fie făcută **până la data de 27 august 1996.**

Art. IV.:

„Prevederile articolului 25 alineatul (4), ce țin de termenul arestării, nu se răsfrâng, până la 1 ianuarie 1995, asupra persoanelor care au comis infracțiuni grave prevăzute de art. 7¹ din Codul penal”.

Este vorba despre art. 7¹ din Codul penal aprobat prin Legea din 24 martie 1961.

Acest text practic suspendă aplicarea dispozițiilor art. 25 alin. (4), referitoare la procedura arestării preventive, până la data de 1 ianuarie 1995. Deci suspendarea se referă la perioada 27 august 1994 – 1 ianuarie 1995.

Această suspendare a aplicării noilor prevederi constituționale, în legătură cu arestarea preventivă, se referă doar la infracțiunile prevăzute de art. 7¹ din Codul penal adoptat în 1961, privind infracțiuni cu un grad de pericol social generic sau abstract ridicat.

Art. V.:

„(1). În decursul a 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentei Constituții se înființează Curtea Constituțională și Curtea de Conturi.

(2). În prima componentă a Curții Constituționale judecătorii din partea Consiliului Superior al Magistraturii sunt numiți în funcție de adunarea generală a judecătorilor populari și a membrilor Judecătoriei Supreme”.

Textul prevede un termen de 6 luni în care urmează a se înființa două instituții etatice, prevăzute de noua Constituție: Curtea Constituțională și Curtea de Conturi. Termenul de 6 luni se calculează de la data intrării în vigoare a Constituției respectiv de la data de 27 august 1994.

Pentru că Consiliul Superior al Magistraturii nu era încă funcțional s-a prevăzut că judecătorii ce trebuiau numiți de acest consiliu – în număr de doi – în prima componentă a Curții Constituționale, vor fi numiți de către adunarea generală a judecătorilor populari și a membrilor Judecătoriei Supreme.

Art. VI.:

„Până la înființarea Curții Constituționale, cazurile prevăzute în art. 135 al prezentei Constituției pot fi soluționate, din inițiativa Parlamentului, de către Judecătoria Supremă”.

Textul constituțional analizat prevede posibilitatea soluționării atribuțiilor viitoarei Curți Constituționale, până la înființarea acesteia, de către Judecătoria Supremă. Totuși exercitarea atribuțiilor prevăzute de art. 135 din Constituție, de către Judecătoria Supremă, până la momentul înființării Curții Constituționale, se putea realiza **numai din inițiativa Parlamentului**. Aceasta înseamnă că, în situația tranzitorie, doar „puterea” deliberativ-legislativă avea dreptul „**de a sesiza**” Judecătoria Supremă, în vederea exercitării temporare a atribuțiilor conferite Curții Constituționale.

Putem afirma că în perioada tranzitorie – de la adoptarea Constituției până la înființarea efectivă a Curții Constituționale – la „sesizarea” „puterii” legiuitoare, instanța judecătorească supremă putea realiza, între altele, controlul constituționalității legilor și altor acte normative în Republica Moldova. În acele momente tranzitorii Judecătoria Supremă, în calitatea sa de instanță supremă de drept comun, exercita jurisdicția constituțională.

Art. VII.:

„(1). Legea din 1 septembrie 1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova rămâne în vigoare în măsura în care nu contravine prezentei Constituții.

(2). Sus – numita lege poate fi modificată în decursul a 7 ani de la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, cu votul a cel puțin două treimi din deputați”.

Legiuitorul Constituant a făcut precizări exprese, explicate relative la Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul statului, adoptată la data de 1 septembrie 1989. Aceste precizări au fost necesare – în concepția Constituantului – datorită importanței deosebite a legii menționate.

S-a prevăzut rămânerea în vigoare a legii citate în măsura în care nu contravine noii Constituții.

De asemenea s-a menționat posibilitatea modificării acestei legi într-un termen de 7 (șapte) ani, de la data intrării în vigoare a Constituției adică până la data de 27 august 2001. Modificarea se putea realiza cu votul a 2/3 din numărul total al deputaților aleși în Parlament.

De principiu, o lege, poate fi modificată atunci când „puterea” deliberativ-legislativă consideră că prescripțiile sale nu mai corespund, în totalitatea lor, vieții sociale.

Iată însă că în privința Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, Constituantul nu a impus doar un cvorum ridicat pentru modificarea ei (2/3 din deputați) dar a impus **și un termen** în care legea respectivă poate fi modificată – **7 ani** de la adoptarea Constituției.

Cum Constituția a intrat în vigoare la 27 august 1994 înseamnă că legea respectivă putea fi modificată până la data de 27 august 2001. După această dată legea nu mai poate fi modificată ??? Așa s-ar părea după lecturarea textului constituțional.

În realitate este greu de conceput că Legiuitorul Constituant poate impune legiuitorului ordinar un termen pentru eventuala modificare a unei legi, iar după expirarea termenului stabilit să se interzică, chiar și implicit, modificarea legii respective.

Mai degrabă considerăm că s-a recomandat Legiuitorului ordinar de către Constituant ca o modificare a Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova să intervină în termen de 7 ani de la data intrării în vigoare a Legii fundamentale.

Dar nici în această ipoteză nu este de conceput ca să se stabilească pentru Legiuitorul ordinar un termen în care **va putea** modifica o lege, dacă consideră acest lucru ca fiind necesar.

Art. VIII.:

„Titlul VII, Dispoziții finale și tranzitorii, se consideră parte integrantă a prezentei Constituții și reglementează problemele ce țin de intrarea ei în vigoare”.

Acest articol declară **titlul VII intitulat „Dispoziții finale și tranzitorii”** ca fiind parte integrantă a Legii fundamentale.

Scopul Titlului VII îl constituie reglementarea tuturor problemelor care sunt legate de intrarea în vigoare a noii Constituții.

ÎNCHEIERE

În cuprinsul acestei lucrări intitulată „**Analiză doctrinară a Constituției Republicii Moldova**” am încercat să analizăm conținutul normativ al Legii fundamentale adoptată de Parlament la data de 29 iulie 1994 și publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994 care a intrat în vigoare la data de 27 august 1994.

Am avut în vedere toate modificările aduse Constituției până în luna septembrie 2010.

Modalitatea de abordare a constat în comentarea, în ordine succesivă, a articolelor din Constituția Republicii Moldova.

Uneori analiza tehnico-juridică a textelor constituționale a fost însoțită de câte o expunere a unor aspecte istorice.

Comentariile efectuate reprezintă strict contribuția personală exclusivă a autorului și, din acest motiv, sunt fără îndoială subiective.

Lucrarea „**Analiză doctrinară a Constituției Republicii Moldova**” este oferită cititorului român împreună cu gândurile curate ale autorului.

În lecturarea acestei încercări publicul trebuie, în primul rând, să regăsească un ecou al suferințelor și speranțelor românilor din Basarabia, Bucovina de Nord și Transnistria.

Autorul este conștient de posibilele erori de interpretare sau de conținut, pe care această carte le poate cuprinde. Și le asumă pe toate cu conștiința împăcată ca „a lucrat” cu bună-credință și cu inima alături de provinciile românești pierdute în Răsărit.

Această lucrare reprezintă o continuare a mai vechilor noastre cărți închinată științei Dreptului Constituțional și Instituțiilor Politice: „Momente în dezvoltarea politico-juridică

a României”; „Statul – instituție social-politică și juridică fundamentală” și „Drept Constituțional. Stat și Cetățean”.

În consecință, prezentul volum supus „judecății” cititorilor continuă efortul depus de autor în domeniul Științelor Juridice și în mod deosebit pe tărâmul atât de vast, de fascinant și de „alunecos” al Dreptului Constituțional și Instituțiilor Politice.

Măsura în care am reușit în încercarea noastră va fi apreciată de cititorii cărții. Timpul va sedimenta și va adevăra, probabil, unele din afirmațiile noastre.

Conștienți de răspunderea morală care apasă pe umerii noștri vom încredința tiparului prezenta lucrare. Doar cititorii vor decide asupra validității ideilor și a rigurozității argumentației.

În consecință supun prezenta carte atenției dumneavoastră.

21 septembrie 2010

BACĂU

AUTORUL